ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (XXXVII), 2007

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2007
CEP USM

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). –
Revistă ştiinţifică trimestrială. - Chişinău: USM, nr.2 (XXXVII), 2007. – 180 p.

În acest număr al revistei sunt examinate diferite probleme ale vieţii social-politice din Republica Moldova: dezvoltarea ştiinţei politice în Moldova, reformarea serviciului public în contextul relaţiilor politico-administrative, funcţionarea statului de drept şi finanţarea partidelor politice, dezvoltarea societăţii postindustriale, securitatea naţională în contextul globalizării; dezvoltarea comunitară în societăţile democratice; reforma militară în contextul planului individual „Republica Moldova – NATO", conflictul transnistrean şi manipularea opiniei publice, utilizarea PR-lui „negru" în procesul electoral. Sunt examinate relaţiile Moldovei cu Franţa, Rusia, dezvoltarea sistemului politic european în contextul sistemului internaţional etc.

Materialele sunt adresate studenţilor, profesorilor, celor, ce se interesează de ştiinţa politică contemporană.

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie

Articolele apar în redacţia autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică: http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA ŞI METODOLOGIA A POLITOLOGIEI

ŞTIINŢA POLITICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ

Gheorghe RUSNAC
Republica Moldova, Chişinău,
Universitatea de Stat din Moldova
doctor habilitat în ştiinţe istorice, profesor,
academician al Academiei de Ştiinţe a Moldovei
rector

Republica Moldova este un stat tînăr independent şi democratic, care a sărbătorit în 2006 15 ani de la proclamarea independenţei. Această perioadă e scurtă în timp, dar bogată în evenimente şi procese, importante atît din punct de vedere istoric, cît şi politic, determinate de conţinutul reformelor sociale ce se derulează în ţara noastră.

Esenţa proceselor sociale este condiţionată de nouă paradigmă de dezvoltare socială: tranziţia de la o societate totalitară la una democratică; de la republică în componenţa statului sovietic socialist, stat partinic, cu rolul partidului-monopolist fixat în Constituţie, la statul moldovenesc suveran şi democratic, stat de drept cu un sistem pluripartidistic, unde partidul de guvernămînt se stabileşte în urma alegerilor libere şi competitive; de la un sistem administrativ de comandă, centralizat în baza proprietăţii colective (de stat) la o economie de piaţă,bazată pe concurenţă şi coexistenţă liberă a diferitelor forme de proprietate; de la o ideologie comunistă totalitară la pluralismul ideologic şi politic, care respectă dreptul de alegere al persoanei şi care recunoaşte dreptul la existenţă inclusiv a ideologiei comuniste; de la modelul dezvoltării sociale sovietic-comunist la cel vestic liberal-democratic; de la modernizarea industrial-militară de tip totalitar la modul raţional-legal de modernizare, care ţine cont de specificul şi posibilităţile ţării; de la mesianismul sovietic la „westernism", de la civilizaţia şi cultura euroasiatică la cea atlantică; de la blocada ideologică de tip „cetate asediată" la o societate deschisă, bazată pe toleranţă; de la paternalismul de stat şi pasivismul social la activism social-politic şi încredere în forţele proprii, în cunoştinţele, experienţa, dexteritatea şi abilitatea individului; de la unitatea ideologică de nezdruncinat, creată pe calea reprimării şi ignorării multitudinii de interese personale, de grup si sociale la

identitatea şi la îmbinarea acestora, stimulînd diversitatea lor ca sursa a dezvoltării sociale; de la perceperea liniară, „alb-negru” a realității, identificare de inamici, la recunoaşterea polifoniei şi eterogenității, a complexității realității înconjurătoare.

Această tranziție nu este simplă şi omogenă. Este un proces neliniar, în mai multe trepte şi polidimensional, complex şi neunivoc, care cunoaşte anumite fluxuri şi refluxuri, succese şi insuccese sociale. Însă, indiferent de caracterul şi direcțiile transformărilor sociale din perioada respectivă, acestea au fost alimentate şi orientate de un anumit nivel de spiritualitate şi creativitate ştiințifică, inclusiv al ştiinței politice.

Anume atingerea unui nivel adecvat de ştiință şi constituie mobilul, forța motrice a dezvoltării statului şi societății, în general, şi a unui sistem de învățămînt superior de calitate, cu un management eminamente avansat, în particular. De bună seamă, pentru a depăşi crizele interne ale societății moldoveneşti în tranziție, inclusiv în domeniul politic şi cel al ştiinței şi învățămîntului, provocate de paralizantele transformări social-sistemice, pentru a face față perspectivei de integrare europeană, sînt necesare eforturi susținute ale savantului şi ale factorului de decizie în vederea modernizării capitalului uman şi ştiințific. Doar modernizarea ştiinței, asigurată efectiv de o politică ştiințifică activă, coerentă, şi va face posibilă integrarea complexă a cercetărilor ştiințifice în viața social-economică şi politică a țării, consolidarea interconexiunii dintre ştiință şi societate, ştiință şi educație.

În contextul celor menționate, este binevenită şi necesară evaluarea pe drept a semnificației Procesului de la Bologna în crearea unui spațiu european al învățămîntului şi a unui spațiu european al cercetărilor ştiințifice ca doi piloni principali ai activității universitare. Actualmente, atare evaluare are pentru noi – savanți şi profesori universitari o însemnătate majoră, din motivul că vizează în mod direct problema redimensionării statului nostru de cadru didactic, de cercetător, problema capacităților şi orientărilor noastre de a ne identifica în spațiul european comun al ştiinței şi învățămîntului, de a ne conforma imperativelor ştiințifice şi educaționale moderne pentru a asigura avansarea statului Republica Moldova, prin pregătirea de cadre înalt calificate şi promovarea imaginii lui pozitive atît în țară, cît şi pe arena internațională. Un rol aparte, în acest sens, le revine cadrelor din domeniul ştiințelor politice, care sînt chemate să dea răspuns la multiple probleme ale vieții social-politice, să efectueze expertize ştiințifice de calitate ale fenomenului politic şi să ofere soluții optime vis-a-vis de democratizarea şi modernizarea statului şi societății moldave.

Importanța fenomenului ştiinței politice ține direct de evoluția lui contradictorie de la aparent la real, de la voalat la manifest, de la simplu la compus.

Această perioadă ne-a demonstrat, în mod evident, că mecanismul de funcționare a societății politice moldoveneşti nu e cu putință a-l percepe la justa valoare în afara ştiinței politice ca disciplină academică de sine stătătoare. Totodată, perioada în cauză a confirmat cunoscutul adevăr despre ştiința politică ca una dintre cele mai vulnerabile din disciplinele socio-umanitare, întrucît nucleul obiectului ei este puterea şi statul în deplina lor complexitate. Această ştiință se impune drept oglinda realității sociale şi e chemată să diagnosticheze cursul politic, linia politică nu numai conform factorului normativ, ci şi a celui comportamental, relațional, să explice şi să descrie realitatea social-politică în întreaga ei diversitate şi contrarietate, iar de aici să asigure practica politică cu tehnologii analitico-politice adecvate.

Şi invers, dacă ştiința politică nu-şi îndeplineşte funcția de interpretare critică a realității, nu-şi exprimă o poziție independentă față de putere, atunci ea, în cele din urmă, conduce la discreditarea puterii. Iată de ce o dezvoltare mai relevantă a ştiinței politice e posibilă în condițiile unui cîmp politic deschis, concurențial, unui regim politic democratic.

Astăzi, corelînd perioada de independență a Republicii Moldova cu evoluția ştiinței politice moldoveneşti, constatăm o semnificație dublă a acestei corelații. Pe de o parte, înseşi transformările politice de pînă acum întru consolidarea independenței statale, a proceselor democratizării au fost inițiate si realizate (fie şi cu serioase abateri) prin contribuția reală a ştiinței politice, mai întîi utilizîndu-se modelele, concepțiile, teoriile politice elaborate în perimetrul general al acestei ştiințe şi nu în ultimul rînd pe segmentul ei național. Pe de altă parte, constituirea statalității moldovene independente a pus începutul dezvoltării politologiei naționale. Noile orientări democratice în dezvoltarea diferitor domenii sociale, îndeosebi în dinamizarea sferei politice, în apariția fenomenului concurenței politice, a alegerilor de alternativă, în manifestarea spiritului transformator, i-a determinat pe mulți savanți să se ocupe de studiul politologic. Acest fapt a dat naştere analiticii politice propriu-zise, procesului de instituționalizare a politologiei în Republica Moldova. Procesul în cauză nici pe departe nu e uniform, cunoscînd în evoluție două etape principale, care sînt extrem de divergente, penetrate atît de element ascendent, cît şi descendent.

Actualmente dezvoltarea ştiinței politice în Republică Moldova se realizează prin mai multe direcții de bază:

1. <u>Predarea cursurilor politologice normative şi opționale în sistemul de învățământ superior.</u> Ştiința politică a devenit un component obligatoriu al procesului de învățământ superior din Republica Moldova, începând cu anii '90 ai sec.XX politologia, ca disciplină de studiu, se predă în majoritatea universităților autohtone. În multe cazuri blocul politologic include câteva disci-

pline de învățământ, atât normative cât şi la alegere în opinia noastră, este o practică reuşită, deoarece specialistul de înaltă calificare trebuie să fie un adevărat cetățean, să se orienteze în bazele democrației, sistemelor politice şi electorale, să devină un alegător lucid, să conştientizeze responsabilitatea ce-i revine în fața țării, a poporului ei, în fața generațiilor viitoare.

Predarea politologiei în şcoala superioară a devenit un moment important nu numai în domeniul pregătirii specialiştilor pentru diferite ramuri ale cunoaşterii. Astăzi ea constituie un sistem integru complex de pregătire a cadrelor de înaltă calificare nemijlocit în domeniul ştiințelor politice.

Experiența acumulată pe parcursul a 15 ani ne demonstrează, că noi am reuşit să ne debarasăm de presiunea ideologică, de tratarea unilaterală şi dogmatică, proprii ştiinței politice în perioada sovietică-totalitară de dezvoltare a societății, să trecem la predarea pe principiile pluralismului politic şi ideologic şi toleranței. Cu ajutorul colegilor noştri occidentali, care dispun de o experiență bogată şi prețioasă de predare a ştiinței politice, noi am reuşit să trasăm propria cale de predare, de instruire şi de educare prin intermediul ştiinței politice, ce corespunde atât tradițiilor noastre naționale, cât şi valorilor democratice ale sistemului actual de învățământ.

2. Pregătirea cadrelor didactice, ştiințifice şi de profil în cadrul Universităților şi Academiei de Ştiințe din Republica Moldova şi peste hotare (studii universitare şi postuniversitare). Pregătirea cadrelor în domeniul ştiințelor politice a devenit un component esențial al sistemului de învățământ moldav. Specialiştii în domeniul ştiinței politice, relațiilor internaționale şi administrării publice sunt pregătiți într-un şir de instituții de învățământ superior din țară. In primul rând la Universitatea de Stat din Moldova, în cadrul căreia există o facultate de relații internaționale, ştiințe politice şi administrative (inaugurată în 1995), la Institutul de Stat de Relații internaționale din Moldova, Academia de Studii Economice din Moldova, Universitatea de Stat din Cahul, Universitatea de Studii europene din Moldova, Institutul de Ştiințe politice şi Relații internaționale, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, într-un şir de alte instituții private. În afară de acestea, specialiştii în domeniul ştiinței politice sunt pregătiți pe baza studiilor postuniversitare (alte studii superioare, masterat, doctorat) la Academia de Administrare publică de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova. Este deschisă şi funcționează cu succes forma de învățământ prin doctorat şi postdoctorat în cadrul Academiei de Ştiințe din Republica Moldova, la Institutul de filosofie, sociologie şi ştiințe politice.

O parte considerabilă a specialiştilor moldoveni în domeniul ştiințelor politice (cu studii universitare şi postuniversitare) au fost pregătiți în instituțiile de stat şi private din Bulgaria, Germania, Rusia, România, SUA, Franța şi

alte țări. E dificil să estimăm numărul lor, întrucât, cu părere de rău, nu există o evidență sistemică şi calitativă a acestora. Însă, reieşind din propria experiență de comunicare cu ei, pot să garantez, că cetățenii moldoveni, care însuşesc ştiința politică, astăzi pot fi întâlniți practic în toată Europa. Spre regretul nostru, de multe ori ei rămân peste hotarele patriei, iar cunoştințele obținute, metodica de predare şi experiența acumulată nu serveşte sporirii calității sistemului moldovenesc de instruire şi de cercetare ştiințifică în domeniul ştiințelor politice.

În ultimii ani savanții moldoveni acordă o atenție tot mai mare redactării manualelor, materialelor didactico-metodice, dicționarelor, care vin în sprijinul studenților în studierea ştiinței politice. Printre autorii de astfel de materiale trebuie menționați D.Strah, V.Beniuc, Gh.Rusnac, V.Moşneaga, V.Saca, P.Varzari, T.Spinei, G.Pârțac, A.Zavtur, O.Serebrean, A.Buruian, I.Sandu, A.Colațchi. Cu toate acestea, nu putem afirma, că redactarea materialelor didactice ar înceta să mai fie o sarcină actuală. La multe cursuri normative din cadrul formatului politologic (nu ne referim şi la cursurile opționale), materialele didactice şi metodice necesare lipsesc. Presupunem, că în următorii cinci ani va trebui să depunem eforturi în vederea pregătirii materialelor de învățământ la toate cursurile normative pentru sistemul universitar de învățământ.

3. <u>Formarea si funcționarea sistemului național de atestare şi acreditare a cadrelor didactice si ştiințifice în domeniul ştiinței politice.</u> Pregătirea cadrelor didactice şi ştiințifice de înaltă calificare cu titluri ştiințifice şi didactice (doctor şi doctor habilitat în ştiințe politice, conferențiar, conferențiar-cercetător, profesor) constituie o parte componentă a sistemului național de dezvoltare a ştiinței politice. Centrul național de atestare şi acreditare a fost deschis la Universitatea de Stat din Moldova şi la Institutul de filosofie, sociologie şi ştiințe politice a Academiei de Ştiințe din Republica Moldova, în cadrul cărora funcționează cu succes două consilii ştiințifice specializate de susținere a tezelor de doctor şi de doctor habilitat în ştiințe politice. În perioada 1994-2007 în consiliile nominalizate au fost susținute 45 teze de doctor şi 12 teze de doctor habilitat pe diferite direcții ale ştiinței politice (sub îndrumarea prof.univ. Gh.Rusnac au fost pregătite 6 teze de doctor şi 8 teze de doctor habilitat în ştiințe politice).

Astăzi se poate constata cu toată certitudinea, că prima şi cea mai grea etapă de formare a cadrelor în şcoala politică proprie a fost depăşită cu succes. Politologia moldovenească a atins nivelul de autogenerare, a fost acumulată o experiență utilă de pregătire şi susținere a tezelor de doctor şi de doctor habilitat în diferite ramuri ale ştiinței politice.

4. <u>Realizarea cercetărilor ştiinţifice în centrele universitare şi academice naţionale.</u> Estimarea calităţii şcolii ştiinţifice a fost întotdeauna efectuată prin organizarea şi desfăşurarea cercetărilor ştiinţifice. Trebuie să constatăm, că în perioada dezvoltării statului independent moldovenesc, a fost acumulată o anumită experienţă şi în desfăşurarea cercetărilor ştiinţifice. Printre cele mai cunoscute centre vom nominaliza Universitatea de Stat din Moldova (facultatea de relaţii internaţionale, ştiinţe politice şi administrative) şi Institutul de filosofie, sociologie şi ştiinţe politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

În prezent cercetările se desfăşoară practic pe întreg spectrul problematicii politologice. Pe o dimensiune mai largă şi multilaterală sunt cercetate problemele tranziţiei democratice, sistemului electoral şi scrutinului, formarea şi evoluţia partidelor politice şi sistemului partinic democratic, societăţii civile, mass media şi proceselor de migraţie.

De menţionat, că cercetările ştiinţifice sunt axate pe investigarea tematicii autohtone, iar modelele occidentale sunt racordate la realitatea moldavă. Totodată trebuie să recunoaştem, că de multe ori cercetările noastre au un caracter fragmentar, nu se înscriu într-un sistem integru, e greu de perceput factorul organizator şi coordonator în desfăşurarea cercetărilor ştiinţifice. În general, legătura cu problematica de interes major pentru populaţie, elaborarea unor recomandări practice, de importanţă socială este slabă. Dispunem de mari rezerve şi în propagarea rezultatelor cercetărilor ştiinţifice şi în rândurile populaţiei.

În ultimii ani se produce o intensificare a căutării ştiinţifice. Au văzut deja lumina tiparului monografii colective în problematica devenirii şi dezvoltării sistemului partinico-politic, migraţiei de muncă, relaţiilor dintre putere şi opoziţie în contextul managementului politic, relaţiilor interetnice şi minorităţilor naţionale din Moldova, dezvoltării spiritului activ de cetăţean şi social în rândurile tineretului şi studenţilor. În acest plan cel mai activ s-au manifestat colectivele catedrelor de politologie şi relaţii internaţionale a Universităţii de Stat din Moldova (şefi de catedre, corespunzător, prof.univ. V.Moşneaga, conf.univ. V.Teosa). Au apărut monografii ale specialiştilor moldoveni în domeniul politologiei. Din imposibilitatea de a-i menţiona pe toţi, vom remarca doar câteva nume, lucrările cărora au fost recunoscute de comunitatea ştiinţifică drept studii monografice serioase şi care constituie un prilej legitim de mândrie pentru ştiinţa noastră politică. Aceştea-s Gh.Rusnac, A.Zavtur, P.Fruntaş, C.Marin, V.Moraru, V.Moşneaga, V.Saca, C.Solomon, V.Anichin, A.Roşca, V.Beniuc, S.Nazaria, V.Teosa, O.Serebrean, Iu.Fruntaş ş.a. Totodată nu putem să nu remarcăm, că apariţia monografiilor nu este condiţionată de încheierea unor investigaţii, ci apar, în marea lor majoritate, din necesitatea de a obţine dreptul de susţinere a tezelor de doctor habilitat.

5. Funcţionarea centrelor analitice şi politico-practice pe lângă structurile de stat, partidele politice etc. Drept o realizare pozitivă din ultimele două decenii de activitate poate fi considerată apariţia multor organizaţii neguvernamentale, preocupate de analiza social-politică, de studierea problematicii politice, de efectuarea unor cercetări sociologice cu caracter empiric. Printre cele mai interesante şi importante centre publice, care nu rareori îndeplinesc şi funcţia de coordonatori ai cercetărilor ştiinţifice, este Institutul de Politici Publice, Centrul de cercetări strategice şi de reforme, „ADEPT", IDIŞ „Viitorul", „CAPTES" ş.a. În producţia lor, în analizele şi studiile publicate poate fi găsit un material destul de util pentru comunitatea ştiinţifică, pentru elita politică şi autorităţile statului, pentru elaborarea unui curs de transformări social-politice, raţional şi adecvat situaţiei actuale. Un interes deosebit reprezintă lucrările, elaborate de aceste centre analitice în domeniul administraţiei publice locale, integrării europene, rezolvării diferendului transnistrean, migraţiei populaţiei moldave, monitorizării opiniei publice, transformărilor politice şi social-economice din Moldova în condiţiile tranziţiei spre democraţie şi economia de piaţă.

Un însemn pozitiv al timpului este apariţia centrelor analitice de cercetare pe lângă partidele politice din Republica Moldova. Deşi servesc intereselor propriilor formaţiuni politice, ele, totuşi, îndeplinesc un rol important în elaborarea şi implementarea realizărilor ştiinţifice în practica social-politică moldavă.

6. Editarea revistelor ştiinţifice naţionale, altor publicaţii în domeniul politic. E ştiut faptul, că prezenţa revistelor ştiinţifice constituie un component esenţial în dezvoltarea oricărei ştiinţe, inclusiv şi celei politice. Prin intermediul acestor reviste oamenii de ştiinţă sunt la curent cu ultimele realizări din domeniul ştiinţific ce-i interesează. Datorită revistelor comunitatea ştiinţifică internaţională poate lua cunoştinţă de lucrările savanţilor noştri. Revistele mai contribuie la popularizarea teoriilor ştiinţifice, ideilor în rândurile comunităţii, în Republica Moldova sunt câteva reviste în domeniul ştiinţelor politice: „Revista de filosofie, sociologie şi ştiinţă politică", editată de Institutul de filosofie, sociologie şi ştiinţe politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei; revista „MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politica)", editată de Universitatea de Stat din Moldova; revista „Administraţia publică", editată de Academia de Administrare publică de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova. Ultima din revistele nominalizate apare ocazional, fără o periodicitate oarecare, astfel că mai curând putem vorbi despre două reviste.

Considerăm, că prezenţa doar a două reviste în domeniul ştiinţelor politice constituie un motiv de insatisfacţie. Iată de ce salutăm decizia conducerii Academiei de Ştiinţe din Moldova de a fonda o revistă în domeniul ştiinţelor

socio-umanitare, inclusiv şi în domeniul politologiei. Începând cu 2007 Universitatea de Stat din Moldova va edita o revistă în problematica relaţiilor internaţionale. Decizia în această privinţă este luată deja, a fost primită înregistrarea internaţională.

7. Organizarea conferinţelor, forurilor internaţionale. Un rol important în integrarea politologilor moldoveni în comunitatea ştiinţifică internaţională îl au conferinţele internaţionale, în cadrul cărora oamenii de ştiinţă din diferite ţări iau cunoştinţă de rezultatele cercetărilor efectuate de colegii lor, fac schimb de experienţă. În condiţiile când, din motive financiare, spaţiul nostru ştiinţific s-a restrâns evident, forumurile de acest tip joacă un rol deosebit în sporirea calităţii cadrelor ştiinţifico-didactice, în angajarea tinerilor savanţi în procesul de cercetare ştiinţifică. Considerăm că organizatorii conferinţelor ştiinţifice procedează corect, atunci când includ pe agenda desfăşurării acesteia şi editarea materialelor prezentate sau a lucrărilor ştiinţifice pe baza materialelor conferinţei. În acest context, menţionăm eforturile savanţilor de la Institutul de Ştiinţe politice şi Relaţii internaţionale, Academia de Administrare publică de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova, de la alte centre ştiinţifice şi universitare din ţară. Considerăm, totuşi, că pe acest segment de activitate mai dispunem de multe rezerve. În urma unei îmbunătăţiri calitative a planificării, creşterii investiţiilor financiare în acest tip de activitate, ne putem aştepta la rezultate mai bune.

8. Colaborarea internaţională în domeniul ştiinţei şi practicii politice. Evident, că succesele obţinute de ştiinţa politică moldovenească ar fi mult mai modeste, dacă nu ne-am sprijini pe colaborarea internaţională, care se manifestă prin participarea la conferinţe naţionale şi internaţionale, publicarea articolelor ştiinţifice în revistele din străinătate, editarea peste hotarele ţării a monografiilor, studiilor efectuate. Colaborarea ştiinţifică se manifestă prin realizarea proiectelor comune ştiinţifice şi de învăţământ, prin ridicarea calificării cadrelor ştiinţifice, didactice şi administrative, prin delegarea peste hotare în calitate de profesori sau cercetători ştiinţific invitaţi, prin elaborarea programelor de studii, a standardelor etc. În acest plan au fost stabilite relaţii bune de lucru cu multe centre universitare şi ştiinţifice din România, Rusia, Ucraina, SUA, Germania, Franţa, Belarusi, din alte ţări. Un ajutor considerabil în realizarea acestor proiecte îl acordă TACIS, fondurile „Soros-Moldova”, Ebert (Germania), Shumann (Franţa) ş.a. O experienţă pozitivă a fost acumulată la Academia de Administrare publică de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova, la Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Ştiinţe politice şi Relaţii internaţionale, Universitatea Liberă Internaţională din Moldova, Institutul de Stat de Relaţii internaţionale.

În încheiere vom menţiona, că Republica Moldova se află la începuturile propriei funcţionări de dezvoltare şi promovare a imaginii sale în rândurile populaţiei, elitelor politice şi puterii din Republicii Moldova, implementării în practica social-politică a rezultatelor cercetărilor ştiinţifice. În prezent guvernul, conducerea Academiei de Ştiinţe întreprinde măsuri concrete în vederea îmbunătăţirii finanţării, întineririi cadrelor ştiinţifice şi de cercetare, coordonării şi monitorizării proiectelor ştiinţifice, colaborării ştiinţifice internaţionale.

Conştientizăm faptul, că acesta este un proces de lungă durată şi deloc uşor, îl susţinem şi îl aprobăm. Dacă ne dorim ca ştiinţa politică să se dezvolte realmente, acest proces este unul necesar şi oportun. De realizarea lui depinde în mare parte consolidarea statului nostru independent, integrarea lui reală în comunitatea democratică internaţională.

Prezentat la redacţie
la 20 martie 2007

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ
ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

REFORMA SERVICIULUI PUBLIC ÎN CONTEXTUL RELAȚIILOR POLITICO-ADMINISTRATIVE[1]

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Şef-catedră
Doctor habilitat în ştiințe politice,
profesor,
„Om Emerit”

Ruslan TANASĂ
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Doctor în ştiințe politice,
lector superior

Sergiu PALIHOVICI
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Competitor

Public service represents an essential element of the administrative system. It expresses the quality of the administrative system and is identified in

[1] *Recenzent – doctor ăn ştiințe istorice, profesor Ion SANDU*

human resources involved in the administrative process. Even if perfect from the point of view of institutional and functional aspects, public administration is not able to function properly without qualitative public service.

The issue of public service is under discussions in the Republic of Moldova, however, it is often overlooked because of other major problems that public service is faced with and the subject of public service is approached in the micro context that refers to the circumstances or some technical aspects of institutionalization and functioning. The reforms of public service, sometimes very significant, have been realized since the beginning of 90s; however, they still have not referred to the fundamental of the Moldovan public service and its defining dimensions.

Until present the reform in public service did not refer to the delimitations between public officials and political officials. Moldovan public service is politicized. This fact excludes or essentially diminishes the professionalism of public officials and influences their ability to exercise efficient administration.

The need for creation of political administrative relations in the Republic of Moldova is evident, although difficult. The difficulties refer to the problems of launching political administrative reform and of its implementation. Insufficient development of political culture of the citizens creates serious obstacles in the way of launching and implementation of the reforms.

Serviciul public reprezintă un element esenţial al sistemului administrativ. El exprimă calitatea acestuia şi se identifică în resursele umane antrenate în procesul administrativ. Fără un serviciu public de calitate administraţia publică, perfectă sub aspecte instituţional şi funcţional, nu este capabilă să realizeze o prestaţie la nivel.

În Republica Moldova problema serviciului public este pusă în discuţie, însă, deseori, aceasta face abstracţie de principalele probleme cu care se confruntă serviciul public şi abordează subiectul într-un context micro, legat de circumstanţe sau de careva aspecte tehnice al instituţionalizării şi funcţionării. Reformele serviciului public, uneori semnificative, realizate de la începutul anilor '90 până în prezent nu s-au referit la fundamentul serviciului public moldovenesc şi la dimensiunile definitorii al acestuia.

Reforma serviciului public, până în prezent, nu s-a referit la delimitarea funcţionarilor publici de funcţionarii politici. Serviciul public moldovenesc este unul politizat. Acest fapt exclude sau diminuiează esenţial din profesionalismul acestuia şi din capacitatea de a realiza o administrare eficientă.

Semnificaţia relaţiilor politico-administrative

Designul instituțional al guvernării poate fi structurat în două mari moduri. Primul, cel totalitaro-autoritar, în care administrația publică nu este divizată de puterea politică. Cel de a-l doilea, democratic, în care există o divizare în cadrul guvernării între politic şi administrativ. În această ordine de idei, serviciul public poate fi fie politizat, fie nu. B.G.Peters şi J.Pierre definesc noțiunea de politizare, cu referire la serviciul public, ca "substituirea de către criteriile politice a criteriilor bazate pe merit în selectarea, menținerea, promovarea, premierea şi disciplinarea membrilor serviciului public."[2]

Instituționalizarea separării pozițiilor politice de cele administrative decurge din exigențele democratice față de sistemul politic. Sistemul politic democratic este bazat pe contrabalansarea reciprocă o instituțiilor şi componentelor puterii şi evitarea concentrării puterii. Din alt punct de vedere, pluralismul şi alegerile libere care provoacă schimbarea partidelor de guvernământ necesită existența unui mecanism care ar asigura stabilitatea[3] şi continuitatea sistemului politic şi a statului ca principala instituție politică.

Politicienii şi funcționarii publici au diferite roluri şi funcții în cadrul guvernării. Funcția principală a politicienilor constă în reprezentarea şi promovarea intereselor diferitor grupuri sociale. Politicienii se caracterizează prin următoarele: se pronunță referitor la problemele importante ale societății; formulează scopurile dezvoltării societății; trebuie să dispună de duşmani politici; are voință şi un caracter dur al comportamentului, politicianul fiind un luptător; utilizează demagogia, pune la îndoială ideile şi acțiunile altor politicieni. Funcționarii publici din contra au scopul de a reprezenta interesul şi binele comun al societății. Ei se caracterizează prin: inexistența dreptului la opinie proprie referitor la problemele importante ale societății; nu are dreptul să pună la îndoială acțiunile conducerii; reprezintă nu interesele particulare, dar cele generale; elaborează nu scopurile, ci mijloacele de atingere a acestora; luptă nu cu oponenții politici, ci cu circumstanțele; trebuie să fie tehnocrat, pentru funcționar este inacceptabilă demagogia.[4]

M.Weber aprecia birocrația prin câteva caracteristici definitorii, printre care şi unele ce intră în contradicție cu politizarea acestora – selectarea candidaților în baza calificării speciale ale acestora, remunerarea se concretizează în forma bănească, funcția este unica sau cel puțin activitatea principală a

---

[2] *Peters B. G., Pierre J. (eds.) Politicisation of the Civil Service in Comparative Perspective: The Quest for Control. – London, New York: Routledge Studies in Governance and Public Policy, 2004, p.2.*

[3] *Tanasă R. Stabilitatea social-politică a Republicii Moldova. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități şi perspective. / Coord. V.Moşneaga. – Chişinău: USM, 2001.*

[4] *Марков С.А. Политические профессии. // Полития, 1999, nr.2, p.48.*

persoanei ce o ocupă, creşterea în carieră în baza superiorității sau a meritelor.[5]

Indiferent că abordăm serviciul public în contextul statului weberian sau în cel al Noului Management Politic (NMP), sau prin prisma altor viziuni referitor la administrația publică contemporane în curs de afirmare, delimitarea politicului de administrativ este strict şi vital necesar. NMP mai mult ca statul weberian insistă asupra realizării acestei delimitări, ea fiind una din principiile fundamentale ale acestuia.[6]

Inexistența delimitării dintre politicieni şi birocrați este periculos pentru stat şi societate din mai multe considerente. Profesionalismul serviciului public este pus la îndoială în cazul politizării acestuia. Obiectivitatea, imparțialitatea şi profesionalismul există doar în cazul în care ei sunt independenți şi protejați de presiuni politice excesive. O problemă importantă constă în faptul că în acest caz principiul neutralității politice a serviciului public profesional este violat. Ca rezultat politicile publice nu sunt coerente şi previzibile. Planificarea carierei funcționarilor publici este dificilă şi are o influență nefastă asupra capacității administrative, din perspective acumulării experienței şi îmbunătățirea managementului şi măiestriei. Politizarea excesivă creează impedimente introducerii unui management al resurselor umane unificat în sectorul public, ca rezultat există o evaluare subiectivă a performanțelor funcționarilor publici. Funcționarilor publici nu li se oferă garanții printro protecție legală de la o intervențiile în activitatea lor profesională sau contra concedierea pe motive politice, fapt ce negativ influențează atractivitatea şi profesionalismul serviciului public.

În cazul politizării administrației publice, pentru funcționari mai puțin contează responsabilitatea în fața cetățenilor, ci în primul rând are importanță atitudinea conducerii politice, în acest caz loialitatea ar putea fi mai importantă ca profesionalismul şi respectarea cetățenilor.

O deficiență care se manifestă intens în cadrul societăților aflate în transformare este cea că administrația publică nu poate funcționa eficient în condițiile transformărilor, inclusiv a celor politice. Dependența administrației de politic periclitează stabilitatea statului, micşorează capacitatea administrativă a acestuia şi micşorează calitatea serviciilor publice. Ori serviciul public trebuie să asigure stabilitate şi flexibilitate administrației publice, capacitatea de a fi receptivă la cerințele societății.

---

[5] *Масловский М.В. Теория бюрократии Макса Вебера и современная политическая социология. – Нижний Новгород: ННГУ, 1997, p.24.*

[6] *Spanou C. Abandonner ou renforcer l'état webérien? // Revue française d'administration publique, 2003, nr.1-2, (nr.105-106).*

Din contra, delimitarea dintre pozițiile politice şi administrative creează premise pentru un nou tip de relații dintre politicieni şi birocrație şi asigură o nouă percepere a profesionalismului funcționarilor publici. Necesitatea creării unui serviciu public profesionist şi neangajat politic este cauzat de câteva considerații. În primul rând, reprezintă o modalitate eficientă de combatere a corupției. Nu doar a corupției sub aspect financiar, dar şi a celei politice. În rândul al doilea, aceasta asigură continuitatea, mai ales în situațiile când există o instabilitate guvernamentală. Noul guvern poate începe activitatea imediat fără a pierde mult timp pentru formarea echipei şi cu un grup de funcționari competenți să înceapă a implementa politica. În rândul al treilea, se asigură continuitatea structurii de expertiză, dispare necesitatea angajării de fiecare nou guvern a noilor experți, prin existența deja a acestora. În rândul al patrulea, există cunoaşterea modalității de funcționare a sistemului statal pentru realizarea dorințelor noului guvern. În rândul al cincilea, este contrabalansarea analitică al entuziasmului politic al miniştrilor. Politicienii deseori aplică politicile sale, chiar şi în situațiile în care realitatea şi factorii presupun o modificare a acestora. Serviciul public constructiv şi loial poate asigura o expertiză a noilor idei a guvernului şi a preîntâmpina realizarea unor activități deficiente, imperfecte, utopice sau de a le corecta şi de a le perfecționa.[7]

Astfel, delimitarea funcțiilor politice de cele administrative în cadrul serviciului public este o condiție indispensabilă edificării statului democratic şi a funcționării eficiente a statului, a administrației publice.

Coordonatele reformei serviciului public din perspectiva relațiilor politico-administrative

În baza experienței europene a reformei administrative, reforma serviciului public în direcția creării unui serviciu public independent necesită câteva condiții indispensabile. Dezbaterea publică a problemei delimitării politico-administrative în cadrul serviciului public este prima condiție strict necesară. Aceasta are câteva semnificații. Legitimarea şi câştigarea încrederii şi susținerii cetățenilor prin demonstrarea necesității acestei reforme este un element care asigură suportul societății din perspectiva resurselor şi consecințelor reformei. Un alt aspect, deloc neglijabil, al discuțiilor publice este elaborarea în comun de către forțele politice şi sociale a unui model politico-administrativ optimal al serviciului public. Pentru realizarea reuşită a reformei serviciului public este necesar, în mod identic cu reforma administrativă în totalitatea sa, un consens al forțelor politice privind necesitatea existenței în stat a unui ser-

[7] *Mountfield R. Senior civil service appointments: impartiality and political neutrality in democratic transitions. // Democratic Transition: Senior Civil Servants and the Political–Administrative Interface. Ed. S.Sokolyk. – Kyiv: K.I.S. Publishers, 2005, p.40.*

viciu public independent şi conştientizarea acestui lucru de către liderii politici.

Condiția fundamentală a reformei serviciului public este, înainte de toate, o bază juridică solidă, care ar stipula clar delimitarea celor două componente ale guvernării şi mecanismele de interacțiune dintre acestea. Obligatorie este şi creare unei instituții independente în domeniul serviciului public (comisii sau consiliu) care ar fi separat de guvern şi ar garanta neutralitatea serviciului public. De competența acestei instituții trebuie să fie supravegherea numirii funcționarilor publici şi, ar fi bine, ca ea să reprezinte şi o curte de apel pentru serviciul public în cazul intervenției politice.

Pentru realizarea cu succes a transformării serviciului public reforma trebuie să vizeze şi aspectele cultural-educaționale care ar asigura funcționarea eficientă a noului serviciu public a noii administrații publice. Aceasta necesită eforturi din partea instituțiilor de învățământ în domeniul administrației publice.

Constituirea şi existența unui spirit corporativ al funcționarilor publici privind rolul, funcțiile şi limitele şi modelele comportamentului său joacă nu un ultim rol în realizarea cu succes a reformei serviciului public. În primul rând, dezicerea conştient şi reală la dreptul de a avea activitate politică. În aspect empiric, pentru statele aflate în proces de transformare realizarea acestui deziderat necesită, totuşi, o schimbare masivă a corpului funcționarilor publici prin înlocuirea celor cu o conştiință învechită cu birocrați noi. Aceasta desigur va afecta la început calitatea serviciului public, prin faptul că cei cu un stagiu mare sunt experimentați. Desigur acest pas necesită o voință şi o clarviziune politică şi, indiscutabil, resurse semnificative.

Reforma serviciului public ca o parte componentă a reformei administrației publice necesită validarea funcționarilor publici existenți. Aceasta este necesar pentru a păstra doar pe acei care sunt loiali şi constructiv pentru diferite guverne. Această validare trebuie realizată fără implicarea puterii politice de stat, a miniştrilor. Din componența comisiei pot face parte reprezentanți ai sectorului privat, a sindicatelor, a bisericii, a cercurilor academice şi a ONG-urilor. Recrutarea noilor funcționari publici trebuie realizată în conformitatea cu aceleaşi cerințe.

Promovarea şi demiterea funcționarilor publici la fel necesită reformare, pentru crearea unui serviciu public depolitizat. Aceste acțiuni trebuie supravegheate sau chiar vizate de o instituție independentă exterioară autorității administrației publice. Aceasta este o problemă dificilă. Pe de o parte, ministrul sau funcționarul politic în calitatea de şef al autorității publice cunoaşte cel mai bine aptitudinile şi eficiența funcționarului, pe de altă parte, decizia puterii politice poate fi sau chiar este politizată. Mecanismul demiterii trebuie

modelat în aşa fel ca el să nu condiţioneze menţinerea în serviciul public a funcţionarilor inapţi şi incompetenţi.[8]

Exemplul Poloniei este elocvent pentru ilustrarea unei transformări radicale şi reuşite a serviciului public. În Polonia în perioada de tranziţie au fost adoptate două Legi ale serviciului public în 1996 şi 1998. Ultima stipulează reguli stricte al competiţiei pentru recrutarea în serviciul public, faţă de candidaţii ce doreau de a deveni funcţionari publici, cu interdicţia de a face parte din partidele politice. Garantul serviciului public profesionist şi independent este şi Consiliul serviciului public. Ea este compusă din reprezentanţii tuturor partidelor şi din experţi în domeniul administraţiei publice. Aceştea din urmă la fel reprezintă diferite formaţiuni politice, au preferinţe politice şi au fost implicaţi în activitatea administrativă în perioada diferitor guverne. Recrutarea se bazează exclusiv pe competiţie. Politicienii joacă un rol doar la etapele iniţiale de selectare prin specificarea profilului funcţiei şi descrierea funcţiei. În cazurile în care ministru categoric nu acceptă persoana selectată de către Consiliu, acesta analizează şi propune o altă candidatură pentru funcţia respectivă. Funcţionarii publici care aplică pentru un post administrativ superior trebuie să susţină examene şi să abandoneze calitatea de membru al partidului politic. Un rol important în crearea noului serviciu public l-a avut Şcoala Naţională de Administraţie Publică.[9]

Organismele internaţionale recomandau statelor aflate în proces de transformare următoarele conţinuturi ale reformei serviciului public în vederea realizării delimitării politico-administrative: „identificarea şi publicarea unei liste complete a poziţiilor care se consideră de natură politică; proceduri clare de recrutare şi promovare, garantarea transparenţei în procesul selectării şi includerea contrabalanţelor în cazul acţiunilor arbitarare; limitarea prerogativelor politicienilor în procesul selectării (elaborarea unei liste a candidaţilor trebuie să fie unica responsabilitate a grupului selectării pluraliste); un cod de conduită care subliniază neutralitatea politică şi loialitatea funcţionarilor publici (adică ei execută şi susţin politica guvernului); garanţii constituţionale şi juridice (Legea serviciului public) în evidenţierea drepturilor candidaţilor pentru o funcţie publică (ne politică), fără o discriminare din cauza sexului, originii etnice, opiniilor sau condiţiilor politice, economice, religioase, filozofice, culturale şi sociale."[10]

Aşadar, reformarea serviciului public din perspectiva politico-administrativă nu poate fi realizată la iniţiativa unui singur actor. Această problemă tre-

---

[8] *Ibidem, p.40.*

[9] *Czaputowicz J. The Civil Service in Poland – between Politicization and Professionalization. // www.usc.gov.pl/usc/redir.jsp?place=galleryStats&id=1884 (Extras pe 5 aprilie 2007).*

[10] *Public Administration Reform. Practice Note. UNDP, p.12.*

buie conştientizată de întreaga societatea. Acest lucru depinde de treapta de evoluţie a societăţii şi nu apare în mod arbitrar pe ordinea de zi a societăţii. Realizarea reformei serviciului public din perspectiva politico-administrativă, pentru a fi reuşită, necesită un efort concentrat al întregii societăţi, dar şi a experţilor internaţionali.

Perspectiva reformei serviciului public în Republica Moldova în contextul relaţiilor politico-administrative

În Republica Moldova, până la moment, opinia publică nu are o atitudine referitor la acest subiect. Societatea moldovenească, în majoritatea sa, nu conştientizează necesitatea delimitării componentei administrative de cele politice în cadrul serviciului public.

Politizarea birocraţiei existentă în perioada sovietică mai persistă, cu o diferită intensitate în dependenţă de perioadă, şi în serviciul public actual. Din punct de vedere politico-administrativ această situaţie era neevidentă, în mare parte, până în 2001. Aceasta a fost cauzat de continuitatea (relativă) a guvernării în perioada 1990-1998 când puterea a aparţinut PDAM. Guvernarea PDAM se baza pe aceeaşi birocraţie veche care-şi păstra statusul. Conflictul dintre Preşedenţie şi Parlament în perioada 1995-1996 nu a periclitat mult caracterul relaţiilor politico-administrative. Aceeaşi situaţie a fost şi în perioada 1996-1998 când centrul de putere trece de la Parlament la Preşedinte. Guvernarea coaliţionistă şi instabilitatea guvernamentală din 1998-2001 a revigorat şi perturbat puţin serviciul public, dar fără a crea probleme politice serioase. În acele contexte, inexistenţa unui centru de putere unic provoca o lupă, tacită sau manifestă, în domeniul funcţiilor publice. Capacitatea de a angaja în serviciul public a reprezentanţilor şi simpatizanţilor săi, făcea ca principalele partide politice să accepte starea de lucruri.

Prin guvernarea unipartidistă a PCRM din 2001 situaţia din domeniul serviciului public devine mai dificilă din punctul de vedere al relaţiilor dintre politic şi administrativ, PCRM monopolizând numirea în funcţii în serviciul public. Este greu de presupus că susţinerea candidatului V.Voronin în alegerile prezidenţiale din 2005 de către câteva partide politice a schimbat această situaţie.

În Republica Moldova în pofida faptului că Constituţia Republicii Moldova prevede că „oricărui cetăţean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcţie publică”,[11] Legea serviciului public nu stipulează nediscriminarea candidaţilor la funcţiile publice în baza preferinţelor politice. În Republica Moldova Legea serviciului public prevede doar 4 categorii de funcţionari publici ca-

[11] *Constituţia Republicii Moldova, art.39, alin.(2). // http://gov.md/index.php?lng=ro&i=36 (Extras pe 24 mai 2007)*

re au o semnificaţie politică şi care pot fi demişi în cazul schimbării puterii. În această categorie intră consilierii, ajutorii, funcţionari ai serviciului de presă şi secretarii.[12]

În Republica Moldova a existat şi situaţii când relaţiile politico-administrative ar putut fi create. În cadrul Proiectului de asistenţă al Uniunii Europene „Perfecţionarea cadrelor şi modernizarea funcţionării administraţiei publice în Republica Moldova" se propunea crearea funcţiei de Secretar de Stat care ar fi separat funcţiile politice de cele administrative şi ar fi asigurat, alături de alte mecanisme, imparţialitatea angajaţilor.[13]

Statele est-europene au schimbat componenţa corpului funcţionarilor publici, în special a celor superiori, odată cu căderea regimurilor comuniste şi destrămarea URSS. Noile elite politice aveau nevoie şi de noi funcţionari publici. În Republica Moldova schimbarea elitei nu a avut loc,[14] respectiv şi birocraţia sovietică a rămas în noul stat independent Republica Moldova.

În sistemele nedemocratice nu există necesitatea asigurării continuităţii la nivelul serviciului public din cauza existenţei continuităţii la nivel politic. Situaţia este identică în sistemele unipartidiste şi în derivatele acesteia. Actualmente în Republica Moldova există tendinţa afirmării unui sistem partidist cu un partid dominant[15] ceea ce condiţionează necointeresarea puterii în realizarea reformei în domeniul relaţiilor politico-administrative. Această reformă poate fi lansată în cazul unor coaliţii guvernamentale şi a unei perioade lungi de timp în care are loc perindarea diferitor partide la putere. Una din condiţii este şi existenţa partidelor puternice şi durabile.

Un anumit rol în demararea reformei serviciului public îl poate juca Uniunea Europeană. Aceasta operează cu cerinţe destul de clare în domeniul serviciului public. Intenţia de integrare europeană sau de apropiere de Uniunea Europeană poate fi factorul de iniţiere a delimitării politico-administrative în administraţia publică. Existenţa unor servicii publice profesionale este o cerinţă a UE. Serviciul public profesional, deci performant, capabil să interiorizeze normele UE, să aplice principiile şi să realizeze „capacitatea administrativă".

---

[12] *Legea serviciului public nr.443-XIII din 04.05.1995, art.14, alin.(8). // http://gov.md/index.php?lng=ro&i=36 (Extras pe 27 mai 2007).*

[13] *Sîmboteanu A. Reforma administraţiei publice în Republica Moldova. – Chişinău: Museum, 2001, p.163-165.*

[14] *Margarint A. Transformarea elitei politice din Republica Moldova. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realităţi şi perspective. / Coord. V.Moşneaga. – Chişinău: CAPTES, 2001.*

[15] *Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдовы: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chişinău: USM, 2003, p.39.*

Pentru a avea un „serviciu public modern, constituţional în democraţie” SIGMA 27 enumeră următoarele condiţii: „separarea între sfera publică şi sfera privată; separarea între politică şi administraţie; dezvoltarea responsabilităţii individuale a funcţionarilor publici prin procese decizionale comune; protecţia muncii, stabilitate, nivel de plată, drepturi şi atribuţii bine definite pentru funcţionarii publici; recrutarea şi promovarea bazate pe merit.”[16]

O altă problemă, în afară de cea de iniţiere a reformei serviciului public, ţine de realizarea reformei politico-administrative. În Republica Moldova criza identitară a societăţii moldoveneşti şi conflictul identitar[17] creează impedimente serioase realizării cu succes a acestei reforme. În această situaţie asigurarea loialităţii funcţionarilor publici faţă de guvern este dificil de realizat. In cazul în care guvernul va fi format de partidele plasate pe toate poziţiile eşichierului politic iminent vor apărea carenţe de loialitate la funcţionarii publici. Viziunile etno-politice şi civilizaţionale în societatea moldovenească sunt contradictorii, finalităţile evoluţiei societăţii şi statalităţii moldoveneşti sunt radical opuse, chiar şi în situaţia cursului oficial al Republicii Moldova de integrare europeană.[18] În această situaţie este evident că politicienii preferă ca anturajul său şi personalul care execută ordinile acestora să împărtăşească aceleaşi viziuni politice.

Realizarea departajării politico-administrative este necesar să se realizeze la două nivele – la cel central şi la cel local. În Republica Moldova accentul se pune exclusiv pe administraţia publică centrală. O reformă a serviciului public doar la nivelul central este deficientă şi periculoasă. Delimitarea politico-administrativă la nivelul puterii locale prin crearea şi aici a unui corp profesional de funcţionari publici ar asigura acea calitate a administraţiei publice de care are nevoie Moldova.

Aşadar, necesitatea creării relaţiile politico-administrative în Republica Moldova este evidentă, dar dificilă. Dificultăţile se referă la problemele demarării reformei politico-administrative şi la cele ale realizării acestei reforme. Dezvoltarea insuficientă a culturii politice a cetăţenilor şi a liderilor politice vor crea impedimente serioase atât în iniţierea reformei, cât şi în realizarea ei.

---

[16] *European Principles for Public Administration. OECD/SIGMA, 1999, nr.27, p.21.*

[17] *Moldova între Est şi Vest. Identitatea naţională şi orientarea europeană. / Coord. V.Moşneaga. – Chişinău: Captes, 2001.*

[18] *A se vedea „Barometrele de opinie publică” realizate de Institutul de Politici Publice (www.ipp.md).*

Concluzii

În situația actuală este dificil de a asigura o presiune asupra puterii politice pentru a realiza reforma serviciului public, ea poate fi realizată doar sub presiunile externe. Dar şi în cazul demarării reformei politico-administrative ea poate avea un caracter de jure şi care ar fi puțin sau foarte puțin realizată în practică. Clientelismul şi patronajul caracteristic perioadei sovietice persistă în societatea moldovenească, inclusiv şi în primul rând, în administrația publică. Ideea care există la majoritatea cetățenilor şi a elitei politice este necesitatea de subordonare totală a administrației publice partidului / partidelor aflate la putere pentru ca acestea să-şi poate îndeplini promisiunile făcute alegătorilor şi să realizeze o guvernare eficientă. La starea culturii politice şi juridice actuale delimitarea celor două componente ale guvernării reprezintă o afinitate neevidentă pentru majoritatea societății, iar în cazul plasării acesteia în ordinea de zi a societății chiar periculoasă, din punctul ei de vedere, pentru stat şi societate.

Bibliografie:

Constituția Republicii Moldova. // http://gov.md/index.php?lng=ro&i=36 (Extras pe 24 mai 2007).

Legea serviciului public nr.443-XIII din 04.05.1995. // http://gov.md/index.php?lng=ro&i=36 (Extras pe 24 mai 2007).

Czaputowicz J. The Civil Service in Poland – between Politicization and Professionalization. // www.usc.gov.pl/usc/redir.jsp?place=galleryStats&id=1884 (Extras pe 5 aprilie 2007).

European Principles for Public Administration. OECD/SIGMA, 1999, nr.27.

Margarint A. Transformarea elitei politice din Republica Moldova. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realități şi perspective. / Coord. V.Moşneaga. – Chişinău: Captes, 2001.

Moldova între Est şi Vest. Identitatea națională şi orientarea europeană. / Coord. V.Moşneaga. – Chişinău: CAPTES, 2001.

Moşneaga V., Tăbîrță V. The Territorial–Administrative Reform in Moldova: How Different Political Interests and Groups Influences Public Policies. // Instititutional Requirements and Problem Solving in the Public Administrations of the Enlarged European Union and Its Neighbours. – Bratislava, Slovakia, NISPA, 2005

Mountfield R. Senior civil service appointments: impartiality and political neutrality in democratic transitions. // Democratic Transition: Senior Civil Servants and the Political–Administrative Interface. Ed. S.Sokolyk. – Kyiv: K.I.S. Publishers, 2005.

Peters B.G., Pierre J. (eds.) Politicisation of the Civil Service in Comparative Perspective: The Quest for Control. – London, New York: Routledge Studies in Governance and Public Policy, 2004.
Public Administration Reform. Practice Note. UNDP.
Spanou C. Abandonner ou renforcer l'état webérien? // Revue française d'administration publique, 2003, nr.1-2, (nr.105-106).
Sîmboteanu A. Reforma administraţiei publice în Republica Moldova. – Chişinău: Museum, 2001.
Tanasă R. Stabilitatea social-politică a Republicii Moldova. // Republica Moldova la începutul mileniului III: realităţi şi perspective. – Chişinău: USM, 2001.
Марков С.А. Политические профессии. // Полития, 1999, nr.2.
Масловский М.В. Теория бюрократии Макса Вебера и современная политическая социология. – Нижний Новгород: ННГУ, 1997.
Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдовы: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chişinău: USM, 2003.

Prezentat la redacţie
la 3 mai 2007

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

SECURITATEA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ŞI IDENTIFICAREA RISCURILOR ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII[19]

Natalia ALBU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Relații Internaționale,
Doctorandă

Alla ROŞCA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Relații Internaționale,
Doctor habilitat în ştiințe politice,
Profesor

Many centuries „the security" represented the most important preoccupation of a one political entity, taking about an empire, a kingdom or a state-nation. From foreign studies about the security to the Conception of the national security of the Republic of Moldova, this concept supported and supports a variety of definitions. But we will mention the fact that with reference at the notion of security there are concepts as: threatening, risk and danger. The diversity of the sources' insecurity of a one state has various forms of occurrence, and between them it is hard to make a clear distinction. That is why the present study proposes for itself to identify parameters of impact of foreseeable effects (in economical, financial, political, social, cultural and military plan) on the national security of the Republic of Moldova.

In the evaluation of risks and threats of the national security we have to realize that these one are not independent and can influence each other. In-

[19] Recenzent – doctor în ştiințe socilogice Angela COLAȚCHI

crease or decrease of importance of each one depends on complex of external elements and especially on the geopolitical situation of Republic of Moldova, where the interest of Big Powers in zone and European security system will be established. Is hard to imagine how will influence the risks under our security in conditions of non-integration and isolation. Republic of Moldova became from the "consumer" of stability in source of instability and regional insecurity because of lack of security strategy and geopolitical orientation in framework of regional security process and mechanisms. This is determined and by the fact that Republic of Moldova has no economic and natural resources potential for adequate economic development and its integration in economic globalization process.

Devenind un stat independent, în 1991, Republica Moldova trebuia să înfrunte mai întâi de toate mai multe provocări (geopolitice, economice, politice, sociale, etc.) la adresa securităţii sale naţionale şi se ciocnea cu trei grupuri a factorilor de risc. *În primul rând,* este vorba de pericolul constituirii sau renaşterii unor structuri cu caracter suprimatoriu-imperial şi rămânerea spaţiului nostru în afara sistemelor universale de colaborare şi securitate. Era vorba de existenţa unui mediu regional, nu întru tortul favorabil pentru Moldova, marcat de o conjunctură economică foarte deprimată şi de o zonă de instabilitate politică (toată regiunea Europei de Sud-Est). Pe de altă parte, Republica Moldova este plasată nemijlocit în spaţiul de interes al Federaţiei Ruse. *În al doilea rând,* exista pericolul menţinerii şi reactivării unor tensiuni cu caracter etnico-separatist ce pot genera conflicte. În cazul Republicii Moldova este vorba de conflictul din partea stângă al Nistrului. *În al treilea rând, sunt* tensiunile sociale interne ca urmare a dificultăţilor tranziţiei economice. Tranziţia Moldovei spre economia de piaţă, în comparaţie cu alte ţări, a fost una de durată, caracterizată de perioade de crize şi instabilitate. Ca urmare decalajele economice dintre Republica Moldova şi ţările Europei Centrale şi CSI s-au aprofundat [Vezi, Graficul Nr.1, Tabelul Nr.1].

Tot aici putem menţiona şi *povara mentalităţii* şi deprinderilor moştenite din epoca sovietică. Toate acestea au determinat vulnerabilitatea extremă a Republica Moldova cât priveşte securitatea economică. Acest aspect este condiţionat de faptul că toate tipurile de securitate nu pot fi realizate, în măsură totală, fără securitatea economică. Această interdependenţă este determinată de acel fapt, că *securitatea* în contextul procesului de globalizare presupune „protecţia necesităţilor evidente, fiziologice, social-economice, spirituale şi

situaţionale în resurse, tehnologii, informaţii şi idealuri morale, necesare pentru activitatea vitală şi dezvoltarea populaţiei”[20].

Astfel, în ultimii ani a devenit evident că ***factorul economic*** este cel decisiv pentru securitatea naţională şi dezvoltarea durabilă a ţării. Numai stabilizarea şi creşterea economiei ţării va putea satisface interesele cetăţenilor, societăţii şi statului, va soluţiona problemele referitoare la deficienţa resurselor necesare stabilizării situaţiei, astfel rezolvând probleme legate de securitatea naţională. În domeniul economic se evidenţiază, în mod special, *ameninţări interne,* care se manifestă, *în primul rând*, prin eşecul posibil al reformelor liberale şi democratice din motivul incapacităţii elitelor politice de a asigura în Republica Moldova o tranziţie fermă spre economia de piaţă. Principala dificultate provocată de tranziţie şi mai puţin de procesul globalizării este faptul că liberalizarea economică a fost prea bruscă, deoarece ea n-a fost însoţită de respecializarea economiei naţionale, de susţinerea ramurilor competitive[21]. În acelaşi timp privatizarea dubioasă este rezultatul existenţei unor instituţii necompetente şi mai puţin oneste, care transformă, conform lui D.Moldovanu, economia de piaţă într-un „capitalism sălbatic”[22]. *În al doilea rând*, este vorba de erodarea bazei economice a securităţii naţionale prin declinul producţiei, accentuarea dezechilibrului balanţei comerciale, creşterea inflaţiei, mărirea deficitului bugetar, etc. *În al treilea rând*, dar nu ultimul, aceste ameninţări se manifestă şi prin rolul crescând al economiei tenebre, a guvernării corupte şi ca rezultat, menţinerea unui stat slab şi ineficient în toate expresiile sale instituţionalizate.

Astfel, anii 1991-2000, au fost marcaţi de o recesiune acută, determinată de transformările sistemice şi erorile de politici economice. Deşi în martie 1995 revista britanică „The Economist” afirma: „Moldova reprezintă un model al reformării corecte, iar faptul că ea este o ţară mică şi compactă fac din ea un laborator perfect pentru reforme”[23]. De fapt aceste estimări erau în oarecare măsură supraapreciate, dar au fost susţinute în acea perioadă şi de rapoartele anuale ale FMI, Banca Mondială şi BERD, când se făcea comparaţie cu România, Ucraina şi Bulgaria[24]. De exemplu, putem menţiona

---

[20] *Toma A. Globalizarea: provocări, riscuri şi pericole. - Chişinău, 2005, p.108.*

[21] *Notă: Este vorba de transformării sitemice realizate după logica „terapiei de şoc”, care a fost completată cu criza financiară din Rusia din august 1998.*

[22] *Moldovanu D. Economia Moldovei în capcana globalizării şi tranziţiei. - Chişinău, ARC, 2004, p.53.*

[23] *Moldova în tranziţie. Privire economică, nr.2. - Chişinău, Centru de investigaţii startegice şi Reforme, noiembrie, 1998.*

[24] *A se vedea: Republica Moldova şi Uniunea Europeană ca parteneri. // Proiectul „Implementarea Acordului de Parteneriat şi Cooperare Republica Moldova şi Uniunea Europeană”. – Chişinău, CISR / TACIS, 2002, p.23.*

că sistemul social-economic al Ucrainei, cu resurse naturale şi umane, industrie, ieşire la mare, etc., nu era un exemplu de urmat. În continuare, J.E.Stiglitz, analizând situaţia ţărilor în tranziţie susţinea că declinul cel mai spectaculos este cel al Moldovei: producţia sa astăzi (2000), este aproape de o treime faţă de cea înregistrată cu zece ani în urmă[25]. Aceasta este determinată şi de faptul că tranziţia a condiţionat mari dezechilibre economice, care a determinat modificări substanţiale în structura veniturilor populaţiei ce au dus inevitabil la o explozie masivă a sărăciei, special în localităţile rurale, despre care vom vorbi în contextul securităţii sociale. Căci, în evaluarea fenomenului sărăciei trebuie luat în consideraţiei caracterul ei multilateral, care se manifestă atât prin aspect economic, cât şi social, comportamental, cultural etc.

Însă, începând cu anul 2001 în Moldova, cât şi în Ucraina a avut loc o creştere economică[26] relativ înaltă (5-7%), dar, după cum recunosc şi specialiştii din domeniu, aceasta a fost o creştere economică fără dezvoltare[27]. Acest fapt este confirmat şi de apariţia frecventă pe agenda publică a Republicii Moldova în 2006 a problemei „dezvoltarea economică fără bunăstare socială". Acest subiect face parte din lista problemelor identificate în cadrul Studiului de analiză „100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova" efectuat de IDIS „Viitorul". Creşterea economică stabilă din 2000 până în prezent nu a adus creşteri esenţiale în viaţa cetăţenilor. Un factor esenţial care s-a aflat la originea creşterii sunt veniturile din munca remise de peste hotare de emigranţii moldoveni care în 2005 au atins 30% din PIB[28] şi care au cauzat o creştere considerabilă a preţurilor pe piaţa imobiliară din Moldova.

Creşterea economică este afectată şi de acel fapt, că o mare parte din economia ţării este situată pe malul stâng al Nistrului, teritoriu necontrolat de guvernul Republicii Moldova. În acelaşi timp, vom menţiona că conform Raportului Naţional de Dezvoltare Umană a Republicii Moldova, dacă nu ar fi fost recenta criză în relaţiile comerciale cu Federaţia Rusă (introducerea interdicţiilor la importurile de produse vegetale, animaliere şi a producţiei alcoolice din Moldova), în 2006-2007 Moldova ar fi revenit la nivelul de producţie şi venituri obţinut în 1993. Sectorul agricol reprezintă o bună parte din economia Moldovei: a patra parte din PIB şi 38% din export, şi este în mare parte

[25] *Stiglitz J.E. La grande désillusion. - Paris, Fayard, 2002, p.202.*

[26] *Notă: de regulă, prin creşterea economică se are în vedere procesul de creştere a capacităţilor productive ale unei economii şi a Produsului său Intern Brut (PIB).*

[27] *A se vedea: Moldovanu D. Economia Moldovei în capcana globalizării şi tranziţiei. - Chişinău, ARC, 2004, p.47.*

[28] *Conform estimărilor Băncii Mondiale, Republica ocupă locul doi după ponderea în PIB a veniturilor provenite din activitatea cetăţenilor ce lucrează peste hotare.*

dependent de Federația Rusă şi Ucraina. Iar competitivitatea internațională a exporturilor este foarte redusă, deficitul comercial atingând cote greu de menționat. Structura şi dinamica capacității de concurență a țării determină caracterul comerțului extern al Republicii Moldova. Republica Moldova spre deosebire de țările Europei Centrale şi de Est, a rămas destul de dependentă de piețele CSI şi a fost foarte lentă în diversificarea comerțului său [Tabelul Nr.2].

Astfel, principalele premise care au favorizat derularea insecurității economice sunt nu numai de origine internă, dar şi *externă.* În acest context vom menționa: incapacitatea de plată a datoriilor externe şi izolarea financiară a Republicii Moldova; limitarea posibilităților de export şi de desfacere a mărfurilor moldoveneşti, ceea ce a accentuat dependența economică a Republicii Moldova de Federația Rusă (chiar după criza din 1998 nu au fost adoptate strategii eficiente care să reducă expunerea țării la riscurile comerciale, iar barierele comerciale introduse în 2005-2006 față de vinurile şi alte produse moldoveneşti demonstrează că crizele respective sunt şi de natură politică; existența unor încercări de aservire şi punere sub control străin a unor sectoare economice strategice; contrabanda, traficul ilegal de mărfuri.

În acelaşi timp, factorului energetic exercită o influență semnificativă asupra securității economice a Republicii Moldova, care demonstrează vulnerabilitatea sporită a economiilor dependente. Conform Analizei situației din complexul energetic al Republicii Moldova confirmă starea critică a acestuia şi faptul că nu face față cerințelor de bază ale securității energetice a republicii[29] şi aceasta în pofida faptului că în perioada sovietică, Republica Moldova apărea în calitate de exportator al energiei electrice, în special spre Bulgaria[30].

Conform interpretărilor Consiliului Mondial pentru Energetică, securitatea energetică este certitudinea că în condițiile economice concrete va exista necesarul de energie de calitatea cerută, şi vom adăuga cu un impact minim asupra mediului. Însă, în cazul Republicii Moldova nu este vorba numai de calitate, dar şi de prețurile acceptabile (unde se va lua în calcul capacitatea reală de plată a populației şi a sferei social productive) în condiții excepționale a deficitului de resurse, căci bilanțul energetic este acoperit în temei pe contul

---

[29] *Analiza situației din complexul energetic al Republicii Moldova şi asigurarea securității energetice. / Academia de ştiințe ale Republicii Moldova. Institutul de energetică. Întreprinderea de stat „Mold-electricitate". – Chişinău, 2001, p.124.*

[30] *Notă: acest lucru a fost posibil grație centralei termoelectrice de la Dnestrovsk, era cea mai mare din sud-estul Europei. Dar această centrală termică funcționa datorită cărbunelui importat din Ucraina. Astfel după destrămarea URSS a apărut problema combustibilului, dar cel mai mare impact a avut conflictul de pe malul stâng al Nistrului, teritoriu controlat de separatişti.*

importului. Republica Moldova a semnat mai multe tratate şi acorduri(Cartea Europeană a Energiei[31], acordul de colaborare în domeniul energeticii al țărilor din regiunea Mării Negre, acordul interguvernamental privind funcționarea în paralel a sistemelor energetice ale țărilor CSI, observator la Comunitatea Energetică Europeană, o serie de acorduri privind participarea la proiecte comune privind crearea de gazoducte magistrale şi de alte obiecte pentru asigurarea tranzitului de combustibil şi energie), care îi permit să participe la colaborări regionale şi internaționale în domeniul energeticii, totuşi ea nu profită în măsură maximă de aceste oportunități pentru aprovizionarea diversă a țării cu energie. Căci aşa cum susține V.Arion, *o strategie de securitate energetică* este mai puțin îndreptată spre creşterea autonomiei energetice, ea orientându-se spre reducerea riscurilor legate de dependența energetică externă[32]. Însă, Republica Moldova are nevoie de surse alternative de aprovizionare cu petrol şi gaze, la fel ca toate statele regiunii. De exemplu, UE este într-o dependență ascendentă de importul resurselor energetice (în 2003 – 50%), însă UE deține 16% din capacitățile globale de prelucrare a petrolului şi 16% din capacitățile de producție ale electricității. Deaceea şi statele UE şi NATO au aceeaşi problemă, *consolidarea podului energetic* din Azerbaidjan via Georgia până la Giurgiuleşti este absolut necesară. În cadrul GUAM se evidențiază variantele transportului de energie alternativă din Kazahstan, Turkmenistan şi Azerbaidjan.

Crizele energetice din vara anului 1998 şi primăvara anului 2000 au demonstrat o dată în plus vulnerabilitatea Moldovei pe segmentul energetic. Prezența monopolului rusesc în sectorul energetic al Republicii Moldova creşte dependența față de Rusia (resurse primare de energie se importă în proporție de 95-97%) şi nu putem identifica paşi reali ai conducerii Republicii Moldova în vederea eliminării problemei dependenței energetice. Aceasta este determinată şi de faptul că nu există un mecanism de negociere a prețului la gaz. Problema dată, este frecvent reflectată în presă, care conform Studiului de analiză „100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova" constituie un subiect de interes deosebit pentru dezvoltarea Republicii Moldova cu intensitatea de 3.5 (unde 5 este max.)[33]. Deaceea pentru a micşora riscurile de întrerupere în aprovizionarea cu resurse energetice din import, care în cazul

---

[31] *Notă: în martie 2002, Comisia Europeană a mai luat o decizie în domeniul energeticii şi anume de a crea Piața regională a electricității din Sud-Estul Europei. Ca urmare în noiembrie 2002, a avut loc Conferința de la Atena unde Republica Moldova a luat parte în calitate de observator.*

[32] *Arion V. Strategii şi politici energetice (Uniunea Europeană şi Republica Moldova). – Chişinău, 2004, p.145*

[33] *Munteanu I., Mocanu Gh., Ioniță V., Sinchevici I. Studiu de analiză "100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova în 2006". - Chişinău, IDIS "Viitorul", 2006.*

Republicii Moldova este cauzat de fluctuația crescândă a prețurilor şi dependența energetică, cea mai bună soluție de asigurare a securității energetice este menținerea unei diversificări a importului, dezvoltarea surselor de energii regenerabile, promovarea eficienței energetice şi reducerea consumurilor (economisirea).

Pentru Republica Moldova, în contextul procesului de globalizare, este foarte importantă afirmarea *diplomației economice*, care prezintă şi un moment-cheie al noii redacții a concepției politicii externe. Aşa cum a menționat A.Buruian[34], este faptul că o intensificare tot mai evidentă a rolului factorului economic în determinarea atât a parametrilor de putere a statelor, cât şi a contururilor şi direcțiilor politicii externe. Este importantă, în acest context, cooperarea intensă a Republicii Moldova cu instituțiile financiare internaționale, în special, cu FMI, instituție menită să asigure stabilitatea macroeconomică în sistemul internațional valutar şi financiar şi Banca Mondială, care-şi consacră activitatea programelor de dezvoltare şi de reforme structurale, de reducere a sărăciei etc., probleme care rămân actuale şi pentru Republica Moldova. Cooperarea cu aceste instituții are drept scopul de a contribui la prevenirea crizelor financiare care sunt capabile să amenințe stabilitatea şi securitatea națională, cât şi la adaptarea Republicii Moldova la sistemul financiar global, care de fapt şi este cauza vulnerabilității economice a majorității țărilor cu valute instabile.

În acelaşi timp, Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Organizației Mondiale a Comerțului în anul 2001. Datorită acestui fapt, statul nostru beneficiază de un acces preferențial, în conformitate cu principiul națiunii celei mai favorizate pe piețele țărilor aderente la această instituție. În cadrul negocierilor de aderare la OMC, Republica Moldova a obținut în primul rând un nivel mediu al taxelor vamale la import de 12,5%, ceea ce constituie o majorare de 2,5 ori a mediei taxelor înregistrate în perioada precedentă aderării, în al doilea rând se creează condiții nediscriminante, stabile şi prevăzătoare pentru dezvoltarea comerțului şi a altor forme de activitate externă. Acest moment poate fi semnificativ şi cu o rezonanță mare în aplicarea măsurilor de protecție a sectoarelor de producere din agricultură şi industrie. Deşi sistemul mondial al comerțului nu este chiar perfect, dacă luăm în considerare încercările statelor membre de a purta negocieri după aderare pentru revizuirea regulilor existente, însă cei antrenați în acest sistem susțin că e mai bine să fii în cadrul OMC decât în afara lui (în afara sa acordurile bilaterale sau multilaterale nu sunt suficient de cuprinzătoare)[35]. Aderarea Republicii

[34] *A se vedea: Buruian A. Geopolitica lumii contemporane: curs de lecții. / Asociația de drept internațional din Republica Moldova. - Chişinău, 2003.*

[35] *Moldova şi Integrarea Europeană. - Chişinău, IPP, 2001, p.170.*

Moldova la OMC nu schimbă politicile economice ale țării, cum ar fi agrară, comercială, financiară etc., însă măsurile luate au impact direct asupra elementelor legate de comerț în domeniile respective.

Actualele deficiențe economice ale Republicii Moldova sunt în mare parte determinate şi de reticențele pe care le manifestă clasa politică în a se orienta spre modelul geoeconomic al relațiilor economice externe care îşi au originea în vechiul sistem sovietic centralizat. Astfel de surse de risc afectează grav securitatea economică a statului şi influențează în mare măsură şi celelalte surse de risc din domeniul politic, social şi cultural. De exemplu, revenirea comuniştilor la vechea structură administrativ-teritorială (raioanele) demonstrează mai curând nişte motive politice şi strategice, decât raționamente economico-financiare.

Dacă ne referim la riscurile din ***domeniul politic***, atunci ele sunt considerate cele mai variabile. Factorul politic este cel mai incert şi determină definirea intereselor naționale. Situația politică din Republica Moldova în perioada 1991-2001 a fost determinată de confruntările elitelor politice. Subiecții acestor confruntări urmau obținerea puterii politice sau un grad de influență cât mai mare asupra acesteia pentru rezolvarea problemelor de ordin personal. Ca apogeu a acestor confruntări trebuie să prezentăm criza parlamentară din 2000 şi schimbarea mecanismului de alegere a preşedintelui țării[36]. Atitudinea insuficientă şi deseori superficială față de interesele naționale şi față de securitatea acestora condiționează fragilitatea şi vulnerabilitatea întregului organism statal. Astfel, identificăm următoarele riscuri politice ale securității naționale care diminuează afirmarea statalității noastre: *instabilitatea politică*, în sensul că aproape fiecare schimbare de guvern a fost însoțită de o deplasare spre stânga a mesajului reformator intern şi de o orientare către Moscova a celui extern; lipsa consensului politic asupra problemelor majore ale Republicii Moldova; proliferarea intereselor de grup şi nedefinirea clară a interesului național; politici de secesiune teritorială; ruinarea spațiului spiritual unic, iar dezintegrarea economică şi diferențierea socială provoacă creşterea tensiunilor în relațiile dintre regiuni şi centru, creând o amenințare reală la adresa orânduirii republicane[37]. Riscul politic este totdeauna imens, atunci când luptele politice nu au limite şi nici vreo morală.

Problemele de natură politică în Republica Moldova sunt cauzate şi de dezvoltarea economică joasă. Pentru că într-o țară cu o economie dezvoltată

---

[36] *Ciubotaru V. Constituirea sistemului de securitate națională şi evoluția rolului Consiliului Suprem de securitate. // Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România şi Ucraina. / Institutul de Politici Publice. - Chişinău, Cartier, 2006, p.87.*

[37] *Rusnac A. Aspecte ale teoriei securității. - Chişinău, „Draghiştea”, 2005, p.28.*

cetăţeanul nu este economic dependent de stat într-o măsură atât de decisivă, unde există un segment larg de cetăţeni cu venituri mai mult sau mai puţin bune, care să le permită o existenţă decentă. Atunci când există acest segment de cetăţeni, el este implicat mai mult în activitatea şi problemele comunităţii, la nivel local, regional şi naţional. Aceasta este baza societăţii civile puternice. Cetăţeanul sărac nu-şi poate permite să rupă din timpul său liber pentru a face nişte activităţi de voluntariat, care vin să rezolve unele probleme ale comunităţii, căci gândul lui permanent este la subexistenţă. Deşi există dreptul de a participa la alegeri, pasivitatea electoratului şi absenteismul politic este un lucru caracteristic pentru Republica Moldova, căci nu există mecanisme eficiente de relaţii dintre cetăţeni şi stat. Societatea civilă este la etapa embrionară, unde pasivitatea este determinată de lipsa tradiţiei democratice şi de nivelul scăzut de trai (majoritatea ONG activează datorită stimulente financiare din exterior, care şi dezvoltată societatea civilă din ţară).

În acelaşi timp, din complexele probleme legate de consolidarea statului şi securităţii acestuia face parte şi politica externă a Moldovei, menită să lanseze ţara în eficiente şi multiple relaţii cu statele străine şi să promoveze statul pe arena internaţională. Cu toate acestea, imaginea Moldovei şi a moldovenilor rămâne a fi alterată. Când asemenea ameninţări sunt percepute, pot fi puse în cauză pe de o parte, identitatea colectivă, specificul cultural sau coeziunea naţională, iar pe de altă parte se evidenţiază riscurile din ***domeniul psihologic*** (slăbirea coeziunii psihice a societăţii moldoveneşti ca urmare a consumării energiilor în preocuparea de adaptare la procesele tranzitorii în desfăşurare; diminuarea încrederii populaţiei în instituţiile statului, care se manifestă şi prin neparticiparea la alegeri, insuficienta preocupare pentru cunoaşterea şi valorificarea potenţialului psihic al poporului în depăşirea dificultăţilor perioadei pe care o parcurgem).

În domeniul ***social-cultural al securităţii***, ca şi în cel economic, pe parcursul perioadei de tranziţie Republica Moldova a atins linia critică. Amintim că *securitatea socială* este starea de protecţie de diverse pericole, care ameninţă interesele vitale importante ale persoanei şi relaţiile dintre grupuri sociale cu privire la situaţia lor şi locul în societate. Iar unul din criteriile de bază al securităţii sociale este gradul stabilităţii sociale a ţării[38]. În Republica Moldova este vorba mai curând de o instabilitate socială, caracterizată prin: amplifi-

[38] *Notă: criteriile de bază ale securităţii sociale sunt următoarele: condiţiile activităţii vitale ale omului şi perfecţionării spirituale a personalităţii; poziţia familiei ca instrument social; gradul stabilităţii sociale a societăţii; măsura degradării societăţii şi a populaţiei. (Rojco A., Colîbneac E. Problemele securităţii sociale şi de creare a sistemului de standarde sociale minime în Moldova. Informaţie de sinteză. / Institutul Naţional de Economie şi Informaţie. - Chişinău, 2001, p.4).*

carea costurilor sociale generate de tranziția spre economia de piață (şomaj, insuficienta protecție socială, nivel de trai în scădere etc.), care pot favoriza amplificarea unor fenomene şi acte antisociale (crima organizată, corupția etc.); lipsa preocupării pentru reconstruirea şi buna funcționare a societății civile; emigrația ilegală, derivată din şomajul exorbitant şi stagnarea socială şi economică a țării; calitatea redusă a protecției sociale, a asistenței medicale, disfunctionalităti ale sistemului educațional, migrația internă, deprecierea valorilor naționale, perturbațiile demografice (îmbătrânirea populației, scăderea ratei natalității şi creşterea celei a mortalității, scăderea ratei populației active etc.), reducerea nivelului moral şi spiritual al societății.

Acestea sunt principalele procese care au condiționat creşterea pericolului securității sociale în țară. Iar programele reformelor sociale elaborate au purtat un caracter declarativ; ele fiind coordonate insuficient cu posibilitățile financiare ale țării, iar ritmurile de reformare a sferei sociale nu sunt îmbinate cu veniturile reale ale populației[39]. Iar singurul document care se referă la probleme ce implică securitatea socială este concepția politicii naționale, adoptată în 2004. Referitor la această concepției, V.Ciubotaru consideră că acest document prezintă pericol pentru securitatea națională a Moldovei, căci el este plasat într-un cadru politic, şi nu în cadrul asigurării securității sociale a statului[40].

Deşi Republica Moldova, ca participantă la consfătuirea mondială de cel mai înalt nivel pentru dezvoltarea socială (Copenhaga, martie, 1995), şi-a asumat obligația nr.1 de creare a situației favorabile, care să asigure cetățenilor săi condiții de dezvoltare socială[41], îndeplinirea acestei obligații în condițiile actuale este o problemă dificilă pentru a fi soluționată. În Constituția Republicii Moldova găsim următorul deziderat „economia Republicii Moldova este o economie de piață, de *orientare socială*, bazată pe proprietate privată şi pe proprietate publică, antrenate în concurență liberă”[42]. Şi România, ca şi alte țări ex-socialiste, a ales drept scop al transformărilor sistemice crearea unei economii de piață socială şi a obținut succese cu mult mai mari decât țara

---

[39] *Rojco A., Colîbneac E. Problemele securității sociale şi de creare a sistemului de standarde sociale minime în Moldova. Informație de sinteză. / Institutul Național de Economie şi Informație. - Chişinău, 2001, p.1.*

[40] *Ciubotaru V. Constituirea sistemului de securitate națională şi evoluția rolului Consiliului Suprem de securitate. // Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România şi Ucraina. / Institutul de Politici Publice. – Chişinău, Cartier, 2006, p.89*

[41] *A se vedea: The Copenhagen Papers. Materiale, consacrate îndeplinirii obligațiilor ale Întrunirii la nivel înalt cu privire la dezvoltarea socială (Copenhaga, 1995). Ediția 9. - Montreal Quebec Canada, International Concil ON Social Welfaree,1999.*

[42] *Constituția Republicii Moldova. - Chişinău, 20006, p.53.*

noastră. Unul din aspectele negative este invocat faptul că în contextul procesului de globalizare politica organizațiilor economice internaționale au fost dominate de paradigma neoliberală, pentru care problemele sociale n-au constituit o prioritate. În acelaşi timp D.Moldovanu susține că în condițiile globalizării, concurența internațională distruge fără nici o milă temelia „economiilor de piață de orientare socială". Însă am completa aici că nu este vorba de faptul că sistemul dat nu este eficient, dar mijloacele de implementare în Republica Moldova sunt mai curând la nivel de declarații, fără a realiza condiții de utilizare a brațelor de muncă (este vorba şi de rezultatul dezindustrializării țării cauzată mai curând de destrămarea URSS, decât de accentuarea procesului de globalizare), un sistem real de protecție socială etc. în condițiile procesului de globalizare, unde constituirea peții globale este însoțită de o concurență şi cu o mobilitate de capital şi mărfuri. Aceasta ar avea un impact mai mare asupra țărilor dezvoltate cum ar fi Germania, Franța. De exemplu, în cazul în care automobilele „Mercedes" sau „BMW" vor putea fi produse peste hotare, de exemplu în Republica Moldova, cu cheltuieli de zeci de ori mai mici, atunci veniturile statului nu vor reuşi să-şi onoreze funcția de asigurator al solidarității sociale. În acest context, vom invoca rolul întreprinderii turceşti din satul Congaz (Comrat), care produce pentru companii cu renume pe piața mondială. Acesta este un cadru pozitiv al procesului de globalizare pentru Republica Moldova, având efecte benefice asupra problemei locurilor de muncă (2000 de locuri de muncă create şi un salariu mediu de 1800 de lei).

Dacă revenim la situația Republicii Moldova în domeniul sărăciei, atunci vom evidenția faptul că există de fapt problema împărțirii în cadrul societății în foarte săraci şi foarte bogați, este vorba de trăsături ale modelului latino-american. Această polarizare se datorează dispariției clasei de mijloc, care în țările avansate prezintă stabilitate politică şi consensul social şi în rezultat – o societate cu valori democratice. În Republica Moldova nemulțumirea față de nivelul de trai, migrațiile în masă au dus pe cale legală la guvernare partide de orientare comunistă. În perioada de creştere economică a scăzut nivelul sărăciei de la 67,8% în 2000 la 26,5% în 2004, evaluate la pragul național a sărăciei. Dar experții vorbesc de scăderea sărăciei monetare şi aceasta datorită veniturilor remise de cetățenii moldoveni ce muncesc peste hotarele țării (conform datelor băncii mondiale din 2005, după ponderea în PIB a veniturilor provenite din activitatea cetățenilor plecați peste hotare, Republica Moldova ocupă locul doi în lume[43]). Însă datorită nivelul înalt al sărăciei în zonele rurale, în 2005 (29%) incidența sărăciei a crescut din nou. Inegalitate în distribuirea veniturilor în țară influențează mobilitățile sociale, care în starturile in-

[43] *Republica Moldova: Raport Național de Dezvoltare Umană. – Chişinău, 2006, p.35*

ferioare este destul de limitat, ceea ce contribuie la moştenirea sărăciei din generaţie în generaţie. Copii din familii asigurate, inclusiv părinţii cărora au un nivel de studii mai mare, de regulă, obţin succese mai mari[44].

După părerea lui A.Ghiddens, ţărilor sărace sunt necesare nişte strategii noi şi nu numai un salt cibernetic[45]. Doar sărăcia şi subdezvoltarea este rezultatul politicii neconsecvente macroeconomice şi a politicii în domeniul industrial, distribuirea neeficace a veniturilor, care în oarecare măsură se evidenţiază în contextul procesului de globalizare. Totuşi există tentative de a îmbunătăţi situaţia atât la nivel social cât şi la nivel de guvernare. Este vorba în primul rând de Strategia de Creştere Economică şi Reducere a Sărăciei şi în al doilea rând de Planul de Acţiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. Aceste două documente cuprind toate strategiile de dezvoltare pe sectoare a ţării pe termen mediu şi de fapt sunt complimentare. Însă SCERS se referă mai curând la dezvoltarea social-economică a ţării, iar Planul de Acţiuni mai pune accentul pe dialogul şi reforme politice în contextul cooperării cu UE. Este important de menţionat că în ambele documente soluţionarea diferendului transnistrean reprezintă o prioritate majoră.

În contextul securităţii sociale se evidenţiază şi *riscuri externe,* care de fapt în oarecare măsură sunt cauzate de problemele interne ale ţării: adoptarea de măsuri restrictive la adresa Moldovei, în sensul limitării liberei circulaţii a cetăţenilor în statele occidentale; traficul de fiinţe umane, înrădăcinat adânc în criza socială şi economică, precum şi în dezvoltarea activităţilor transfrontaliere ilegale, destabilizarea demografică a regiunii sud-est europene, globalizarea culturii, penetraţia culturală, tendinţa de discreditare sau înlocuire a unor valori autentice autohtone; presiuni culturale (filme, cărţi, cântece etc.). În acelaşi timp, schimbările intervenite în orientările valorice şi acţiunile sociale ale indivizilor din spaţiul social al Moldovei au fost determinate şi de migraţiunile în masă a populaţiei. De fapt se manifestă o dorinţă, deşi latentă, a unei mari părţi a populaţiei, orientată spre „occidentalizare” şi o „europenizare”, care îmbină în acelaşi timp o profundă nostalgie cu privire la timpurile sovietice, în care lumea o ducea mai bine. Este de remarcat faptul că mentalitatea constituie un factor care nu poate fi neglijat nici în cadrul globalizării.

În acelaşi timp, dezvoltarea tehnologiilor, Internetul, schimbul informaţional rapid oferă oportunităţi pentru cetăţenii Republicii Moldova. Este de menţionat, în acest context că 48% din populaţia ţării apreciază, conform sondajelor efectuate în anul 2006 de Gallup International, procesul de globalizare

---

[44] *Gagauz O. Stratificarea socială a populaţiei din Republica Moldova în contextul tendinţelor mondiale. // Probleme regionale în contextul procesului de globalizare. Simposion internaţional. - Chişinău, ASEM, 2002, p.292.*

[45] *Ghiddens A. Die Konsequen for Modernne. - Frankfurt/M, Shurkamp, 1995, p.28.*

ca un fenomen pozitiv. Conform Diagramei 1 putem vedea că şi în comparaţie cu alţi actori regional cetăţenii Republicii Moldova sunt mai optimişti în ceea ce priveşte efectele procesului de globalizare. Aceasta este determinat în primul rând de faptul că populaţia găseşte mai multe oportunităţi în exterior, căci statul nu-i avantajează, ceea ce de fapt a condiţionat şi migraţia în masă, dar pe de altă parte populaţia nu percepe anumite influenţe semnificative ale globalizării.

Analiza factorilor de risc enumeraţi trebuie să pornească de fiecare dată de la faptul că, în anumite condiţii, aceştia se pot transforma în pericole iminente, veritabile ameninţări sau chiar în agresiuni. Creşterea sau descreşterea importanţei fiecăruia va depinde de un complex de factori externi, în special de evoluţia ***situaţiei geopolitice a Republicii Moldova***, unde interesele marilor puteri privind această zonă şi sistemul de securitate europeană vor fi determinante.

În general, influenţa spaţiului geopolitic asupra stării de securitate ale Republicii Moldova este o problemă complexă şi importantă ca pentru orice alt stat. Pentru Moldova procesul alegerii vectorului geopolitic este foarte dificil în toate domeniile, însă calea istorică de dezvoltare a Moldovei, ca stat european, este legată de integrarea europeană. În noua arhitectură a Europei, locul Republicii Moldova este determinat de amplasarea sa, aflându-se la confluenţa a trei regiuni politico-geografice: Europa Centrală, Europa de Sud-Est şi Europa de Est. După destrămarea Uniunii Sovietice Moldova nu a întrerupt relaţiile cu fostele republici sovietice din motive economice, pentru a păstra pieţele externe de desfacere şi a se asigura cu resurse energetice şi materie primă. Astfel, alegerea vectorului de integrare a Moldovei cu ţările Uniunii Europene sau cu Rusia depinde de orientările şi interesele geoplitice ale acestor actori, cât şi de dependenţa Republicii Moldova de sursele energetice externe.

Abordarea problemei integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană presupune aflarea răspunsurilor la mai multe întrebări. Prima şi cea mai importantă întrebare este dacă în Republica Moldova orientarea strategică este cu adevărat pro-europeană. Practic, ca şi majoritatea ţărilor ex-socialiste, Moldova şi-a declarat în calitate de politică prioritară aderarea la procesul de integrare europeană. Cu toate că în 1995 a fost adoptată Concepţia politicii externe, ce asigura prevederile declarate anterior, Moldova greu s-a definitivat orientările sale. Actualul guvern urmăreşte strategia „paşilor mici”, ceea ce permite adaptarea la noile condiţii, dar le permite sa controleze procesele din interiorul statului, astfel promovând interesele sale sub presiunea factorilor externi.

Totuşi, vulnerabilitatea „noilor vecini” ai UE pune sub semnul întrebării şi reuşita Politici Europene de Vecinătate, dacă UE nu va găsi remedii adecvate în sprijinul obiectivelor sale trasate în Politica de securitate şi apărare. Cursul noii politici energetice a produs fisuri în raporturile Rusiei cu UE. Criza gazelor a dezgolit la maxim riscurile pe care dependenţa de materiile prime ruseşti le poate avea pentru UE şi politica sa de securitate şi apăprare. Într-adevăr, stabilitatea politică internă, politicile energetice şi comerciale, problema transnistreană au devenit mult mai dependente de comportamentul Rusiei şi Ucrainei. În acelaşi timp, partenerii occidentali ai Republicii Moldova, care pot influenţa comportamentul acestor ţări, se văd tot mai mult nevoiţi să răspundă unor noi sfidări în regiuni ale lumii de un interes mult mai mare pentru ei. Aceasta este determinat şi de rolul Ucrainei ca actor economic regional pe teritoriul căruia se află căi energetice spre Europa, în timp ce teritoriul Republicii Moldova traversează numai o conducta de gaz.

Interesele geopolitice ale Federaţiei Ruse se rezumă la restabilirea statutului de putere politico-militară în spaţiul ex-sovietic. Păstrarea acestui statut în Europa, va însemna tendinţa Rusiei de a restabili posibilitatea de control asupra situaţiei din Europa Centrală şi de Est, în acelaşi timp îi va permite să menţină influenţa militară şi politică asupra ţărilor din „vecinătatea apropiată”, doctrină ce trebuia să protejeze ţările membre ale CSI de influenţe externe. În cursul strategic ale Federaţiei Ruse cu ţările-membre ale Comunităţii Statelor Independente se prevede că „pe teritoriul spaţiului CSI sunt concentrate interesele noastre principale, vitale în domeniul economic, de apărare, de securitate, iar apărarea şi asigurarea drepturilor cetăţenilor de origine rusă, constituie baza securităţii naţionale a ţării”. În continuare se menţionează că: „De aceea, în relaţiile cu ţările terţe şi organizaţiile internaţionale este de a obţine înţelegerea lor, că această regiune este în primul rând zona de interes a Rusiei”[46]. Această doctrină, conform lui Z.Brzezinski s-a dovedit a fi o „iluzie geopolitică”[47], unde Rusia continue să-şi păstreze influenţa sa asupra Moldovei, guvernatorii moldoveni fiind foarte prudenţi în declaraţiile lor, şi, sigur, în acţiunile lor, pentru a nu provoca nemulţumirea Rusiei. De fapt, din acest punct de vedre, influenţa Federaţiei Ruse în regiunea Mării Negre, în Asia Centrală sau Caucaz nu este numai un scop în sine, însă un mijloc de globalizare a politicii sale[48]. Astfel, sunt evidenţiate pretenţiile de dominare

[46] *Стратегический курс Российской Федерации в отношении со странами СНГ. // «Независимость», 1995, 4 октября.*

[47] *Drevet J.-F. L'élargissement de l'Union Européenne, jusqu'ou? – Paris: Harmattan, 2000, p.281.*

[48] *Gomart T. Quelle influence russe dans l’espace post-soviétique. // Le courrier des pays de l’Est. La documentation Française. Nr.1055, mai-juin, 2006, p.11.*

în această regiune, unde colaborarea şi integrarea Republicii Moldova în structurile euro-atlantice şi rezolvarea conflictului din estul republicii va prezenta un obstacol în realizarea intereselor menţionate ale Rusiei.

În acelaşi timp, în Republica Moldova nu se dezvoltă nici perspectiva de integrare în structurile euro-atlantice pentru asigurarea securităţii naţionale, deşi mecanismele, acordurile şi tratatele multiple semnate în cadrul CSI-ului nu sunt efective pentru colaborarea regională în domeniul securităţii. Însă integrarea Moldovei în structurile europene depinde şi de rolul ce îi este atribuit de Europa în contextul de fortificare a securităţii europene. Astăzi, a devenit tradiţională fraza că „Republica Moldova este un stat important în contextul securităţii şi stabilităţii în Europa" sau că este „un focar de instabilitate regională"[49]. În acelaşi timp, pe parcursul ultimilor ani, situaţia din regiunea transnistreană, controlată de forţele separatiste pro ruse, a devenit o provocare la adresa intereselor de securitate şi a valorilor democratice ale comunităţii Euro-Atlantice lărgite. Faptul aderării României, stat vecin, ca membru cu drepturi depline la Alianţa Nord-Atlantică, precum şi declaraţiile anterioare ale Ucrainei privind aderarea sa la NATO păreau să fi schimbat formatul geopoliticii regionale. În acest context, nu putem trece cu vederea specificul de securitate politică şi militară ce decurg din amplasarea geografică a Ucrainei. Fiind o putere regională, Ucraina poate contribui la schimbări în cadrul sistemului european de securitate, în caz de un eventual conflict dintre aceasta şi Rusia. În măsură egală şi eventuala integrarea Ucrainei şi Rusiei pot duce la o destabilizare a situaţiei pe continentul european, iar potenţialul acestui stat poate, în oarecare măsură, să schimbe balanţa de putere, ce s-a creat între NATO şi Rusia.

Rolul Ucrainei în cadrul securităţii regionale este imens. Însă nu putem conta pe Ucraina, pentru că ceea ce are loc în Ucraina este vorba de o situaţie instabilă. Orientarea geostrategică a Ucrainei nu este constantă, societatea ucraineană nu a găsit un consens în orientarea geostrategică. Iar evenimentele ce au avut loc în Ucraina ne spun că noi nu putem conta pe sprijinul Ucrainei în integrarea în UE sau în aderarea la NATO sau chiar în rezolvarea conflictului Transnistrean.

Desigur că interesele geopolitice ale Moldovei şi Ucrainei nu au acelaşi suport şi aceleaşi posibilităţi vis-a-vis de continuarea promovării reformei şi asigurării securităţii naţionale sau contracararea riscurilor la adresa acesteia. De exemplu, Ucraina are şansele de a parcurge tranziţia mai puţin anevoios, dispune de resurse naturale, de un potenţial uman relativ înalt. Republica

[49] *A se vedea : Dungaciu D. Moldova ante portas. – Bucureşti, 2005; Parmentier F. La Moldavie et la Transnistrie. Géopolitique du voisinage euro-russe. (www.diploweb.com, accesat la 20 februarie 2005*

Moldova, însă, este preponderent agrară, depinde întru totul de factorul energetic din exterior. Aflându-se mereu în cercul vicios al reformelor cu instabilități sistemice şi cu înalte prețuri sociale, Republica Moldova nu poate face față tentativelor, presiunilor politice, economice şi militare asupra statului, care prezintă un pericol pentru securitatea națională.

În concluzie putem spune, că evaluarea riscurilor şi amenințărilor asupra securității naționale trebuie să ținem cont de faptul că ele nu sunt independente, ci intercondiționate, ele se influențează reciproc, rezultând o diversitate de scenarii posibile. De exemplu, analizând factorii politici, economici sau geopolitici de risc, se identifica şi *pericole în sfera internațională* (acțiuni ale altor state ce dăunează consolidării țării noastre), cu caracter economic, politic, cultural etc., care au drept scop limitarea influenței în exterior, lezarea intereselor naționale şi reducerea influenței ca stat (cum ar fi, crearea în spațiul postsovietic a unor zone de criză dirijate, menite să împiedice sau să frâneze procesele de integrare în structurile internaționale - altele decât CSI; manipularea politică a conflictelor teritoriale şi etnice cu scopul de a menține instabilitatea şi incertitudinea situațională, precum şi pentru a şantaja conducerea Republicii Moldova; insecuritatea căilor şi a infrastructurii de transport al resurselor energetice, care sunt până în prezent conectate la rețele controlate de formațiunile separatiste, din aceasta rezultând o posibilă blocadă energetică inițiată de Rusia pentru a face presiuni asupra Republicii Moldova).

Precum s-a menționat, într-un anume mod vor evolua factorii de risc la adresa securității naționale, dacă Republica Moldova va accede în structurile de securitate europene şi euro-atlantice, după cu totul alte coordonate şi dacă se va bloca accesul în aceste structuri. Este greu de imaginat cum vor evolua riscurile asupra securității țării noastre în condițiile neintegrării şi rămânerii în „zona gri" . Însă, indiferent de situațiile prefigurate în cadrul acestui studiu, este cert că la etapa actuală au crescut şi continuă să crească riscurile şi pericolele de natură internă, care le potențează alarmant pe cele externe. Pericolele şi amenințările la adresa securității naționale constituie, în majoritatea lor, consecințe directe sau indirecte ale destrămării URSS, însă apreciem că tabloul surselor de insecuritate se supune unei dinamici proprii, în care rolul esențial revine includerii Moldovei în una din schemele de securitate viabile în contextul procesului de integrare europeană. Republica Moldova întârzie cu reacțiile la acele oportunități pe care ni le oferă configurația geopolitică a Europei. În comparație cu succesele altor țări ex-socialiste (spre exemplu țările Baltice şi România), Republica Moldova nu are o strategie coerentă de securitate națională, de consolidare şi dezvoltare a unui proces stabil de democratizare. Un lucru este cert că cele mai multe din pericolele existente astăzi trebuie căutate în organizarea şubredă a instituțiilor de stat, în corupția şi

abuzul de putere, în instituţiile slabe şi în responsabilitatea limitată a oficialilor pentru obligaţiile lor, ceea ce erodează calitatea administrării în stat şi alimentează insecuritatea individuală şi regională. Astfel, sunt trei principii de bază care pot reduce ameninţările de securitate în cazul statelor slabe, cum este Republica Moldova, şi anume: democraţia, buna guvernare şi supremaţia legii.

Bibliografie:

Analiza situaţiei din complexul energetic al Republicii Moldova şi asigurarea securităţii energetice. / Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de energie, Întreprinderea de stat „Mold-electricitate”. – Chişinău, 2001.

Arion V. Strategii şi politici energetice (Uniunea Europeană şi Republica Moldova). - Chişinău, 2004.

Buruian A. Geopolitica lumii contemporane: curs de lecţii. / Asociaţia de drept internaţional din Republica Moldova . - Chişinău, 2003.

Consiliul Securităţii Naţionale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România şi Ucraina. / Institutul de Politici Publice. – Chişinău, Editura Cartier, 2006.

Constituţia Republicii Moldova. – Chişinău, 20006.

Moldova în tranziţie. Privire economică, nr.2. / Centru de investigaţii strategice şi Reforme. – Chişinău, noiembrie, 1998.

Moldovanu D. Economia Moldovei în capcana globalizării şi tranziţiei. - Chişinău, ARC, 2004.

Moldova şi Integrarea Europeană. - Chişinău, IPP,2001.

Munteanu I., Mocanu Gh., Ioniţă V., Sinchevici I. Studiu de analiză “100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova în 2006”. / IDIS “Viitorul”. – Chişinău, 2006.

Implementarea Acordului de Parteneriat şi Cooperare Republica Moldova şi Uniunea Europeană. Proiect. / CISR/TACIS. – Chişinău, 2002.

Probleme regionale în contextul procesului de globalizare. Simposion internaţional. – Chişinău, ASEM,2002.

Republica Moldova: Raport Naţional de Dezvoltare Umană 2006. Calitatea creşterii economice şi impactul ei asupra dezvoltării umane. / UNDP Moldova. – Chişinău 2006.

Rojco A., Colîbneac E. Problemele securităţii sociale şi de creare a sistemului de standarde sociale minime în Moldova. Informaţie de sinteză. / Institutul Naţional de Economie şi Informaţie. – Chişinău, 2001.

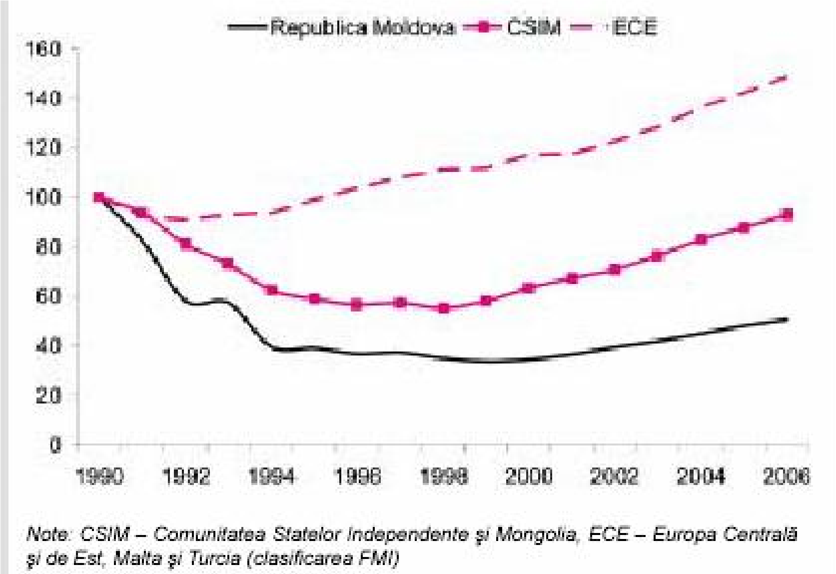
Rusnac A. Aspecte ale teoriei securităţii. – Chişinău, „Draghiştea”, 2005.

Stiglitz J.E. La grande désillusion. – Paris, Fayard, 2002.

Toma A. Globalizarea: provocări, riscuri şi pericole. – Chişinău, 2005.

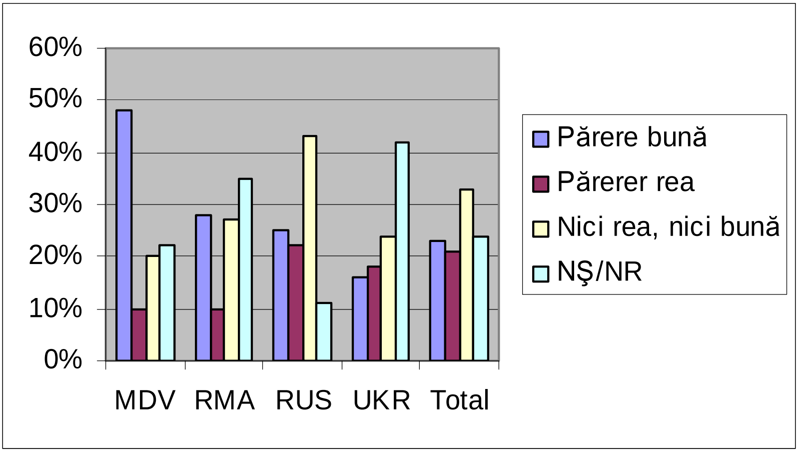
ANEXE

Graficul 1. PIB al Republicii Moldova în context regional, 1990=100%

Sursa: Republica Moldova: Raport Național de Dezvoltare Umană 2006.

Diagrama 1. Cum credeți, globalizarea este un lucru bun, rău sau nici bun, nici rău pentru țara Dvs.?

Sursa: adaptat de autor conform sondajelor efectuate de Gallup International.

Tabel 1. Dinamica potențialului Republicii Moldova în perioada de tranziției (1990-2004)

Indicatorii macroeconomici	*1990*	*1995*	*2000*	*2004*
Produsul intern brut, %	100,0	67,2	37,8	41,2
Capitalul fix%	100,0	71,4	38,2	39,6
Producția industrială,%	100,0	55,1	31,8	38,2
Producția alimentară,%	100,0	56,2	34,7	38,4
Locuri de muncă,%	100,0	57,7	38,4	39,1
Ocuparea, %	100,0	44,2	41,6	42,3
Ponderea exportului în PIB, %	9,1	8,2	6,3	6,8

Sursa: adaptat de autor conform datelor BNS.

Tabelul 2. Structura comerţului extern pe arii geografice şi ţări, %

	1997	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*	*2004*	*2005*	*2006*
Export-total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
CSI	69,6	58,6	60,9	54,5	53,6	51,0	50,5	45,0
Rusia	58,2	44,5	43,7	37,1	39,0	35,9	31,8	23,1
Ucraina	5,7	7,5	10,1	9,5	7,1	6,6	9,2	11,7
Belarus	4,1	4,6	5,3	6,1	5,2	5,9	6,5	6,8
UE	13,4	26,3	24,9	26,6	26,7	30,1	29,7	31,5
Germania	3,7	7,7	7,1	7,2	7,1	7,2	4,3	4,2
Italia	2,7	7,7	8,0	8,8	10,4	13,9	12,2	11,3
ECE	8,0	8,8	7,5	9,6	12,4	10,7	11,1	15,5
România	6,7	8,0	6,7	8,8	11,4	10,0	10,2	14,0
Restul lumii	9,1	6,3	6,7	9,3	7,3	8,2	8,7	8,0

Sursa: comerţul extern www.statistica.md

Prezentat la redacţie
la 15 martie 2007

FINANȚAREA PARTIDELOR POLITICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE GENERAL ŞI PARTICULAR[50]

Iurie CIOCAN
Republica Moldova, Chişinău
Institutul de Filozofie, Sociologie
şi Ştiințe Politice al A.Ş.M.
Secția Politologie
competitor

This article contains the analysis of the political issues concerning Moldovan socio-political reality. The content elucidates the behavior of political parties within the political, economic and social powers system, providing a broader view on the issues in discussion. In addition to that, the article focuses on issues that haven't benefited from a previous thorough study by local political scientist.

It stresses the study and the analysis of: definitions, concepts, methodology and theories concerning the prospective, challenges and forms of manifestation of political parties within the political power versus economic' relationship. These two phenomena are decisive in the following research, their separate analysis as well as comparison being included in chapter one.

Finanțarea partidelor politice reprezintă un subiect de maximă importanță pentru orice sistem de partide, dar îndeosebi pentru unul în devenire cum este cel din Republica Moldova. Tematica în cauză, deşi este una foarte des mediatizată, totuşi rămâne în continuare extrem de controversată. Se ştie că o bună parte (dacă nu majoritatea absolută) din membrii militanți ai partidelor politice nu dispun de informații referitoare la sursele de finanțare. Cu atât mai puțin versate în această problemă sunt cercurile ştiințifice care, fiind nepărtinitoare, nici pe aproape nu sunt admise de a lua cunoştință de astfel de probleme. Pentru a face anumite concluzii cu referire la partidele politice moldoveneşti, ar fi firesc şi necesar să analizăm practica internațională în domeniu.

Finanțarea partidelor politice din partea statului a căpătat o răspândire masivă în deceniul al şaptelea al sec.XX[51]. Treptat, odată cu creşterea

---

[50] *Recenzent: - doctor în filozofie Ion RUSANDU.*
[51] *Vezi: Сморгунов Л. Современная сравнительная политология. – Москва: РОССПЭН, 2002, c.313-318.*

rolului finanțelor în activitatea politică, crește și importanța factorului economic în evoluția partidelor politice. Acest proces a fost determinat de mai multe condiții.

În primul rând, ne referim la creșterea dependenței partidelor politice de campaniile electorale foarte costisitoare. Se ajunge la un paradox atunci când liderii de partid se orientează mai mult spre cheltuirea banilor pentru publicitate în mass-media decât pentru remunerarea membrilor de partid implicați în campania electorală. Are loc o „comercializare” a acestor campanii, în particular, și a activității de partid, în general. În varianta extremă, campania politică se transformă într-un spectacol. Consultantul politic joacă un rol mai important decât militantul care promovează interesele formațiunii.

În al doilea rând, dacă anterior coeziunea partidului era asigurată de ideologia și doctrina sa, atunci legăturile actuale din interiorul partidului sunt mai mult clientelare decât ideologice. Partidele sunt, după cum se știe, liantul dintre electorat și puterea politică. Ele sunt acea punte care-l poate lansa pe cetățean în rândurile clasei conducătoare. Astfel, capătă răspândire fenomenul vânzării locurilor eligibile din listele partidelor contra anumitor sume financiare ce va permite desfășurarea cu succes a campaniei electorale, de exemplu. În așa fel, apar surse ilegale de finanțare, despre care majoritatea absolută a membrilor partidului sau nu este informată, sau nu are acces la ele. Creșterea rolului unor astfel de surse ilegale (netradiționale) de finanțare are loc pe fundalul scăderii rolului jucat de sursele tradiționale de finanțare a partidului: cotizații de membru, donații, vânzarea de publicații și ediții periodice etc. Fenomenul este specific și partidelor socialiste (comuniste), care tradițional sunt catalogate drept de masă și sursele s-ar constitui din cotizații de membru. În cazul partidelor politice moldovenești, nu este un secret faptul că nici liderii organizațiilor teritoriale nu sunt la curent cu valoarea cotizației ce trebuie achitată.

În fine, un al treilea argument în favoarea necesității susținerii partidelor din partea statului se referă la sistemele de partide evoluate, unde apar așa-numitele „partide-cartel”. Acestea sunt formațiuni instituționalizate, care treptat concresc cu statul. Membrii lor sunt puțin la număr, iar activitatea de partid devine pentru ei o ocupație profesională. Aceste aspecte încă nu sunt de actualitate pentru sistemul de partide din Republica Moldova. Din aceste și alte motive nu mai puțin importante, ne vom concentra atenția asupra primelor două explicații privind creșterea rolului factorului economic în activitatea partidelor.

Creşterea costurilor campaniilor electorale şi vânzarea locurilor din listele pentru alegerile naționale sau locale sunt o realitate şi pentru Republica Moldova. Acest fenomen este extrem de negativ, dar nu trebuie tratat în termeni nihilişti. Aceasta din cauza că sunt extrem de răspândite şi comune chiar pentru cele mai instituționalizate sisteme de partide. Şi aici apare întrebarea: este oare finanțarea din partea statului o soluție eficientă? Problema dată este una de maximă importanță pentru Republica Moldova, din momentul când s-au propus şi s-au efectuat un şir de modificări legislative în acest sens. Până a trece la cazul sistemului de partide moldovenesc, se mai impun câteva explicații de ordin general.

Practica internațională în domeniu demonstrează că în ceea ce priveєte finanțarea partidelor din partea statului, pe primele poziții se situează Finlanda, Germania şi Suedia[52]. Finanțarea din partea statului este o practică recunoscută şi de unele state din Europa Centrală şi de Est[53], precum ar fi, spre exemplu, Bulgaria, Cehia, Ungaria sau Letonia. Însă aici finanțele ce vin din partea statului nu joacă un rol hotărâtor în formarea puterii financiare a partidelor, din simplul motiv că statul nu este în stare să le întrețină.

În ştiința politică contemporană nu există o opinie comună cu privire la rolul susținerii financiare din partea statului asupra potenței şi vivacității partidelor politice. Unii critici sunt de părere că partidele de guvernământ, fiind ele însele parte a statului, pot folosi mecanismele de susținere financiară în interese proprii. O parte din ei văd în politica de susținere financiară a partidelor cu cel mai mare suport electoral nedorința de a admite formarea de noi partide. O altă parte din critici consideră că finanțarea din partea statului „leneveşte” partidele, care nu trebuie să se chinuie să caute noi membri pentru a-şi mări cota-parte a cotizațiilor.

În cele ce urmează va fi supusă dezbaterii problema finanțării partidelor politice din sistemul de partide moldovenesc. În țara noastră principalul act normativ care stabileşte limitele finanțării partidelor este Legea privind partidele şi alte organizații social-politice din 17 septembrie 1991[54]. Actul în cauză conține un compartiment aparte cu privire la reglementarea problemelor ce țin de finanțarea partidelor. Din acest punct de vedere, legislația autohtonă se înscrie în practica juridică internațională, care consfințeşte existența a trei surse principale de finanțare a partidelor: internă,

---

52 Сморгунов Л. Цит. раб., с.313-318.

53 Toka G. Partidele politice în Europa Centrală şi de Est. // Cum se consolidează democrația (Coord. L.Diamond, C.Yun-Han, M.Plattner, T.Hung-Mao). - Iaşi: Polirom, 2004, p.123-163.

54 A se vedea: Legea privind partidele şi alte organizații social-politice, nr.718-XII, 17 septembrie 1991. (Republicată). // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.26-29, art.149.

din surse private şi finanţarea din partea statului (art.12, 18 şi 22). Este interzisă categoric finanţarea din surse străine a activităţii partidelor politice din Republica Moldova.

În acest context, vom încerca să analizăm în detaliu referitor la conţinutul prevederilor în cauză. Finanţarea internă a partidelor, conform legislaţiei în vigoare, este o sursă primordială de susţinere materială a activităţii partidelor politice. În categoria dată se includ, în special, achitarea cotizaţiilor de membru, susţinerea conferinţelor de către membri, publicarea etc. Susţinerea financiară a partidelor se realizează în baza donaţiilor din partea persoanelor fizice şi juridice din Republica Moldova. Aceste donaţii urmează să fie monitorizate de către organele de stat de control competente. Un ultim compartiment se referă la finanţarea din partea statului, care este una destul de curioasă, în sensul că finanţare din partea statului propriu-zisă nu există. Este prezentă o finanţare doar a partidelor, în calitate de concurenţi electorali, dar şi atunci sub formă de împrumut care urmează să fie rambursat fără achitarea unei anumite dobânzi. Cazurile, condiţiile şi modurile de susţinere materială a concurenţilor electorali sunt specificate în articolele 37 şi 38 ai Codului Electoral[55]. Din legislaţia în vigoare se observă că statul nu este implicat activ în finanţarea partidelor politice. Sursele principale, din punct de vedere legislativ, sunt cele de natură internă şi privată. *De facto*, însă donaţiile care deseori nu sunt înregistrate oficial, sunt principalele surse de venituri ale formaţiunilor social-politice.

În mod normal, virarea sumelor de bani sub formă de donaţii ar trebui să fie transparentă, atât pentru organele de stat abilitate cu control financiar, cât şi pentru însuşi membrii partidului, care doresc să cunoască situaţia din formaţiunea, interesele căreia le promovează. Un element indispensabil al oricărei campanii electorale este colectarea fondurilor pentru realizarea acestei campanii. Cunoscută sub denumirea de „*fundraising*", această campanie, mai ales în SUA, dar şi, în general, în Occident, este una publică şi transparentă, având într-adevăr caracteristicile unei campanii[56]. În Republica Moldova nu putem vorbi despre o astfel de campanie de colectare, ci doar despre o colectare, adesea nelegitimă, a fondurilor necesare. Încrederea redusă în instituţia partidelor politice şi slăbiciunea financiară a electoratului, egocentrismul par-

---

[55] *Vezi: Codul Electoral, nr.381 din 21 noiembrie 1997 (cu modificări şi completări ulterioare). // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.81, art.258.*

[56] *Юдин Ю. Политические партии и право в современном государстве. - Москва: Форум-Инфра-М, 1998, с.61.*

tidelor şi a cetăţenilor fac ca concurenţii electorali să nu să se orienteze la alegătorii de masă pentru colectarea fondurilor[57].

În cadrul prezentului legislativ al ţării noastre se aud voci din ce în ce mai insistente despre necesitatea unei implicări mai active a statului în activitatea partidelor politice. Un moment aparte este implicarea din perspectiva sprijinirii financiare a acestui actor politic. Această tendinţă, în opinia noastră, poate avea o explicaţie obiectivă: tendinţele de creştere a interconexiunii între stat şi partide politice (fenomene dezbătute în literatura de specialitate) înregistrate în practica partidistă contemporană, precum şi explicaţii de ordin subiectiv, ce se rezumă la dorinţa partidelor de a dispune de o sursă suplimentară de finanţare sigură. În calitate de materializare a doleanţelor respective poate fi analizat proiectul unei noi legi privind partidele politice, care a trecut deja de prima lectură (decembrie 2006) şi este înaintată spre monitorizare instituţiilor europene competente.

Conţinutul proiectului de lege în cauză presupune in şir de modificări de ordin calitativ substanţial, comparativ cu actuala lege organică. Pentru studiul de faţă sunt importante chestiunile de ordin economico-financiar, dar vom insista şi asupra unor momente de ordin general. Astfel, din titlul proiectului se degajă importanţa acordată noţiunii de "partid". Sintagma "şi alte organizaţii social-politice" este omisă. Fapt ce, pe de o parte, ridică importanţa conceptului în cauză, dar, pe de alta, nu loveşte deloc în structurile de partid cu denumiri ce nu conţin noţiunea în cauză, ca, de exemplu, Mişcarea social-politică "Ravnopravie". Important este ca în conformitate cu articolul 14, aliniatul 2 al proiectului în cauză: "statutul partidului politic să prevadă în mod expres forma organizatorico-juridică a acestuia – partid politic"[58]. Interesantă şi controversată, în acelaşi timp, este stipulaţia din articolul 4, aliniatul 2 cu privire la faptul că "Denumirea integrală, denumirea prescurtată şi simbolurile trebuie să se deosebească clar de cele ale partidelor înregistrate anterior în Republica Moldova, inclusiv de cele ale partidelor radiate din Registrul partidelor politice". Fapt ce, în opinia noastră, este un aspect destul de discutabil.

Dincolo de importanţa şi noutatea acestor şi altor momente de ordin conceptual şi organizatoric, primordiale pentru studiul de faţă se prezintă chestiunile de ordin financiar. De altfel, articolul 5 prevede în mod expres necesitatea şi importanţa susţinerii multilaterale (inclusiv financiară)

---

[57] Tanasă R. Finanţarea campaniilor electorale în Republica Moldova. Caracteristicele formale şi reale. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2006, nr.3 (XXXIV). - Chişinău: USM, 2006, p.108-117.

[58] A se vedea: Legea privind partidele politice (Proiect). //http://www.parlament.md/download/drafts/ro/4860.2006.doc

din partea statului a partidelor politice cu scopul eficientizării activității acestora.

Sursele de finanțare a partidelor politice sunt prevăzute prin articolul 28, ce în aliniatul 1 stipulează exclusivitatea următoarelor surse de finanțare a partidelor politice moldoveneşti:

- cotizațiile membrilor de partid;
- donații;
- activități de colectare a fondurilor;
- subvenții de la bugetul de stat.

O parte din conținutul acestor stipulații sunt dezvoltate în articolele ce urmează: 29-33. În ceea ce priveşte donațiile, este lăudabil faptul că sunt prevăzute limite, atât pentru persoane fizice, cât şi pentru persoane juridice. Dar şi mai important este limitarea în ansamblu a acestora, reieşindu-se din cifra de venituri a bugetului de stat (să nu depăşească echivalentul a 0,05%). Ipotetic, reieşind din datele preconizate, donațiilor li se acordă un rol destul de mare, fapt confirmat şi de conținutul alineatelor următoare a articolului 29, privind donațiile. Încă o noutate, care, în opinia noastră, este rezonabilă, se referă la caracterul confidențial al donațiilor: "În cazul constatării primirii de donații anonime sau confidențiale, în termen de 10 zile, partidul politic respectiv este obligat să verse în bugetul de stat aceste sume. Aceste mijloace vor fi transferate în fondul prevăzut pentru finanțarea partidelor politice din bugetul statului".

O a doua modalitate de finanțare a partidelor, ce şi-a găsit o amplă desfăşurare în cadrul proiectului de lege analizat, se referă la finanțarea partidelor din partea statului (articolele 32, 33). De altfel, acest subiect este cel mai discutat şi mediatizat. Însă, pe lângă această modificare, sunt şi multe altele, care necesită şi ele o analiză aparte atât din partea clasei politice, cât şi a mediului academic şi a societății civile. Articolul 32 prevede, printre altele, mecanismul, cotele de finanțare şi restricțiile finanțării partidelor din partea statului. O primă idee se referă la suma totală a finanțării, care coincide cu plafonul propus pentru donații – 0,05% din totalul acumulărilor la bugetul de stat pentru anul respectiv. Această sumă este repartizată partidelor în dependență de prestația electorală atât la alegerile naționale (parlamentare), cât şi la cele locale. Suma este divizată în jumătate.

În acest sens, trebuie de specificat două momente. În primul rând, de dreptul de a fi finanțate se vor bucura partidele care nu numai că au reprezentanți în parlament, ci au şi reuşit să formeze fracțiuni parlamentare. Acest fapt într-o anumită măsură favorizează ideea prezentării individuale la alegeri şi nu doar în cadrul unei alianțe. Iar repartizarea resurselor

se va efectua proporțional cu numărul de mandate obținute. În al doilea rând, suma preconizată pentru partidele participante la alegeri locale se va distribui în dependență de numărul de voturi obținute la alegerile locale generale. Se impune şi un anumit prag: cel puțin 20 de mandate cucerite în organele reprezentative ale unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi. Numărul mandatelor de primar nu va conta şi faptul că accentul se pune pe alegeri în organele reprezentative şi deliberative (consilii), favorizează partidele, din considerentul că decisive sunt listele de partid.

Referitor la prevederile articolului sus-numit, se poate spune că sunt destul de reuşite şi, totodată, în mare parte exhaustive, în special, din perspectiva partidelor politice. Problema este în ce măsură alocațiile de la stat vor reuşi să acopere cheltuielile partidelor. Ideea independenței financiare a partidelor de diferite grupuri de interes este una foarte bună, însă pot apărea anumite dubii referitoare la caracterul suficient al sumelor preconizate. Să nu să se primească situația ca şi în alte state, mult mai democratice decât Republica Moldova (Bulgaria sau Ungaria), unde clasa politică recunoaşte că subvenționarea din bugetul de stat nici pe de parte nu acoperă cheltuielile partidelor. Se poate ajunge la situația în care partidele vor folosi resurse financiare din bugetul de stat, dar vor continua şi practicile anterioare ilegale, dar des mediatizate, ca, de exemplu, vânzarea de locuri eligibile pe liste. În general, ideea şi conținutul legislativ al acestui articol este unul destul de reuşit. Altceva, dacă a sosit timpul realizării lui practice.

Plus la toate, din conținutul stipulațiilor despre finanțarea partidelor se observă o partinitate față de partidele cu fracțiuni parlamentare. Ideea este că în campania electorală formațiunile politice nu vor fi pe picior de egalitate. Cele parlamentare actuale vor fi avantajate. Dar faptul că în calcul urmează să fie luate şi alegerile locale, atenuează acest decalaj. Pe de asupra, legislatorul poate invoca şi articolul 5 al prezentului proiect de lege, ce prin aliniatul 5 invocă faptul că „finanțarea diferențiată a partidelor politice, bazată pe criteriul reuşitei şi performanțelor acestora la scrutinele electorale, nu se consideră discriminare".

Continuând gândurile de ordin critic, merită de atenționat legislatorul asupra slabei tratări a unor astfel de surse de finanțare prevăzute de prezentul proiect de lege, cum ar fi cotizațiile membrilor de partid şi activitățile de colectare a fondurilor. În cazul cotizațiilor situația pare a fi simplă: partidele în mod individual urmează să stabilească mărimea acestora şi mecanismul de colectare. În cazul colectării de fonduri apar o multitudine de semne de întrebare. Ca de exemplu: care este suma maxi-

mă ce poate fi colectată?; ce înseamnă activitatea de colectare a fondurilor?; nu se suprapune această activitate cu cea de colectare a donațiilor?; este vorba de acea colectare de fonduri ce asigură resurse financiare pentru candidați în perioada campaniilor electorale (ca după exemplul Statelor Unite ale Americii)? etc. Din perspectiva stipulațiilor despre finanțare, considerăm aceste scăpări drept fundamentale.

Dincolo de toate aceste probleme de ordin juridic, trebuie să fim conştienți de faptul că principala problemă este, în definitiv, cea a legalizării mijloacelor disponibile şi a fondurilor cheltuite. În cazul în care va exista transparență şi corectitudine, doar atunci toate aceste momente juridice (deseori destul de reuşite) vor fi cu adevărat utile.

În concluzie, partidele politice din Republica Moldova se află în plin proces de instituționalizare. Proces ce pe lângă toate celelalte componente, mai presupune şi o independență financiară a acestora. Modificările legislative preconizate de a fi operate, corespund procesului de instituționalizare şi modernizare a sistemului de partide moldovenesc. Ba mai mult chiar, cadrul legal îl putem considera ca fiind cu un pas înaintea realităților social-politice. Este important ca modificările operate să permită partidelor să nu depindă de fluxurile financiare tenebre şi ilegale din partea anumitor grupuri de interese. Doar în aceste condiții partidele vor reuşi să facă față pretențiilor din partea alegătorilor, ce în majoritatea sa țin de segmentele sociale cu venituri mici şi mijlocii.

Bibliografie

Codul Electoral, nr.381 din 21 noiembrie 1997 (cu modificări şi completări ulterioare). // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.81, art.258.

Legea privind partidele şi alte organizații social-politice, nr.718-XII, 17 septembrie 1991. (Republicată). // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, 26-29, art.149.

Legea privind partidele politice (Proiect). // http://www.parlament.md/download/drafts/ro/4860.2006.doc

Tanasă R. Finanțarea campaniilor electorale în Republica Moldova. Caracteristicele formale şi reale. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2006, nr.3 (XXXIV). - Chişinău: USM, 2006, p.108-117.

Toka G. Partidele politice în Europa Centrală şi de Est. // Cum se consolidează democrația (Coord. L.Diamond, C.Yun-Han, M.Plattner, T.Hung-Mao). - Iaşi: Polirom, 2004, p.123-163.

Мовсесян А., Либман А. Фактор власти в экономике. // Власть, №3, 2002, с.9-58.

Партия ориентированная на приобретение власти. // Власть, №10, 1999, с.20-24.
Сморгунов Л. Современная сравнительная политология. – Москва, РОС-СПЭН, 2002.
Юдин Ю. Политические партии и право в современном государстве. – Москва: Форум-Инфра-М, 1998.

Prezentat la redacţie
la 23 aprilie 2007

STATUL DE DREPT - GARANT AL DEMOCRAŢIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA[59]

Iulia GORINCIOI
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiinţe Politice şi Educaţie Civică
Doctor în filosofie,
conferenţiar

Liudmila MORAR
Republica Moldova, Chişinău
Colegiul pedagogic "Alexei Mateevici"
Licenţiată în istorie,
gradul didactic I

This article is focussed on the theory and practice of the state of law, which is considered as the supreme form of realisation in practice of the state. In the article is spent the idea that the state of law is not just conditioned a society, and first of all, process of its ability to live. The authors consider that the state of law is not just a simple presence of any political institutes at a society, and interdependence and interconditionality of his core, fundamental principles in practical activities of the state.

[59] *Recenzent – doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor Victor SACA*

On the example of Republic of Moldova it is shown how step by step the state of law by reforms and transformations of social attitudes and education of citizens is under construction. For Republic of Moldova the state of law – the main vector of the development of the society, an ideal to which it moves. And though, the results are not so impressive, nevertheless, they show ireversibility of democratic development.

Problema statului întodeauna s-a găsit în epicentrul gîndirii politice. Acest interes nu este întămplător. Statul realizează rolul de instituţie centrală a sistemului politic şi se caracterizează printr-o structură complexă instituţională cu funcţii specifice, cu anumite particularităţi tipologice şi formă de guvernare. Teoria generală a statului, elaborată către sfărşitul secolului XIX defineşte parametrii principali ai statului contemporan ca elemente constitutive importante **– teritoriul** *(indivizibil, inviolabil, exepţional* şi *inalienabil)* ca fundament material al statului**; populaţia** (constituită din autohtoni, indivizii cu dublă cetăţenie şi apatrizi), identificată cu poporul în dreptul internaţional; **puterea suverană** ca universală şi absolută, supremă şi excepţională, instituţionalizată şi decizională. Din această perspectivă statul este o formă specială de organizare a puterii politice în societate, care se caracterizează printr-o deplină suveranitate, deţinînd monopolul legitim de constrîngere al populaţiei şi dispunănd de un aparat special de conducere al societăţii[60]. Fiind un fenomen istoric, statul apare ca un răspuns la pericolul permanent al dezordinii în societate, ca un instrument special, a cărui funcţie rezidă în menţinerea acestei ordini pe toată întinderea teritoriului locuit de societate, ca un frenator al entropiei sociale, asumîndu-şi dreptul de a vorbi şi activa din numele societăţii.

O nouă etapă în conceperea statului o constituie contribuţia esenţială adusă de către T.Hobbes, J.Locke, Ş.L.Montesquieu, E.Kant F.Hegel şi alţii, care vorbesc despre statul de drept, statul fundamentat pe lege. Formulînd idea divizării puterii în stat, ei tot odată au demonstrat, că puterea trebue să fie organizată în aşa mod ca să apere drepturile şi libertăţile cetăţenilor de fărădelegile şi samovolnicia puterii. Puterile legislativă şi executivă nu trebuie să fie concentrate în mîinile unui şi aceluiaşi om sau instituţie, deoarece în caz contrar, cei care deţin puterea sînt şi cei care adoptă legile, convenabile doar lor. Montesquieu socotea, că şi puterea judiciară trebue să fie independentă de cele două şi limitată doar de lege. Explicînd necesitatea divizării puterii de stat, el sublinia, că combinarea puterii executive cu cea legislativă duce la lichidarea libertăţii, aşa cum monarhul sau Se-

---

[60] *A se vedea: Дегтярёв А.А. Основы политической теории. – Москва, Высшая школа, 1998, с.135-138.*

natul vor elabora legi, convenabile doar lor. În caz de combinare a puterii judiciare cu cea legislativă viața şi libertatea cetățenilor vor fi dominate de fărădelege, deoarece judecătorul este şi lejuitor în acelaş timp. Dacă să unim puterea judiciară cu cea executivă, judecătorul poate deveni şi asupritorul. Importanța-cheie în această schemă o prezintă delimitarea fixă a prerogativelor ramurilor puterii. Mai mult decît atît, Montesquieu arată, că pentru a elimina posibilitatea de a face abuz de putere e necesară aşa o ordine, în care cele trei ramuri de putere ar putea să se controleze reciproc şi să se echilibreze una pe alta. Kant, analizînd statul ca uniune de oameni supusă legii, formulează idea **imperativului categoric**, înțeles ca o lege universală, obligatorie, de esență morală, pe care toți oamenii trebue s-o respecte, indiferent de proveniența sau statutul lor social şi care impune un comportament corespunzător legislației generale. Doar voința unificată a tuturor indivizilor (poporului), după el, poate fi izvorul legii în statul fundamentat pe drept. Practic, majoritatea cercetătorilor văd sensul statului de drept în societatea contemporană în constituirea unei astfel de sistemă socială, care ar proteja drepturile şi libertățile cetățenilor, ar asigura egalitatea tuturor în fața legii.

Ideea statului de drept se constitue într-o concepție integră doar la începutul secolului al XIX-lea, structurînduse ca ansamblu de principii fundamentale:

Supremația legii ne apare **ca I-ul principiu fundamental** al statului de drept. Legea, adoptată de puterea supremă în condițiile respectării procedurilor constituționale, trebue să fie obligatorie pentru toți, echitabilă, umanitară, să fortifice drepturile inalienabile ale omului.

De aici logic reiese cel de al 2-lea principiu – *caracterul nestrămutat al drepturilor şi libertăților, al demnității şi probității personalității, al protecției şi garantării lor*. Acestea-s drepturi cei aparțin omului de la naştere. Ele nu sînt dăruite individului de stat, statul trebuie doar să le garanteze. Într-un stat de drept toate actele legislative sunt coordonate cu drepturile omului. O simplă declarație a drepturilor şi libertăților cetățanului încă nu înseamnă că ele sînt respectate în practică.

Deacea **al 3-lea principiu fundamental al statului de drept** presupune *prezența unor forme efective de control şi supraveghere* a respectării drepturilor şi libertăților cetățanului.

***- Divizarea puterii de stat în legislativă, executivă, judecătorească** cu condiția că ele se înfrîng şi se echilibrează reciproc în limita legii* este **al 4-lea principiu al statului de drept**. E necesar de a face acest lucru pentru a reține puterea de la posibilile abuzivități aşa cum puterea corupe, iar marea putere corupe absolut.

Al **5-lea principiu** fundamental al statului de drept este ***responsabilitatea reciprocă a cetățanului şi statului.*** Omul devine centrul, în jurul şi interesul căruia funcționează întreg mecanismul social. Statul, adoptînd legile, îşi asumă obligațiuni concrete față de cetățeni, însă drepturile presupun şi anumite îndatoriri (a respecta legile, drepturile şi libertățile altora, a achita impozitele etc.).

Teoria statului de drept trece anumite etape în dezvoltarea sa. Dacă la început ea se limitează la caracterul declarativ al drepturilor şi libertăților personalității, neamestecul în economia de piață, ceea ce a dus la o mai profundă stratificare a societății şi sărăcire mai pronunțată a maselor largi de oameni, atunci la cea de a doua etapă de evoluție statul de drept trece la o anumită reglare a economiei cu scopul de a neutraliza şi modera consecințele negative ale peții pentru societate şi în aşa mod, de a stimula progresul economic şi social al tuturor cetățenilor. La această etapă statul, căpătînd caracter social pronunțat, tinde să asigure fiecărui cetățan condiții decente de existență, să garanteze protecția socială şi aproximativ aceleaşi posibilități pentru toți. Generalizînd experiența constituirii statului social de drept în cele mai dezvoltate țări capitaliste, vom constata că acest proces este complex, durabil, contradictoriu, care se realizează doar în prezența anumitor condiții:

a) statul social de drept se constitue nu ca un rezultat arbitrar, ci în baza unei politici bine definite;

b) constituirea lui necesită realizarea statului de drept ca fundament normativ, economic şi democratic;

c) fiind un proces conştient, planificat, realizat în numele binelui omului, trebue să fie orientat spre o putere politică deschisă, spre pacea civilă şi consensul social, spre echitate şi largă protecție socială.

La începutul celui de al III-lea mileniu multe state independente, care au apărut în rezultatul destrămării URSS, Iugoslaviei, lagărului socialist, tind să construiască statul social de drept. Această problemă pentru ele este complicată atăt după caracterul ei, cît şi prin condițiile în care se desfăşoară acest proces. Dacă în forma sa clasică devenirea statului bunăstării sociale îşi avea fundamentul în prezența statului de drept, societății civile, economiei dezvoltate, atunci circumstanțele în țările posttotalitare sînt de altă natură. Aici se realizează ca proces de constituire concomitentă a statului de drept cu cel social. Inmaturitatea societății civile şi pierderea valorilor morale de către oameni este un satelit inevitabil al societății în tranziție, fapt care frînează procesul de democratizare al societății.

Totuşi popoarele acestor ţări conştientizează - unicul drum posibil de realizare a societăţii libere este edificarea statului de drept, realizarea statului bunăstării sociale.

2. Organele puterii de stat în Republica Moldova

Declarîndu-şi suveranitatea şi independenţa Republica Moldova a întreprins modificări revoluţionare atît de caracter legislativ cît şi instituţional. Procesul devenirii statalităţii moldoveneşti s-a conceput ca căutarea unei forme de guvernămînt adecvate, alegerea de orînduire statală corespunzătoare şi crearea unor condiţii ce-ar asigura şi garanta drepturile şi libertăţile omului.

Vis-à-vis de forma de guvernare, majoritatea cercetătorilor pun la îndoială potenţialul democratic al sistemelor prezidenţiale şi constată, că după cel de al doilea război mondial în lumea democratică devine normă parlamentarismul[61].

În anii '80-90 ai sec.XX noile democraţii din America Latină, Asia, Europa de Est şi regiunea fostei URSS, cu rare excepţii, aleg republica prezidenţială ca formă de guvernare. Politologii privesc cu neîncredere rezonabilitatea acestei alegeri, aducînd ca suport următoarele argumente. Între anii 1973-1989 în 77 de ţări din cele 168 au existat măcar pe parcursul unui an regimuri democratice. Dacă să excludem din componenţa lor cele 24 de ţări cu vechi democraţii, atunci rămîn 53 de ţări dintre care 28 erau republici parlamentare şi 25 prezidenţiale. Pe parcursul acestei perioade au rămas democratice 17 ţări din 28 republici parlamentare (67%) şi doar 5 din 25 republici prezidenţiale (20%). Deci, gradul de supraveţuire a democraţiilor parlamentare e de 3 ori mai mare decît a celor prezidenţiale. Aceeaş tendinţă se manifestă şi în viaţa celor 93 de ţări care au căpătat independenţa între anii 1945-1989. Aşa, în anii '80 ai sec.XX doar 15 din ele puteau fi clasificate ca ţări stabil democrate şi toate ele întrau în componenţa celor 41 de ţări, care la momentul cuceririi independenţei au ales forma parlamentară de guvernare. Printre cele 52 de ţări, care au ales alte forme de guvernare nici una n-a atins nivelul de democraţie stabilă. Aşa destine diferite politologii le explică prin priorităţile sistemelor parlamentare: caracterul deschis, mobil, dinamic; guvernul care se spriginä pe majoritatea politică parlamentară; potenţialul înalt de conducere în condiţiile pluripartidismului, care permite formarea carierelor politice durabile.

Încă nu putem spune că ţara noastră a realizat principalele exigenţe ale statului de drept, care se găseşte în procesul de devenire. Statul de drept nu

---

[61] *A se vedea: Проблемы российской государственности: президентская или парламентская система? – Москва, 2004.*

înseamnă numai prezența anumitor instituții în viața socială a comunității. El necesită desfăşurarea unor măsuri speciale, chemate să asigure implimentarea corectă a indicațiilor legislative de către organele de stat, să realizeze legea astfel, ca să nu contravină drepturilor şi libertăților fundamentale ale personalității, să atragă cetățenii la participarea activă în procesul de elaborare şi implimentare în practică a legilor.

Istoria devenirii statalității moldoveneşti se caracterizează prin lupta permanentă pentru întîetate între cele două ramuri de putere – legislativă şi executivă[62]. Chiar de la bun început statul, orientînduse spre republica parlamentară, sub influența circumstanțelor (conflictul militar din stînga Nistrului din primăvara-vara anului 1992, ambițiile liderilor elitei politice) îşi schimbă orientarea. Constituirea **institutului prezidențial** în structura puterii executive şi adoptarea Legii despre alegerea Preşedintelui prin vot direct de către întreg poporul, de fapt realizează forma prezidențială de guvernare şi înzestrarea prezidentului cu împuterniciri enorme. Însă evoluția de mai departe a evenimentelor şi adoptarea noii Constituții la 24 iulie 1994 esențial limitează împuternicirile lui, reflectînd astfel, frica elitei politice vis-a-vis de concentrarea puterii în mînile unei persoane, unei instituții politice, fixînd în aşa mod, reorientarea republicii spre forma semiprezidențială de guvernare.

Modificările făcute la 5 iunie 2000 în Constituția Republicii Moldova definitiv a determinat, că forma de guvernare este republica parlamentară. Articolul 60 al Constituției[63] prevede, că **Parlamentul** este unicul organ legislativ suprem al țării, care reprezintă voința poporului. Principiul separării puterilor în legislativă, executivă şi judecătorească ca unul fundamental al statului de drept nu înseamnă că există şi trei centre independente de luare a deciziei în stat, ci doar evidențiază, că există o specializare funcțională a puterii pe trei categorii de bază, fiecare din ele avînd ale sale prerogative specifice, controlîndu-se şi echilebrîndu-se reciproc.

Articolul 69 al Constituției fixează că **Guvernu**l asigură realizarea politicii interne şi externe a statului, conducerea generală a adminisrtației publice şi este responsabil în fața Parlamentului, care-i controlează activitatea şi poate să-l demisioneze. **Preşedintele** Republicii ca element de bază al puterii executive are drepturi şi posibilități de-a influența Parlamentul. Constituția subliniază, că Preşedintele poate adresa Parlamentului mesaje cu

---

[62] *Мошняга В., Завтур А., Руснак Г. Республика Молдова: Форма правления и механизм взаимодействия властей. // Молдова-98. Политические реалии и парламентские выборы. – Кишинёв, Молд.ГУ, 1998, с.98-111.*

[63] *Constituția Republicii Moldova: adoptată la 29 iulie 1994 cu modificări. – Chişinău, 2004, p.31.*

privire la principalele probleme ale națiunii, definind, astfel, direcțiile principale de activitate ale lui. Prezidentul poate chiar să dizolve Parlamentul în cazul blocării procedurilor de adoptare a legilor timp de trei luni sau imposibilității formării Guvernului. Preşedintele este comandant suprem al forțelor armate, realizează promulgarea legilor, deține imunitate şi nu poate fi atras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului. În cazul în care săvîrşeşte o infracțiune sau oricare altă faptă, ce contravine Constituției, Preşedintele poate fi înlăturat din funcție de către Parlament cu două treimi de voturi din numărul deputaților aleşi, iar legislativul poate lua decizia de deschidere a procesului penal împotriva Preşedintelui Republicii Moldova (procedura impicimentului). În corespundere cu legea, dezbaterile judiciare întră în competența **Curții Supreme de Apel.** În acest caz Preşedintele este înlăturat din funcție chiar din ziua declarării sentinței de acuzare.

A treia ramură de putere **– autoritatea judecătorească -** e chemată să asigure suprimația Constituției. Instanțele judecătoreşti nu trebue să adopte hotărîri decît în corespundere cu legea, iar legile să fie adoptate de Parlament doar în corespundere cu Constituția. Se crează impresia, că puterea judecătorească este una subordonată Parlamentului. Nu-i chiar aşa. Activitatea tuturor celor trei ramuri de putere trebue să se desfăşoare în limita legii. Legea este egală şi obligatorie pentru toate ramurile de putere. Suprimația legii ca rezultat al activității legislativului nu presupune, că Parlamentul are dreptul de a activa în afara legii şi nu înseamnă subordonarea ierarhico-organică instanțelor executive şi judecătoreşti Parlamentului.

Capitolul cinci al Constituției reglamentează sancționarea necorespunderii Constituției legilor ca un important mecanizm juridic în realizarea statului de drept. În art.135 al Constituției se fixeză, că corespunderea legilor Constituției este determinată de **Curtea Constituțională** ca unicul organ constituțional al justiției din țară, independent de oricare altă putere, subordonat doar Constituției şi chemat să asigure supremația ei. Legile şi alte acte normative sau anumite părți ale acestora îşi perd forța de acțiune din momentul luării deciziei de către Curtea Constituțională, decizii care sunt definitive şi nu pot fi atacate (art.140 alin.2). Curtea Constituțională se compune din 6 judecători **- 2 propuşi de Parlament, 2 - de Guvern şi 2 - de Consiliul Superior al Magistraturii**, (fapt ce ne vorbeşte despre egalitatea şi echilibrul puterilor), fiind aleşi pe un mandat de 6 ani, fiind inomovabili, independenți şi care se supun numai Constituției.

Capitolul doi al Constituției este consacrat unei reglamentări desfăşurate a drepturilor şi libertăților cetățenilor – exigența chee a statului de drept.

Aceste drepturi sînt consolidate prin libertăţile care le asigură realizarea eficientă aşa ca pluralismul politic, legitimitatea opoziţiei, alegerile libere etc.

Putem constata, că pe lîngă rezultatele dobîndite de Republica Moldova în perioada de tranziţie, există încă multe sarcini ce necesită timp, eforturi şi voinţă politică, suport financiar şi uman.

Bibliografie

Bazele statului şi dreptului Republicii Moldova. / Coord. V.Creţu. - Chişinău, 1997.

Carpinschi A., Bocancea C. Ştiinţă politică. Tratat, vol.1.- Iaşi, 1998.

Constituţia Republicii Moldova: adoptată la 29 iulie 1994 cu modificări. – Chişinău, 2004.

Дегтярёв А.А. Основы политической теории. – Москва, Высшая школа, 1998.

Eşanu C. Suveranitatea statului: geneza, concepţii, evoluţia. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXXII). – Chişinău, USM, 2006, p.150-160.

Măgureanu V. Studii de sociologie politică. – Bucureşti, Albatros, 1997.

Молдова-98. Политические реалии и парламентские выборы. – Кишинёв, 1998.

Enciu N. Politologie: curs universitar. – Chişinău, Civitas, 2005.

Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova. – Chişinău, 2003.

Проблемы российской государственности: президентская или парламентская система? – Москва, 2004

Tăbîrţă V. Rolul statului în evoluţia şi reglementarea stratificării sociale. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.XXIV. - Chişinău, 2004, p.56-66.

Prezentat la redacţie
la 11mai 2007

SOCIETATEA POSTINDUSTRIALĂ: PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE[64]

Rodica MAISTRU
Republica Moldova, Chişinău,
Universitatea de Stat din Tiraspol,
Catedra ştiinţe socioumane
doctor în filozofie,
conferenţiar

This article concerns the problems regarding the future of human society. It deals with those problems and contradictions, which our country faces during some social transformations. The author analyses some aspects of the postindustrial society, so they should be taken into consideration in the elaboration of some recovery strategies of our country. In this regard the author presents a succinct characteristic of the term ,,postindustrial society" and the analysis of social-economic essence of this social model. It is mentioned that it is a society which supposes the automation of production processes, computing and introduction of some new biotechnologies.

In this article the author analyses the transformation processes of work character which turned out to be the consequences of a personal computer creation which supposes the increase of human potential in different activity fields. As a result, the necessity to work becomes incompatible with its alienated character. The economic transformations create such premises which, at length, become a character, first of all for the personality self-accomplishment.

The author tries to realize a bundle between the development of economic processes and the formation of the unproductive sphere, of human capital. A great role within this process is played by the family and education. The fields which consolidate considerably the man's social relations and his manifestation possibilities are politics, social and administrative self-running, that's why the author pays a great attention to these problems.

In the context of this analysis, there are some references to our country's situation and its problems. The author tries to determine the stage of its social evolution.

În gîndirea filozofică şi sociologică contemporană un loc important revine concepţiilor despre dezvoltarea viitoarelor societăţi. Aceste probleme de-

[64] *Recenzent – doctor în ştiinţe filosofice, conferenţiar-cercetător Pantelimon VARZARI*

vin deosebit de actuale în epocile de cotitură din istoria societăților respective. Țara noastră deasemenea parcurge o perioadă de alegere productivă, perioadă în care concurează idealurile de orientare liberală, conservatistă ş.a.

Ideologia neoconservatistă, spre exemplu, mizează pe proprietate privată şi pe libera concurență, fundamentează, tot odată, necesitatea de denaționalizare şi deetatizare a proprietății în țările occidentale contemporane. Tangențe cu neoconservatizmul, găsim la neoliberalizm, ideologii căruia consideră liberalizmul drept cea mai înaltă etapă a evoluției sociale. Renumita concepție a convergenței şi-a pierdut şi ea actualitatea grația faptului, că în fostele țări ale democrației populare au fost întreprinse serioase schimbări social-politice.

Țările postsocialiste, ca urmare a transformărilor social-economice şi politice într-o nouă calitate a lor, se integrează în sistemul țărilor industrial dezvoltate. În prezent din ce în ce mai des se vehiculează ideea precum că reformele, care se realizează în țara noastră, vor permite alinierea Moldovei la cele mai prospere țări, mai mult ca atît, se va realiza integrarea ei în familia țărilor europene. Odată cu acestea nu ne părăseşte senzația că retrăim o perioadă plină de indeterminări economice şi dezorientări politice. Strategii concrete nu găsim nici în doctrinele opoziției şi nici în concepțiile național-patrioților.

Indeterminarea caracteristică perioadei prin care trece țara noastră este alimentată şi de faptul că în funcționarea ei se îmbină elemente ale capitalismului prematur de acumulare a capitalului inițial cu trăsături ale capitalismului civilizat şi deasemenea trăsături a unei societăți bazate pe un stat birocratic-totalitar cu trăsături a unei societăți bazate pe principii democratice şi umaniste. Cumularea elementelor, care aparțin diferitor formații social-economice, ne permit să determinăm societatea noastră drept un „sistem conglomerant” în cadrul căruia în mod eclectic coexistă dezvoltare extensivă şi dezvoltare intensivă, metode administrativ-birocratice în gestiune şi elemente de autogestiune economică şi administrativă, mentalitate inertă şi mentalitate ce sugerează activități eficiente, creative. S-a dereglat deasemenea şi sincronizarea în realizarea unor măsuri cu caracter social, de exemplu, s-a format o mare discrepanță între „liberalizarea” prețurilor şi transformările care se cereau realizate în sfera relațiilor de producție. Acest proces a mai fost alimentat şi de faptul că în politică deasemenea nu întotdeauna prevalează cele mai costructive şi mai progresiste tendințe.

Laturile atarei simbioze sunt incompatibile cu funcționarea normală a unui sistem integru social, ceea ce în final conferă instabilitate societății noastre. Prin urmare, este necesar să înlăturăm eclectismul, starea de conglomeranță şi să creem un socium, în care elementele vieții sociale nu pur şi simplu

ar coexista, ci în mod organic să coreleze între ele, conferindu-i sistemului un anumit dinamizm şi definitivare.

Acest proces trebuie să fie axat pe un anumit suport teoretic. O asemenea doctrină, care evident nu va fi unică, dar grație faptului că va fi realistă, fundamentată va fi percepută de cele mai largi pături sociale din societate. Şi, dacă o bună parte a societății noastre aspiră spre liberal - democrație, atunci apare necesitatea stringentă de studiere a sistemelor sociale celor mai avansate țări, astfel încît de unele particularități a dezvoltării lor să se țină cont în elaborarea strategiilor de redresare a Republicii Moldova. Aceste particularități ne sugerează că în aceste țări se formează societatea postindustrială, unele aspecte ale căreia voi încerca să le analizez în această lucrare.

Termenul „societate postindustrială" a apărut în SUA în anii '50 ai secolului trecut (D.Risman, D.Bell) cînd a devenit limpede că între capitalismul american de la mijlocul secolului trecut şi modelul capitalist de pînă la marea criză din anii 1929-1933 a apărut o mare discrepanță. La început societatea postindustrială era concepută drept un sistem social, care se deosebeşte print-r-un nivel avansat în dezvoltarea economică, în tehnizarea muncii ce condiționează la rîndul său creşterea nivelului de trai şi reducerea timpului de muncă.

De la sfîrşitul anilor '60 termenul „societate postindustrială" se completează cu un nou conținut (A.Turen anii 1968-1969, D.Bell anii 1971-1973). Au fost evidențiate noi trăsături – răspîndirea largă a muncii intelectuale, creşterea volumului investigațiilor ştiințifice şi informaționale în sfera productivă, predominarea cu preponderență în structura economiei a sferei de deservire, a învățămîntului, ştiinței şi culturii asupra industriei, agriculturii, ce în consecință duce la schimbări în structura socială.

La începutul anilor '70 ai secolului trecut unii savanți şi publicişti considerau societatea postindustrială o alternativă a capitalismului industrial tardiv.

În lucrările sociologilor A.Toffler (SUA), M.Poniatovski (Franța), Y.Masuda (Japonia) din anii '80-90 ai secolului XX, societatea postindustrială este analizată ca o etapă calitativ nouă în dezvoltarea nu numai a țărilor occidentale, dar şi a întregii omeniri. Este o societate ce presupune o automatizare largă a sferei productive, folosirea celor mai avansate tehnologii, procese ce generează la rîndul său anumite consecințe sociale. Automatizarea proceselor de producție, computerizarea în masă şi informatizarea, introducerea noilor biotehnologii – sunt, cu siguranță, importante forme de manifestare a postindustrializării, dar numai exteriorizate. Cu toate acestea, civilizația tehnogenă a putut să se realizeze numai prin intermediul raționalizării şi reglării activității umane.

În 1976 în oraşul San-Hose (California) doi ingineri, S.Djobs şi S.Vozniac, au creat primul computer personal „Apple”. Dezvoltarea producerii maşinilor electronice de calcul (generația a treia, a patra, a cincea) presupunea sporirea potențialului lor în prelucrarea, memorarea, transmiterea informației şi micşorarea respectiv a cheltuielilor energetice, a sinecostului producției, ceea ce permitea utilizarea tot mai largă a lor în diverse domenii de activitate.

Această inovație este importantă, fără îndoială, pentru progresul social, dar şi mai important este faptul, că în computerul personal s-au întruchipat multe din ideile radicalizmului de stînga expuse de H.Marcuze încă în 1967. Munca pentru Marcuze este o necesitate vitală a existenței umane, dar în acelaşi timp, era concepută de el în spiritul lui Ş.Furie ca o joacă, ca o modalitate a inspirației. Prin urmare, necesitatea de a munci este incompatibilă cu caracterul ei înstrăinat.

De pe pozițiile radicalizmului de stînga, munca trebuie să se transforme dintr-un mod de ”a avea”, într-un mod de „a fi” – sferă de autorealizare a capacităților individului. Noile necesități postmateriale a intelectualității şi a „noii clase muncitoare”, inclusiv şi cele ce țin de exprimarea şi de autorealizarea personalității, după Marcuze, se manifestă nu neapărat ca nişte necesități individuale, ci ca o forță de producție, ca o necesitate socială, care în final determină organizarea şi tendințele lor de dezvoltare. Noile necesitățiі vitale impulsionează tehnizarea totală a societății, provoacă deasemenea transformări a sferei productive, care, la rândul său, generează anihilarea celor mai monstruoase trăsături ale capitalismului (industrializării, comercializării).

Concluzia lui Marcuze, stranie la prima vedere, nu este lipsită de temei. El sublinia că ideea emancipării economice, ideea despre înstrăinarea muncii, ideea eliberării omului de necesitatea inevitabilă de a-şi cîştiga bucata de pîine în sudoarea frunții – considerate pe timpuri utopice, au toate premizele pentru a fi traduse în practică în cele mai prospere țări din punct de vedere economic şi social-politic.

Prin urmare, „noile necesități vitale” pot fi realizate numai prin intermediul unei largi tehnizări, proces, care la rîndul său determină dezvoltarea tehnologiilor informaționale. Împărăția tehnicii – este o formă deosebită a existenței, ea îl obligă pe om să-şi revizuiască locul şi perspectivele activității sale. În acest context, tehnica nu poate avea impact negativ asupra omului, reprimînudu-l. Consider necesară studierea consecințelor pozitive şi negative a computerizării societății cu scopul de a valorifica pe primele şi a le înlătura pe cele din urmă.

Schimbările survenite în existența umană necesită un grad superior al conştiinței individuale al corectitudinii în comportament, al responsabilității

persoanei, al culturii generale şi profesionale. Computerul îndeplineşte operațiile creerului uman cu o exactitate şi cu o rapiditate sporită, oferindu-i omului posibilitatea să-şi economisească timpul. Anume din necesitatea de autoexprimare, de modelare a activității creative a fost creat computerul lui Djobs şi Vozniac. Şi nici de cum de tendința de a căpăta profit şi de a se îmbogăți. Investitorii, banchirii respectabili erau şocați de manierele aschetice a creatorilor „Apple”, necătînd la realizările lor considerabile în acest business.

Aşa dar, postindustrializarea este legată de transformarea procesului muncii, a majorității populației, într-o varietate a activității creatoare, într-o modalitate de autorealizare, din care rezultă înlăturarea unor forme de înstrăinare caracteristice societății industriale.

Şi dacă comunismul lui C.Marx, considerat utopie, promova ştiința drept forță productivă a societății şi dezvoltarea imanentă a capacităților umane – ceea ce în final se transformă în idealul dezvoltării sociale, atunci societatea postindustrială se caracterizează cu asemenea care de fapt denotă sfîrşitul acestei utopii. În acest sens, nu mai are nici o importanță cine anume Marx s-au contemporanul nostru, japonezul Masuda, subliniază că aceasta este societatea , în care omul este cuprins de dorința să se realizeze pe sine însuşi.

Instaurarea societății postindustriale este un proces ce denotă adînci transformări în sfera economică, tehnologică, socială şi spirituală. Nucleul acestor procese este formarea unui nou individ social şi a unui nou caracter al relațiilor sociale. Dacă cu 40-50 ani în urmă activitatea omului în cadrul sociumului era determinată de apartenența lui de clasă, în primul rînd şi numai în rîndul doi de capacitățile lui personale şi profesionale, în societatea postindustrială însă există toate premizele de a-i oferi omului posibilități de alternativă: a fi angajat sau a-şi promova propria afacere. Anume aceste schimbări au generat lichidarea acuității de clasă caracteristică pentru epoca capitalizmului industrial şi a adus la transformări esențiale în structura socială a acestor societăți.

Societatea postindustrială, în aspectul stabilirii ei, se caracterizează prin existența şi funcționarea în acelaşi timp a două sectoare în economie: sectorul de producere a bunurilor materiale sectorul de “producere a omului”, de formare a factorului uman. Mai mult ca atît, acumularea capitalului uman din ce în ce mai mult determină structura pieții, dinamismul dezvoltării economice şi capacitatea de concurență a țărilor în lume. Deaceea, o condiție absolut necesară a instalării societății postindrustriale este dezvoltarea considerabilă a sferei neproductive – sistemului protecției sociale, ocrotirii sănătății, învățămîntului, culturii. În acest sens un rol aparte revine tuturor treptelor învățămîntului şi a rolului familiei în acest proces.

Proprietatea intelectuală în societatea postindustrială se formează în rezultatul unor eforturi colosale în vederea educației copiilor în familie, a eforturilor depuse de copii şi studenți cu scopul însuşirii valorilor ştiințifice şi culturale a societății în care trăiesc. Eforturile morale sunt întregite de cheltuelile fondurilor particulare a familiilor şi a celor statale pentru învățământ.

Abordând această problemă nu putem să nu menționăm că în noțiunea de proprietate intelectuală se mai includ şi acele eforturi morale şi materiale pe care le depune omul pentru susținerea sănătății, a capacității de muncă şi nu în ultimul rând, consumul de mijloace pentru protecția şi restabilirea mediului inconjurător[65].

Reeşind din calculele economiştilor americani, către începutul anilor 90, pentru creşterea şi educarea unui copil pînă la vîrsta majoratului (18 ani), inclusiv învățătura în ultimele două clase ale şcolii generale şi primii doi ani de studiu în colegiu, o familie necesită de la 58 pînă la 98 mii de dolari. La aceşti indici se adaugă pierderile salariale ale mamelor ce au abandonat serviciul pentru perioada de îngrijire a copiilor. Prin urmare, cheltuielile totale pentru educarea în cadrul unui sistem instructiv organizat şi formarea unui muncitor calificat, calculate pentru începutul anilor 90 ai secolului trecut, variază între limitele 151-287 mii dolari. Iar pregătirea unui specialist cu studii superioare pentru anumite specialități se ridică pînă la cifra de circa un milion de dolari.

Mai mult ca atît,economiştii francezi şi americani au constatat că acumularea capitalului uman depăşeşte în mediu de 3 ori acumularea capitalului în forma lui materială (inclusiv investițiile din asigurare şi afacerile bancare).

In condițiile țării noastre este foarte dificil să calculăm consumul de mijloace băneşti pentru toate treptele de învățămînt. Fenomenele negative, pe care le retrăim astăzi în acest domeniu, sunt consecințele principiului rezidual, care întotdeauna a fost propriu sferei neproductive.

Formarea capitalului uman îşi are suport în toate treptele învățămîntului ,unde un rol deosebit de important îi revine familiei. In societatea postindustrială familia este o parte componentă a acestui proces şi deaceea institutul familiei se plasează într-o postură calitativ nouă.

Deşi familia la ora actuală trece prin fenomene de criză, pentru conştiința socială devine din ce în ce mai limpede faptul că munca în familie (în special în educarea copiilor) se echivalează cu munca din producție.

---

[65] *Васильчук Ю.А. Отношения и права собственных в эпоху НТР: Масштабы перемен. // ПОЛИС, 1991, №2, с.12*

Creşterea numărului de divorțuri şi numărul acelor oameni, care din anumite motive nu întemeiază căsătorii – sunt cele mai frecvente manifestări ale crizei prin care trece familia contemporană. Această criză este condiționată în primul rînd, de faptul că relațiile familiare vin în contradicție cu tendințele de autorealizare a omului societății postindustriale, în al doilea rînd, familiile nu pot frecvent suporta povara cheltuielilor legate de acumularea capitalului uman.

O mare importanță în autorealizarea personalității în societatea postindustrială o are politica, autogestiunea administrativă şi socială – domenii ce considerabil lărgesc raporturile sociale ale omului şi posibilitățile lui de manifestare. Încă în anii ’80 ai secolului trecut sociologii occidentali considerau că cultura, ştiința, informația sunt un bun public. “Nici un muncitor, nici o formațiune corporativă nu poate monopoliza sau proteja prin patent cunoştințele teoretice... Ele sunt o proprietate a lumii intelectuale”[66]. Ştiința, informatizarea, valorile culturale nu se înstrăinează nici de creatorul lor şi nici de cei ce le utilizează. Prin urmare, această proprietate socială în acelaşi timp este şi individuală. Această trăsătură a societății postindustriale ne aminteşte de ideea lui Marx despre unitatea dintre proprietatea individuală şi socială (nestatală!).

Tehnologiile informaționale penetrează din ce în ce mai mult procesul de producție. Gestiunea automatizată a proceselor tehnologice, producția în masă a automobilelor după comenzi individuale, accesibilitatea poştei electronice nu mai sunt astăzi nişte fenomene atît de rare.

Prognozînd adîncirea de mai departe a proceselor de privatizare a economiei, D.Bell, cu toate acestea, considera că piața de mărfuri şi de servicii prestate va dispărea, deoarece toate operațiile de vinzare-cumpărare se vor realiza prin rețeaua computerizată, în care se va ține cont de cerere şi ofertă de nivelul prețurilor, de cheltuielile de producție şi altele, prin urmare piața va fi substituită printr-un schimb organizat. Apare însă problema de reglare a pieței, de a ține cont de raporturile dintre necesitățile mereu crescînde ale oamenilor şi ofertă. Teoriticienii postindustrialismului susțin ideea substituirii pieții printr-un nou sistem de reglare (cu excepția celor statal) a producției sociale. Unul din argumentele lor în favoarea unor astfel de raționamente este tendința de creştere a sferei neproductive – învățământul, ştiința, cultura, informatizarea – şi scăderea respectiv a cotei celor ocupați în producția materială. Acelaşi D. Bell considera că către anii 2025-2030 în industria prelucrătoare a S.U.A. va fi ocupată numai 3% din toată forța de munca .

---

[66] *Bell D. Liberalism in the postindustrial society. // Bell D. Sociological Journeys: Esseys. – London, 1980, p.237-238.*

Remunerarea înaltă a muncii nu este cel mai prioritar motiv al activității economice în societatea postindustrială; motivațiile dominante în acest sens devin perspectiva perfecționării profesionale, climatul psihologic în colectivul de muncă, posibilitățile de autorealizare a participantului la acest proces. Toate acestea sunt o parte indespensabilă a democrației economice, a participării celor implicați în procesul de producție la gestiunea lui, la realizarea unor măsuri în vederea umanizării muncii. In acest aspect ”cercurile calității” de la unele întreprinderi japoneze,”brigăzile autonome” de la uzinele concernelor „Volvo”, „grupele de exprimare a opiniilor” de la unele întreprinderi franceze reprezintă paşi considerabili în restructurarea relațiilor în cadrul proceselor de producție în vederea umanizării şi democratizării lor.

Transformările care au loc în caracterul muncii şi în structura forței de muncă, rolul informatizării în procesele de producție generează inevitabil schimbări în structura socială a societății. Anihilarea hotarelor dintre clasele sociale dictează formarea unei societăți civile bazate pe acumularea capitalului uman, ce se caracterizează, la rîndul său, prin apariția a noi straturi sociale, ce conferă structurii sociale dinamizm şi heterogenitate. Baza diferențierii sociale este determinată nu atît de hotarele proprietății private, cît de gradul de accesibilitate la cunoştințe, cultură, informație.

Procesul postindustrializării a cuprins deocamdată nu toate aspectele vieții sociale, dar în cele mai dezvoltate țări (S.U.A, Japonia, Germania, Elveția) observăm clare tendințe de formare a societății postindustriale.

Evident că în limitele unui articol nu pot fi analizate toate aspectele acestei probleme. Nivelul dezvoltării economice şi sociale a țării noastre nu poate fi raportat la transformările ce se petrec în țările, în care se observă tendințe vădite pentru postindustrialism. Ținînd cont de toate perturbațiile istorice prin care a trecut Moldova, este extrem de complicat să determinăm în mod exact etapa evoluției sociale. Transformările din societatea noastră se desfăşoară în condiții concrete, specifice şi conțin unele trăsături exteriorizate a dezvoltării civilizate. Asemenea trăsături sunt prezente nu pentru că de societatea noastră au fost create premize obective de apariție ale lor, ci numai pentru că Moldova este parte componentă a culturii general-umane şi în mod inevitabil se află în cîmpul de influență a lumii civilizate.

În general retrăim perioada de trecere de la civilizația industrială la cea postindustrială, ce se caracterizează prin pluralism, prin complicarea proceselor sociale, prin accentuarea totodată a specificului țării date, dar şi prin integrarea în acelaşi timp în condițiile unei lumi interdependente, dar]n acelaşi timp, ne face să fim cît mai reținuți în aprecierea perioadei prin care trece țara noastră, fenomenele legate de starea de lucruri din economie, de

faptul că foarte mulți oameni practică munca manuală şi sunt supuşi exploatării, că există copii neşcolarizați, de faptul că suntem țara cu una din cele mai înalte rate de emigrație a populației, ce în mod direct influențează institutul familiei ş.a.

Pentru ca formația socială să devină adecvată scopurilor civilizației postindustriale, este absolut necesar să ne dăm seama de faptul că fără să returnăm economia şi politica spre Om, nu poate fi vorba de atingerea unui nivel avansat de dezvoltare, cu atît mai mult, de alinierea societății noastre la familia țărilor europene. Iar unul din paradoxurile istoriei constă în faptul că ideile, de la care s-au grăbit să renunțe mulți din acei lideri care au stat la cîrma gestionării cu cele mai profunde procese din societatea noastră de la începutul perioadei de tranziție, au fost confirmate de practica socială (fie şi nu în cea mai mare măsură) în unele din cele mai civilizate țări ale lumii. Atunci problema poate fi nu atît în idei, cît în liderii care asemenea predecesorilor lor nu vor să le observe.

Bibliografia

Bell D. Liberalism in the Postindustrial Society. // Bell D. Sociological Journeys: Esseys 1960-1980. - London, 1980

Васильчук Ю.А. Отношения и права собственности в эпоху НТР: Масштабы перемен. // Полис, 1992, №2

Лафонтен О. Общество будущего: Политика реформ в изменившемся мире. - Москва, 2000

Marcuse H. La fin de l'utopie. - Paris, Neuchatel,1968

Сорман Т. Кому выгоден рынок? // Выйти из социализма. - Москва, 1993

Statistical Abstract of the United States 1990. - Washington, 1991

Prezentat la redacție
la 20 martie 2007

DEZVOLTAREA COMUNITARĂ ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII: ÎNVĂȚĂMINTELE DEMOCRAȚIEI PARTICIPATIVE[67]

Victor MORARU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea Liberă Independentă din Moldova
Departamentul Jurnalism şi Ştiințe ale Comunicării
doctor habilitat în ştiințe politice,
profesor

Tatiana SOCOLOV
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Jurnalism şi Ştiințe ale Comunicării
Catedra Jurnalism,
doctoranda

Community development integrates the elements of modern civic culture edification, based on the understanding of each citizen of the role he plays in society, on the understanding of the importance of responsibility assuming in daily activity and the manifestation of personal attitude towards real problems.

The experience of countries that have implemented the principles of community development proves that a central element of their development was helping citizens think freely, inoculation of self-confidence, the promotion of the spirit of participatory democracy. The most relevant example's the United States of America.

Data showing how the phenomenon of community development has evolved in United States of America is a chronology of assertion of the roles that community members, community organizations, educational institutions and government play, showing their influence on the development of the country at regional and national levels. This experience is of a real use, in the context of the realities of our country.

După cum menționa Max Weber, spiritul întreprinzător al omului şi dorința lui nestăvilită de a obține în viață un statut social avansat, o reputație favorabilă, satisfacție morală, dar şi bunăstare materială s-au manifestat în toate

[67] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Dumitru ȚURCANU*

epocile, în toate ţările lumii, pretutindeni, unde pentru această aspiraţie a existat şi există, într-un fel sau altul, posibilitatea obiectivă[68]. O astfel de posibilitate, în mod efectiv, oferă implicarea cetăţenilor în procesul *dezvoltării comunitare*. Acest proces se manifestă prin participarea benevolă a cetăţenilor la identificarea necesităţilor comunităţii căreia îi aparţin, participarea lor activă în luarea deciziilor, cooperarea eforturilor şi eficientizarea aportului personal la soluţionarea problemelor emergente.

Dezvoltarea comunitară înglobează plenar elementele de edificare a unei culturi civice moderne, bazate pe conştientizarea de către fiecare cetăţean a rolului ce îi revine în societate, pe înţelegerea profundă a importanţei asumării responsabilităţii personale în activitatea cotidiană şi a manifestării propriei atitudini faţă de problemele reale. Prin consecinţele social-politice pe pe care le comportă, fenomenul „dezvoltării comunitare", dezvoltîndu-se în albia tradiţiilor deja încetăţenite în Occident, apare marcat de un sens profund al acelei valori fundamentale pe care o reprezintă în viaţa societăţii democraţia. Am putea afirma că dezvoltarea comunitară, aşa cum este ea interpretată la noi, dar nu numai la noi, poartă în sine un germene necesar al democraţiei. Este evident că afirmarea lăstarilor democratici nu este simplă. Iată de ce ni se pare firesc a evidenţia, în contextul evoluţiei democratice, orice manifestare a spiritului participativ care este esenţial pentru dezvoltarea societăţii. Tocmai spiritul participativ este cel care marchează conştientizarea de către individ a condiţiei sale sociale şi contribuie la depăşirea stereotipiei comportamentale, a psihologiei dependenţei, a aspiraţiilor paternaliste, promovate, prin tradiţie şi inerţie, în raport cu statul.

Acest spirit este antonimul apatiei sociale şi, în definitiv, al apatiei politice, al acelei apatii care determină lipsa de interes a omului faţă de chestiunile care-l privesc în modul cel mai nemijlocit. În acest sens, antrenarea cetăţenilor în viaţa societăţii, atît la nivel local, cît şi la nivel naţional, este, aşadar, esenţială pentru afirmarea principiilor democratice. De remarcat, că teoria generală a democraţiei nu a neglijat niciodată participarea, concepută ca o implicare personală, activă, calificînd-o drept „esenţă a microdemocraţiilor".

Dacă cei mai reputaţi politologi actuali găsesc în democraţia participativă un însemn sigur al "implicării civice şi al sociabilităţii"[69], interpretînd angajamentul civic, implicarea civică drept premisă a participării politice, dacă mai mulţi autori notorii arată că procesele democraţiei participative comportă decizii mai bune, o moralitate mai bună, un grad sporit de autoactualizare a individului (care într-un alt regim era tratat în mod disicriminator), o eficienţă mai pronunţată, o colaborare organizaţională dezvoltată, dacă prin intermedi-

---

[68] *Weber M. Etica protestantă şi spiritul capitalismului. – Bucureşti: Humanitas, 1993, p.8.*
[69] *Putnam R.D. Cum funcţionează democraţia? – Iaşi: Polirom, 2001, p.167.*

ul participării este promovată o “logică a egalității”[70], în acest fel, principiile şi idealurie unei democtații (respectarea demnității persoanei, protecția minorităților în fața unor decizii arbitrare) găsindu-şi o exprimare adecvată, atunci eventualele prejudicii ce ar putea s-o însoțească nu-şi găsesc confirmare.

Democrația participativă apare, astfel, nu atît ca o alternativă a democrației representative, ci, mai degrabă, o completare a acesteia, o sursă importantă, capabilă să-i imprime mai multă substanță. Prin democrație participativă, răspunzînd exigențelor democratice, se produce antrenarea societății civile în desfăşurarea politicilor publice. Asocierea reprezintă motorul acțiunii de participare a cetățenilor, un vehicol al solidarietății şi al responsabilităților asumate în comun. Democrația participativă este viabilă atunci, cînd se integrează într-un țesut democratic civil, capabil să facă din asociere liberă un protagonist al dialogului - dialogul reprezentînd cel mai important instrument al democrației - (dar şi, după caz, al conflictului) cu administrația publică, care obține, astfel, la rîndul său, o energie fortificată şi renovată de impulsul participativ. Asocierea participativă nu rezidă, bineînțeles, doar în asociere politico-partidică, fundamentală pentru procesele instituționale, ci se configurează în calitate de o dimensiune deosebită, axată pe promovare socială, culturală, ecologică etc., şi pe extinderea drepturilor şi garanțiilor sociale. Caracteristicile democrației participative, în fond, apropie viața instituțională de nevoile cetățenilor, contribuie la optimizarea eficacității sferei publice, la consolidarea legăturii şi stabilirea unei relații mai directe dintre cetățean şi administrația publică. Aşa cum baza democrației participative este una de ordin local, avem toate temeiurile ca s-o considerăm o resursă importantă în viața unei comunități pentru dezvoltarea locală, educația civică şi coeziunea socială.

Corect înțeleasă, participarea semnifică, în viziunea unui clasic al ştiinței politice, Giovanni Sartori, “a lua parte personal într-un mod voit” la o acțiune. În explicația elementară a politologului, participare nu înseamnă doar “a fi parte din (simplul fapt de a fi implicat într-o împrejurare oarecare) şi cu atît mai puțin, o stare involuntară de “a fi făcut parte din”. Participarea este o autopunere în mişcare, fiind astfel chiar opusul lui “a fi pus în mişcare” (prin voința altcuiva), adică opusul mobilizării[71]. Tocmai într-un astfel de context se îngemănează cunoscutele atribuții ale participării, cum sînt autocontrolul, autoîmplinirea şi autoeducarea. În fond, participarea trebuie considerată un element inerent al oricărei societăți care pretinde să se definească drept democratică, de rînd cu alte valori universal recunoscute. Desigur, această participare, la care ne referim (individuală sau realizată în cadrul unui grup), nu

[70] *Dahl R.A. Democracy and its critics. – New Haven and London: Yale University Press, 1989, p.130.*
[71] *Sartori G. Teoria democrației reinterpretată. – Iaşi: Polirom, 1999, p.120.*

presupune incidență directă şi imediată asupra proceselor decizionale publice, în lipsa prerogativei de traducere directă în acte de ordin juridic, importanța ei rezidă însă în influența care se produce asupra proceselor de luare a deciziilor, venind „de jos” şi asigirînd o mai mare eficiență acțiunii autorităților.

Experiența statelor care au susținut şi au implementat principiile democrației participative prezintă dovezi incontestabile ale faptului cît de benefică pentru dezvoltarea acestor țări a fost sprijinirea descătuşării gîndirii cetățenilor, inocularea încrederii în forțele proprii, promovarea spiritului democrației participative. Fenomenil devoltării comunitare în Statele Unite ale Americii oferă argumente incontestabile în acest sens.

Datele care fixează calea parcursă de dezvoltarea cominitară în America, de la primele eforturi de autoajutorare prin intermediul organizării comunitare şi a acțiunilor de ordin social pînă la starea actuală, reprezintă o cronologie a afirmării rolurilor ce revin membrilor comunității, organizațiilor obşteşti, instituțiilor educaționale, guvernului, relevînd influența acestora asupra dezvoltării țării atît la nivel local, cît şi în ansamblu, în definitiv. Această experiență este de un real folos pentru preluarea ei, în termenii ce țin cont de contextul realităților existente în țara noastră.

Spre deosebire de Republica Moldova, dezvoltarea comunitară este parte a culturii americane. Cele mai timpurii comunități din America, de fapt, au fost conduse în mod autoritar, obiectivul primar fiind supraviețuirea. Cu toate acestea, în 1830, cînd Alexis de Tocqueville a făcut înconjurul țării, aici erau deja evidente însemnele democrației. Astfel, Tocqueville oferă dovezi despre viața comunitară, interpretată dintr-o perspectiva filosofică şi socială, observînd că americanii, indiferent de vîrstă, condițiile de trai, nivelul de pregătire, au fost întotdeauna creatori de asociații. Ei deveneau membri nu doar ai asociațiilor comerciale şi industriale, ci şi a miilor de asociații religioase, foarte generale sau foarte specifice, extrem de mari sau foarte mici. Tocqueville a remarcat faptul că americanii se adună pentru a organiza sărbători, fonda seminare, construi biserici, distribui cărți şi trimite misionari la antipozi. În acest mod iau ființă spitale, şcoli, instituții penitenciare ş.a. Astfel, dacă în Franța în diriguirea oricărei inițiative se angajează guvernul, în Anglia - vreun magnat teritorial, în SUA acest lucru şi-l asumă o asociație[72].

Crearea Comisiei Viața Rurală, instituită de Roosvelt în 1908, a fost rezultatul recunoaşterii necesității de a îmbunătăți condițiile de trai în mediul rural. Preocupările Comisiei se axau pe caracterul inadecvat al stării comunităților rurale. Recomandările din partea acesteia au motivat Departamentul SUA pentru Agricultură şi colegiile din domeniul respectiv să se implice mai

[72] *Tocqueville, de, A. Democracy in America. - A new translation by George Lawrence. - New York: Harper & Row, 1966, p.485.*

activ în viața americanilor de la țară, în anul 1914 fiind organizat Serviciul de Extensiune Cooperativă, care a avut o influență benefică asupra dezvoltării comunitare, în special în regiunile rurale. Programele bazate pe necesitățile locale s-au bucurat de sprijin pe întreg teritoriul SUA, astfel, explicîndu-se creşterea numărului de proiecte comunitare realizate.

Implicarea localnicilor în identificarea necesităților şi în elaborarea programelor de satisfacere a acestora s-a dovedit a fi esențială pentru obținerea progreselor. Totodată, a fost realizat că pentru mobilizarea comunității este importantă cooperarea activă a liderilor locali şi implementarea proiectelor bazate anume pe comunitate.

Mişcarea comunitară organizată îşi are începuturile în Mississippi, extinzîndu-se treptat şi asupra altor state din sudul Americii. În anii '20 aici au fost create primele cluburi comunitare, orientate spre creşterea bunăstării oamenilor nu doar din anumite comunități, dar şi din vecinătate. Cluburile comunitare alegeau liderii locali, elaborau planurile de activitate, colectau fonduri, organizau evenimente publice etc.

Deşi de la bun început Serviciul de Extensiune Cooperativă a acordat multă atenție dezvoltării comunitare, abia la mijlocul anilor '50 ai secolului trecut au fost întreprinse acțiuni reale pentru instituționalizarea dezvoltării comunitare ca program de importanță națională.

Comisia Viața Rurală a stabilit că una dintre problemele populației rurale era lipsa de organizare. Ca urmare, mai multe state [Georgia, Mississippi, Missouri, New York, Carolina de Nord, Virginia ş.a.] au întreprins acțiuni de organizare comunitară, utilizînd formulare speciale pentru a măsura şi aprecia eforturile comunitare. Multe dintre activități erau facilitate de sociologii sferei rurale, sensibili la necesitățile de îmbunătățire a regiunilor rurale din punct de vedere social, şi erau susținute financiar din granturi oferite de Agenția pentru Dezvoltare a SUA.

Este semnificativ faptul că una dintre primele cărți consacrate dezvoltării comunitare a fost scrisă de cercetătorul american Frank Farrington (1915). Lucrarea purta titlul „Dezvoltarea comunitară: să facem dintr-un oraş mic un loc mai bun pentru trai şi afaceri". Această carte, în care locul central revenea problemei inițiativei locale, a fost concepută ca un manual şi ghid în organizarea comunitară, accentele plasîndu-se pe aspectele economice, organizarea de afaceri, activitatea comercială, rolul şi importanța cluburilor prestatoare de servicii, şi a fost adresată locuitorilor oraşelor cu o populație mai mică de 10 mii locuitori. Ideile expuse aici s-au dovedit a fi însăutile şi pentru oraşe mai mari (fireşte, din perspectiva viziunilor de azi, considerațiile lui Farrington asupra dezvoltării comunitare apar destul de înguste).

Un punct de cotitură pentru America rurală a fost mecanizarea agriculturii şi rezultatul acesteia, exprimat în migrarea lucrătorilor de la ferme, în special după cel de-al doilea Război Mondial. Deoarece oraşele mici şi districtele au pierdut din populaţie, menţinerea serviciilor de bază s-a dovedit a fi dificilă, iar fără aceste servicii era imposibilă dezvoltarea afacerilor şi a industriei. Migraţiunea persoanelor care plecau în căutarea unui loc de muncă era foarte înaltă. În situaţia creată, Departamentul pentru Agricultură din SUA şi Serviciul de Extensiune Cooperativă au recunoscut oficial în 1956 necesitatea legiferării muncii de dezvoltare rurală, ca fiind o funcţie oficială. Fonduri speciale au fost direcţionate pentru angajarea agenţilor de dezvoltare rurală în districtele pilot din întreaga ţară.

Din anul 1961, dezvoltarea rurală a consituit unul din punctele de reper ale administraţiei preşedintelui Kennedy. Resursele financiare şi educaţionale, necesare în acest scop, au fost asigurate, iar una din condiţiile de acordare a granturilor pentru implementarea proiectelor comunitare şi regionale, a fost elaborarea de către comitetele cetăţeneşti locale şi oficialii guvernamentali a planurilor de dezvoltare.

În 1967 dezvoltarea comunitară devine unul dintre cele patru programe majore ale Serviciului de Extensiune Cooperativă. Totodată, au început să fie promovate mai insistent conceptele dezvoltării comunitare. În 1994 Serviciul de Stat de Cercetare Cooperativă şi Serviciul de Extensiune Cooperativă au fost contopite în Serviciul de Stat pentru Cercetare, Educaţie şi Extensiune Cooperativă, unul din domeniile prioritare de activitate la nivel naţional rămînînd, astfel, familiile, tineretul şi comunităţile[73].

Făcînd o trecere în revistă a istoriei dezvoltării comunitare în SUA, nu putem trece cu vederea acţiunile similare, produse în alte ţări ale lumii, care au avut o anumită influenţă asupra eforturilor depuse în America. În 1908, de exemplu, poetul indian Tagore a îndemnat tinerii să conlucreze pentru bunăstarea satului, iar în 1914, cu ajutorul englezului Leonard Elmhurst, Tagore a creat Institutul rural, susţinut de guvern şi de agenţiile guvernamentale. La începutul anilor '20, guvernul colonial indian a întreprins prima operaţiune de dezvoltare rurală. Aceste încercări au dus la dezvoltarea programelor naţionale de dezvoltare comunitară în India şi în alte colonii britanice.

Apariţia dezvoltării comunitare în multe regiunii ale Africii, la fel, a fost influenţată de coloniile britanice. Guvernul britanic şi cel francez au iniţiat dezvoltarea comunitară în satele din Africa, promovînd în teritoriile sale alfabetizarea şi conceptul de autoajutor.

[73] *Cf.:* http://www.csrees.

Pentru a defini scopul şi sensul activităților de dezvoltare a satului, coloniştii britanici au organizat în 1948 Conferința de la Cambridge [despre administrarea Africii] şi au conferit dezvoltării comunitare statut de termen oficial. Această conferință a definit dezvoltarea comunitară ca o mişcare menită să promoveze condiții de viață mai bune pentru întreaga comunitate cu participarea activă şi, dacă este posibil, din inițiativa comunității, iar în cazul în care o astfel de inițiativă nu survine spontan, cu utilizarea tehnicilor de stimulare a acesteia. Totodată, a fost menționat şi faptul că dezvoltarea comunitară cuprinde toate formele de îmbunătățire, include întregul spectru de activități de dezvoltare, fie ele întreprinse de guvern sau de organe neoficiale. La o altă Conferința, cea de la Ashridge, această definiție a fost precizată, apărînd în formula: „o mişcare ce promovează condiții de viață mai bune pentru întreaga comunitate şi participarea activă din partea comunității”[74].

Mai tîrziu, Administrația pentru Cooperare Internațională a SUA a propus propria definiție a dezvoltării comunitare, rămînînd esențiale, în formularea ei, îmbunătățirea condițiilor de trai şi inițiativa locală, la ele adăugîndu-se resursele externe şi cele din partea guvernului.

După cum a fost menționat mai sus, în SUA este răspîndită pe larg implicarea numeroaselor asociații în dezvoltarea comunitară. Una dintre cele mai influente organizații în acest sens a fost Asociația pentru Extensiune a Universității Naționale. Printre liderii Asociației erau reprezentanții mai multor centre universitar-academice: McClusky [Universitatea Michigan], Ogden [Universitatea Virginia], Brownell [Universitatea Montana] ş.a. La prima conferință a Asociației, în 1915, a fost accentuată importanța serviciilor comunitare neformale, iar în 1919 a fost recunoscut termenul de comunitate umană, depăşindu-se cadrul fizic sau geografic limitat. Începînd cu anul 1924, termenul dezvoltare comunitară este folosit în dezbaterile universitare.

În anul 1948, în cadrul Asociației a fost creat un comitet de organizare comunitară, care, în 1955, a fost succedat de secția Dezvoltare Comunitară. În 1960, printre membrii asociației erau universitățile Michigan, Wisconsin, Indiana, Nebraska, Washington, Utah, Minnesota, Statul Michigan, Statul Pennsylvania, Purdue, Statul Kansas, Michiganul de Nord şi Illinois de Sud.

Un efect de mare răsunet l-a avut, în istoria dezvoltării comunitare, studiul efectuat de către Brownell, axat pe determinarea potențialului de revitalizare a oraşelor pe cale de dispariție în regiunea de nord-vest a țării la sfîrşitul anilor 1940. Rezultatele studiului au fost generalizate în cartea „Renaşterea oraşelor mici” de Poston[75], consacrîndu-l pe autor drept expert în domeniul

---

[74] *Community development. Hand book prepared by study conference at Hartwell House, Ashlesbury, Buckinghamshire, Sept. 1957. - London: Her Majesty's Stationerz Off, 1958, p.2.*

[75] *Poston R. Small town renaissance. - New York: Harper & Row, 1950.*

dezvoltării comunitare. Una din constatările acestei cărţi releva faptul că, deşi grupurile de discuție în oraşele vizate nu erau organizate pentru acțiune, ele au întreprins totuşi activități care au salvat localitățile lor de la dispariție inevitabilă.

Mai tîrziu, Poston a fost invitat să conducă Biroul Dezvoltare Comunitară din cadrul Universității din Washington, unde a realizat un program ştiințifico-practic vast, bazat pe experiența consultanților ce lucrau în comunitățile mici de pe întreg teritoriul statului. Abordarea dezvoltării comunitare era îndreptată spre elucidarea chestiunilor legate de participarea cetățenească la identificarea şi implementarea proiectelor, care determinau viața comunitară. La sugestia colaboratorilor Biroului, mai multe proiecte implementate în comunități au inclus şi conotații de dezvoltare economică.

În 1959, în cadrul Universității Illinois de Sud a fost creat Institutul de Dezvoltare Comunitară, iar în 1974 a demarat Programul lui Biddle la Colegiul Earlham din Richmond [Indiana]. Studiile post-universitare în domeniu au început a se axa pe experiența comunitară practică, s-a recurs pe larg la implicarea universităților în instruirea persoanelor implicate nemijlocit în procesul de dezvoltare comunitară. La începutul anilor ‘60, un alt colegiu – Colegiul Springfield din Massachusetts a instituit un Program de masterat în Liderismul comunitar şi dezvoltare, accentul fiind plasat aici pe problemele activității în grup, pe organizarea comunitară şi dezvoltarea comunitară.

Un program de sprijin al dezvoltării comunitare, promovat de Universitatea Missouri, a fost lansat la mijlocul anilor ‘50 ai secolului trecut. Primii trei agenți de dezvoltare rurală au fost plasați în teritoriu în 1956, cu finanțare din partea Agenției pentru Dezvoltare a Statelor Unite. În 1960, numărul persoanelor din teritoriu a fost extins pînă la 10. În acelaşi an, a fost creat Centrul Dezvoltare Comunitară în Columbia, denumirea căruia a fost schimbată apoi în Departamentul de Afaceri Regionale şi Comunitare din cadrul noii Şcoli de Servicii Sociale şi Comunitare. În 1975, în urma extinderii, această şcoală s-a transformat în Colegiul de Servicii Publice şi Comunitare. Schimbarea de structuri şi denumiri reflectă dinamica dezvoltării comunitare din acea perioadă. Astăzi un număr impunător de instituții propun studii şi grade universitare în dezvoltarea comunitară, domeniul fiind în continuă căutare de cunoştințe noi şi de aplicare în practică a principiilor deja cunoscute. Contribuția colegiilor şi universităților americane constă în faptul că ele s-au axat pe dezvoltarea umană ca mijloc de realizare a dezvoltării comunitare.

O altă direcție de amplificare a dezvoltării comunitare a fost utilizarea şcolilor pentru activități extraşcolare, începînd cu tradiționala educație a adulților, activități de recreare şi pînă la implicarea cetățenilor în soluționarea problemelor comunitare. Prin granturile acordate de fundațiile Kellogg şi

Mott, servicii de acest tip au fost instituite pentru prima dată în cinci comunități mici din Michigan, unde oamenii au încercat să utilizeze procesul educațional pentru soluționarea problemelor locale. Prin activități educaționale ei şi-au identificat şi au folosit rațional resursele naturale, umane, tehnologice şi instituționale[76].

Ideea implicării şcolii în dezvoltarea comunitară s-a răspîndit rapid. Timp de aproape 10 ani, din 1945 pînă în 1953, Fundația Kellogg a subvenționat un proiect de cercetare în această direcție. Mai tîrziu, şi Fundația Mott a sprijinit activități similare. De remarcat că, cu suportul acestei fundații, şi în Republica Moldova funcționează 5 şcoli comunitare, programul urmînd a fi extins în următorii ani. În 1974, în SUA a fost adoptată Legea cu privire la Dezvoltarea Educației Comunitare, legiferînd astfel suportul financiar, acordat pentru educație comunitară departamentelor de stat pentru educație şi sistemelor şcolare locale.

O altă mişcare caracteristică pentru America, denumită casa comunitară, se referă mai mult la interacțiunea dintre organizarea comunitară şi activitatea socială. Ea a avut importanță pentru oraşele mari. Prima casă comunitară din lume a fost creată într-o regiune aglomerată a Londrei în 1884, iar în 1887 a fost fondată o casă comunitară similară în oraşul New York, şi mai apoi – faimoasa Hull House din Chicago. Casele comunitare aveau menirea de a-i ajuta pe imigranți să se integreze în societate. Una dintre priorități era „americanizarea" prin oferirea cursurilor de limbă engleză, servicii de îngrijire şi de recreare, acces la biblioteci, centre şi cluburi comunitare etc. Odată cu reducerea numărului de imigranți, rolul caselor comunitare s-a diminuat.

La începutul anilor '50, proiecte de amploare în Chicago, Rochester, Kansas City, California de Sud ş.a. au fost implementate de Fundația Alinsky, care a desfăşurat activități de ajutorare a persoanelor, lipsite de puterea de a influența luarea deciziilor care le priveau nemijlocit. A fost o încercare de a elucida situațiile prin recurgere la noțiunile de conflict sau confruntare. Eforturile depuse au fost orientate spre încurajarea oamenilor să participe la luarea deciziilor, spre căutarea căilor de asumare a puterii de către grupurile de persoane lipsite de drepturi. În lucrările sale Saul Alinsky a insistat asupra faptului că puterea de decizie poate fi obținută prin participare organizată.

Principiile dezvoltării comunitare rurale s-au extins treptat şi asupra localităților urbane. Primul oraş din SUA, care a creat în 1943 o secție de Dezvoltare Comunitară pentru a combate delicvența juvenilă şi care mai tîrziu s-a transformat în inițiatorul susținerii participării cetățeneşti, a fost Kansas City din Missouri. Actualmente multe oraşe au departamente similare, ele, de fapt,

---

[76] *Cf.: Seay M.F., Crawford F.N. The community school and community self-improvement. - Supt. Public Instr., 1954, p.17.*

atribuindu-şi rolul de agenţii de gestionare a surselor financiare oferite de diverse programe guvernamentale şi a granturilor acordate în sfera dezvoltării comunitare (participarea cetăţenească este una din cerinţe pentru oraşele care primesc finanţare federală).

Multe din programele propuse pentru soluţionarea problemelor din comunităţile urbane au făcut însă „lucruri mai mult pentru oameni, decît cu oamenii”[77]. Ele s-au materializat în blocuri enorme de locuinţe, aşezate pe terenuri pustii şi pline pînă la refuz de oameni, care nu doreau să trăiască acolo. Cunoscutul proiect Pruitt-Igoe, realizat în anii 1953-1955 în St. Louis, a fost etichetat drept cel mai nereuşit bloc locativ din SUA, şi la mijlocul anilor 1970 a fost demolat. Greşeala a constat în direcţionarea acestor programe spre soluţionarea unor probleme, fără a fi luată în seamă oportunitatea lor, interesele populaţiei şi implicarea activă a comunităţii, societatea fiind considerată impersonală, egocentrică şi sterilă. Îmbunătăţirea comunitară însă, „solicită resurse şi implicarea tuturor grupurilor comunitare”[78].

Şi administraţia Preşedintelui Johnson a venit la putere cu un set de programe federale, care ofereau asistenţă comunităţilor, primul program naţional major fiind lupta împotriva sărăciei. Agenţiile de acţiune comunitară au fost create pe întreg teritoriul ţării, iar bugetul Oficiului Oportunităţi Economice se estima la mai multe miliarde de dolari. Numai în 1969, circa 27 miliarde de dolari au fost utilizaţi de către 10 agenţii guvernamentale pentru programe naţionale urgente, orientate, în particular, spre instruirea resurselor umane, planificarea familială, ocrotirea sănătăţii mamelor şi copiilor, combaterea poluării aerului şi apei, cercetări în domeniul educaţiei ş.a., prezentînd deci o avansare de la eforturile de eradicare a sărăciei la implementarea unor programe vaste de creare a serviciilor sociale şi comunitare. Aceasta a provocat o concurenţă mare între agenţii, care luptau pentru a obţine controlul asupra unui sau altui program. Agenţiile de acţiune comunitară însă n-au reuşit să menţină controlul local, iar Oficiul nu doar şi-a pierdut sprijinul majorităţii, ci şi ponderea federală. Programele cu finanţare majoră au fost transferate altor oficii şi departamente. Succesorul Oficiului Oportunităţilor Economice a fost Administraţia Serviciilor Comunitare.

Priorităţile naţionale pe parcursul anilor ‘60 s-au schimbat. Cheltuielile guvernului federal în perioada anilor 1959-1969 au crescut de la 92 la 186 miliarde de dolari, inclusiv pentru locuinţe şi dezvoltarea comunitară - de la 30 milioane dolari în 1959 la 1,4 miliarde dolari în 1969. Aceasta a fost era „marilor cheltuieli guvernamentale”, cînd unele agenţii puţin cunoscute s-au

---

[77] *Biddle W.W. The community development process: the rediscovery of local initiative. - New York: Holt, Rinehart & Winston, 1965, p.184.*

[78] *Idem, p.185.*

transformat în instituții cu operațiuni de miliarde de dolari[79]. De asemenea, în timpul administrației lui Johnson, a fost promovată Legea cu privire la Educația Superioară, ce stipula acordarea granturilor pentru dezvoltarea comunitară instituțiilor de învățămînt superior.

În primul catalog al Programelor Federale de Asistență Națională, publicat la mijlocul anilor ‘60, au fost identificate peste 1100 programe care ofereau finanțare pentru diverse proiecte comunitare. Proliferarea programelor de granturi aproape că a înăbuşit capacitatea guvernelor locale de a le utiliza eficient. Mai mult ca atît, programele de granturi, acordate strict pe categorii, au creat situații cînd fondurile locale, care ar fi trebuit să fie utilizate pentru necesitățile prioritare, erau folosite în scopul obținerii granturilor pentru proiectele ce erau finanțate în mod expres. Aceasta a servit drept motiv pentru guvernele locale şi grupurile de cetățeni de a solicita schimbarea procedurilor de finanțare. Adoptarea Legii cu privire la divizarea veniturilor a permis administrației locale să se concentreze mai insistent asupra propriilor priorități. Aceasta a favorizat sporirea numărului de programe de dezvoltare comunitară. Multe oraşe au creat departamente de dezvoltare comunitară pentru administrarea programelor de granturi, iar aproape toate statele - comisii sau consilii de guvern, responsabile de planificarea regională.

Ca răspuns la necesitățile aprofundării dezvoltării comunitare, în 1969 a fost creată Societatea de Dezvoltare Comunitară, organizație promotoare a cercetărilor în teren, a îmbogățirii practicii existente, împărtăşirii cunoştințelor şi experienței acumulate. Societatea oferă şi în prezent posibilități pentru schimb de idei şi experiență, pentru publicarea şi diseminarea informației despre dezvoltarea comunitară, pentru burse şi cercetări, acțiuni de advocacy în cadrul programelor comunitare, activități de promovare a intereselor cetățeneşti, toate acestea fiind considerate esențiale pentru o dezvoltare comunitară eficientă.

Exemplul SUA, astfel, demonstrează probant faptul că dezvoltarea comunitară a apărut ca o resursă fundamentală a evoluției democratice a țării, a avansării fenomenului participării democratice. Politicile sociale şi economice din SUA au influențat tocmai în această direcție relațiile dintre instituțiile publice şi organizațiile nonprofit, în consecință, serviciile au devenit bazate pe comunitate. Respectiv, activitatea socială se dezvoltă în sensul asumării unei responsabilități semnificative în determinarea rolurilor schimbătoare ale

---

[79] *Christenson A.J., Robinson J.W. Community development in America. – Iowa: The Iowa State University Press, 1980, p.34.*

sectoarelor public şi nonprofit, bizuindu-se pe participarea în grup şi pe procesele comunitare, unind necesităţile private şi publice[80].

În acest context, este judicioasă ideea că studierea la nivel internaţional şi preluarea intervenţiilor sociale inovative "a devenit o necesitate"[81]. În urma studierii exemplelor internaţionale pot fi obţinute o serie de beneficii majore, evidenţiate, după cum urmează:

- înţelegerea mai bună a sistemelor economice, politice şi de bunăstare socială de alternativă;
- aprecierea mai pronunţată a diverselor culturi;
- expunerea unor opţiuni alternative a abordării problemelor economice şi sociale;
- posibilităţi sporite pentru inovaţie şi schimbare în practică şi educaţie[82].

Extragerea din experienţa SUA a elementelor rezonabile pentru a fi implementate şi în spaţiul nostru apare, astfel, drept un imperativ al timpului. Procesul de dezvoltare comunitară în Republica Moldova se află într-o fază iniţială. Societatea în ansamblu începe a deprinde să identifice problemele stringente cu care se confruntă, să ierarhizeze necesităţile, să-şi planifice activităţile, să-şi coopereze eforturile, să utilizeze raţional resursele locale, să găsească finanţatori externi, aplicînd diverse propuneri de proiecte etc. Atît experienţa pozitivă, cît şi cea negativă, acumulată în localităţile republicii, urmează să fie studiată cu atenţie şi adusă la cunoştinţa unui număr cît mai mare de oameni. Actualmente, pe lîngă Consiliile Raionale funcţionează Centre de Resurse pentru Gestionarea Investiţiilor, de competenţa cărora ţine facilitarea dezvoltării comunitare, monitorizarea procesului de implementare a proiectelor locale, diseminarea practicilor pozitive prin intermediul mass media etc. Învăţămintele experienţei acumulate în SUA în domeniul dezvoltării comunitare pot fi utile în optimizarea acestei activităţi.

Bibliografie

Biddle W.W. The community development process: the rediscovery of local initiative. - New York: Holt, Rinehart & Winston, 1965.

---

[80] *Cf.: Brilliant E. Nonprofit Organizations, social policy and public welfare. // Reisch M., Gambrill E. Social Work in the 21st century. - Thousand Oaks, California: Pine Forge Press, 1997.*

[81] *Cf.: Gamble D., Catelloe P., Varma S. Women have their say: The Meaning of Sustainable Development. // The Journal of Social Research and Evaluation, 2003, no.4 [1].*

[82] *Cf.: Sarri R. Internationl social work at the millennium // Reisch M., Gambrill E. Social Work in the 21st century. - Thousand Oaks, California: Pine Forge Press, 1997.*

Brilliant E. Nonprofit Organizations, social policy and public welfare // Reisch M., Gambrill E. Social Work in the 21st century, Thousand Oaks, California: Pine Forge Press, 1997, pp .68-79.

Christenson J.A., Robinson J.W. Community development in America. – Iowa: The Iowa State University Press, 1980.

Community development. Hand book prepared by study conference at Hartwell House, Azlesbury, Buckinghamshire, Sept. 1957. - London: Her Majesty's Stationerz Off, 1958.

Dahl R.A. Democracy and its critics. – New Haven and London: Yale University Press, 1989.

Farrington F. Community development; making the small town a better place to live in and a better place in which to do business. - New York: The Ronald Press Company, 1915.

Gamble D., Catelloe P., Varma S. Women have their say: The Meaning of Sustainable Development. // The Journal of Social Research and Evaluation, 2003, no.4 [1], pp. 121-135.

http://www.csrees.usda.gov/Extension/USA-text.html.

Poston R. Small town renaissance. - New York: Harper & Row, 1950.

Putnam R.D. Cum funcționează democrația? – Iaşi: Polirom, 2001.

Sarri R. Internationl social work at the millennium // Reisch M., Gambrill E. Social Work in the 21st century. - Thousand Oaks, California: Pine Forge Press, 1997, pp. 387-395.

Sartori G. Teoria democrației reinterpretată. – Iaşi: Polirom, 1999.

Seay M.F., Crawford F.N. The community scool and community self-improvement. - Supt. Public Instr., 1954.

Tocqueville A. Democracy in America. - A new translation by George Lawrence. - Moyes J.P., Lerner M. (Eds). - New York: Harper & Row, 1966.

Weber M. Etica protestantă şi spiritul capitalismului. – Bucureşti: Humanitas, 1993.

Prezentat la redacție
la 20 martie 2007

„PUBLIC RELATIONS" POLITIC ŞI CRIZELE DE IMAGINE: SURSELE PUBLIC RELATIONS PR-ULUI „NEGRU" (CAZUL REPUBLICII MOLDOVA) [83]

Aurelia PERU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică,
Lector superior,
doctor în ştiințe politice

Vitalina BAHNEANU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra Limba Franceza,
Lector superior

Dans cet article les auteurs ont essayé d ´arriver à certaines generalisations hypothétiques sur unes des plus controverses parties de la communication politiques - les Relations Publiques «noires» ou les relations publicques d'alternative. Les auteurs traitent des exemples d'utilisation des Relations Publiques «noires» en proposant diverses technologies «sales». L'article propose aussi des cas d'application des technologies des Relations Publiques «noires» dans plusieurs pays - tels que les Etats Unis, Roumanie, France, Moldavie et aussi l'impacte de celles–ci sur l'image publique des leaders politiques. Les courses qui inspirent les Relations Publiques «noires» restent toujours la corruption, le non-respect des programmes politiques.

Les technologies «sales» font leur apparition dans les dernières quinza-Ines de la campagne électorale. Dans certains cas les Relations Publiques «noires» sont lancées dans le contexte de certaine crise d'autorité et de prestige de l ´élite au pouvoir. Les Relations Publiques «noires» comportent aussi certains risques; elles peuvent causer l'effet bumerang, déceptionant l'électorat de l'acteur politique qui mise sur l'application des technologies «sales».

PR vs PR „negru": definiția, analiza lexicologică şi structurală.

---

[83] *Recenzent – doctor în ştiințe politice Diana BENCHECI.*

Relațiile publice reprezintă dintre cele mai de valoare abilități ale comunității umane. Spre sfârşitul secolului XIX această activitate a căpătat contururi clare, impunând o serie de strategii şi tactici de funcționare. Preşedintele unei agenții americane de PR consideră însă că „practica de a trimite echipa care să pregătească totul înaintea călătoriei unui demnitar sau a uni politician nu a fost inventată nici de Hary Truman şi nici de Richard Nixon. Sfântul Ioan Botezătorul însuşi a făcut o treabă foarte bună, pregătind venirea lui Hristos din Hazareth...”[84]

Astăzi practicienii de PR utilizează diverse forme de comunicare pentru a influența comportamentul uman. Să începem cu analiza definiției Relații Publice (PR). Printre pionerii instituționalizării Relațiilor Publice au fost Edvard L.Bernays, Sam Black, Leon Baxter, Ivy Ledbetter Lee. Definiția clasică a PR-ului a fost propusă Sam Black în cartea sa „ Ce este PR?”. PR-ul, constată autorul, este o artă şi o ştiință despre atingerea armoniei cu mediul ambiant., datorită unei bune înțelegeri reciproce fundamentată pe adevăr şi informație completă. Unii cercetători consideră însă această definiție prea idealistă. Pornind de la ipoteza că nu întotdeauna există „o înțelegere reciprocă”. De aceea Edvard L.Bernays deplasează puțin accentele, fiind de părerea că „PR-ul reprezintă totalitatea eforturilor îndreptate spre schimbarea convingerilor şi atitudinii societății, precum şi activitățile legate de armonizarea intereselor unei organizații cu cele ale publicului, ale societății şi viceversa.”

Ivy Ledbetter Lee[85] consideră că scopul fundamental al PR constă în a trezi la oameni credința în scopurile nobile, oneste ale corporației, de a demonstra modelul căutării unor relații de încredere cu publicul, cu societatea. Acest scop poate fi atins prin utilizarea unei informații veridice, exacte, binevoitoare ce porneşte de la institutul social furnizor de astfel de informații şi care operează cu fapte veridice şi ireproşabile.[86] Anume aceste principii au fost puse la baza cunoscutei *„Declarații de principii”*, care avea să influențeze substanțial evoluția de mai departe a relațiilor publice.

Oportunitatea PR-ului politic.

Relațiile Publice în sfera politică reprezintă o gamă de activități, legate de organizarea şi gestionarea campaniilor politice. Un teren fertil pentru utili-

---

[84] Denis W., Philip L., Agel W. Public Realtions. Strategies and Tactics. - Harper Cillins Publishers Inc., 1992. p. 36.

[85] I.Lee a fost consilierul de relații a magnatului petrolier John Rockefeller (controla 85% din vânzările produselor petroliere), care avea o imagine negativă în mediul american de afaceri, fiind supranumit „Mefistofel”, datorită metodelor de luptă concurențială imorale, antiumane şi atitudinii grosolane față de subalterni. Lee i-a sugerat dea-şi crea o imagine de binefăcător, înțelegând că firmele vând nu numai marfa lor, dar şi imaginea (image), semnul lor comercial.

[86] Lebedeva T. Arta de a seduce. – Iaşi, Institutul European, 1999, p.32

zarea *PR-ului* politic îl reprezintă, ineluctabil, campaniile electorale, ca fiind un amplu proces socio-cultural. Din aceste considerente deseori *PR-ul* este confundat cu tehnologiile electorale şi considerate noțiuni similare. În consecință, conceptul de *PR politic* de cele mai dese ori este redus la diversitatea activităților de formare a staff-urilor electorale, elaborarea textelor de publicitate şi agitație electorală, diversele activități organizatorice şi de mobilizare pe teritoriu. Din punctul nostru de vedere, *PR-ul politic* reprezintă o formă specifică de organizare a procesului de comunicare în masă, adică o componentă a managementului comunicațional, în sfera politicii.

Partidele politice din spațiul post-sovietic, abia din anii '90 au realizat oportunitățile industriei PR în competițiile electorale.[87] PR-ul a devenit, în consecință, o parte esențială a proceselor şi transformărilor politice. Spre deosebire de PR comercial sau cel instituțional, PR-ul politic este mai spectaculos şi miza care se pune pe el - mai mare. În general, construcția unui *brand* de imagine începe cu PR-ul. O campanie PR dă conținut, verbalizează brandul, explicându-l şi încurajând mass-media să scrie despre „produs". PR-ul îşi propune ca mesajele lansate să ajungă la liderii de opinie care mai apoi vor influența segmente electorale importante. Spre deosebire de publicitatea politică, PR-ul este mai ieftin.[88] În sfârşit, PR-ul este creativ: presa scrie despre ceva nou, nu despre ceva „mai bun"[89].

PR, punând în aplicare canalele media, şi spre deosebire de publicitatea politică, se bucură de o mai mare credibilitate. Nu în zădar, PR-ul mai este supranumit în unele surse „arma prezentului". Asta pentru că descrie „realitatea" aşa cum este ea. PR politic reprezintă totalitatea tehnicilor de promovare a „produsului" politic. Spre deosebire de publicitate, pentru atingerea unui obiectiv, PR are nevoie de o strategie pe termen lung, de aceea un principiu fundamental al campaniei de PR politic îl constituie coerența: pasul 1, pasul 2, pasul 3 etc.

PR „negru" în sfera politică.

Cercetătorul rus A.Ciumikov lansează o definiție foarte realistă şi pragmatică: „PR-ul reprezintă un set de activități informațional – analitice şi organizațional-tehnologice, ce au ca obiectiv armonizarea relațiilor multilaterale în cadrul unui proiect, precum şi a raportului dintre membrii acestui proiect

---

[87] *În Japonia pentru prima dată un partid de opoziție – Partidul Democrat – a semnat în ajunul competițiilor electorale de la 2003 un parteneriat strategic cu o agenție de PR, fapt care i-a ajutat să se poziționeze strategic pe piața politică niponă.*

[88] *Este incorect faptul când unele corporații (staff-uri electorale) pun PR-ul în slujba advertisingului, pe când este corectă procedura inversă.*

[89] *Matieş M.. www. Articole PR.*

şi mediul social în vederea implementării cu succes a proiectului în cauză. Prin urmare, determinantele noţiunii devin 2 elemente: armonizarea (1) şi activităţile informaţional-tehnologice (2). PR-ul este o activitate bine gândită şi cu reguli „de joc" stabilite din start. Din acest considerente unii politologi manifestă un sentiment de reticenţă faţă de termenul *PR „negru"*. Or, aceasta sintagmă respinge din start calificativele de „artă", „ştiinţă", „armonie", inerente PR clasic.

Să încercăm să analizăm încărcătura semantică a cuvântului „negru" în construcţia lexicologică *PR „negru"*. E lucru ştiut, că majoritatea frazeologizmelor care conţin adjectivul „negru" au o încărcătură emoţională negativă. De exemplu, „ marţea neagră", „gaură neagră", „magie neagră", „gânduri negre". Totodată, sunt cunoscute şi unele îmbinări de cuvinte cu adjectivul „negru", dar care au un sens pozitiv: „aur negru", adică petrolul sau „patratul negru" - tabloul lui Malevici.[90] De asemenea, au intrat în uz lexicologic expresiile „munci negre" sau „intrare neagră" etc., care conţin unele detalii vizavi de un obiect, dar nu provoacă o percepţie negativă la auz. Prin urmare, rămâne doar să constatăm că mentalul uman reacţionează la cuvântul negru, în primul rând, ca la un fenomen negativ.

Structura PR „negru".

Aşadar, ce înţelegem prin „PR negru"?[91] Care este structura PR-ului „negru"? Acesta reprezintă, în primul rând, un set de tehnologii electorale „murdare", utilizate cu scopul demoralizării contracandidatului şi crearea imaginii negative a acestuia. Metodele pe care le utilizează specialiştii în PR negru sunt lipsite de etică şi vin în contradicţie chiar cu normele morale ale societăţii. Actualmente cele mai uzuale sunt următoarele două metode:

- *lansarea materialelor compromiţătoare despre concurentul X pe piaţa mediatică;*
- *„cumpărarea „jurnaliştilor,* care fac mai apoi partizanat politic, amplasează informaţia favorabilă „clientului"- contraplată, deplasează părtinitor accentele, profocând confuzie în mediul electoral, care nu mai poate să distingă între materialele autentice şi cele „comandate", aşa-numita *„djinsa"*[92].

---

[90] *Самохвалова М. Pe sit –ul www.pr.club.com*

[91] *Rădăcinile PR-ului politic „negru" duce în SUA, anul alegerilor prezidenţiale din 1957. Prima „jertfă" a armei PR-iste fiind preşedintele în exerciţiu al SUA, D.Eisenhower. Atunci, pentru prima dată, americanii au aplicat tehnicile publicităţii negative împotriva preşedintelui, care candida pentru al doilea mandat la Casa Albă. Lui Eisenhower, pur şi simplu, echipa adversară îi imputa promisiunile făcute în alegerile anterioare (1952) şi nerespectarea acestora.*

[92] *termenul provine din limba rusă şi presupune articole ziaristice fabricate la comanda şi în favoarea „clientului".*

Aceste informații au drept scop compromiterea reputației omului politic[93]. Prin urmare, am putea spune că PR negru este acelaşi PR, dar cu încălcarea normelor de etică comunicațională şi juridice.

Clasicul PR „negru" este considerat americanul Sam Black**.** Conform acestuia, o tehnică a PR „negru" este şi propaganda - „albă", „gri" până la cea „neagră"[94]. De asemenea, PR „negru" este o provocare şi *„o spălare de creieri*", termen lansat în SUA. Dar aşa cum PR are ca sarcină crearea unei imagini pozitive pentru o instituție, persoane, idei, atunci PR „negru" ar putea fi definit ca o totalitate de tehnologii „murdare", „negre" electorale şi informaționale, dar nici de cum ca o variantă de PR, - consideră Andrei Biriukov, director PR „Niccolo M".[95]

Printre cele mai practicabile, actualmente, tehnologii „murdare" sunt considerate următoarele:

• utilizarea *resurselor administrative* (acestea pot asigura suplimentar aproximativ 10% din sufragii);

• *„schimbarea săgeții indicatoare*" – expunerea unui alt personaj pentru mesajele critice, menținând departe de scandalurile mediatice adevăratul vinovat de cele întâmplate;

• *„porțile verzi"* – electoratul este pus în fața dilemei: „votați cu noi sau votați în favoarea concurenților noştri compromişi";

• *„plăcinta din multe foi"* – lansarea în cursa electorală a unor qwasi-concurenți, care au sarcina de a înclina „balanță" în favoarea „stăpânului" şi de a „rupe" cât mai multe voturi de la principalul concurent al „stăpânului". De exemplu, Alexandr Lebedi pentru Boris. Elțin în alegerile prezidențiale din 1996, Rusia; Anatol Plugaru, Maricica Levițchi şi Iuliana Gore-Costin – pentru Petru Lucinschi în alegerile prezidențiale din 1996, Moldova;

• *„altoirea"* – se pune miză pe anticiparea mesajelor critice din partea oponenților, pentru a le „prinde", a le opri astfel şi a lipsi de conținut chiar şi lozincile lor politice;

• *„contuzie informațională"* – lansarea oricăror promisiuni, care din start sunt fără de acoperire, concurenții uită de ele imediat după întâlnirile cu alegătorii (demagogia electorală);

• *„clonarea"* – înregistrarea candidaților – dublori (deseori, persoane care au acelaşi nume), cu scopul de a deruta electoratul şi a duce la scindarea lui, respectiv, reducerea procentajului de voturi;

---

[93] *Simptomatic în acest sens este cazul Dorenko - Lujkov la canalul de televiziune ORT*

[94] *Propaganda neagră – se lasă să se înțeleagă că informația ar emana de la alt ă sursă decât cea reală; propaganda Gri – nu este identificată sursa, Albă – sursa este cunoscută publicului.*

[95] *www.PR*

• *„partizanatul”, respingerea zvonurilor prin lansarea altora şi mai absurde* – o serie de provocări, care ar fi lansate, chipurile, de favoritul electoralei;

• *„scurgerea de informaţii”* – are loc, de regulă, în ultima săptămână a competiţiei electorale, are scopul de a compromite favoritul campaniei electorale.[96]

Punerea în practică a tehnologiilor de PR „negru” reprezintă tendinţa de expansiune a manipulării opiniei publice în societăţile contemporane. Ar fi, astfel, profund eronat să afirmăm că manipularea este un element al comunicării politice emergent sistemelor totalitare. Fenomenul manipulării persistă şi în societăţile democratice, mai preponderent - în timpul competiţiilor electorale, în special, care includ pe agenda politică şi aceste tehnologii reprobabile.

În aceste cazuri este bine dacă echipa electorală anticipă laturile vulnerabile ale candidatului lor, care devin mai apoi ţinta PR „negru”, astfel încât să poată să lanseze un set de activităţi PR ce ar minimaliza efectul părţilor negative ale candidatului. Cercetătorul rus, directorul Centrului de Tehnologii Politice din Moscova, I.Bunin, menţiona în cadrul programului de dezbateri la canalul de Televiziune Ren TV *„Pentru şi contra”* [10 aprilie 1998]: „În cazul unor alegeri prezidenţiale în Rusia, sunt evidente cusururile preşedintelui Elţin, împotriva cărora trebuie să lupte echipa: *dependenţa de anturaj; bătrâneţea; dependenţa de alcool.*

De regulă, campania negativă, atacând oponentul, îl prezintă ca fiind incompetent, inconsecvent, un escroc, persoană care nu este capabilă să reprezinte şi să apere interesele oamenilor simpli. La baza strategiei de creare a imaginii negative se află concepţia, potrivit căreia candidatul care este apreciat de către opinia publică cu notă negativă în mediu de 30-40%, ese pierdant din alegeri.[97] O campanie negativă de PR şi imagine, respectiv, se întemeiază, de regulă, în baza bârfelor, ipotezelor inargumentabile şi nu a doctrinelor. Drept subiecte pot servi afacerile ilicite, anumite activităţi ce ţin de lumea interlopă, corupţie, amante, unele hobby-uri. PR „negru” poate fi „alimentat” şi dintr-o simplă dezinformare. Dezinformare, de regulă, este rezultatul unor *zvonuri – agresive* sau *bizare* sau chiar al minciunilor, multiplicate prin mass-media.[98] În acest context, televiziunea este considerată „paradisul dezinformărilor”.[99]

---

[96] *Ачкасов В. , Гуторов В. Политология. - Москва, Юрайт, 2005, с.76*

[97] *Почепцов Г. Имиджелогия. - Киев, «Рефл-бук», 2002, с.458*

[98] *Se consideră un exerciţiu de PR negru şi zvonul despre implicarea lui Robert Kennedy în asasinarea vedetei de cinema Merlen Monrlo. Analistul politic rus Valentin Zorin este convins de*

Republica Moldova.

PR „negru” a cunoscut o expansiune strategică, mai ales, în timpul alegerilor prezidenţiale din noiembrie-decembrie 1996 prin implicarea celor două echipe de consiliere a principalilor candidaţi la funcţia supremă în stat – Mircea Snegur şi Petru Lucinschi. Principala „ţintă” a tehnologiilor „murdare” a fost, desigur”, preşedintele în exerciţiu Mircea Snegur. Care au fost laturile vulnerabile ale candidatului Snegur şi care subiecte, respectiv, au devenit aplicabile în cadrul strategiei de PR „negru”? Acestea au fost următoarele: 1. problema salariilor şi pensiilor; 2. conflictele dintre instituţiile puterii ca urmare a dependenţei preşedintelui Snegur de anturaj său; 3. problema conflictelor etnice – războiul de pe Nistru şi imaginea omului „cu mâinile în sânge”[100]. Culminaţia PR „negru” însă s-a produs în studioul Televiziunii de Stat Moldova-1. În cadrul emisiunii de sinteză săptămânală „Geneza” din 8 noiembrie, care în timpul campaniei a fost mai „tolerantă” cu candidatul independent Petru Lucinschi, a fost pusă pe post conţinutul unei convorbiri telefonice, interceptate ilegal, dintre două personalităţii din anturajul preşedintelui Snegur – deputatul N.Andronic şi ambasadorul Republicii Moldova în Germania A.Buruian. Acest material cu vădită tentaţie electorală avea drept scop să demonstreze alegătorilor, care cu lunile nu-şi ridicau pensiile şi salariile mediul „corupt, cu interese înguste, egoiste” în care coabita preşedintele Snegur.[101] Cazul a fost sesizat la Procuratura Generală.

Chişinău – 2003:

Urechean – „deliciul” campaniei negative. Una dintre cele mai dinamice campanii negative şi lipsite de orice scrupule, în spaţiul politic autohton s-a produs în timpul alegerilor locale din 2003, în timpul „bătăliei” pentru municipiul Chişinău. De remarcat, că întreaga campanie anti-Urechean s-a desfăşurat sub genericul: „*Primăria capitalei – Bastilia corupţiei*.” Astfel, candidatul Blocului Electoral „Alianţa Moldova noastră” ,Serafim Urechean, a fost

---

faptul că acest zvon avea ca scop discreditarea lui Kennedy în campania prezidenţială de la 1962. [NTV Post-factum – program săptămânal de sinteză politică.]

[99] *Cathala H.P. Epoca dezinformării. – Prahova, Antet, 1999, p.18-26.*

[100] *vezi ziarul „Săptămâna”, 1996, 29 noiembrie.*

[101] *În 20 noiembrie 1996 în presa autohtonă a apărut Declaraţia Preşedintelui Republicii Moldova, dlui Mircea Snegur cu privire la uzurparea puterii legislative de către Preşedintele Parlamentului: „Reacţia conducerii legislativului fost perfidă şi iresponsabilă. În şedinţa din 11 noiembrie majoritatea membrilor lui a respins cererea mea de a examina acest caz, hotărând să convoace şedinţa plenară respectivă abia în ziua de 20 noiembrie...../ (adică după scrutinul din 17 noiembrie). Şedinţa din 20 noiembrie a fost amânată în mod samovolnic de către Preşedintele Parlamentului Petru Lucinschi.../” vezi, „Moldova Suverană”, 1996, 22 noiembrie.*

ținta unui veritabil război imagologic, declanşat de staff-ul electoral al candidatului stângii comuniste, Vasile Zgardan. În consecință imaginea publică a primarului de Chişinău urma să fie ce de *„edilul hoț*”. Puterea a recurs la toate pârghiile administrative de care dispunea, în special, accesul nelimitat la Televiziunea Publică, pentru erodarea imaginii publice a primarului anti-comunist.

Un argument în plus în constatarea gestionării unei lupte electorale premeditate împotriva lui Urechean este şi „scurgerea de informații” din sediul preşedinției - document apărut în publicația independentă *„Молдавские ведомости*” din 12 aprilie 2003*: „Planul măsurilor speciale pentru discreditarea lui Serafim Urechean*”.

Operațiunea – „Grom”. Aşadar, grupul „Anti-Urechean” recomandă crearea a patru echipe de lucru, fiecăreia revenindu-i o sarcină concretă:

Echipa „X": *„racket telefonic”, „telefonul-coşmar”, „producte alterate”, „dineu cu muşti” /discreditarea unor mese de binefacere/, „apă poluată în consum”, „chef în timpul ciumei” /Urechean surprins la chefuri cu capii lumii interlope/, „conducerea municipală îşi construieşte case în zonele de agrement ale oraşului”.*

Echipa ”Y”: *„răspândeşte zvonuri despre proprietățile primarului, despre modul luxos de trai /în Occident/ al membrilor familiei Urechean, despre o iminentă majorare de impozite şi a prețurilor la serviciile comunale dacă învingător ese Urechean.*

Echipa „Z”: *„organizarea măsurilor de sabotare a întâlnirilor cu electoratul; „declanşarea unei campanii - „personalități notorii împotriva primarului”; „Urechean – susținut de personalități cu reputație dubioasă”.*

Echipa „G”: *operațiunea „pucîştii”, Roşca – rudă apropiată primarului, Urechean - agent al serviciilor secrete din Israel, SUA, România, Urechean – „rusofob”.*

Costul un asemenea proiect se estima la circa 220 mii de dolari SUA. Termenul de realizare – 2 luni.[102] Campania anti-Urechean a provocat, însă, o reacție negativă din partea electoratului, fiind considerată lipsită de *fair-play*.

Campania de imagine negativă a mers prea departe, ajungând până la suspectarea candidatului de omucidere. Presa partizană îi incriminează lui Urechean legăturile sale cu lumea criminală. *„Urechean – naşul asasinilor?” – titrează „Moldova Suverană”.* Acest lucru s-a produs după ce în toiul campaniei electorale a decedat în rezultatul unor circumstanțe neelucidate, preşedintele Centrului pentru protecția drepturilor consumatorilor, un oponent învederat al lui Urechean, - Gheorghe Benderchi. Într-un interviu acordat ziarului

---

[102] „Молдавские ведомости”, 2003, 12 aprilie, p.5

„Moldova Suverană” Benderschi a declarat: *„Acum trei zile, primarul Urechean m-a telefonat la mobil, cerându-mi într-o formă categorică şi ultimativă să renunţ la activitatea mea: „Nu uita că tu locuieşti la un cămin şi circuli cu transportul urban. Dar frâna la troleibuze câte odată nu mai ţine.”*[103]

Ca o sinteză a retoricii anti-Urechean, lansată de echipa Zgardan, survine şi declaraţia mobilizatoare a preşedintelui Vladimir Voronin: *„Oraşul degradează pe zi ce trece. Tarifele pentru serviciile comunale sânt atât de mari, încât numai oamenii foarte bogaţi sânt în stare să le achite ... Oraşul are nevoie de un adevărat gospodar, dar nu de un boier care să împartă pomeni pe la sărbători. Ca locuitor al capitalei, ca cetăţean, eu voi vota împotriva lui Serafim Urechean!”*

Roşca – jertfa PR „negru” sau omul fără de mască?

Iurie Roşca este un politician cu experienţă. Pe piaţa politică moldovenească este exponentul brandului de imagine a liderului *„profi*”. În pofida acestui fapt, imaginea liderului PPCD a fost grav afectată ca urmare a unor PR informaţii amplu mediatizate despre aşa-zisele activităţile „tenebre” ale acestuia. În timpul campaniei electorale din februarie 2001 în presa autohtonă a fost publicată, *„fişa de agent secret” al KGB N12335* a lui Iu.Roşca, pseudo-numele” *predvoditeli*”.” *”Predvoditeli”* „cu mâinile curate” s-a făcut cu vile, automobile, tipografii, ediţii periodice. Naivii fraţi-români s-ai prins în mrejele KGB şi sponsorizează în toţi aceşti ani cu exces de zel agentul cu nr.12335.” - scria presa controlată de Partidul Renaşterii şi Concilierii din Moldova.[104] La acelaşi subiect, este amplasat şi filmul-spot de contra-publicitate *„Opriţi-l pe Iuda!”*[105], în care Iu.Roşca este acuzat de faptul că a fost infiltrat în rândurile Mişcării de Eliberare Naţională dă către KGB pentru a o distruge din interior.

Acesta a fost răspunsul fostei Alianţe pentru Democraţie şi Reforme la votul anti-Sturza al fracţiunii PPCD din legislativ în ziua de 12 noiembrie 1999. PPCD care făcea parte până la acel moment din ADR, constituită după alegerile parlamentare din 1998, şi-a argumentat votul pentru demiterea guvernului Sturza prin faptul că *”prea mulţi membri ai acestui guvern deveniseră eroi ai unor rapoarte ale Curţii de Conturi, ale diverselor comisii de anchetă. Acum mulţi dintre miniştrii „cu ştampilă” (pe fotografiile celor implicaţi în afaceri dubioase şi publicate în ziarul „Flux” sunt aplicate ştampile)*

---

[103] *„Moldova Suverană”, 2003, 7 aprilie.*
[104] *В добрый час с командой Снегура! // Ediţie electorală specială a PRCM.*
[105] *Peru A. Comunicarea electorală în spaţiul public al Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2005, Nr.4 (XXXI), - Chişinău, USM, 2005, p.105.*

vor figura pe listele electorale. Păstraţi acest „iconostas” până în ziua de 25 februarie şi el vă va ajuta să nu greşiţi în ziua alegerilor parlamentare.[106]

În martie 2007 Iu.Roşca s-a pomenit iarăşi pe „eşafodul” PR „negru”. În cadrul unei emisiuni la postul de televiziune PRO TV senatorul român, fostul deţinut politic al regimului separatist de la Tiraspol, Ilie Ilaşcu, l-a acuzat din nou pe Iu.Roşca: „*Acest Budulai*, care a trădat mişcarea de eliberare naţională din Moldova”. Mai mult, în legătură cu controversatele zvonuri pe marginea declaraţiei lui Iu. Roşca despre pregătirea – la comanda lui Valeriu Pasat şi cu participarea nemijlocită a lui Ilaşcu - a „asasinatului politic a lui Roşca” în timpul unor mişcări de protest ce urmau să fie organizate după scrutinul din 6 martie 2005, acesta din urmă a infirmat, spunând că sunt minciuni: *„M-am întâlnit la Bucureşti cu Pasat, dar nici n-am pomenit numele lui Roşca.”*[107] În acest fel, am putea accepta ipoteza că, pentru a dezbate opinia publică de la discuţiile acuzatoare despre votul pro-Voronin al fracţiunii PPCD în 4 aprilie 2005, liderul creştin-democrat a încercat să-şi creeze imaginea unui lider *„martir”*. „Martirii” sunt îndrăgiţi de electorat fără multe argumente.

Braghiş contra lui Voronin.

Ultimul timp ca o tehnologie de PR „negru” este utilizat şi aşa-numitul gen epistolar, adică scrisorile deschise adresate oponenţilor politici. Conţinutul acestor scrisori reprezintă, de regulă, o acuzaţie publică pentru activitatea politică ineficientă. Adresantul în consecinţă, trebuie să fie „inculpat” de către opinia publică pentru *Răul general* de care se face vinovat acesta – problemele sociale nesoluţionate, ideologie autoritară, economie vulnerabilă, politică externă agresivă sau linguşitoare etc. O confirmare a celor menţionate mai sus este şi *„Scrisoarea deschisă a preşedintelui Partidului Democraţiei Sociale, Dumitru Braghiş, către Preşedintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin”*, difuzată în ajunul sărbătorilor de Paşti prin cutiile poştale. Scrisoarea în cauză se reduce la ideea culminantă – demisia Preşedintelui, subsemnatul ajungând la următoarele concluzii:

1. Republica Moldova a ajuns cea mai săracă şi înapoiată ţară din Europa.
2. Politica socială este, de fapt, una anti-socială.
3. Moldova a devenit „o Moldovă de cazarmă”, unde nu este respectat principiul separării puterilor în stat, iar puterea este uzurpată de Voronin.
4. Politica externă este construită pe principiul confruntărilor şi creării duşmanului din exterior.

---

[106] *„Flux”, 2001, 19 ianuarie, p.5*
[107] *Peru A. Puterea invizibilă: impactul asupra proceselor politice. // Cooperare regională şi integrare europeană în sud-estul Europei: studii de caz. – Chişinău, USM, 2006, p.168.*

Iată de ce, preşedintele PDSM se adresează către V.Voronin cu următorul îndemn: *„Daţi-vă demisia, domnule Voronin! Poporul a obosit. A obosit de dumneavoastră personal, de minciunile comuniste. ... Plecaţi! Mai rău nu va fi! Pentru că mai rău nu poate fi.”*

Acest gen de comunicare politică denotă, de fapt, prezenţa mai multor tipuri de crize în societate. În primul rând, criza de credibilitate şi prestigiu ale elitei guvernatoare şi, în al doilea rând, criza de credibilitate a mass-media, controlată integral de putere. În acest fel, actorul politic a găsit modalitatea de a sensibiliza electoratul, evitând canalele media oficiale.

Controversele PR-ului „negru”.

Practica a demonstrat deja că nici o campanie electorală nu este lipsită de aplicarea unor tehnologii „murdare”, care au drept scop demoralizarea oponenţilor politici şi „ruperea” electoratului fluid de la aceştia. Strategia elaborării imaginii negative se bazează pe identificarea punctelor slabe ale adversarului politic, ce urmează a fi atacate cu multă hotărâre în timpul întâlnirilor electorale, cît şi prin intermediul mass media. Este important să se ştie, că o campanie negativă nu va pune miză pe „nucleul dur„ de votanţi ai unui subiect electoral. Acesta oricum nu dă crezare informaţiilor de acest gen şi rămâne fidel „vechiului„ stăpân. De regulă, autorii campaniilor negative pot miza pe următoarele avantaje:

- devierea contracandidatului de la discursul iniţial;
- propria popularizare şi posibilitatea menţinerii în atenţia electoratului o perioadă mai îndelungată;
- posibilitatea reducerii credibilităţii adversarului.

Nu sunt excluse însă nici riscurile PR-ului negativ. Deseori descurajarea electoratului indecis prin aplicarea tehnicilor „murdare” oferă un rezultat opus celui aşteptat. „Mersul prea departe”, depăşirea bunului simţ, poate starni simpatie faţă de cel incriminat. În sfârşit, vor remarca şi faptul că orice competiţie electorală cu aplicarea tehnologiilor de PR „negru” reflectă nu numai spiritul politic al unei societăţi, opţiunile şi antipatiile acesteia, dar reprezintă şi o oglindă, o unitate de măsură a eticii şi moralei care mai are imunitate în acest mediu social.

Bibliografie:

Ачкасов В., Гутуров В. Политология. - Москва, Юрайт, 2005.

Denis W., Philip L., Agel W. Public Realtions. Strategies and Tactics. – Harper Cillins Publishers Inc., 1992.

Lebedeva T. Arta de a seduce. – Iaşi, Institutul European, 1999.

Cathala H. P. Epoca dezinformării. – Prahova: Antet XX Press, 1999.

Почепцов Г. Имиджелогия. - Киев, «Рефл-бук», 2002.
Peru A. Puterea invizibilă: impactul asupra proceselor politice. // Cooperare regională şi integrare europeană în sud-estul Europei: studii de caz. – Chişinău, USM, 2006.
Peru A. Comunicarea electorală în spaţiul public al Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2005, nr.4 (XXXI), - Chişinău, USM, 2005.
"Gîndul ", 2007, 1 februarie.
„Săptămâna", 1996, 29 noiembrie.
„Moldova Suverană", 2003, 7 aprilie.
„Молдавские ведомости", 2003, 12 aprilie.
В добрый час с командой Снегура! // Ediţie electorală specială a PRCM.
„Flux", 2001, 19 ianuarie.
www. HotNews. ro, accesat 23 ianuarie 2006.
www.pr.club.com
www.PR

Prezentat la redacţie
la 17 aprilie 2007

REFORMA MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA PLANUL INDIVIDUAL DE ACŢIUNI AL PARTENERIATULUI „REPUBLICA MOLDOVA – NATO"[108]

Valeriu PLEŞCA
Republica Moldova, Chişinău
Ministerul Apărării
al Republicii Moldova
Ministru

The real problems, to witch we confront in our days – terrorism, aggressive separatism, organized crime, human trafficking, corruption, contraband – represent a threats to the democracy in our country and can be solved only with common efforts. In the European framework the extensions process is

[108] *Recenzent - doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor Valeriu MOŞNEAGA*

the adequate response to the new challenges and its results depending of the collaborations capacity of the Europeans states.

In 2007 Republic of Moldova became a neighbor of the European Union countries and this will have substantial impact to the stability and security in the region. For efficient collaboration on the regional and international levels the Republic of Moldova has to realize the military reform, to elaborate the concept of national strategy, which will guarantee the protection of the independence, sovereignty and integrity of the state. The military reform in Moldova include the modernization and reformation of the defense sector according to the modern standards and contain concrete tasks of all structures of the security sectors till 2014.

Participation in the "Partnership for Peace" program and realization of the Individual Partnership Action Plan Republic of Moldova – NATO (IPAP) will deepen the relationship with NATO and represent a big opportunity to join the international effort for establishing international security system in Euro-Atlantic area and to create a stabile world.

Astăzi lumea a intrat într-o fază principial nouă a relațiilor interstatale - stadiul spargerii mai multor stereotipuri persistente ale secolului trecut. În condițiile globalizării, cooperarea constituie piatra de temelie a viitorului european şi mondial. Procesele de extindere sunt un răspuns adecvat la noile sfidări ale timpului şi reuşita lor depinde în primul rând de capacitatea de colaborare a statelor comunității internaționale.

Extinderea Alianței Nord Atlantice şi a Uniunii Europene spre Est, până la frontierele Republicii Moldova, şi-a demonstrat din plin efectul benefic asupra stabilității şi securității în regiune, precum şi asupra proceselor politice şi economico-sociale în întregul spațiu euro-atlantic. Confruntându-se cu grave probleme de securitate, Republica Moldova nu poate rămâne în afara acestor procese. Mai mult, evoluțiile politice pozitive interne favorizează o apropiere continuă a țării de structurile europene şi euro-atlantice.

Pentru Republica Moldova participarea la activitățile Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic şi ale Programului „Parteneriat pentru Pace"[109] nu este un „exercițiu academic". Problemele reale cu care ne confruntăm – terorismul, separatismul agresiv şi intransigent, criminalitatea organizată, traficul de

[109] *Programul „Parteneriat pentru Pace" a fost lansat la 10 ianuarie 1994, a Parteneriatului pentru Pace (PpP) şi este considerat o realizare în domeniul securității din ultimii zece ani – el a devenit pentru Republica Moldova un instrument important de cooperare bilaterală practică cu NATO şi alte state partenere. Republica Moldova a aderat la Programul "Parteneriat pentru Pace" prin semnarea de către Preşedintele țării a Documentului cadru şi depunerea Documentului corespunzător de prezentare, la 16 martie 1994 la Bruxelles.*

ființe umane, corupția, contrabanda – reprezintă o amenințare la esența democratică a statelor noastre şi pot fi soluționate numai în comun. Cooperarea cu NATO constituie pentru Republica Moldova cea mai bună modalitate de a se alătura eforturilor internaționale vizând crearea unui sistem comun de securitate în spațiul euro-atlantic şi consolidarea stabilității în lume.

Republica Moldova doreşte să valorifice la maximum potențialul de cooperare oferit de către „Parteneriatul pentru Pace” şi Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic şi, totodată, să sporească dinamica relațiilor sale cu NATO. După lansarea declarației Preşedintelui Republicii Moldova, Comandant Suprem al forțelor Armate, Vladimir Voronin, la 7 iunie 2005, privind intenția țării de a avea un IPAP cu NATO a avut loc evoluția procesului de elaborare şi aprobare a documentului respectiv. În aceste condiții, noi am aflat din propria experiență realitățile contextului complicat al relațiilor internaționale şi al angajamentelor şi înțelegerilor reciproce, condițiile unui stat european modern pentru soluționarea unor probleme complexe, de natură economică, socială, politică, etc. în condițiile libertății, transparenței, participării masive a cetățenilor la procesul de adoptare a deciziilor de stat.

Republica Moldova nu are, deocamdată, o concepție scrisă a securității naționale, constituirea statalității şi dezvoltarea sistemului său național de securitate desfăşurându-se într-un mediu geopolitic si geostrategic în continuă schimbare. În prezent însă, necesitatea elaborării unui concept național privind securitatea devine tot mai evidentă. Obiectivul principal al politici de securitate a țării îl constituie protejarea independenței, suveranității şi integrității sale teritoriale. Această politică este promovată în baza eforturilor diplomatice şi militare pe plan intern şi extern, ținând cont de statutul de neutralitate a Republicii Moldova.

Moldova nu are inamici declarați, se bucura de relații paşnice cu vecinii, iar probabilitatea apariției din exterior a unei amenințări majore directe la adresa securității a diminuat considerabil. Cu toate acestea, mişcarea separatistă, instabilitatea regională poate determina accentuarea riscurilor pe termen scurt.

Reieşind din aceste considerente sunt stabilite prioritățile în domeniul apărării. Pe plan regional, Republica Moldova tinde să dezvolte relații bilaterale şi multilaterale de prietenie cu alte state, în special în contextul Pactului de Stabilitate pentru Europa de sud-est, să promoveze transparența şi încrederea reciprocă în probleme militare, precum şi asistență tehnică. Pe plan național, ea îşi propune scopul de a-şi dezvolta o capacitate de apărare care să-i asigure integritatea teritorială în caz de agresiune până va putea primi asistență din partea comunității internaționale. Ținând cont de aceste concepte în 2002 a fost elaborată şi adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova

Concepția reformei militare, care prevede modernizarea şi reformarea sectorului de apărare, conform standardelor moderne până în 2014[110].

Pentru realizarea eficientă a prevederilor reformei în baza hotărârii Parlamentului, Guvernul Republicii Moldova, (prin hotărârea sa nr.1663 din 23 decembrie 2002) a adoptat planul de implementare a prevederilor reformei militare, cu sarcini concrete a tuturor structurilor ce au atribuții la asigurarea securității militare ale țării[111]. În baza planului guvernamental a fost elaborat planul de măsuri al Ministerului Apărării privind traducerea în viață a prevederilor Concepției reformei militare.

Concepția cuprinde trei faze şi se referă nu numai la forțele armate, ci şi la alte ministere şi structuri contribuitoare la domeniul securității, inclusiv Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Serviciul de informație şi securitate şi prevede o majorare a bugetului apărării de la 0.7% la 2.5% din PIB în perioada menționată. Pentru fiecare etapă se elaborează planuri separate cu o detalizare mai minuțioasă a principalelor acțiuni. Aşa a fost la prima etapă, care s-a desfăşurat în perioada anilor 2002-2004, aşa s-a procedat şi când s-a trecut la cea de-a doua etapă, care cuprinde perioada anilor 2005-2008.

Prima etapă a fost concentrată asupra problemelor organizatorice şi a bazei legislative pentru realizarea reformei. Ea a stabilit prioritățile, a determinat structura şi tipul de forțe, a identificat nivelul resurselor necesare pentru a restructura şi reînzestra forțele armate. Această fază a reexaminat, totodată, sistemul de comandă şi control, procesul de instruire, sistemele de gestiune a personalului şi a mobilizării în conformitate cu noua structură a forțelor armate. Concepția a cuprins şi instituirea unui sistem de planificare armată. În afară de aceasta, a fost acordată prioritate pregătirii unităților capabile să participe în operațiunile de menținere a păcii. Ca rezultat a fost creat Batalionul 22 de menținere a păcii „căşti albastre”, efectivul căruia împreună cu cadrele militare din alte unități ale armatei a participat sau participă la operațiunea post-conflict de restabilire a Irakului, la operațiuni de menținere a păcii sub egida ONU sau OSCE în diferite teatre de operații ale globului[112].

Planul aprobat de Guvern pentru cea de-a doua etapă cuprinde trei compartimente ce țin de construcția şi dezvoltarea componentelor Forțelor Armate – Armata Națională, Trupele de Carabinieri şi Grăniceri.

Primul compartiment se referă la Armata Națională şi conține sarcini şi măsuri privind reformarea ei, perfecționarea sistemului de conducere şi infrastructurii militare, reînzestrarea unităților cu unele sisteme de tehnică şi arma-

[110] *Concepția Reformei Militare - http://www.army.gov.md/ (accesat la 14 martie 2007)*
[111] *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-189 / 1820 din 31 decembrie 2002*
[112] *Misiuni internaționale ale Armatei Naționale. - http://www.army.gov.md*

ment, etc. Accentul de bază, iniţial, se pune pe restructurarea statelor unităţilor şi instituţiilor armatei în corespundere cu standardele europene, lucru care nu necesită cheltuieli considerabile. Odată cu realizarea acestui obiectiv vom trece, în funcţie de capacităţile economico-financiare ale statului, la modernizarea tehnicii şi armamentului. La compartimentul respectiv deja a fost realizat unul din obiectivele propuse – modernizarea sistemului de transmisiuni militare, care ne-a permis nu numai economisirea unor surse financiare considerabile, dar şi aducerea genului respectiv de arme la standardele armatelor europene, lucru demonstrat practic în cadrul exerciţiului „Cooperative Longbow / Lancer" desfăşurat în premieră pe teritoriul Republicii Moldova în toamna 2006.[113] Celelalte două compartimente ale planului se referă la măsurile organizatorice de reformare a Trupele de Carabinieri şi Grăniceri.

Planul adoptat de Guvernul Republicii Moldova a fost elaborat de către Ministerul Apărării în colaborare cu alte ministere şi departamente de stat după o analiză minuţioasă a potenţialului economic al republici şi este un document viabil, care constituie un pas esenţial în direcţia atingerii obiectivelor finale stipulate în Concepţia reformei militare.

Perioada respectivă de construcţie militară vizează restructurarea şi operaţionalizarea sistemului de forţe la nivelul cerinţelor minime, impuse de necesităţile asigurării unei capacităţi defensive pentru a contracara riscurile la adresa securităţii naţionale. Documentul prevede şi realizarea obiectivelor Armatei Naţionale asumate de Republica Moldova în cadrul Programului „Parteneriat pentru Pace" şi Organizaţiei Naţiunilor Unite:

- a pregăti o subunitate pentru operaţiuni de menţinere a păcii sub egida ONU;
- a oferi personal militar medical pentru operaţiuni de menţinere a păcii;
- a oferi aerodromul Mărculeşti pentru aterizarea şi parcarea avioanelor în conformitate cu activităţile „Parteneriatului pentru Pace", operaţiuni de menţinere a păcii, operaţiuni de asistenţă umanitară;
- a pune la dispoziţie pentru instruire şi manevre tactice în cadrul „Parteneriatului pentru Pace", centrul de instruire "Bulboaca";
- a pune la dispoziţie pentru activitatea în cadrul „Parteneriatului pentru Pace" un avion-cargou şi două elicoptere de transport.

Obiectivul de bază al acestui Plan este ca în perioada anilor 2005-2008, prin restructurarea trupelor, către 1 ianuarie 2009 să creăm forţe armate capabile să execute misiuni pe timp de pace şi în situaţii de criză, cu cheltuieli adecvate posibilităţilor statului. Planul stabileşte un şir de sarcini în faţa con-

---

[113] *Parlamentul a aprobat organizarea exercitiului multinational "Cooperative Longbow / Lancer 2006" pe teritoriul Republicii Moldova. - http://www.azi.md/*

ducerii armatei, practic, la toate compartimentele – reformarea structurii de state, inclusiv a aparatului central în direcția micşorării lui, a sistemului de conducere şi înzestrare a trupelor, construcției infrastructurii militare, etc. Ca rezultat, către 1 ianuarie 2009, în urma realizării complexului de activități, stipulate în acest document, trebuie să fie stabilite definitiv, numărul de efectiv şi tehnică militară, a trupelor terestre, a unităților de aviație şi apărare antiaeriană, precum şi atribuțiile şi misiunile unităților şi subunităților de asigurare de luptă.

Realizarea proiectelor programate la etapa a doua de reformare tindem ca către 1 ianuarie 2009, când va fi încheiat procesul de restructurare, în organele centrale de conducere vor activa doar 3,79 la sută din numărul total al Armatei Naționale. Cele mai numeroase, după efectiv, vor fi trupele terestre (50,34%) şi unitățile asigurare de luptă (18,97%).

Experiența şi rezultatele pozitive ale cooperării în cadrul „Parteneriatului pentru Pace", extinderea Alianței până la hotarele Republicii Moldova, semnarea Planului de acțiuni „Republica Moldova – UE", creşterea dimensiunii politice în activitatea NATO – toate acestea dictează necesitatea trecerii la o nouă etapă a dialogului politic şi cooperării dintre Republica Moldova şi Organizația Atlanticului de Nord.

Semnarea Planului individual de acțiuni al parteneriatului "Republica Moldova - NATO" constituie o nouă etapă în participarea Republicii Moldova la Programul „Parteneriat pentru Pace".[114] IPAP ne permite individualizarea, sistematizarea şi concretizarea relațiilor, precum şi intensificarea dialogului şi consultărilor între Moldova şi NATO la nivel interstatal şi interministerial, cuprinzând acțiuni şi activități, care se concentrează asupra necesităților şi aspirațiilor republicii noastre. IPAP-ul prevede expunerea clară a priorităților de cooperare ale Republicii Moldova şi permite asigurarea corespunderii întocmai a diferitor mecanisme a acestor priorități. În particular, IPAP-ul se concentrează, în mare măsură, asupra reformării sectorului de securitate şi apărare al țării.

Implementarea IPAP va avea un impact pozitiv asupra forțelor armate ale Republicii Moldova. Grație reformării sectorului de apărare şi securitate conform standardelor NATO, instruirii militarilor Armatei Naționale după programe acceptate de Alianță, introducerii controlului civil asupra Forțelor Armate, această sferă va fi modernizată considerabil. Ca rezultat al implementării IPAP, Republica Moldova va fi compatibilă cu statele-membre ale NATO nu numai sub aspect politic şi social-economic, dar şi militar, deoarece

[114] *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) „Republica Moldova – NATO". // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.134-137 / 1915-1918, din 25 august 2006.*

unul dintre obiectivele IPAP este de a asigura interoperabilitatea forțelor noastre armate cu cele ale Alianței. Astfel, va spori capacitatea Republicii Moldova de a contribui, alături de NATO şi statele-membre, la combaterea terorismului internațional, la neproliferarea armelor, la prevenirea şi lichidarea situațiilor civile de urgență. Moldova se va transforma într-un partener mai credibil, capabil să contribuie la consolidarea securității internaționale şi regionale. Imaginea țării va avea numai de câştigat.

Acest fapt, la rândul său, va lărgi spectrul instituțiilor guvernamentale şi non-guvernamentale implicate în Programul „Parteneriat pentru Pace". La realizarea IPAP-ului, vor fi implicate practic toate instituțiile statale responsabile de asigurarea securității şi apărării statului. Va spori, de asemenea, şi nivelul de participare al societății civile la proiectele comune realizate cu NATO sau în cadrul Programului „Parteneriat pentru Pace". Un exemplu elocvent în acest context poate servi şi lansarea în 2007 a proiectului de nimicire pe teritoriul Republicii Moldova a pesticidelor şi substanțelor chimice inutilizabile stocate pe teritoriul țării în cantități impunătoare de pe timpul URSS.

Planul individual de acțiuni nu este o activitate pornită de la „zero". Fiind un mecanism de bază al Parteneriatului, IPAP-ul include în sine toate acele programe şi obiective stipulate în cadrul PfP şi la care Republica Moldova deja participă sau în care este implicată, este un Plan continuu, care va fi permanent evaluat şi adaptat la noile necesități ale țării.

Pentru a realiza toate aceste scopuri şi a asigura o evoluție consecventă a evenimentelor în această direcție, la Ministerul Apărării, în urma transformărilor efectuate, a fost creată o secție specială - cooperare internațională şi integrare Euro-atlantică, care organizează raporturile noastre cu NATO, le sistematizează, armonizează şi ierarhizează prin stabilirea priorităților şi a limitelor de timp pentru atingerea obiectivelor concrete.

În final un lucru foarte important, remarcat şi de Preşedintele Republicii Moldova, Comandant Suprem al Forțelor Armate, Vladimir Voronin, - la elaborarea şi realizarea IPAP-ului se va ține cont de necesitățile şi viziunea Republicii Moldova asupra obiectivelor sale în domenii de interes comun cu NATO. Prin urmare, Planul individual de acțiuni al parteneriatului „Republica Moldova – NATO" nu este un document impus de Alianța Nord Atlantică şi nu afectează statutul actual al nostru de stat neutru.

Bibliografie:

Consiliul Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România şi Ucraina. / Institutul de Politici Publice. – Chişinău, Editura Cartier, 2006.

Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) „Republica Moldova – NATO”. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr.134-137 / 1915-1918, din 25 august 2006.
Rusnac A. Aspecte ale teoriei securității. – Chişinău, Fundația „Dragiştea”, 2005.

Prezentat la redacție
la 27 martie 2007

CONFLICTUL TRANSNISTREAN ŞI FENOMENUL MANIPULĂRII POLITICE[115]

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
doctor habilitat în ştiințe politice,
profesor

Olesea BOLOCAN
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Specialitatea Politologie
studentă

This article exposes the acts of political manipulation in the Eastern regions of the Republic of Moldova. Their influence on the solution process of the transnistrian conflict is great and negative by nature. The manipulation with public opinion is realized through different methods. The transnistrian authorities spread the information according to their interests, they use the scientific publications to argue the existence of the “transnistrian nation”, and they make young people and youth organizations to support them. That’s

[115] *Recenzent – doctor în ştiințe istorice, profesor Ion SANDU*

why they succeeded in changing the psychological climate in Transnistria. In fact, many people believe in a happy future of the self-proclaimed republic, even they are citizens of the Republic of Moldova. The consequences of the political manipulation should be a warning for the Moldovan political actors; they should stop this process in the proper sense of the word.

Faptul apariţiei Republicii Moldova în calitate de stat independent a fost însoţit de un şir de procese politice: de transformare, consolidare, dar şi de dezechilibrare, deformare. Separatismul transnistrean la etapa actuală, la fel ca şi acum 15 ani, se manifestă drept un factor eroziv ce dezechilibrează situaţia Republicii Moldova pe plan naţional şi internaţional. Războiul de pe Nistru din 1992 şi consecinţele acestuia reprezintă o problemă vulnerabilă, ceea ce determină fluxul permanent de analize, propuneri şi soluţii. În cadrul cercetărilor efectuate deseori se invocă cauzele conflictului, raţionamentele părţilor conflictuale, atitudinea şi poziţia comunităţii internaţionale, dar deocamdată slab se analizează situaţia internă din zona de conflict, atît pe plan politico-economic, cît şi social-cultural, cu prioritate psihologic-spiritual. Anume deficitul de atenţie vis-a-vis de această latură a situaţiei, de cercetarea procesului conflictual de aici serveşte drept un factor favorabil autorităţilor separatiste care, pe parcursul a 15 ani, prin propagandă, dezinformare şi manipulare, au reuşit să schimbe climatul psihologic în regiune. În această perioadă cel mai eficient remediu de influenţă a separatismului transnistrean asupra populaţiei locale a fost şi rămîne manipularea politică. În cazul raioanelor de Est ale Moldovei acest remediu corespunde pe deplin canoanelor ştiinţei politice, conform cărora manipularea este definită drept manevrarea unei situaţii în aşa fel încît ea să devină avantajoasă[116] sau un proces de influenţă asupra opiniei publice şi a comportamentului politic pentru canalizarea acestora spre o direcţie necesară anumitor structuri ale puterii [117].

În ce măsură manipularea politică tergiversează soluţionarea conflictului transnistrean? Există oare vre-o posibilitate de a stopa acest proces şi de a-l direcţiona într-o altă albie? Răspunsul la aceste întrebări este pe cît de complicat şi oportun, pe atît de contradictoriu.

Este cunoscut faptul că autorităţile autoproclamatei republici au creat un mediu favorabil pentru a supune populaţia băştinaşă fără dificultăţi acţiunilor de manipulare politică, folosind în acest scop „tehnici care distorsionează intenţionat adevărul, lăsînd însă impresia libertăţii de gîndire şi decizie"[118]. Re-

---

[116] *A se vedea: Oxford. Dicţionar de politică. – Bucureşti:Univers enciclopedia, 2001, p.268.*

[117] *A se vedea: Политология. Энциклопедический словарь. - Москва: Изд-во Московского коммерческого Университета, 1993, p.162.*

[118] *Tran V., Stănciugelu I. Teoria comunicării. - Bucureşti: SNSPA, 2001, p.105.*

gimul anticonstituțional de aici realizează o zombare, o supunere totală a opiniei publice în favoarea interesului declarat drept „comun”.

După cum se remarcă în literatura de specialitate sistemul administrativ de comandă format în regiune este alcătuit din rude apropiate şi prieteni apropiați ai liderului transnistrean I.Smirnov, care ocupă funcțiile cheie în puterea executivă, structurile de forță, business şi mas-media[119]. Acest sistem se bazează în special pe mas-media, pe manipularea opiniei publice şi nu admițe opoziția politică nici față de regimul autoritar, nici față de lider şi „familia” sa.

În această ordine de idei, mass-media a devenit un instrument foarte eficient pentru a manipula opinia publică, pentru a provoca o „psihoză colectivă” fără a recurge la tehnici mai complicate de manipulare. Deşi articolul 12 al Constituției autoproclamatei republici declară că statutul de limbă oficială se acordă limbilor moldovenească, rusă şi ucraineană, pe teritoriul acestei regiuni nu se editează nici o revistă sau ziar în limba „moldovenească”. Fiecare număr al oricărui ziar nu este privat de tratarea unilaterală a problemei nerecunoaşterii republicii, denegrarea vinovaților de acest fapt, dar totodată şi de persistența promisiunilor, laudelor, meritelor „măreței republici Transnistria” şi susținătorilor existenței acesteia.

În ziarul „Новое Время” din 30 martie 2006 se declară că „guvernarea Republicii Moldova refuză crearea unui stat comun cu Transnistria”, iar în cadrul discuției despre aderarea Ucrainei la NATO, presa transnistriană recunoaşte că „Transnistria este un hotar al intereselor Rusiei care va fi greu de trecut chiar şi pentru americani, dacă Rusia îşi va întări pozițiile în acest teritoriu. Este de ajuns dorința Kremlinului pentru a transfera pe teritoriul Transnistriei stațiuni pentru prevenirea atacului militar „Dnepr”. Vecinătatea Transnistriei cu NATO este imposibilă fiindcă „poporul transnistrean este parte a poporului rus”. Deci, Rusia este prezentată drept o forță măreață protectoare şi susținătoare a regimului separatist. Prin mass-media se infiltrează în conştiința populației faptul că „frica nu e specifică poporului transnistrean”, acesta, prin urmare, trebuie să manifeste deschis ura față de cei ce le limitează libertatea.

„Sîntem întotdeauna cu Rusia” este un slogan de frunte, expus practic permanent de către liderul transnistrean Igor Smirnov. De fapt, pînă la introducerea aşa-numitei „blocade economice” de către autoritățile ucrainene şi moldoveneşti, un slogan frecvent utilizat era „Sîntem întotdeauna cu Ucraina”. Situația şi atitudinea s-au schimbat radical după faptul „trădării poporu-

---

[119] *A se vedea: Moşneaga V. Conflictul transnistrean în Republica Moldova: cauze, starea actuală şi căile de soluționare. // Democratizarea societății din perspectiva gender. Culegere de materiale. - Chişinău: PNUD / Moldova, CE USM, 2002, p.11.*

lui” de către un aliat important – Ucraina. La etapa actuală, pe lingă rubrica „Кишиневская дурилка” în ziarele din regiune a apărut rubrica „Украинская дурилка”.

Manipularea politică, realizată foarte uşor prin intermediul presei, a devenit un instrument eficient axat nu atît pe „introducerea în conştiinţă a informaţiei sub formă… veridică, cît pe influenţa asupra punctelor slabe ale conştiinţei”[120]. În acest caz se acţionează la nivelul trebuinţelor umane, în special la cel al asigurării protecţiei propriei persoane de către stat. Se afirmă cu glas tare că la etapa actuală „ca niciodată o importanţă majoră o are poziţia, atitudinea fiecărui transnistrean în ceea ce priveşte unitatea şi consolidarea societăţii în jurul principiilor şi idealurilor pe baza cărora s-a format republica.” Liderii separatişti afirmă că numai în cazul unităţii şi consolidării statului transnistrean se garantează protejarea totală a populaţiei. Prin urmare, tot la autoprotecţie se revine.

Manipularea politică în raioanele de Est ale Moldovei se realizează mai eficient în cazul monopolizării mass-media, prin excluderea mesajelor alternative sau opuse, ceea ce a fost evident mai ales înainte de 2003, cînd nu exista nici un ziar care ar analiza critic ansamblul de acţiuni sau inacţiuni a conducerii. După anul 2003 apare „Новая Газета” şi „Днестровский курьер”, pe paginile cărora se publică materiale mai mult sau mai puţin obiective.

În literatura de specialitate se consideră că „principalele tehnici de manipulare prin presă sînt selectarea ştirilor şi orientarea acestora încît publicul are acces doar la unele segmente ale circuitului informaţional, influenţarea prin plasarea ştirilor, prin titluri şi selecţia fotografiilor”[121]. În acest context credem că un caracter de manipulare îl are şi televiziunea, deoarece ea acţionează prin ideologia de informare sau mai bine zis de dezinformare. S-a stabilit iluzia că a vedea înseamnă a înţelege, ceea ce provoacă „fascinaţia pentru imagini turnate în direct”, astfel cererea încurajează oferta de informaţii false, manipulări şi mistificări.

Este important a penetra pe deplin acel adevăr că autorităţile transnistrene au reuşit sa-şi dezvolte reţelele de difuzare a emisiunilor televizate pe întreg teritoriul, ceea ce permite o manipulare maximă cu conştiinţa maselor printr-un efort minimal. E cazul alegoriei pe care o face Serge Moscovici în lucrarea „Epoca maselor”: „Se întîmplă ca şi cum un doctor, în loc să hipnotizeze un pacient care îl vede şi îl aude, ar hipnotiza prin scrisori şi fotografii sute de pacienţi care nu îl cunosc şi pe care nu îi cunoaşte”[122].

---

[120] *Амелин В.А. Социология политики. – Москва: Московский Университет, 1992, p.61.*
[121] *Tran V., Stănciugelu I. Op.cit., p.182.*
[122] *Moscovici S. Epoca maselor. – Iaşi: Institutul European, 2001, p.194.*

Manipularea prin televiziune are un efect maximal, deoarece din pachetul standard de posturi au fost excluse acelea care permit transmiterea directă a informației obiective, rămînînd doar posturile transnistrene, cele rusești și BBC World. Ultimul post conține informații interesante și veridice, dar se difuzează în limba engleză, fiind inaccesibil pentru majoritatea populației.

Este o „tendință naturală a puterii de a-și ascunde greșelile, de a-și masca intențiile și posibilitățile reale”[123], dar nu în cazul absolutizării acestui fapt. Dezinformarea este numită de către H.P.Cathala „armă care asigură puterii acele mecanisme care slăbesc posibilitățile individului de a gîndi corect și îl determină sa-și piardă încrederea, să se obișnuiască să trăiască în eroare și dezordine”[124].

Deseori, oamenii de știință și profesorii sînt folosiți de către dezinformatori ca instrumente, intermediari sau agenți de influență. Oamenii de știință realizează cercetări, iar dezinformatorii le folosesc în scopuri proprii. Astfel, în revista anuală „Исторический Альманах Приднестровья” se descrie bogăția istoriei și culturii acestui plai, se pune accent pe fenomenul statalității transnistrene, pe evenimente, fapte, procese și personalități. Aceste informații sînt utilizate pentru a demonstra că există „poporul transnistrean” care are toate drepturile asupra acestui teritoriu. Mai mult, se apelează la serviciile unor analiști, politologi din Rusia, care încearcă să „argumenteze științific” existența „poporului transnistrean”.

Expresia „popor transnistrean” este des utilizată în discursurile liderului autoproclamatei republici, Igor Smirnov. El își exprimă siguranța că transnistrenii vor rezista în fața „agresorilor moldavi” și spune ferm: „republica noastră s-a realizat, noi declarăm din ce în ce mai sigur despre existența de facto a statului nostru”[125]. Evident că aceste cuvinte sînt preluate și difuzate, devenind un gînd al populației, gînd ce fondează susținerea regimului existent.

H.P.Cathala afirmă că „o carte adecvată poate ea singură să modifice notabil o opinie sau un comportament, ceea ce face din ea un instrument deosebit de eficace pentru propaganda pe termen lung”[126]. Există o serie de cărți care vizează situația conflictuală din regiune, dar modul de abordare al evenimentelor are același caracter unilateral și manipulativ.

O.Godîmo, deputat al Sovietului Suprem, apreciind cartea lui G.B.Komarnițki „Мина замедленного действия” afirmă că „titlul cărții este foarte sugestiv, deoarece semințele naționalismului românesc semănate pe teritoriul

---

[123] *Cathala H.P. Epoca dezinformării. – Prahova: Antet, p.17.*
[124] *Ibidem, p.33.*
[125] *Смирнов И.Н. Жить на нашей земле. – Москва: Советский писатель, 2001, с.137*
[126] *Cathala H.P. Op.cit., p.67.*

Basarabiei au exploadat, fărîmițînd Uniunea Sovietică în părți. Transnistria s-a realizat ca stat şi are viitor, dar nu în cadrul Republicii Moldova"[127].

Alte două cărți „Феномен Приднестровья" şi „Жить на нашей земле", ultima scrisă de către Igor Smirnov, relatează şi descriu cititorului evenimentele în urma cărora a apărut r.m.n., încercîndu-se, totodată, să se demonstreze existența poporului, națiunii transnistrene. Urmează enumerarea totalității de succese obținute pe parcursul anilor de independență. Se afirmă cu mîndrie că s-a atins nivelul spiritualității, creşterii economice şi stabilității sociale dorite, s-a protejat dreptul oamenilor la viață prin crearea republicii care nu a permis „pătrunderea otravei naționaliste în sufletul poporului transnistrean".

Igor Smirnov dedică un capitol întreg al cărții sale dezvoltării tehnicilor de informare în masă. El recunoaşte faptul că în timpul războiului din 1992, conducerea Transnistriei a reuşit „să difuzeze adevărul despre acțiunile agresorilor, ceea ce a schimbat climatul moral-psihologic în Moldova, iar în Transnistria a consolidat conştiința dreptății luptei pentru patrie, a realizat unirea oamenilor tuturor naționalităților"[128]. Astfel, liderul transnistrean acordă un rol major difuzării informației, garantînd veridicitatea şi obiectivitatea evenimentelor difuzate. I.Smirnov a ales un mesaj convenabil cu care vine în popor, mesaj ce-l prezintă drept salvator şi protector al națiunii. Populația din regiune, fiind izolată de alte mesaje care ar motiva căutarea adevărului, îi recunoaşte poziția. Mijloacele de informare în masă „sporesc în mod fabulos puterea conducătorilor, întrucît ele concentrează la un pol prestigiul, iar la celălalt admirația"[129].

Drumul spre putere şi recunoaştere trece prin controlul strict asupra culturii şi ralierea intelectualității. Educația şi cultura sînt deschise ideologiilor expansioniste şi dezinformatoare. Astfel, dezinformatorul se va strădui să-şi facă din dascăli intermediarii săi. Deşi, propaganda în instituțiile de învățămînt este interzisă, ea se realizează sub diferite pretexte. Recent, într-o şcoală din Tighina a avut loc o lansare de carte „За что и с кем мы воевали". Autorul acestei cărți şi-a construit discursul în aşa mod, încît pe lîngă faptul prezentării cărții, a adus argumente forte care îndreptățesc acțiunile autorităților transnistrene şi care le legitimează poziția. Cîțiva ani în urmă, în zilele de 23-25 octombrie Uniunea Scriitorilor din Federația Rusă a organizat la Tiraspol „un plen în desfăşurare". La plenară au participat scriitori din peste 70 de regiuni ale Federației Ruse. Ei au adresat un apel către poporul transnistrean în care au elogiat conducerea r.m.n. pentru că a reuşit „să opună rezistență extremiştilor proromâni, care doresc să subjuge poporul transnistrean iubitor de

[127] *Комарницкий Г.Б. Мина замедленного действия. - Тирасполь, 2001,с.5.*
[128] *Смирнов И.Н. Цит.раб., с.212.*
[129] *Moscovici S. Op.cit., p.197.*

libertate”. Este evident că prin aceste acțiuni se încearcă „reeducarea şi spălarea creierelor”[130] pentru a nu permite devierea de la linie. Se realizează acțiunea psihologică asupra tinerei generații, un război psihologic ascuns sub masca scopului educativ.

Conducerea „republicii fantome” conştientizează că trebuie să-şi asigure susținerea în rîndurile tinerilor. Pentru realizarea acestui scop a fost creată mişcarea de tineret „Prorîv”. Tineretul este energic, dinamic, persuasiv, în concluzie un instrument cu un grad înalt de eficiență în domeniul manipulării politice. Tineretul este capabil să mobilizeze acele structuri care nu se las a fi dirijate de către oficilali. „Prorîv” acționează eficient prin afirmații simple care, după Gustave Le Bon „constitue un mijloc sigur de a face să pătrundă o idee în spiritul mulțimilor. Cu cît afirmația este mai concisă, mai lipsită de probe şi de demonstrație, cu atît ea are mai mult credit”[131]. Afirmația îşi dobîndeşte realmente influență în cazul repetării ei în aceeaşi termeni, ceea ce determină „încrustarea în zonele cele mai profunde ale inconştientului, unde se elaborează motivele acțiunilor noastre”[132]. Nu numai ideea verbalizată se incrustează profund în inconştient, dar şi cea expusă în imagini, simboluri. Astăzi, teritoriul autoproclamatei r.m.n. poate fi comparat cu un „muzeu al socialismului”. Prin predominarea simbolurilor comuniste, atît pe plan oficial, cît şi cotidian, autoritățile transnistrene reuşesc să-şi supună o categorie de oameni pentru care nostalgia pentru trecut are o valoare primordială.

Acțiunile de manipulare politică sînt uşor identificabile în ajunul unor evenimente importante. E cazul perioadei înainte de referendumul din 17 septembrie 2006 din partea stîngă a Nistrului. S-a realizat o activitate impunătoare de propagandă, inițiată cu formularea manipulatorie a expresiei: „Referendumul pentru independența Transnistriei”. A urmat difuzarea în cantități enorme a materialului de propagandă. Foile volante nu conțineau doar informații despre desfăşurarea referendumului, dar şi explicații privind organizarea buletinului de vot şi formularea întrebărilor. Este interesant că spațiul destinat pentru semnul care ar identifica alegerea participantului la referendum era ocupat deja. Se arăta demonstrativ care trebuie să fie alegerea corectă, excluzînd o altă variantă posibilă. Agitația continua cu un slogan frecvent utilizat „Не сделаете выбор вы, за вас его сделают другие. Голосуйте только так!” Militanții mişcării de tineret „Prorîv” arătau trecătorilor cum să noteze „da” la prima întrebare şi „nu” la a doua pe buletinul de vot, apoi au defilat la Tiraspol scandînd „Sîntem ruşi!” Punctul culminant l-a constituit difuzarea

---

[130] *Cathala H.P. Op.cit., p.35.*
[131] *Le Bon G. Psihologia maselor. –Bucureşti: Editura ştiințifică, 1991, p.82-83.*
[132] *Ibidem, p.82-83.*

modelelor de paşaport al Federației Ruse, mesajul fiind următorul: „Dacă doriți ca numele vostru să fie în acest spațiu, votați numai aşa!”.

Posibil aceste acțiuni nu s-ar fi atribuit automat domeniului manipulării cu opinia publică, dacă ar fi existat material de agitație de altă natură, care ar reflecta o altă posibilitate de vot. Însă acesta lipsea. S-a evidențiat acut monopolul pe care-l deține conducerea r.m.n. asupra mediului informativ, dar problema constă în faptul că majoritatea populației din regiune nu observă, nu percep că sînt dezinformați şi aprig manipulați.

Care a fost dar rostul spuselor lui Igor Smirnov la adresa populației din regiune: „Gîndiți-vă cum veți răspunde la întrebările puse în cadrul referendumului. Amintiți-vă ce ați văzut din partea Moldovei şi ce v-a dat Rusia.” Raționamentul e descifrabil: a pretinde la libertatea şi justețea desfăşurării referendumului. Deşi, referendumul a fost condamnat de către majoritatea statelor, susținerea Federației Ruse a constituit o forță motivațională pentru continuarea politicii existente.

Este larg răspîndită opinia că rezultatele referendumului au fost falsificate pentru că este imposibilă pronunțarea majorității populației pentru independența r.m.n.. Cunoscînd situația şi climatul din regiune, se poate menționa cu siguranță că chiar şi în cazul nefalsificării rezultatelor, majoritatea participanților la referendum s-ar fi pronunțat pentru independența r.m.n. şi alipirea ei ulterioară la Rusia. Această concluzie este determinată de persistența mai multor factori care, prin combinație, împart populația din regiune în 4 categorii:

- Susținătorii regimului. Ei recunosc conducerea autoproclamatei republici şi cred în existența şi viitorul independent al ei.
- Conformiştii, care acționează conform „ordinelor” doar din frică, din dorința de a trăi în pace, de a avea o viață stabilă.
- Indiferenții. Ei nu iau nici o poziție, acționează doar cînd rezultatele le satisfac necesitățile.
- Adepții integrității Republicii Moldova, aceştia încearcă să-şi facă concluzii obiective, să acționeze în vederea stopării procesului de manipulare.

Cu părere de rău, ultima categorie de persoane este în minoritate, scade şi va scădea cantitativ şi în continuare. Chiar şi cei care astăzi au o poziție proprie, adecvată față de situația din regiune, mîine vor fi supuşi activității sistematice de infiltrare a unor idei, teze favorabile unui grup anume. „Adepții integrității teritoriale care locuiesc pe malul stîng sînt tot mai demoralizați din cauza lipsei oricărui progres în direcția soluționării conflictului. Puterea

constituțională de la Chişinău nu e în stare să le rezolve nici o problemă şi nu poate să-i apere”[133].

Faptul neacordării atenției acestui complicat proces manipulativ acționează şi va acționa pe viitor în defavoarea Republicii Moldova. S-a demonstrat că autorităților transnistrene nu le pasă de nerecunoaşterea autoproclamatei republici pe plan internațional. Ei consideră că această republică deja un deceniu şi jumătate există de facto, fapt ce-i face mereu să tindă spre recunoaşterea de jure. Probabil, guvernarea Republicii Moldova este sigură că populația din zona de conflict este pro-Moldova. În acest caz, Republica Moldova are de pierdut foarte mult,deoarece climatul psihologic se schimbă radical contra-Moldova. Chiar şi mulți din cei ce nu susțineau inițial separatismul, s-au împăcat cu gîndul că locuiesc într-un stat real, mai real pentru ei decît Republica Moldova.

Republica Moldova trebuie să adopte şi să promoveze o poziție fermă, stabilă şi consecventă față de situația creată în zona de conflict, altfel se va realiza o reacție în lanț: populația din regiune va face apel la dreptul de a trăi şi a constitui un stat suveran şi independent pe acest teritoriu, iar conducerea autoproclamatei republici va face apel la recunoaşterea ei ca stat existent şi viabil de către populația transnistreană.

Actorii procesului decizional din Republica Moldova trebuie sa-şi inițieze măsurile şi acțiunile lor de la elemente esențiale pentru a încetini, a stopa procesul de manipulare politică şi pentru a realiza schimbări substanțiale la nivel psihologic atît de ordin individual, cît şi colectiv:

- Măsuri de observare a diferențelor de atitudine, cît şi de conştientizare a evoluției acestora pe parcursul a 15 ani.
- Măsuri de estimare a climatului psihologic-spiritual la etapa actuală.
- Măsuri de actualizare a domeniului educațional, de asigurare a dreptului la învățare în limba maternă.
- Măsuri de demonopolizare a mass-media.
- Măsuri de motivare a organizațiilor neguvernamentale de a activa în regiunea de conflict. Acestea ar contribui la restabilirea încrederii reciproce în rîndurile populației şi ar explica că „nu trebuie să ne limităm la preluarea pasivă a ştirilor, ci trebuie să adoptăm obişnuința de a le căuta şi, pe cît posibil, de a le controla prin toate mijloacele avute la dispoziție”[134] , deoarece fiecare trebuie să se simtă personal implicat în problemele care-l vizează.

Dacă conducerea Republicii Moldova, cît şi populația republicii nu vor acorda o atenție adecvată faptului manipulării cu opinia publică în zona de

[133] *Aspecte ale conflictului transnistrean. – Chişinău: Ştiința, 2001, p.10.*
[134] *Cathala H.P. Op.cit., p.177.*

conflict, mai mult, vor ignora acest fapt, există riscul că nu se va realiza nici-odată unitatea Republicii Moldova, cauza fiind protestul nou-creatului „popor transnistrean”, acesta va dori să-şi apere realizările şi independenţa. În asemenea caz, de obicei, voinţa poporului este mai presus decît orice decizie la nivel oficial.

Bibliografie:

Амелин В.Н. Социология политики. – Москва, Издательство Московского Университета, 1992.

Aspecte ale conflictului transnistrean. – Chişinău: Ştiinţa, 2001.

Бабилунга Н.В., Берил С.И., Бомешко Б.Г. Феномен Приднестровья. – Тирасполь: РИО ПГУ, 2003.

Cathala H.P. Epoca dezinformării. – Prahova: Antet, 1999.

Комарницкий Г.Б. Мина замедленного действия. – Тирасполь, 2001.

Кузовлев М. Роль европейских структур в разрешении приднестровского конфликта. // Cooperare regională şi integrare europeană în Sud-Estul Europei: Studii de caz. / Coord. V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău, USM, 2006.

Le Bon G. Psihologia maselor. – Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1991.

Лицкай В. Перспективы урегулирования конфликта с точки зрения Приднестровья. // Республика Молдова в европейском контексте и в аспекте политики безопасности. - Киев: Изд-во «Заповiт», 2001.

Moşneaga V. Conflictul transnistrean în Republica Moldova: cauze, starea actuală şi căile de soluţionare. // Democratizarea societăţii din perspectiva gender. Culegere de materiale. - Chişinău: PNUD / Moldova, CE USM, 2002

Mc Quail D. Comunicarea. – Iaşi: Institutul European, 1999.

Moscovici S. Epoca maselor. – Iaşi: Institutul European, 2001.

Нантой О. Приднестровский конфликт и перспектива существования молдавского государства. // Республика Молдова в европейском контексте и в аспекте политики безопасности. - Киев: Изд-во «Заповiт», 2001.

Oxford. Dicţionar de politică. – Bucureşti:Univers enciclopedia, 2001.

Политология. Энциклопедический словарь. - Москва: Изд-во Московского коммерческого Университета, 1993.

Reintegrarea Moldovei. Soluţii şi modele. / Ion Creangă, Victor Popa. – Chişinău: TISH, 2005.

Saca V., Ţveatcov N., Baibus M. Rolul arbitrilor în sistemul relaţiilor politice de conflict şi de consens în spaţiul post-sovietic: cazul Transnistriei. //

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2006, nr.3 (XXXIV). – Chişinău: USM, 2006.
Сафонов А. Украинский фактор во внешнеполитической стратегии Приднестровского руководства. // Moldova, România, Ucraina: Integrarea în structurile europene. – Chişinău: ”Perspectiva”, 2000.
Смирнов И.Н. Жить на нашей земле. – Москва: Советский писатель, 2001.
Tran V., Stănciugelu I. Teoria comunicării. – Bucureşti: SNSPA, 2001.
Цвятков Н. Динамика развития переговорного процесса по урегулированию приднестровского конфликта: анализ документов 1992-2002 годов. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2006, nr.2 (XXXIII). – Chişinău: USM, 2006.
Volkoff V. Tratat de dezinformare. – Bucureşti: Antet, 1999.
Zavtur A., Doraş V., Ilaşciuc D. Opinia publică în procesul politic. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea II. – Chişinău, USM, 1993.

Prezentat la redacţie
la 20 aprilie 2007

IMPACTUL ACTIVITĂȚII PARTIDELOR POLITICE ASUPRA FUNCȚIONALITĂȚII PUTERILOR DE STAT[135]

Pantelimon VARZARI
Republica Moldova, Chişinău
Institutul de Filozofie, Sociologie şi Ştiințe Politice
al Academiei de Ştiințe a Moldovei
Secția Politologie
Şef Secție
Doctor în filozofie,
conferențiar

Igor BUCATARU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Administrative
Doctor în ştiințe politice,
lector

Iurie CIOCAN
Republica Moldova, Chişinău
Institutul de Filozofie, Sociologie şi Ştiințe Politice
al Academiei de Ştiințe a Moldovei
Secția Politologie
competitor

This article describes a particular type of political power, the power of government. The subjects of the analysis are the political parties and interaction of juridical, legislative and executive branches, the role of political parties in these relationships being often underestimated. Another issue treated in chapter three is the role of the parties in the government legitimacy.

On of the main conclusions of the article is that the responsibility for the quality of political parties rests upon the level of responsibility and political development of the society.

---

[135] *Recenzent – doctor habilitat în filozofie, academician Alexandru ROŞCA.*

De la bun început considerăm necesar a insista asupra unor delimitări terminologice ce vor uşura ulterior comprehensiunea materialului euristic de mai departe. Conceptul de „putere de stat” este unul polivalent, din care cauză deseori sintagma se utilizează atât la plural, cât şi la singular. Utilizarea sintagmei „putere de stat” desemnează o viziune integrativă asupra obiectului de studiu. Puterea de stat este analizată în calitate de fenomen integru, drept un caz aparte al puterii politice. Când se vorbeşte despre „puterile de stat” sau „puterile în stat”, accentul se plasează pe structura şi componentele puterii de stat, care este analizată prin prisma componentelor sale tradiționale şi clasice: puterea legislativă, puterea executivă şi puterea judecătorească.

În teoria şi practica politică şi cea juridică (în special, constituțională) termenii *putere*, *stat* şi *politică* sunt foarte des utilizați şi din această cauză necesită o delimitare inițială[136]. În opinia majorității absolute a specialiştilor în domeniu (politologi, jurişti sau sociologi), puterea politică şi puterea de stat sunt două noțiuni ce se întretaie continuu[137]. Ele pot evoca aceleaşi realități, însă pot fi folosite şi pentru a nominaliza realități politico-juridice distincte. Astfel, dacă termenul „politic” desemnează caracterul social (general, complex) al puterii, atunci sintagma *putere politică* se referă la puterea poporului, a națiunii. Termenul „politic” poate desemna, de asemenea, caracterul puterii unor formațiuni, partide sau grupuri de interese. Pentru ca aparatul categorial care este preconizat să fie utilizat în continuare să fie cât mai clar, precizăm că sintagma „putere politică” este folosită pentru a desemna puterea poporului, a națiunii, ea având o arie de cuprindere mai largă decât sintagma „putere de stat”, care este forma instituționalizată a puterii politice. Puterea de stat reprezintă forma oficial constituită a puterii politice, forma politică sub care se organizează şi funcționează această putere. De aici şi ideea că puterea de stat este un caz particular al puterii politice, relația fiind analizată prin prisma construcției teoretice, de tipul „întreg - parte”[138].

Din perspectiva considerațiilor teoretice expuse mai sus, puterea de stat este o formă de organizare statală a puterii poporului. Dacă această organizare se realizează prin mai multe grupuri (categorii, autorități, puteri) de organe de stat, cu funcții şi împuterniciri clar delimitate, care, pe de asupra, mai sunt caracterizate prin autonomie organizatorică şi funcțională, precum şi prin echilibru reciproc şi colaborare, suntem martorii separației / echilibrului puterilor de stat. Dacă însă organizarea şi funcționarea acestor organe de stat sunt

---

[136] *A se vedea: Collin P. Dicționar de politică şi administrație. – Bucureşti: Editura Universul Dalsi, 2000.*

[137] *Drăganu T. Drept constituțional şi instituții politice. Tratat elementar (vol. I). – Bucureşti: Lumina Lex, 2000, p.91.*

[138] *Rusu I. Drept Constituțional şi instituții politice. – Bucureşti: Lumina Lex, 2004, p.256-257.*

caracterizate prin centralism şi concentrare, suntem în prezența unicității puterii, stare specifică regimurilor politice autoritare şi totalitare. În acelaşi timp, puterea de stat şi societatea se află într-o relație de influență reciprocă. Dacă puterea de stat se realizează ca autoritate în societate şi față de ea, societatea acționează, de asemenea, asupra puterii de stat. Astfel, orice societate polarizează interesele generale în jurul unor valori pe care puterea de stat nu le poate ignora (de exemplu, ideologia democratică, liberală şi pluralistă). Ansamblul relațiilor economice ale societății, inclusiv relațiile de proprietate, influențează, de asemenea, organizarea puterii de stat şi funcțiile ei (cum ar fi, de exemplu, economia liberală comparativ cu cea socialistă). Circumstanțele istorice şi tradițiile (constituirea unor state în procesul decolonizării, tradițiile monarhice sau republicane) prefigurează puterea şi mai apoi contribuie la cristalizarea ei.

În Constituția țării noastre sintagma „putere de stat" se întâlneşte însă nu foarte des, fapt ce se explică prin aceea că, pentru a desemna ramurile puterii de stat ale statului Republica Moldova, sunt utilizate concepte sinonime. Sintagma „putere de stat" este atestată în Constituție la singular, iar pentru a desemna ramurile puterii sau pluralismul acestora, este utilizat şi conceptul de „autoritate". Despre putere de stat se vorbeşte în articolele 2 şi 6. Ulterior însă în legea fundamentală nu se foloseşte conceptul de „putere de stat", ci acel de „autoritate", căci pe parcursul legii puterile de stat sunt analizate prin intermediul autorităților sale: parlament, guvern, preşedinție, instanțe judecătoreşti, toate împreună formând sistemul autorităților publice.

Înainte de a realiza un studiu de caz privind starea de fapt în Republica Moldova, este necesară trecerea în revistă a trăsăturilor puterii de stat[139]:

- puterea de stat este o putere de constrângere. În realizarea voinței lor deținătorii puterii politice apelează la un întreg arsenal de mijloace, printre care un loc deosebit aparține coerciției. Elementul de constrângere este definitoriu, deoarece din momentul în care dispare constrângerea, dispare însuşi statul. Constrângerea este particularitatea ce deosebeşte puterea de stat de alte puteri sociale;
- puterea de stat are un caracter suveran, trăsătură ce presupune supremația şi independența puterii în exprimarea şi realizarea voinței guvernanților ca voință de stat. Această particularitate se analizează sub denumirea de putere de stat pentru a fi deosebită de suveranitatea poporului şi suveranitatea națională;
- ca putere oficială puterea de stat îşi are legitimarea într-un sistem de norme, de reguli, având ca obiect guvernarea. Convertirea puterii politice înt-

[139] *Vezi mai detaliat: Rusu I. Op. cit., p.286-288.*

r-o putere de stat semnifică nu doar legitimitatea ei ca ordine legală, dar şi validarea ei ca factor de comandă socială. Autoritatea puterii de stat se exprimă printr-un sistem de prerogative atribuite instituțiilor guvernării, iar nu guvernanților înşuşi, ceea ce asigură continuitatea şi permanența puterii. Legitimitatea puterii de stat este asigurată mai întâi de toate prin intermediul partidelor politice care oferă o față umană guvernării;

- puterea de stat se înfățişează ca putere a întregii societăți, chiar dacă ea, prin formele ei concrete de manifestare şi de realizare, este părtinitoare pentru un anumit grup sau o categorie socială. Această particularitate vine din teoria suveranității dedusă de Montesquieu, în detrimentul principiului suveranității lansat de Rousseau;
- caracterul organizat al puterii statale. Ea persistă numai ca o putere organizată sub forma unui aparat, mecanism, autorități, sistem de organe. Organizarea puterii statale pe principiul echilibrului şi a conlucrării prezintă incontestabile avantaje în exercițiul democrației;
- puterea de stat, percepută ca un ansamblu unitar al instituțiilor şi relațiilor de putere reglementate juridic, nu acoperă şi nici nu absoarbe multitudinea şi diversitatea instituțiilor şi raporturilor de putere în societate (corpul electoral, partidele politice, sindicatele, organizațiile religioase etc.);
- unicitatea puterii de stat este, de asemenea, o trăsătură definitorie, întrucât aceasta derivă din faptul apartenenței la un titular unic şi exclusiv – poporul. Unicitatea puterii nu exclude, ci chiar implică realizarea ei prin diferite categorii de organe ale statului corespunzător unor funcții specifice şi relativ autonome. Această diviziune a funcțiilor puterii şi a numirii în cadrul aparatului de stat nu semnifică pluralitatea şi divizibilitatea puterii care este şi nu poate fi decât unică.

De problema exercitării puterii de stat este strâns legată cea de separație a puterilor în stat[140]. Am considerat necesar a insista şi asupra acestei chestiuni, pentru o mai bună înțelegere a materialului ce va fi expus în continuare, precum şi pentru a argumenta, o dată în plus, rolul important al partidelor în sistemele democratice actuale.

Discuția cu privire la separația puterilor nu a început odată cu teoriile lui Montesquieu. Ea îşi are originile în antichitatea grecească, continuând şi pe perioada evului mediu. Montesquieu îl urmează în unele privințe pe J.Locke (1632-1704), care a formulat multe din ipotezele incluse mai târziu în propriile teorii. Montesquieu (1689-1755) a avut însă meritul de fi impus odată pent-

---

[140] *Vezi: Мишин В. Проблемы разделения властей в государстве в переходном периоде (сравнителъно-правовой анализ). Autoreferat al tezei de doctor în drept. – Chişinău: Academia de Ştiințe a Moldovei, 2003.*

ru întotdeauna ideea separației puterilor, fiind gânditorul la ale cărui teorii a apelat de cele mai multe ori posteritatea.

Opinia vehiculată în mod curent, conform căreia Montesquieu ar fi prevăzut o autonomie totală a tuturor celor trei puteri (legislativă, executivă şi juridică) nu este justificată. Dimpotrivă, în lucrările sale apar multe reglementări care vin să treacă de la o putere la alta sau să corespundă tuturor puterilor. Montesquieu conferă, de exemplu monarhului, ca purtător al puterii executive, drept absolut de *veto* împotriva deciziilor legislativului, pentru a preveni astfel ca acesta să devină prea "despotic". Parlamentului Montesquieu îi dă dreptul de a veghea retroactiv la aplicarea corectă a legilor de către executiv. În plus, Parlamentul mai are şi dreptul să aducă miniştrii şi funcționarii regali în fața legii dacă aceştia ignoră litera legii. Un ultim exemplu: Montesquieu acordă Camerei Superioare, pe lângă competențele legislative, şi competențe juridice. Nobilii nu trebuie judecați de tribunale obişnuite, ci de Prima Cameră a Parlamentului pentru ca sentințele să fie date nu de invidioşi, ci de egalii lor. Montesquieu este, de fapt, mai degrabă un susținător al limitării puterilor şi al amalgamării acestora decât un teoretician al separației puterilor[141].

De pe timpul lui Montesquieu şi până în zilele noastre, teoria separației puterilor a constituit o sursă permanentă de conflicte în discuția cu privire la o structurare cât mai potrivită a sistemelor politice. Sintetizând teoria clasică a separației puterilor, trebuie să reținem că în orice societate organizată în stat, dar mai cu seamă într-un stat de drept, există trei funcții ale acesteia şi anume: de editare de reguli juridice sau funcția legislativă, de executare a acestor reguli sau funcția executivă şi de judecare a litigiilor sau funcția jurisdicțională. Fiecărei funcții îi corespunde o putere: puterea legislativă, puterea executivă, şi, respectiv, puterea jurisdicțională[142]. Fiecare putere este conferită unor organe distincte: putere legislativă adunărilor reprezentative; puterea executivă şefului statului, eventual şefului de guvern şi miniştrilor; puterea judecătorească organelor juridice.

Toate regimurile politice cunosc o diviziune între organele guvernamentale, fiecare fiind mai mult sau mai puțin specializat într-o funcție. În acest sens, considerăm că, de fapt, separația puterilor nu înseamnă numai diviziune, ci şi independența autorităților guvernamentale. Această independență se fondează pe existența unor funcții fundamentale distincte prin natura lor şi care pot fi exercitate numai separat. În mod firesc, statul apare natural divizat în mai multe puteri, termenul desemnând, totodată, funcția şi organul.

---

[141] *Separația puterilor în stat. // www.dadalos.org/rom/Demokratie/grundkurs_3/ebenen.htm*

[142] *Pouvoir executif, pouvoir legislatif et pouvoir jurisdictionnel en France. // Российско-французская серия, №8, 1995.*

Trecerea timpului, iar cu acesta şi transformările înregistrate în viaţa politică au determinat multe critici la adresa teoriei clasice. De exemplu, I.Muraru susţine că faţă de Locke şi Montesquieu, care au definit cei dintâi aceste puteri, teoriile care au urmat, precum şi cele actuale s-au îndepărtat puţin. Toţi autorii consideră însă că separaţia puterilor este, în realitate, o justificare ideologică a unui scop politic foarte concret: slăbirea puterii guvernanţilor în ansamblu, limitându-i unii pe alţii[143]. Pentru a exemplifica, noi vom utiliza exemplul sistemului de putere din Marea Britanie, unde cabinetul concentrează în mare măsură puterea pentru că el dispune, în principiu, de majoritatea absolută în Camera Comunelor (de altfel, adevărata putere o deţine comitetul dirigent al partidului învingător în alegeri).

Asemenea exemple se pot găsi şi în alte sisteme constituţionale democratice, în care lupta pentru putere se dă, de regulă, între două partide politice[144]. Considerăm, că trebuie privită cu rezerve ideea că, pretutindeni şi permanent, legislativul ar fi o stavilă eficientă în faţa eventualelor excese ale executivului. Un asemenea impediment există numai în regimurile prezidenţiale autentice pure, dar asemenea regimuri constituţionale sunt foarte rare. În regimurile parlamentare, în care guvernul răspunde în faţă Parlamentului, această răspundere trebuie văzută prin realitatea că guvernul este al majorităţii parlamentare şi este puţin probabil (dar nu imposibil) ca proiectele sale să nu fie adoptate. Deşi prin excelenţă reprezentativ Parlamentul nu este considerat ca o garanţie solidă pentru guvernanţi[145].

"Îmbătrânirea" teoriei separaţiei puterilor este explicată prin aceea că a fost elaborată într-o perioadă în care nu se înfiinţaseră încă partidele politice şi când principalele probleme puse de putere erau de ordin instituţional. Apariţia partidelor politice, rolul lor deosebit în configurarea instituţiilor juridice şi politice, determină ca astăzi separarea sau echilibrul să nu se realizeze între Parlament şi Guvern, ci între o majoritate, formată dintr-un partid sau partide învingătoare în alegeri şi care dispun, în acelaşi timp, de parlament şi de guvern şi o opoziţie, care aşteaptă următoarele alegeri pentru „a-şi lua revanşa".

Principiului separaţiei puterilor i s-au adus o serie de critici de către unii autori, el fiind considerat fie depăşit, fie învechit, fie reflectând o anumită etapă a dezvoltării constituţionale. Toţi criticii separaţiei puterilor omit intenţionat sau neintenţionat faptul că separaţia puterilor nu a fost niciodată concepută, nici măcar de teoreticienii săi, ca o separare ori o izolare artificială între

---

[143] *Muraru I. Drept constituţional şi instituţii politice. – Bucureşti: Editura Actami, 1997, p.268.*
[144] *Vezi: Ibidem, p.271.*
[145] *Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G. Crestomaţie de drept constituţional. Vol.I. – Bucureşti: Lumina Lex, 1998, p.45.*

puterile statului. Din multitudinea de studii actuale efectuate pe această temă rezultă ideea, conform căreia „separaţia puterilor a reprezentat şi reprezintă o garanţie împotriva acaparării puterii de către forţe totalitare şi un mijloc de a asigura echilibrul între puterile statului”[146]. După cum remarcă I.Muraru, „manifestându-se rezerve faţă de teoria clasică a separaţiei puterilor, nu trebuie să se interpreteze că ea şi-a pierdut din importanţă şi actualitate şi că deci rămâne o teorie a trecutului, marea forţă a teoriei separaţiei puterilor constă în fantastica sa rezonanţă socială, politică şi morală”[147]. Ea a intrat în conştiinţa mulţimilor care au acceptat-o ca pe cea mai eficientă reţetă contra despotismului şi în favoarea libertăţii şi democraţiei. Aceasta este motivaţia prezenţei explicite sau implicite a separaţiei puterilor în toate constituţiile democratice contemporane.

În unele constituţii principiul separării puterilor în stat nu este înscris expres, dar modul în care sunt echilibrate puterile vorbeşte de existenţa lui. De exemplu, în Constituţia SUA primele trei articole acordă puterea legislativă federală Congresului, puterea executivă – Preşedintelui, iar puterea judecătorească – tribunalelor[148]. De altfel, în sistemul relaţiilor de putere american arareori se vorbeşte despre separaţia puterilor (“*separation of powers*”). În sistemul politic al Statelor Unite se promovează mai degrabă principiul “*checks and balances*”, plasând elementele de amalgamare a puterilor la acelaşi nivel cu cele de separaţie a puterilor. Vorbind despre amalgamare, se are în vedere interacţiunea şi colaborarea puterilor de stat.

Unele constituţii însă prevăd expres principiul separării în stat în legislativă, executivă şi judecătorească (Republica Moldova, Elveţia, România etc.). Alte constituţii nu divizează autorităţile în puteri şi nu folosesc termenul „separarea puterilor”, însă realizează echilibrul autorităţilor care exercită puterea. Constituţia Republicii Moldova, prin articolul 6 „Separaţia şi colaborarea puterilor” stabileşte în mod expres că „în Republica Moldova puterea legislativă, executivă şi judecătorească sânt separate şi colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor constituţionale”. Prevederile în cauză, în opinia autorilor, sunt întâi de toate o respectare a tradiţiei constituţionalismului democratic. Prin acestea dorindu-se de a arăta ataşamentul statului Republica Moldova faţă de principiul originar al democraţiei moderne. Pe parcurs însă legislatorul, în conformitate cu realităţile politico-administrative contemporane, insistă mai mult asupra concepţiilor de „autoritate”. De altfel, întregul text al Constituţiei ţării noastre, cu referinţă la activitatea

---

[146] *Tutunaru M. Probleme teoretice şi practice în edificarea statului de drept. Autoreferat al tezei de doctor în drept. – Chişinău: ULIM, 2005.*
[147] *A se vedea: Muraru I. Op. cit., p.273.*
[148] *Popa V. Dreptul public. – Chişinău: Editura AAP, 1998, p.99.*

puterilor de stat, se supune unei logici simple şi eficiente. În primul rând, de a arăta faptul că autoritatea judecătorească (puterea judecătorească) trebuie să fie şi este independentă de celelalte două puteri (de natură politică) – legislativă şi executivă. În al doilea rând, se insistă asupra legăturii şi interdependenței fireşti existente între puterea legislativă şi cea executivă. Raporturile în cauză sunt strict reglementate, deoarece din prevederile constituționale reiese, în mare parte, caracterul parlamentar al regimului politic moldovenesc. Totodată, prevederile constituționale se referă, în special, la interacțiunea dintre Parlament şi Guvern (capitolul VII).

Concluzia ce poate fi dedusă din conținutul Constituției Republicii Moldova, din punctul de vedere al principiului separației puterilor în stat, este că ea se conformează regulilor democratice de activitate a puterilor de stat. Pe de o parte, aceasta porneşte de la recunoaşterea importanței principiilor clasice, iar pe de alta, ține cont de toate schimbările şi modificările politice contemporane.

Revenind la analiza corelațiilor dintre puterile de stat, prin prisma activităților partidelor politice, subliniem ideea numită mai sus că separația dintre puteri este necesară între ramurile politice ale puterii de stat – legislativă, executivă şi judecătorească. Dacă primele două puteri exercită, în linii mari, aceeaşi funcție – de exercitare a puterii politice, atunci puterea judecătorească trebuie să fie cu adevărat autonomă şi să situeze de asupra intereselor politice. Până la urmă, acest lucru, ce în teorie este uşor de înfăptuit, în viața politică este destul de dificil de transpus. Această observație pe deplin se referă şi la cazul Republicii Moldova. Societatea moldovenească se află încă în proces de democratizare şi multe momente deocamdată nu corespund rigorilor impuse de standardele general-acceptate. Explicația în cauză este una de ordin obiectiv, la care se adaugă şi faptul că separația totală este imposibilă. De altfel, din capitolul IX „Autoritatea judecătorească" al Constituției țării noastre se observă că la completarea cu cadre necesare instanțelor judecătoreşti participă nemijlocit aşa structuri politice ca Preşedinția sau Parlamentul. Preşedintele şi deputații însă, fiind reprezentanți ai anumitor partide sau forțe politice, în mod nemijlocit pot fi ghidați de interesele anumitor segmente sociale. Pe de altă parte, există totuşi aşa instanță ca Consiliul Superior al Magistraturii, care şi propune candidaturile respective. Este curios faptul că despre independența sau autonomia acestei structuri jurisdicționale legea fundamentală nu spune nimic. Un indice totuşi a puținei imparțialități, în anumite cazuri, sunt multiplele procese pierdute de Republica Moldova la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (*CEDO*).

Vom evidenția încă un moment important la capitolul interacțiunea dintre puterile de stat, referindu-ne la cazul Curții Constituționale. La prima ve-

dere, această autoritate jurisdicţională face parte, prin definiţie, din puterea judecătorească. Însă, conform Constituţiei Republicii Moldova (articolul 134, aliniatul 2), „Curtea Constituţională este independentă de orice altă autoritate publică şi se supune numai Constituţiei”, iar în articolul 137 este prevăzută, în mod expres, independenţa acestei autorităţi: „Judecătorii Curţii Constituţionale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenţi şi se supun numai Constituţiei”. De altfel, această prevedere nu a fost de găsit în situaţia puterii judecătoreşti. Până la urmă însă nu putem ridica la grad de axiomă şi această stipulaţie, fiindcă, spre exemplu, partidele joacă, de asemenea, un rol definitoriu la numirea în funcţie a judecătorilor Curţii Constituţionale. Aceasta consideraţie se referă, în special, la partidele politice majoritare, care prin intermediul Parlamentului şi Preşedinţiei, pot desemna candidaturile considerate oportune.

O altă concluzie, ce reiese din stipulaţiile Titlului V al Constituţiei „Curtea Constituţională”, este atribuirea instituţiei în cauză a rolului de putere de stat distinctă, venind astfel să completeze celelalte trei existente deja (vezi: articolul 134, aliniatul 2 al Constituţiei Republicii Moldova). Analiza acestor şi altor probleme depăşeşte obiectivul şi sarcinile stipulate la începutul studiului dat, aprecierile noastre fiind posibile în cercetările ulterioare.

Revenind la cazul celor două puteri, puterea legislativă şi cea executivă, existenţa şi funcţionalitatea cărora este imposibil de imaginat în condiţiile standardelor democratice actuale şi deci în afara activităţii partidelor politice, observăm o tendinţă generală – cea de creştere a importanţei puterii executive[149]. Observaţia dată aste perfect valabilă pentru toate sistemele de partide, precum şi pentru toate tipurile de regim politice, cu condiţia că atât în primul caz, cât şi în al doilea trebuie să fie vorba de reguli de joc democratice. De aceea trebuie să avem în vedere faptul că democraţiile occidentale de astăzi se caracterizează printr-o putere superioară, mai mult sau mai puţin evidentă, a guvernelor faţă de parlamente.

Un rol definitoriu în această mutaţie este jucat de partidele politice. În particular, ne referim la partidele politice majoritare care deţin majoritatea în legislative şi în baza cărora se formează şi executivele. Importanţa guvernelor este şi mai sesizabilă în sistemele de partid dualiste, unde partidele politice câştigătoare se bucură de o majoritate stabilă şi durabilă, iar preşedintele sau liderul neformal al formaţiunii de guvernământ ocupă prin tradiţie funcţia de prim-ministru. În sistemele de partid pluraliste tendinţa creşterii importanţei executivului la fel este una manifestă. Însă ea nu există în aceeaşi măsură, datorită flexibilităţii sprijinului parlamentar, având în vedere că coaliţiile de

[149] *Рыбаков А., Татаров А. Исполнительная власть как фактор развития российского общества. // Власть, №12, 2002, с.35-43.*

guvernare (care sunt o regulă în regimurile pluripartidiste) nu se bucură întotdeauna de stabilitate. Totodată, şi guvernele pot uşor „cădea” în rezultatul schimbului de forțe în parlament.

Sistemul politic moldovenesc de la 2001 încoace este, mai degrabă, o excepție de ideile stipulate mai sus. În pofida caracterului pluralist al sistemului de partide, coraportul de forțe în legislativ este propriu unui sistem de partide pluralist, dar cu partid dominant. Respectiv, formațiunea de guvernământ îşi poate permită constituirea unui cabinet ministerial durabil şi de durată. Nu în zădar, actualul prim-ministru al Republicii Moldova, V.Tarlev, este cel mai longeviv în această funcție.

In plan general, o dovadă certă a acestei creşteri a puterii guvernelor sunt subdiviziunile guvernamentale (secții, birouri, direcții, servicii) de proporții, care înlocuiesc şi depăşesc comisiile parlamentare, precum ar fi cazul SUA, unde Congresul beneficiază de cea mai mare susținere decât multe alte parlamente occidentale. Argumentele care vin în favoarea unei separări mai riguroase a puterilor atrag atenția asupra faptului că guvernul, ca cea mai puternică instituție din sistem, este protejat de intervențiile parlamentului.

Ipotetic, un parlament, căruia nu i se permite să participe şi să ia decizii în ceea ce priveşte politica externă sau planificarea politică şi care este limitat la funcția de ratificator al deciziilor guvernamentale, nu mai dispune, într-un sistem parlamentar, nici măcar de posibilitatea de a contesta aceste decizii, pentru că majoritățile parlamentare susțin guvernul[150]. Aici nu este vorba doar de a proteja cât mai bine puterea de decizie a guvernului în diferite domenii de politică externă sau internă, de eventualele intervenții ale parlamentului care acționează în virtutea principiului separației puterilor. Este mai important însă de a constitui o contragreutate cât mai eficientă la puterea deținută de guvern, acest lucru fiind posibil doar dacă hotărârile cele mai importante sunt luate la comun de guvern şi de parlament.

În plus, electoratul este cel care alege, dar nu între parlamentul şi guvernul dintr-un sistem politic anumit, ci, aşa cum este logic, între majoritatea parlamentară şi guvern, pe de o parte, şi opoziție, pe de altă parte. În cazul multor decizii importante, alegătorului i se pun la dispoziție alternative clare. Majoritatea parlamentară şi guvernul susțin, să zicem, o reformă a sistemului fiscal, pe când partidele o contestă. Alegătorii văd foarte bine cine poartă răspunderea pentru această reformă, ei având posibilitatea (în cazul în care atitudinea partidului pe care l-au preferat până în acel moment nu reuşeşte să îi convingă) să penalizeze acel partid la următorul scrutin.

---

[150] *Vezi: Нарлиев А. Взаимосвязь горизонтального и вертикального разделения властных полномочий. // Власть, №4, 2006, с.45-50.*

Atribuirea responsabilității este, în mod firesc, un proces cu mult mai complicat în sistemul prezidențial, spre exemplu, al SUA, marcat mai puternic de elementele tributare principiului separației puterilor[151]. Însuşi sistemul prezidențial este o cauză importantă a faptului că reprezentanții din Congresul american votează neținând cont de granițele dintre partide. Deciziile politice sunt luate de majorități de fiecare dată diferite. În sistemul de partide din Statele Unite electoratul nu poate trage la răspundere democrații sau republicanii pentru o anumită decizie. El nu se poate orienta atunci când îşi exprimă opțiunea decât după felul în care s-a comportat reprezentantul circumscripției la luarea unor hotărâri importante. De aceea nu este întâmplător faptul că discuțiile cu privire la reformele necesare unei mai bune delimitări a responsabilității politice, începute în anii '50 ai secolului trecut în Statele Unite, mai continuă şi astăzi.

Pentru arhitectura relațiilor de putere din Republica Moldova este important de a analiza cazul separației puterilor în regimul democratic parlamentar. Sistemul parlamentar nu aduce nici o atingere autonomiei parlamentului. Ideea care se află la baza tuturor teoriilor despre separația puterilor, precum unui parlament autonom i se opune un guvern independent de acesta, nu este întru totul în pas cu realitatea politică actuală. Liniile de demarcație politică (după cum s-a menționat şi mai sus) nu se mai situează între parlament şi guvern, ci între guvern *şi* majoritatea parlamentară, pe de o parte, şi opoziție, pe de altă parte, majoritatea căreia îi revine astăzi asumarea guvernării şi nominalizarea primului ministru. În fond, dacă majoritatea parlamentară ar refuza să coopereze cu premierul, pe care însuşi l-a desemnat, ea ar recunoaşte că a făcut o greşeală şi deci a ales liderul nepotrivit.

Partidele politice constituie puntea de legătură care uneşte majoritatea parlamentară cu guvernul din sistemul parlamentar curent. Acest fapt nu înseamnă, neapărat, că guvernul şi majoritatea parlamentară sunt o entitate absolut unitară. Intensitatea diferită a relațiilor dintre aceste organisme depinde în primul rând de numărul partidelor necesare pentru formarea unui guvern:

Identitatea deseori invocată dintre guvern şi majoritatea parlamentară se poate produce mai ales atunci când nu există decât un singur partid care desemnează guvernul. Acest lucru se întâmplă, de regulă, în sistemele bipartidiste, dar poate apărea, în anumite cazuri, şi în sistemele pluripartidiste. Dar chiar şi atunci când un singur partid capătă dreptul să formeze guvernul, vor exista poziții diferite între partidul de guvernământ şi guvernul efectiv. Ele vor încerca să îşi ascundă diferendele de ochiul opiniei publice, ceea ce nu le va scuti de dispute. Guvernul se poate baza pe fidelitatea susținătorilor săi. În

---

[151] *Пантин В., Лапкин В. Восприятие западных институтов и ценностей на постсоветском пространстве. // Политические исследования, №1, 2004, с.74-88.*

fond, el, obținând majoritatea voturilor, nu trebuie să abuzeze prea mult de aceasta dacă nu doreşte să provoace vreo revoluție de palat.

Lipsa acordului dintre guvern şi majoritate, însoțită de o cooperare relativ bună între cele două părți, este caracteristică pentru situațiile în care mai multe partide formează guvernul, ştiindu-se încă în preajma alegerilor care vor fi partidele pregătite să-şi asume la comun responsabilitatea formării guvernului[152]. Prin acordurile stabilite înainte de alegeri, partidele îşi asumă responsabilitatea în fața electoratului, ceea ce le amenință statutul lor dacă pe perioada legislaturii nu sunt capabile să-şi respecte promisiunile.

Într-un sistem pluripartidist, unde înaintea alegerilor nu se poate da un pronostic clar cu privire la partidul care îşi va asuma guvernarea, opoziția clasică dintre parlament şi guvern este cea mai probabilă. Când sunt necesare mai mult de trei partide pentru a forma guvernul, partidele se vor delimita în mod logic încă în preajma scrutinului, pentru ca nu cumva să împiedice din start formarea ulterioară a guvernului. De altfel, cu cât mai contrastantă este poziția dintre parlament şi guvern, cu atât mai instabil va fi şi sistemul respectiv.

În cazul Republicii Moldova problema instabilității politice este una irelevantă, la moment. Aceasta datorită faptului că un partid deține majoritatea în legislativ, ce-i permite să formeze şi să controleze guvernul. Însă în anii '90 ai sec.XX problema în cauză avea o altă conotație. În urma obținerii independenții de către Republica Moldova s-a început construcția anevoioasă a unui sistem politic democrat. Un rol hotărâtor în sistemul relațiilor de putere de tip nou, urma să fie rezervat puterilor de stat. Reformarea acestora era posibilă doar cu concursul direct al partidelor politice. În opinia noastră, lucrul acesta în mare măsură a reuşit, fiindcă, din punctul de vedere al dezvoltării democratice a instituțiilor politice, Republica Moldova se află pe prima poziție din totalul statelor Comunității Statelor Independente[153]. Un rol aparte în aceste performanțe instituționale a sistemului politic moldovenesc revine partidelor politice, care, la rândul lor, s-au dezvoltat în virtutea sistemului proporțional utilizat în cadrul alegerilor parlamentare.

Respectiv, pentru a înțelege cât mai corect dinamica interacțiunilor dintre ramurile politice ale puterii de stat, este necesar de a ține cont de cel puțin două variabile extrem de importante: pe de o parte, este vorba de tipologia sistemului de partide, iar pe de altă parte, de tipul regimului politic. În cazul

---

[152] *Щербак А. Коалиционная политика российских партий. // Политические исследования, №1, 2002, с.118-132.*

[153] *Kitschelt H., Mansfeldova Z., Markowski R., Toka G. Post-communist party systems competition, representation and inter-party cooperation. - Cambridge: Cambridge University Press, 1999.*

sistemului politic moldovenesc, dacă să ne conducem de tipologia clasică a lui G.Sartori, avem un pluripartidism moderat[154], sistem de interacţiuni ce se caracterizează prin rolul activ a cinci – şase formaţiuni politice. Pe de altă parte, după cum am subliniat mai sus, la moment, sistemul de partide moldovenesc se caracterizează prin prezenţa unui partid dominant, ce reuşeşte să dirijeze şi să direcţioneze procesul politic de unul singur. Acest fapt nu exclude posibilitatea unor alianţe politice, care ar etala o mai largă reprezentativitate a puterii de stat. În cazul nostru, colaborarea dintre PCRM şi PPCD, cu implicarea sporadică a PDM-ului, reprezintă un exemplu de asigurare de către partide a unei mai mari legitimităţi a puterii de stat. În felul acesta se argumentează o dată în plus caracterul pluralist şi democratic al sistemului politic moldovenesc. Pluralismul politic face ca guvernul să depindă mult de parlament. Ceea ce, în opinia noastră, este un moment benefic, fiindcă nu uzează şi rutinizează rolul forului legislativ, ca în cazurile sistemului de partide dualist.

În ceea ce priveşte regimul politic, atunci după reformele constituţionale din vara anului 2000, el este unul parlamentar. Tipul regimului politic este foarte important pentru stabilitatea şi colaborarea puterilor de stat[155]. Practica politică moldovenească a anilor '90 a demonstrat că în cazul semiprezidenţialismului existent la acel moment colaborarea dintre ramurile puterii a fost „o misiune gen imposibilă". Problema era de natură dublă: pe de o parte, este vorba despre divizarea prerogativelor, iar pe de altă parte, se are în vedere chestiunea responsabilităţii. În aceste sens era foarte des întâlnită situaţia, când preşedintele se afla în conflict cu parlamentul. Aceasta din cauza că nu se cunoştea cine are mai multe atribuţii şi unde se finisau atribuţiile unei puteri, şi se începeau a celelaltei. În final, fiecare putere explica greutăţile şi haosul politic şi economic din ţară prin faptul că nu i se permite să activeze. Un alt factor negativ era constituirea partidelor în mod forţat – de sus în jos – pentru a sprijini preşedintele în exerciţiu. În acest sens, trecerea de la semiprezidenţialism la parlamentarism a reprezentat un pas decisiv şi favorabil dezvoltării principiului separaţiei şi colaborării puterii. De asemenea, au fost fortificate şi mai mult poziţiile partidelor politice în societate. Problema însă constă în faptul că nu s-a mers până la capăt, s-a lucrat doar cu jumătăţi de măsură. Se are în vedere că instituţiei prezidenţiale i s-a păstrat un şir de atribuţii, ce în regimurile parlamentare clasice nu se întrevăd. Este vorba întâi de toate de

---

[154] *A se vedea: Rusnac V. Sistemul de partide în Republica Moldova: problemele clasificării. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea a IV. - Chişinău: USM, 1994, p.19-33.*

[155] *Евзеров Р. Парламентаризм и разделение властей в современной России. // Общественные науки и современность, №1, 1999, с.83-94.*

dreptul la inițiativă legislativă, de atribuții în domeniul apărării şi securității etc.

Încercând să comasăm informația teoretică inițială cu observațiile vizavi de sistemul de partide şi regimul politic existent, pot fi deduse unele concluzii. În Republica Moldova, ca şi în majoritatea statelor democratice sau în curs de democratizare avansată din lume, teoria clasică a separației puterilor a suferit o modernizare, datorită rolului jucat de partidele politice. Se are în vedere că nu poate fi vorba de o separație strictă dintre ramurile executivă şi legislativă. Ca şi în majoritatea statelor citate, este vorba de o separație şi colaborare între partidul sau partidele de guvernământ (majoritare) şi opoziție. Însă în virtutea caracterului pluripartidist a sistemului de partide acest fenomen (de comasare a puterilor în stat) nu trebuie de absolutizat. Dimpotrivă, rolul forului legislativ rămâne a fi unul extrem de important, în care pot fi discutate şi dezbătute chestiuni atât de către partidele de guvernământ, cât şi de către cele de opoziție. În Republica Moldova, spre deosebire de unele state cu sistem bipartidist, parlamentul nu s-a transformat într-un apendice al executivului. Principiile separației la nivel de atribuții şi colaborării la nivel de funcționalitate sunt o realitate, fapt ce nu poate fi apreciat decât satisfăcător. În acelaşi timp, nu trebuie de negat dinamica generală de creştere a rolului executivului, prezentă şi în cazul sistemului politic moldovenesc.

Despre rolul puterii executive, în persoana guvernului Republicii Moldova, mărturiseşte şi caracterul actelor emise. Astfel, după modelul majorității democrațiilor contemporane, unde principiul separației puterilor nu cunoaşte o rigiditate accentuată, Parlamentul Republicii Moldova a investit Guvernul şi cu instituția delegării legislative – ordonanțele. Acest pas fiind un rezultat firesc a modernizării raporturilor dintre autoritățile publice. Conform articolului 102 al Constituției Republicii Moldova, Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe şi dispoziții. Pentru studiul de față primordiale sunt ordonanțele[156]. Ele se emit în conformitate cu legea specială de abilitare, în condițiile procedurii delegării legislative[157]. În acest fel executivul este în drept pe o perioadă limitată (definită în timp) să participe la activitatea de legiferare. Totuşi practica politico-administrativă în domeniu este destul de săracă, în sensul că procedura de legiferare în Republica Moldova rămâne a fi o prerogativă a Parlamentului țării.

---

[156] *Vezi: Legea Republicii Moldova privind actele normative ale Guvernului şi ale altor autorități ale administrației publice centrale şi locale, nr.317-XV din 18 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 208-210 / 783 din 3 noiembrie 2003.*

[157] *Vezi: Legea Republicii Moldova privind abilitarea Guvernului de a emite ordonanțe, nr.304-XV din 11 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.163-166 / 660 din 1 august 2003.*

În ceea ce priveşte rolul nemijlocit al partidelor în constituirea şi activitatea puterilor legislativă şi executivă, vom enunța că el este unul fundamental. Concluzia respectivă rezultă din faptul că puterile în cauză sunt în primul rând de natură politică, şi doar după aceea administrativă sau legislativă. Cât priveşte Parlamentul, atunci, de la sine înțeles, că componența sa este aleasă în cadrul unui scrutin electoral. Conform legislației electorale moldoveneşti (în special, al Codului Electoral), partidele politice sunt principalii concurenți electorali. Nu este mare secret faptul că legislația electorală a Republicii Moldova favorizează partidele politice, în detrimentul candidaților independenți. Aici se includ aşa variabile ca pragul electoral, care poate fi considerat drept unul discriminatoriu pentru candidați independenți – 3%, în condițiile în care, matematic vorbind, unui deputat din forul legislativ al Republicii Moldova îi revine un procent din voturile alegătorilor. Totodată, candidaților independenți le este impusă condiția de a colecta semnături în susținerea sa. În fine, un rol hotărâtor îl are tipul scrutinului utilizat – cel proporțional, care, prin definiție, avantajează partidele politice.

Drept consecință, activitatea Parlamentului se desfăşoară cu concursul direct şi exclusiv (în istoria politică Republicii Moldova nu au existat situații când candidații independenți ar reuşi să depăşească pragul electoral) al partidelor politice. Altceva, că deja după alegeri anumiți deputați pot părăsi formațiunile politice ce i-au promovat şi astfel să devină deputați independenți sau neafiliați politic. Faptul că Parlamentul se constituie în baza partidelor este un lucru firesc şi general acceptat în practica electorală şi politică democratică contemporană. Avantajul principal este că deputații aleşi pe liste de partid sunt ghidați în mod ordonat de anumite idei şi, respectiv, activitatea parlamentului este una mai ordonată şi efectivă.

Rolul partidelor politice în învestirea guvernului la fel este unul definitoriu. Conform articolului 98, aliniatul 1, al Constituției Republicii Moldova, procedura de formare a Guvernului demarează prin consultarea fracțiunilor parlamentare, care, la rândul lor, în baza legislației se formează din partidele ce au trecut pragul electoral. Ulterior, investirea şi activitatea cabinetului ministerial va depinde categoric de votul de încredere din partea forului legislativ. Acelaşi articol stabileşte că „încredere Guvernului se acordă cu votul majorității deputaților aleşi” (prin majoritate absolută). Paralel, potrivit articolului 106, aliniatul 1 „Parlamentul la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, îşi poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților”. Pe lângă aspectele de ordin politic, considerăm că legislatorul ar fi trebuit să concretizeze în textul aliniatului citat, despre ce fel de majoritate se vorbeşte: absolută – majoritatea deputaților aleşi, sau relativă – majoritatea deputaților prezenți. Concluzia noastră este că partidele au un rol important

nu doar în formarea cabinetului de miniştri, ci şi în activitatea acestuia. La acest capitol, nu trebuie de uitat despre o trăsătură fundamentală a regimului politic parlamentar – răspunderea Guvernului în fața Parlamentului.

În aceeaşi consecutivitate a concluziilor şi deducerilor semnalate mai sus, se înscrie şi relația partide politice – Preşedintele Republicii Moldova. Odată cu modificările constituționale din 2000, persoana Preşedintelui este dependentă de votul partidelor politice parlamentare. În acest fel, Preşedinția devine o continuare a politicii promovate de o anumită (sau anumite) formațiune (i) politică (e). Conform articolului 78 al Constituției Republicii Moldova, Preşedintele statului este ales de către deputații din Parlament, cu votul a trei cincimi din totalul celor aleşi. În ceea ce priveşte procedura de demitere, atunci ea la fel este inițiată de către deputați. Dar aici mai intervine şi Curtea Constituțională, fiindcă demiterea este posibilă în cazul săvârşirii unor fapte prin care se încalcă prevederile Constituției. Respectiv, în mod intenționat – fără temei juridic, Preşedintele nu poate fi demis, chiar dacă există un număr suficient de deputați ce doresc demiterea acestuia (două treimi din numărul deputaților aleşi).

De aici se poate de dedus, că dacă în cazul Guvernului pentru exprimarea votului de neîncredere este necesară doar propunerea deputaților, atunci pentru demiterea Preşedintelui mai este necesară şi o motivație – încălcarea de către acesta a Constituției. În acest caz, se cere intervenția terței părți – Curtea Constituțională, care conform articolului 135, aliniatul 2, punctul (f) „constată circumstanțele care justifică (…) demiterea Preşedintelui Republicii Moldova". În lipsa acestora deputații nu există nici un motiv de a iniția procedura de demitere a Preşedintelui. Plus la toate, dacă votul de neîncredere acordat Guvernului este echivalat cu majoritatea deputaților, atunci pentru a demite Preşedintele sunt necesare voturile a două treimi din numărul deputaților aleşi (un număr de voturi mai mare decât cel necesar alegerii autorității vizate). Concluzia este că Preşedintele Republicii Moldova se bucură de o mai largă autonomie față de Parlament (şi implicit față de partidele politice), decât Guvernul.

Din cele expuse mai sus am putea enunța următoarele concluzii ce reies din conținutul problemei discutate. Constituția Republicii Moldova consfinţeşte dezvoltarea societății moldoveneşti în conformitate cu principiile şi standardele democratice contemporane: este prevăzut separația puterilor în stat, sunt reglementate mecanismele şi limitele constituționale ale colaborării între cele trei puteri de stat clasice: legislativă, executivă şi judecătorească. De menționat, că un rol aparte în sistemul relațiilor de putere statale este atribuit Curții Constituționale, care nu se înscrie în nici una din ramurile puterii menționate şi se supune doar Constituției țării.

Partidele politice joacă un rol fundamental în realizarea puterii statului. Ele se situează la baza formării şi funcţionării puterilor statului de natură politică: legislativă şi executivă. În pofida faptului că datorită partidelor politice teoria clasică a separaţiei puterilor nu mai are conţinutul său de altădată, acestea nu ai ştirbit definitiv diferenţele de prerogative şi responsabilitate între legislativ şi executiv. Acest fenomen poate fi observat în baza exemplului sistemului politic din Republica Moldova, unde în virtutea regimului parlamentar existent şi a pluralismului de partide, rolul Parlamentului, în raport cu Executivul, nu a scăzut în măsura în care această tendinţa s-a prefigurat în sistemele de partide dualiste. În ţara noastră forul legislativ şi reprezentativ continuă să joace un rol primordial în activitatea puterilor de stat, ceea ce şi este firesc pentru o societate democratică şi reprezentativă.

Bibliografie

Collin P. Dicţionar de politică şi administraţie. – Bucureşti: Editura Universul Dalsi, 2000.

Drăganu T. Drept constituţional şi instituţii politice. Tratat elementar (vol. I). – Bucureşti: Lumina Lex, 2000.

Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G. Crestomaţie de drept constituţional (vol. I). – Bucureşti: Lumina Lex, 1998.

Kitschelt H., Mansfeldova Z., Markowski R., Toka G. Post-communist party systems competition, representation and inter-party cooperation. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Legea Republicii Moldova privind abilitarea Guvernului de a emite ordonanţe, nr.304-XV din 11 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.163-166 / 660 din 1 august 2003.

Legea Republicii Moldova privind actele normative ale Guvernului şi ale altor autorităţi ale administraţiei publice centrale şi locale, nr.317-XV din 18 iulie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.208-210 / 783 din 3 noiembrie 2003.

Muraru I. Drept constituţional şi instituţii politice. – Bucureşti: Editura Actami, 1997.

Popa V. Dreptul public. – Chişinău: Editura AAP, 1998.

Pouvoir executif, pouvoir legislatif et pouvoir jurisdictionnel en France. // Российско-французская серия, №8, 1995.

Rusnac V. Sistemul de partide în Republica Moldova: problemele clasificării. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea a IV. – Chişinău: CE USM, 1994.

Rusu I. Drept Constituţional şi instituţii politice. – Bucureşti: Lumina Lex, 2004.

Separația puterilor în stat. // www.dadalos.org/rom/Demokratie/grundkurs_3/ebenen.htm
Tutunaru M. Probleme teoretice şi practice în edificarea statului de drept. Autoreferat al tezei de doctor în drept. – Chişinău: ULIM, 2005.
Евзеров Р. Парламентаризм и разделение властей в современной России. // Общественные науки и современность, №1, 1999.
Мишин В. Проблемы разделения властей в государстве в переходном периоде (сравнителъно-правовой анализ). Autoreferat al tezei de doctor în ştiințe politice. – Chişinău: Academia de Ştiințe a Moldovei, 2003.
Нарлиев А. Взаимосвязь горизонтального и вертикального разделения властных полномочий. // Власть, №4, 2006.
Пантин В., Лапкин В. Восприятие западных институтов и ценностей в постсоветском пространстве. // Политические исследования, №1, 2004.
Рыбаков А., Татаров А. Исполнительная власть как фактор развития российского общества. // Власть, №12, 2002.
Щербак А. Коалиционная политика российских партий. // Политические исследования, №1, 2002.

Prezentat la redacție
la 23 aprilie 2007

COMPARTIMENTUL
<u>RELAȚII INTERNATIONALE</u>

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА НА ПРИМЕРЕ МОЛДО-РОССИЙСКИХ МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ[158].

Любовь БРЫСЯКИНА
Российская Федерация, Орел
Орловская Региональная Академия Государственной Службы
Кафедра геополитики и внешнеполитической деятельности России, аспирантка

Suspendarea existenței Uniunii Sovietice a pus bazele etapei de determinare a locului său în sistemul relațiilor internaționale pentru toate repub-licile sovietice foste. Rusia şi Moldova, pe parcursul unei perioade istorice mari, se dezvoltau în condiții asemănătoare, de aceea, în situația actuală, acestea au toate punctele de plecare pentru dezvoltarea intensivă a legă-turilor favorabile. Prezența tradițională a Rusiei în spațiul postsovietic european se explică prin interesele sale în Europa, adînci şi de lungă durată. Astăzi rolul Rusiei în sistemul relațiilor internaționale trebuie înțeles ținîndu-se cont de urmările geopolitice actuale de existență şi dezvoltare a spațiului postsovietic. Interesele de întărire a siguranței naționale determină necesitate de creare a zonei țărilor prietene. Rusia şi Moldova intră în numărul acestor state, deoarece toate acestea sunt cerute de spațiul lor geopolitic unic care prezintă importanță strategică pentru ambele țări.

The USSR collapse initiated the period of the determination of one's place in the system of international relations for all post soviet republics. Russia and Moldova during the long historical period were developing in similar conditions, that is why at present they have all premises for the intensive development of mutually beneficial relations. The traditional presence of Russia on the post soviet area is explained by it vital and long term interests in Europe. The role of Russia in today's system of international relations should be taken in considering the modern geopolitical consequences of post soviet area presence and development. The interests of national safety and security

---

[158] Рецензент – доктор хабилитат политических наук Сергей НАЗАРИЯ

consolidation define the need for the range of friendly countries. Russia and Moldova are included in the number of these countries, as is required by their interconnected geopolitical area that is of strategic importance for both countries.

С распадом СССР и образованием новых независимых государств произошли существенные изменения в геополитическом положении новообразовавшихся субъектов международных отношений. Начальный этап становления государственности всех бывших советских республик прошел под лозунгом самоидентификации и определения своего места в системе международных отношений. Конец существования СССР детерминировал центробежные процессы на всем постсоветском пространстве, в связи с тем, что период начала 90-х гг. характеризовался выбором ориентации на международной арене, и многие молодые государства перспективы своего будущего развития связывали со странами западных демократий. Не стала исключением и Молдова, но, несмотря на это, Россия и Молдова имеют объективные предпосылки для интенсивного развития взаимовыгодных отношений, обусловленные причинами долгого совместного социального, гуманитарного, экономического и политического развития.

Оба государства входят в восточноевропейский регион постсоветского пространства, самый крупный по всем общественно-хозяйственным показателям, где исторически сложились устойчивые геополитические, экономические, этнические и культурные связи стран и народов. Большое значение для данного региона имеет общая ситуация на мировой арене, сложившаяся в начале 90-х годов. Распад СССР означал принятие постсоветскими и постсоциалистическими государствами новой парадигмы политического и социально-экономического развития. В результате ликвидации Организации Варшавского Договора в регионе Восточной Европы образовался своеобразный геополитический вакуум, который в ближайшие годы необходимо было заполнить новым содержанием. На тот период времени все еще по логике «холодной войны» Россия не могла стать даже партнером в строительстве постбиполярной системы международных отношений[159]. Любые ее попытки сказать свое слово в мировой политике начала 90-х годов пресекались на корню. Но ситуация изменилась, и на современном этапе, Россия в значительной

[159] *Дахин В.Н. Основные тенденции мировой политики на рубеже третьего тысячелетия. // Геополитические вызовы и внешнеполитическая деятельность России. – Москва, 2002, с.56.*

степени восстановила свою осеобразующую роль на евразийском пространстве.

Интересы России в Молдове имеют давние исторические корни. Эта территория всегда выполняла роль плацдарма для проникновения на Балканы и этот интерес в настоящее время нисколько не уменьшился[160]. Борьба за выход к Черному морю и стремление контролировать Черноморские проливы на протяжении всей российской истории были обусловлены геополитическими особенностями российского государства. Столетиями Западная Европа в своем противостоянии с Османской империей ревностно относилась к усилению России в Черноморском регионе и на Балканах. Она всегда преследовала политические и экономические цели, заключавшиеся в создании транспортного коридора в направлении на Восток[161].

Согласно классическим теориям геополитики, крупные государства, находящиеся в сердцевине того или иного континента, чаще всего ощущают себя в невыгодном положении, поскольку могут быть окружены. Они стремятся укрепить свою безопасность, двигаясь в направлении естественных преград – гор и морей[162]. Именно поэтому последствия распада СССР определили воздействие географического фактора на реализацию государственной политики России. В советский период геополитическое пространство, контролируемое единым государством, граничило либо с территориями, находящимися под покровительством США, либо с Китаем. С началом независимого развития сложилась такая ситуация, что, с одной стороны, эти государства были уже признаны на мировой арене и являлись законными соседями, а, с другой стороны, еще несколько лет назад они вместе с Россией были частями унитарного государства с общей экономикой, а также границей, коммуникациями и энергетической системой.

Вновь апеллируя к истории, важно отметить, что уже после Второй мировой войны ситуация на мировой арене была такова, что присутствие России на Балканах и отстаивание ее геополитических интересов играли стабилизирующую роль в достаточно взрывоопасном регионе. Как только влияние России на полуострове ослабло по причине ее внутренних проблем, разразился ряд межнациональных конфликтов, вследствие

---

[160] *Назария С. К вопросу о вероятности восстановления территориальной целостности Республики Молдова в свете молдо-российских отношений // Anale stiinţifice ale USM, 2001, Т. III, с.175.*

[161] *Дергачев В.И. Геоэкономика (современная геополитика). – Киев, 2000, с.160.*

[162] *Буриан А. Международные отношения, внешняя политика и дипломатия. Курс лекций. – Кишинев, 2005, с.219.*

чего балканский кризис конца XX в. оказал большое отрицательное влияние на экономическую и политическую ситуацию большинства стран региона.

В настоящее время с ослаблением Черноморского флота роль Молдовы в качестве сухопутного пути к Средиземноморью только возрастает. За последние годы геостратегическое значение региона усилилось за счет получения Молдовой выхода к Дунаю в районе населенного пункта Джурджулешты. Государственный интерес для Молдовы представляет постройка на берегу Днестра, в непосредственной близости от Черного моря нефтетерминала.

В последние годы на всем постсоветском пространстве усиливается тенденция перераспределения зон влияния, идет формирование нового баланса сил, в котором происходит изменение позиций отдельных государств и образуются новые коалиции и союзы. К тому же наличие обширной зоны нестабильности вызывает изменение соотношения тенденций интеграции и дезинтеграции на всем европейском континенте. Поэтому адекватным «ответом» России может считаться сохранение дружественных отношений с такими жизненно важных для нее стратегическими регионами, какими являются Крым, Беларусь, Молдова. Регионы, где Россия все еще может сохранить благоприятную перспективу на будущее[163]. Геополитические интересы Запада и России на Балканах никогда не совпадали, но это не говорит о том, что достижение консенсуса невозможно.

Россия как евроазиатская страна имеет глубокие и долгосрочные национальные интересы в Европе. Но к началу XXI в. ее место и роль в процессе формирования нового мирового порядка изменились. В складывающейся системе международных отношений Россия имеет веские основания оставаться одной из полноценных великих держав, но для этого необходимо, чтобы стержнем ее политики были коренные национальные интересы. Роль России в системе международных отношений следует понимать с учетом современных геополитических последствий существования и развития постсоветского пространства. Интересы укрепления национальной безопасности России определяют необходимость создания пояса дружественных России государств[164]. Молдове, в свою очередь, чтобы в полной мере реализоваться в качестве субъекта

---

[163] *Климов Е. Молдова в контексте геополитических интересов России в Юго-Западной Европе: история, современность и перспектива. // Внешняя политика Республики Молдова. – Кишинев, 1998, с.197.*

[164] *Тихомиров Ю.А. Геополитические императивы безопасности Российского государства. // Государство и право, 2005, №1, с.84-85.*

мировой геополитики, необходимо более тесное политическое, экономическое и культурное сотрудничество с крупными акторами современной международной системы, в том числе и с Россией.

Череда событий 2003-2005 годов на территории постсоветского пространства – так называемые - «цветные революции» в Грузии, Украине, Киргизии - дали возможность говорить об изменении системы международных отношений на пространстве бывшего СССР, а также о начале нового этапа политических трансформаций в странах СНГ. Бывшие советские республики потратили около десяти лет на формирование новой парадигмы политического развития, в течение которых шел процесс формирования национальных политических элит, пришедших на смену постсоветской бюрократии. Важно отметить, что во многом именно СНГ помогло своим независимым участникам стать Национальными государствами и полноправными акторами международных отношений. Наступил второй этап самоопределения, когда решается вопрос, к чему стремятся новые государства[165].

Сегодня большинство из составляющих СНГ стран – зрелые независимые государства. В каждом регионе, в том числе и в Молдове, имеют свои интересы другие глобальные игроки, такие как ЕС и США[166]. При разнонаправленности геополитических и геоэкономических устремлений у большинства участников СНГ одним из принципов внутренних взаимоотношений стал принцип вступления в многосторонние соглашения как внутри, так и за пределами бывшего Союза. Примером подобного субрегионального сотрудничества стал ГУАМ, оформившийся в 2000-2001 годах. Очевидно, что внешнеполитические ориентиры и приоритеты субрегиональных структур СНГ не всегда совпадали и совпадают. В частности создание ГУУАМ изначально шло вразрез с интересами России. Но, принимая во внимание все отрицательные стороны пути эволюции СНГ, важным итогом появления наряду с ГУАМ еще нескольких региональных организаций на постсоветском пространстве стало утверждение, что многоформатная и разноскоростная интеграция – модель, приемлемая для этого пространства. Она подтверждает возможность свободы действий, возможность существования в рамках СНГ, а также возможность дальнейшего безболезненного «цивилизованного развода» государств.

---

[165] *Рябов А. Москва принимает вызов «цветных» революций. // Pro et Contra, 2005, июль-август, с.26.*

[166] *Иноземцев В. Будем ли праздновать 20-летие СНГ? // «Экономическое обозрение. Логос-пресс», 2006, 24 ноября, с38.*

Сегодня Молдова стремится стать частью Европы, идентифицировать себя как европейское государство, а затем, возможно, и вступить в Европейский Союз. Таким образом, в то время как в Европе продолжается процесс консолидации, постсоветское пространство все больше дифференцируется и подвергается фрагментации, а сфера реального влияния Москвы продолжает сужаться. В то же время резкое уменьшение роли и влияния России не отвечает конкретным интересам стран СНГ.

Тому есть несколько причин. Во-первых, Россия продолжает играть ведущую экономическую роль по отношению к большинству новых государств, в том числе и по отношению к Молдове. Во-вторых, она – крупнейший поставщик энергоресурсов, емкий рынок для товаров. В-третьих, российский капитал – крупный инвестор. Инвестиции из России составили 21,2% от всех средств, поступивших в Молдову за последние 10 лет[167]. Россия продолжает оставаться главным внешнеэкономическим партнером Молдовы. Наконец, Россия давно стала реципиентом массовой трудовой миграции из стран СНГ, в том числе и из нашей республики.

Россия остается одним из важнейших факторов безопасности в регионе. Устойчивое развитие России – важная составляющая стабильности по всей периферии ее границ. Россия – один из основных «держателей региональных балансов». Несмотря на то, что в одиночку Россия не в состоянии разрешить ряд конфликтов, в том числе и в Приднестровье, мирное урегулирование не возможно без активного участия России как сопосредника.

Наряду с Западом Россия, точнее, русский язык и культура, все еще остается проводником современных взглядов и идей, необходимых для процесса модернизации стран СНГ. Русский – это язык бизнеса, культуры и официального межгосударственного общения в пределах всего пространства СНГ[168]. В течение нескольких столетий русская, а потом советская культура оказывала сильнейшее влияние на формирование современного молдавского этноса и его ментальность. Роль русского языка, благодаря толерантности, существующей в Молдове, намного выше, чем в ряде других бывших советских республик. Поэтому Россия, учитывая все вышесказанное, должна основывать отношения с другими государствами на индивидуальной основе, учитывая геополитические интересы в регионе, не применяя единую для всех стратегию поведения.

---

[167] *См.: Портфель иностранных инвестиций приближается к 1 млрд. долларов США. // Банки и финансы, 2005, №9, с.29.*

[168] *Тренин Д. Россия и конец Евразии. // Pro et Contra, 2005, июль-август, с.13-14.*

Чтобы обустроить свое непосредственное окружение придется вести строительство в локальных масштабах, что будет выглядеть менее амбициозно, но иметь не меньшее, а, может быть, и большее значение. В конечном счете, отнюдь не в интересах России, чтобы «пояс добрососедства», которым она хотела бы себя окружить, ограничивался на западном направлении лишь Белоруссией, ведь Содружество – это то пространство, где Россия имеет объективные, неоспоримые и жизненные интересы[169].

С началом 2000-х годов именно понятия «государственного Интереса» и «национальной безопасности» стали отправной точкой для российской внешней политики. Российская Федерация вступила в новый век не с самыми лучшими позициями: границы оставались открытыми, территория была уменьшена, выходы к морям сужены. Значительно сократились для России и возможности железнодорожного транспорта, ведущего для страны. Для выхода к территориям европейских государств приходится преодолевать границы Украины, Белоруссии, Молдовы, а как известно, географическое положение, соседи, доступ к морям и океанам определенным образом влияют на национальную безопасность любого государства[170]. На современном этапе развития приоритетными национальными интересами России являются сохранение территориальной целостности, суверенитета и независимости государства, укрепление его позиций в мировых делах, политической стабильности, гражданского мира и согласия в обществе. Государство должно исходить из того, что его внешняя политика определяется его собственными национальными интересами и ценностями. Национальные интересы – это потребности общества, осознаваемые субъектами государственной политики как подлежащие обязательному удовлетворению и защите для обеспечения безопасного существования, эффективного функционирования и развития страны[171]. Осознавая свои национальные интересы, Россия должна сочетать их с интересами других стран и народов.

Российские авторы А.И.Буркин, А.В.Возжеников, Н.В.Синеок подразделяют национальные интересы на интересы, носящие глобальный и региональный характер и интересы субрегионального характера.

Глобальный характер имеют такие интересы, как:

---

[169] *См.: Назария С. Российская Федерация в контексте международных политических процессов современности: дис. … доктора хабилитат полит. наук. – Кишинев, 2004, с.120.*

[170] *Возжеников А.В. Национальная безопасность России: методология исследования и политика обеспечения. –Москва, 2002, с.214-216.*

[171] *Шаваев А. Национальная безопасность: некоторые вопросы теории. // Безопасность Евразии, 2005, №1, с.414.*

- предотвращение, локализация и прекращение войн и вооруженных конфликтов, угроз международному миру и безопасности;
- обеспечение суверенитета и территориальной целостности;
- борьба с международным терроризмом и др.

Национальные интересы субрегионального характера определяются прежде всего проблемами, возникшими в период самостоятельного независимого развития:

- восстановление добрососедских и взаимовыгодных связей с государствами-участниками СНГ;
- обеспечение прав и интересов коренных народов России, проживающих в бывших республиках СССР;
- завершение процесса межгосударственного разграничения;
- содействие обеспечению политической стабильности и социально-экономического благополучия сопредельных государств;
- обеспечение безопасности внешних границ России и государств-участников СНГ[172].

Таким образом, национальным интересам России отвечает стабильное внешнее окружение, поэтому приоритетное место в системе национальных интересов России занимают эффективные взаимоотношения со странами СНГ. В этом отношении автор статьи согласен с мнением российского политолога, профессора МГИМО МИД РФ В.В.Дегоева, который полагает, что по большому счету «хаос в постсоветском лимитрофе не нужен никому. Он не выгоден экономически и пагубен политически… На постсоветской шахматной доске игра соперников ва-банк всегда будет игрой на обоюдное поражение, при котором обычно торжествует третья сторона»[173]. В свете этой тенденции основная задача, стоящая перед российской внешней политикой сегодня, может быть сведена к построению новой модели отношений с некогда ближайшими союзниками.

Выход к Черному морю, связь с Балканским регионом – это выражение российской заинтересованности к Молдове, географически расположенной вблизи юго-западных границ России. Именно многовековая история России и Молдовы во многом объясняет тот факт, что этот регион является зоной интересов и национальной безопасности России. Историческая особенность исключительного положения приграничного молдавского государства и приграничного молдавского народа привело

---

[172] *Буркин А.И., Возжеников А.В., Синеок Н.В. Национальная безопасность России в контексте современных политических процессов. – Москва, 2005, с.209-210.*

[173] *Дегоев В. В. Игра на обоюдное поражение. // «Независимая газета», 2001, 23 мая, с.5.*

к тому, что на протяжении веков Молдавское княжество постоянно лавировало между великими державами, великими религиями и великими течениями, пытаясь удержаться на плаву, сохранив свой суверенитет и свою национальную идентичность[174].

С геополитической точки зрения положение современной Молдовы вывело вопросы национальной безопасности на первый план. Между Молдовой и основными потребителями ее экспортных товаров как в Западной Европе, так и в России, есть два транзитных государства, Украина и Румыния, которые вполне могут оказывать влияние на систему внешнеэкономических связей Молдовы. Внутриполитическая ситуация в республике остается нестабильной, в частности из-за многолетнего неразрешенного Приднестровского конфликта. В силу утраты традиционных рынков сбыта продукции и лишь частичной переориентации на новые, существенно сократился экономический потенциал Молдовы.

Перевод отношений в режим «дальнего зарубежья» повлек за собой ухудшение взаимоотношений с Россией. А именно, значительные ограничения для поставок на российский рынок молдавской продукции. По данным Национального бюро статистики Молдовы только за первое полугодие 2006 г. в результате введенного Россией запрета на импорт молдавской алкогольной продукции производство шампанских вин в стране сократилось более чем на 50%. Эти меры весьма плачевно отразились на состоянии всей молдавской экономики. За первое полугодие 2006 г. товарооборот между Россией и Молдовой сократился до 375,6 млн. долл. США. Молдавский экспорт в Россию снизился до 123 млн. долларов США. Только на поставках вина и безалкогольных напитков на российский рынок Молдова потеряла почти 40 млн. долларов[175].

Очевидно, что на современном этапе гораздо лучше перейти к поиску неконфронтационных путей взаимодействия. Тем более, что за сентенциями по поводу несовместимости интеграционных и кооперационных проектов на постсоветском пространстве с членством е евроатлантических организациях по большому счету ничего, кроме политики, не стоит. Россия в равной степени может противопоставить этому собственную политику, которая в полной мере опиралась бы на столь же естественные интересы своих партнеров по СНГ, в том числе и Молдовы[176]. Если

---

[174] *Буриан А. Международные отношения, внешняя политика и дипломатия. Курс лекций. – Кишинев, 2005, с.222.*

[175] *Молдавия и Приднестровье. Хроника. // Страны СНГ. Русские и русскоязычные в новом зарубежье, 2006, №152.*

[176] *Косачев К. От логики «ближнего зарубежья» к единству интересов. // Международная жизнь, 2005, №3-4, с.66.*

же речь идет о демократизации, о пересмотре и расширении экономического поля, о модернизации экспортно-ориентированного потенциала, то конфликт интересов не может иметь место, ибо Россия и Запад, в частности Европейский Союз, способны развивать в регионе самостоятельные, не противоречащие друг другу отношения.

Все это требует переоценки внешнеполитических приоритетов Молдовы на всех направлениях. С геополитической точки зрения Молдова соседствует с двумя важнейшими центрами силы, с одной стороны – это Россия, а с другой – НАТО и ЕС[177]. Румыния, непосредственный западный сосед Молдовы, с недавних пор четко определилась со своей позицией на мировой арене, вступив с 1 января 2007 г. в Европейский Союз. Таким образом, с обеих сторон Республика Молдова испытывает достаточно сильное влияние. Поэтому в системе взаимоотношений с важнейшими центрами силы, какими являются Российская Федерация и ЕС, Молдове необходимо последовательно придерживаться четкой системы национальных интересов, которые в первую очередь включают: сохранение суверенитета и целостности государства, стабильность внутреннего развития и экономический рост, здравый прагматизм во внешней политике.

Очевидно, что роль России на Дунайско-Балканском направлении значительна, особенно в области безопасности и постконфликтного сотрудничества. Уникальное геополитическое положение России предопределило широкий спектр ее внешнеполитических интересов. Из этого во все времена следовало, что Россия ни при каких обстоятельствах не может позволить себе быть пассивной на мировой арене или проводить изоляционистскую внешнюю политику. Из особенностей геополитического положения вытекает и традиция многовекторности во внешней политике. В данном контексте уместна цитата главы Совета Безопасности России И.С.Иванова: «Жизненные интересы страны всегда требовали от российской дипломатии активно развивать отношения с государствами и на Западе, и на Востоке, и на других направлениях. Такая ориентация была продиктована не столько имперскими амбициями, а прежде всего необходимостью обеспечения национальных интересов страны»[178]. На протяжении всего периода самостоятельного развития Россия в целом сохраняла приверженность курсу на преодоление самоизоляции, на вхо-

---

[177] *Croitoru V. Geopolitica in Republica Moldova: dilemele conceptuzlizarii, instruirii si realizarii. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.3 (XXXIV), 2006, p.123.*

[178] *Иванов И.С. Внешняя политика России в эпоху глобализации: ст. и выступления. – М., 2000, с. 396-398.*

ждение в мировую экономику, расширение политических, военных, культурных и других связей со всеми странами мира.

Конец XX – начало XXI вв. подтвердили, что старые геополитические истины не ушли в прошлое. Многие интересы России по-прежнему имеют глобальное измерение. Что же касается интересов региональных, и, прежде всего, в зонах традиционного присутствия России на постсоветском пространстве, то их значение для России не только не падает, но, напротив, возрастает, поскольку здесь появляются все новые и новые задачи. Не разрешая эти задачи, Россия рискует быть изолированной от мирового геополитического, а главное геоэкономического пространства. В свою очередь, Россия всегда будет в числе приоритетных союзников Молдовы, прежде всего потому, что их объединяет единое геополитическое пространство, которое представляет стратегическое значение для обоих государств. Задачей внешней политики Молдовы должно стать максимальное использование всех шансов сохранения традиционных отношений сотрудничества и взаимодействия со старыми партнерами, в том числе с Россией, несомненно, исходя из взаимной выгоды обеих сторон. Эта политика ни в коей мере не может быть направлена на ограничение их связей с третьими странами, особенно с государствами Западной и Центральной Европы. Подобная стратегия имеет шансы на успех, если Россия и Молдова, укрепляя сотрудничество в условиях регионального развития, будут одновременно принимать меры, направленные на сохранение своих традиционных связей. Только тщательно скоординированная политика даст возможность избежать появления новых политических, культурных и экономических границ и разделительных линий.

Иной ход событий может привести к дальнейшему сужению политического, экономического и культурного потенциала взаимодействия России и Молдовы. К счастью, перспективы стратегического партнерства России и Молдовы более благоприятны. Особенно, учитывая, что Россия считает Европу своим традиционным приоритетом. Именно здесь лежат основные национальные интересы России в области безопасности, социально-экономического и культурного развития. Стабильность Европы является синонимом стабильности России. Россияне не мыслят себя вне Европы; их объединяет историческое прошлое и неизбежно общее будущее. Сегодня Россия — неотъемлемая часть европейского пространства, и строительство новой Европы — демократической,

единой, без разделительных линий, имеет жизненно важное значение не только для россиян, но и для всех европейцев[179].

Библиография

Croitoru V. Geopolitica in Republica Moldova: dilemele conceptuzlizarii, instruirii si realizării. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.3 (XXXIV), 2006, p.120-136.

Буриан А. Международные отношения, внешняя политика и дипломатия. Курс лекций. – Кишинев, 2005.

Буриан А. Международные отношения, внешняя политика и дипломатия. Курс лекций. – Кишинев, 2005.

Буркин А.И., Возжеников А.В., Синеок Н.В. Национальная безопасность России в контексте современных политических процессов. – Москва, 2005.

Возжеников А.В. Национальная безопасность России: методология исследования и политика обеспечения. – Москва, 2002.

Дахин В.Н. Основные тенденции мировой политики на рубеже третьего тысячелетия. // Геополитические вызовы и внешнеполитическая деятельность России. / Под общ. ред. С.А.Проскурина. – Москва, 2002, с.54-66.

Дегоев В.В. Игра на обоюдное поражение. // «Независимая газета», 2001, 23 мая.

Дергачев В.И. Геоэкономика (современная геополитика). – Киев, 2002.

Иванов И.С. Внешняя политика России в эпоху глобализации: статьи и выступления. – Москва, 2000.

Иноземцев В. Будем ли праздновать 20-летие СНГ? // «Экономическое обозрение. Логос-пресс», 2006, 24 ноября.

Косачев К. От логики «ближнего зарубежья» к единству интересов. // Международная жизнь, 2005, №3-4, с.63-71.

Климов Е. Молдова в контексте геополитических интересов России в Юго-Западной Европе: история, современность и перспектива. // Внешняя политика Республики Молдова. – Кишинев, 1998, с.183-200.

Назария С.М. К вопросу о вероятности восстановления территорииальной целостности Республики Молдова в свете молдо-российских отношений. // Anale stiinţifice ale USM, 2001, T.III, c.173-180.

[179] *Яковенко Я.В. Россия: курсом миролюбия и прогресса. // Внешнеэкономические связи, 2004, №10, с.56.*

Назария С.М. Российская Федерация в контексте международных политических процессов современности: дис. … доктора хабилитат полит. наук. – Кишинев, 2004.
Портфель иностранных инвестиций приближается к 1 млрд. долларов США. // Банки и финансы, 2005, №9, с.29.
Рябов А. Москва принимает вызов «цветных» революций. // Pro et Contra, 2005, июль-август, с.22-33.
Тихомиров Ю.А. Геополитические императивы безопасности Российского государства. // Государство и право, 2005, №1, с.80-87.
Тренин Д. Россия и конец Евразии. // Pro et Contra, 2005, июль-август, с.6-17.
Шаваев А. Национальная безопасность: некоторые вопросы теории. // Безопасность Евразии, 2005, №1, с.409-425.
Яковенко Я.В. Россия: курсом миролюбия и прогресса. // Внешнеэкономические связи, 2004, №10, с.53-60.

Поступила в редакцию
20 мая 2007 года

MOLDOVA SI FRANTA: 15 ANI DE RELATII DIPLOMATICE[180]

Andrei NEGUȚA
Republica Moldova, Chişinău
Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene
Reprezentant Permanent al Republicii Moldova pe lîngă Consiliul Europei,
ex-Ambasador al Republicii Moldova în Republica Franceză,
doctorand la catedra Politologie şi Educație Civică a Universității de Stat din Moldova

L'année 2007 marque le 15ième anniversaire de la reconnaissance officielle de la République de Moldova par la France. Cet anniversaire est une bonne occasion pour entamer une nouvelle réflexion sur les possibilités à explorer pour renforcer le potentiel de collaboration entre nos deux pays. L'éloig-

[180] *Recenzent – doctor habilitat în ştiințe politice, profesor Valeriu MOŞNEAGA*

nement géographique qui existe entre eux ne peut être un obstacle aux sentiments et au respect réciproque.

Les relations entre Moldaves et Français datent depuis très longtemps. La France a été surtout connue dans notre région par ses idées politiques modernes qu'elle y avait promues et les ouvrages de ses intellectuels, particulièrement appréciés dans notre aire géographique. Beaucoup de jeunes Moldaves ont fait leur études à Paris. De multiples dates et événements apportent la preuve des interférences pluriséculaires et contemporaines entre la Moldavie et la France.

La coopération politique, économique, culturelle, scientifique et technique entre la Moldavie et la France est en permanente ascension. L'Organisation Internationale de la Francophonie, dont la Moldavie fait partie depuis 1997, est un instrument important de la consolidation des relations et du dialogue bilatéral moldo-français.

La coopération au niveau interrégional et local, le jumelage entre les villes moldaves et françaises, l'activité des associations d'amitié franco-moldave deviennent une composante de plus en plus importante des liens économiques et culturels entre nos deux pays.

L'histoire des relations diplomatiques entre la Moldavie et la France montre que nos pays peuvent être amies et agir ensemble, qu'elles ne se perçoivent pas avec indifférence. A présent, nos pays cherchent un nouveau dessein pour nos relations, nous avançons dans la direction d'un vrai partenariat. Il existe une certaine régularité dans le dialogue entre les présidents de nos pays, entre les ministère, les parlementaires.

Les relations franco-moldaves deviennent de plus en plus serrées à travers les prises de position communes de nos pays à l'égard des problèmes majeurs du développement européen et mondial, à travers leurs actions coordonnées sur le plan international. Nous assistons à un élargissement du diapason et à l'intensification des relations bilatérales dans une grande diversité de domaines. L'expérience de l'interaction, accumulée jusqu'à présent, la sympathie réciproque entre les peuples moldave et français, l'activité commune dans le cadre de l'Organisation Internationale de la Francophonie, d'autres organisations régionales, européennes et internationales, laissent augurer des perspectives favorables pour le partenariat moldo-français.

Anul 2007 este deosebit pentru relațiile dintre Republica Moldova şi Republica Franceză, fiind anul unei duble aniversări. Cu 15 ani în urmă, la 7 ianuarie 1992, Franța recunoştea oficial Republica Moldova, iar pe 13 martie al aceluiaşi an, stabilea pentru prima dată relații diplomatice cu țara noastră.

Aceste aniversări de 15 ani constituie un bun prilej pentru a face anumite totaluri şi a evalua calea parcursă, dar şi pentru a examina noile posibilităţi de consolidare şi valorificare a potenţialului de colaborare, direcţiile de perspectivă ale acestuia.

Astăzi relaţiile noastre au un caracter constructiv, sunt orientate spre viitor. În afară de valorile comune, ce sunt caracteristice comunităţii europene, la baza relaţiilor contemporane moldo-franceze se află coincidenţa elementelor-cheie care determină politica externă a ambelor ţări. Aceasta se confirmă prin dialogul intensiv şi cu conţinut ce are loc între ministerele de externe, alte ministere, Parlamente.

Ţările noastre se află geografic departe una de alta, nu au frontiere comune. Or, distanţa nu este o piedică sentimentelor şi stimei reciproce. Mulţi moldoveni şi francezi au remarcat nu o singură dată că unele caractere şi obiceiuri ale popoarelor noastre sunt similare.

Se observă cîteva perioade în apropierea Moldovei şi Franţei – în epoca medievală, în perioada dominaţiei otomane, pe durata aflării Moldovei (Basarabiei) sub influenţa Imperiului Rus, în timpul existenţei Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti (RSSM) şi în perioada contemporană, după declararea independenţei Republicii Moldova.

Relaţiile dintre moldoveni şi francezi sunt străvechi. Franţa a promovat dintotdeauna în regiunea noastră idei politice moderne, iar operele intelectualilor francezi au fost bine cunoscute în aria noastră geografică. Relaţiile franco-moldave s-au intensificat şi graţie comercianţilor francezi care au călătorit în Moldova. Mulţi tineri din Moldova şi-au făcut studiile la Paris, obţinînd cunoştinţe vaste şi idei moderne de schimbare a vieţii politice.

Următoarele date şi evenimente, prezentate cronologic, sunt dovada interferenţelor multiseculare şi contemporane dintre Moldova şi Franţa:

1. Marele cărturar al epocii sale şi Domnitor al Moldovei Dimitrie Cantemir scrie „Istoria Imperiului Otoman”. Reieşind din însemnătatea ei (creşterea şi descreşterea curţii otomane, posibilităţile popoarelor asuprite de a-şi cuceri libertatea), lucrarea a fost tradusă în limba franceză şi alte limbi europene[181].

2. Antioh Cantemir, fiul lui Dimitrie Cantemir, autor de ode satirice, fabule şi epigrame, a fost Ambasadorul Rusiei la Paris, cunoscîndu-i personal pe Diderot, Voltaire, Montesquieu (din Montesquieu şi Fontenelle a şi tradus); moare şi este înmormîntat în 1744 la Paris[182].

---

[181] *Cantemir D. Biografie (www.wikipedia.org//istoria)*

[182] *История дипслужбы России (www.lu.mid.ru)*

3. Nicolae N. Bantîş-Kamenski, nepot de la vară al Domnitorului Dimitrie Cantemir, a tradus în 1760 din franceză prima parte a cărţii lui Voltaire „Petru cel Mare”[183].

4. Scriitorul chişinăuian Alecu Russo a scris majoritatea lucrărilor sale în limba franceză, o perioadă de timp fiind stabilit la Paris (1848-1851). În lucrările sale scrie despre cei dintîi tineri moldoveni reveniţi de la studii din Franţa, care au pus în mişcare societatea şi au căutat să răspîndească o primă şi slabă scînteie de lumină[184].

5. Scriitorul basarabean Constantin Stamati-Ciurea (fiul marelui scriitor Constantin Stamati) a activat în calitate de diplomat în ambasada Rusiei la Paris.

6. Poetul fabulist basarabean Alecu (Alexei) Donici s-a inspirat şi a tradus din fabulele lui La Fontaine.

7. Podul peste rîul Prut dintre Ungheni şi Iaşi, construit în 1872 pe baza proiectului lui Gustave Eiffel, autorul renumitului Turn Eiffel de la Paris, este astăzi un simbol al legăturilor de prietenie.

8. În 1908, la Paris, chişinăuianul Ivan Zaikin, evoluînd pentru Rusia, devine campion mondial la luptele greco-romane.

9. Scriitorul, regizorul, actorul, cîntăreţul moldav Leon Donici (născut la Chişinău în a. 1887) şi-a publicat în Franţa romanul „Noul seminar”, iar în anii 1924-1926 a editat la Paris ziarul „Basarabia”.

10. Prietenia moldo-franceză a fost consolidată şi de compatrioţii noştri care, în componenţa Armatei Sovietice, au luptat împotriva armatei fasciste. O parte din cei care au reuşit să evadeze din prizonierat au făcut parte din Mişcarea de rezistenţă franceză. Cei ce au murit în lupta comună cu agresorul sunt înmormîntaţi la cimitirul din oraşul Noye-sur-Seine şi alte localităţi.

11. În prezent, chişinăuianca Elmira Scripcenco evoluează pentru Franţa la turneele internaţionale de şah, este multiplă campioană a Franţei.

12. Scriitorul şi actorul moldovean Victor Voinicescu-Soţchi, stabilit în prezent la Paris, publică cărţi în limba franceză.

Astăzi, limba franceză este un mijloc de comunicare şi integrare culturală la nivel european. Poeţii moldoveni Nicolae Esinencu şi Arcadie Suceveanu sunt prezenţi cu poeziile lor traduse în franceză pe pagina internet „La Poésie prend langue(s): Poètes d’Europe”[185], iar poetesa Irina Nechit-Popa, prin poeziile sale traduse în limba franceză de Alain Paruit şi Odile Serre, face le-

---

[183] *Un mare arhivist de viţă moldovească. // Moldova 2005 / 3-4 / p.18*

[184] *Russo A. Biografie (www.wikipedia.org //istoria)*

[185] *www.perso.cegetel.net/Poesie d’Europe*

gătura între Chişinău şi Paris, pe care îl consideră centrul spiritual al Europei[186].

13. Începînd cu 1997, timp de un deceniu deja, Republica Moldova este membru al Organizației Internaționale a Francofoniei, din care fac parte 61 de țări, „motorul” cărora este Franța. Autoritățile franceze susțin Moldova în realizarea intenției de a găzdui Summit-ul Francofoniei din 2012 la Chişinău.

14. Constituția Republicii Franceze a servit ca bază pentru elaborarea Constituției Republicii Moldova din anul 1995. La baza Moldovei moderne se află o componentă franțuzească la nivel instituțional, legislativ, cultural, precum şi în viața cotidiană.

15. În Franța se află în prezent mulți moldoveni (conform datelor MAE francez, la 1 ianuarie 2007, 6000 cetățeni moldoveni obținuseră actele necesare pentru o activitate legală în Franță)[187]. Pe mulți dintre ei îi cunosc, am observat elanul lor, dorința de a se face remarcați şi necesari în această țară extraordinară, servind astfel indirect interesele Moldovei şi promovînd imaginea unei țări bogate în talente şi oameni muncitori.

Prin ce se explică marele interes al Moldovei pentru Franța? Ce reprezintă Franța, care sunt caracteristicile ei?

Voi prezenta cîteva cifre, pe care le consider foarte elocvente:

Populația Franței reprezintă 1% din populația mondială (63 mln. locuitori). Fiind țara cu cel mai vast teritoriu din Europa de Vest, Franța se numără printre membrii fondatori ai Organizației Națiunilor Unite (ONU) şi cei 5 membri permanenți ai Consiliului de Securitate ONU şi este membru fondator al Uniunii Europene. Franța este o democrație organizată ca stat unitar şi republică semi-prezidențială. Este o națiune dezvoltată, avînd în anul 2006 cea de-a 6-ea economie mondială, fiind al 5-lea exportator, a 4-a țară în domeniul investițiilor străine, al 3-lea exportator de servicii, a doua țară exportatoare de produse agro-alimentare[188].

„Franța este o națiune înflăcărată şi independentă, ea reuşeşte să-şi mențină rangul, ...afirmîndu-şi locul său în lume”[189]. Acest loc în lume a fost dobîndit prin eforturile francezilor, prin capacitatea lor de adaptare, prin gustul pentru inovare şi spiritul întreprinzător.

Relațiile dintre Moldova şi Franța găsesc susținere în rîndurile populației republicii, 2% din participanții la sondajul organizat în cadrul serviciului

---

[186] *www.capalest.sk/fr/2002/part/mo*

[187] *Raportul de activitate al Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză pentru anul 2006, p.19*

[188] *www.diplomatie.gouv.fr//Moldavie*

[189] *Déclaration télévisée de M. Jacques Chirac, Président de la République Française, Palais de l’Elysee, le 11 mars 2007*

«OMNIMAS» din noiembrie 2006 au indicat că Franța este țara care poate să ajute cel mai mult Republica Moldova să devină membru cu drepturi depline al Uniunii Europene (cel mai înalt rezultat, egal cu Germania, din țările Europei, membre ale UE)[190].

Franța susține Moldova în calea pe care a ales-o, îi sprijină năzuința de a se apropia de Europa şi doreşte să dea un nou impuls relațiilor politice, economice, culturale, ştiințifice, dintre Moldova şi Franța[191].

După obținerea independenței Republicii Moldova, relațiile moldo-franceze s-au dezvoltat considerabil, s-au multiplicat vizitele oficiale şi de lucru, s-a creat un parteneriat politic, economic şi cultural. Franța a susținut eforturile Republicii Moldova de aderare la Consiliul Europei şi alte organizații regionale şi europene. Perioada de după anul 1991 poate fi numită istoria nouă a relațiilor dintre țările noastre.

Cadrul juridic al relațiilor moldo-franceze cuprinde 8 acorduri şi convenții care reglementează cooperarea bilaterală în plan politic, economic, cultural, ştiințific şi alte domenii. Cel mai important este Tratatul de înțelegere, prietenie şi cooperare dintre Republica Moldova şi Republica Franceză, semnat la Paris la 29 ianuarie 1993 şi ratificat de Parlamentul Moldovei (nr.85-XIII din 28 ianuarie 1994)[192].

Cooperarea culturală, ştiințifică şi tehnică este determinată de acordul dintre Guvernele țărilor noastre, semnat în noiembrie 1994 şi intrat în vigoare la 1 iulie 1995[193]. Cooperarea în domeniul agriculturii şi dezvoltării rurale are loc conform protocolului de înțelegere dintre ministerele de specialitate, care este în vigoare din octombrie 1997[194]. Condiții favorabile pentru oamenii de afaceri au fost asigurate prin intrarea în vigoare la 3 noiembrie 1999 a acordului dintre guvernele țărilor privind încurajarea şi protejarea reciprocă a investițiilor şi, la începutul anului 2007, a acordului dintre Guvernele țărilor cu privire la evitarea dublei impuneri şi prevenirea evaziunii fiscale cu referire la impozitele pe venit şi proprietate.

Cooperarea economică moldo-franceză este în permanentă ascensiune. În răstimp de 10 ani, volumul comerțului exterior al Moldovei cu Franța a crescut de 9 ori, evoluînd de la 9,5 mln. dolari SUA[195] la 86,5 mln. dolari în

---

[190] *Barometrul socio-politic, 26 noiembrie 2006 (www.imas-inc.md)*

[191] *Discours prononcé par M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'Université d'Etat de Moldavie, Chisinau, le 4 septembre 1998.*

[192] *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.23. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.233*

[193] *idem, vol.18, p.410*

[194] *ibidem, p.408*

[195] *Date statistice privind relațiile comercial-economice între Republica Moldova şi Franța. // Nota Ambasadei Republica Moldova în Franța, 20 februarie 1998*

2006[196]. Totuşi, Franța rămîne un furnizor modest pentru Republica Moldova şi se situează pe locul 10. Şi Moldova ocupă o poziție slabă în schimburile comerciale ale Franței, fiind al 128-lea client şi al 134-lea furnizor. Structura exportului moldav în Franța reflectă structura economiei – primele două sunt produsele agricole (64%) şi textilele. În total, volumul schimburilor comerciale a progresat în 2005 față de anul precedent cu 16.4%, cu un excedent comercial pentru Franța de 21.5 mln. euro.

În domeniul investițiilor directe în Moldova, Franța ocupă locul 7 (2.1%) cu 18 mln. de dolari SUA. Domeniile privilegiate sunt următoarele: telecomunicațiile – France Telecom este acționar majoritar în capitalul operatorului de telefonie mobilă Voxtel; materialele de construcție – grupul Lafarge a privatizat uzina de ciment din Rezina; sectorul agro-alimentar – Lactalis, Via Lacta (produse lactate), Bargues Agro Industrie (prelucrarea nucilor) şi Beten (plante aromatice).

Anii 2005-2006 au permis concretizarea unor proiecte de anvergură. Grupul francez Lactalis a achiziționat o uzină de lapte şi 2 uzine de brînzeturi, care însumează 1.400 de angajați. Investitorii francezi au devenit majoritari în grupul Via Lacta, specializat în fabricarea lactatelor şi a înghețatei. Filiala turcă a grupului francez Areva a primit un credit al Băncii Mondiale de 5,5 mln. de euro pentru un proiect ce va fi realizat în Moldova în domeniul energetic. Grupul Sagem Défense Sécurité va activa în domeniul cărților de identitate biometrice, Alcatel va furniza furnitură pentru telecomunicații, banca franceză Société Générale a cîştigat tenderul la vînzarea unui pachet unic de 5 mln. de acțiuni (70,57%) ale băncii moldave Mobiasbanca în sumă de 18,4 mln. euro. Societatea franceză Schneider negociază în prezent participarea sa la construcția unei stații electrice[197].

Numărul întreprinderilor cu capital francez sau mixt a crescut de la 21 în a.1996 pînă la 113 (la 1 ianuarie 2007).

Este adevărat că cifrele ce caracterizează relațiile economice moldo-franceze sunt modeste, dar e îmbucurător faptul că dinamica lor este pozitivă, ascendentă.

Reformele economice îndrăznețe pe care le promovează Guvernul conform Programului său de modernizare a țării, adoptarea de acte normative noi şi modificarea celor existente în domeniul economic de către Parlamentul Moldovei vor permite investitorilor străini, inclusiv francezi, să fie mai numeroşi pe piața moldovenească şi să investească sume mai consistente.

---

[196] *Date statistice privind comerțul exterior al Republicii Moldova cu Franța în anii 2004-2006. // Biroul Național de Statistică, nr.07-21/17 din 14 februarie 2007*

[197] *Relations économiques. // www.diplomatie.gouv.fr/Moldavie*

Un important instrument de consolidare a relațiilor şi a dialogului bilateral moldo-francez îl constituie Organizația Internațională a Francofoniei (OIF), care reuneşte 61 de state ale lumii sau circa o treime din comunitatea mondială, cu un total de 131 milioane de locuitori sau 2.5% din populația lumii.

Republica Moldova a devenit membru al OIF în anul 1997 la Summit-ul şefilor de state şi guverne de la Hanoi, Vietnam, şi astăzi menifestă entuziasm şi adeziune pentru limba franceză şi programele de cooperare economică, culturală şi lingvistică.

Întrevederile periodice ale conducătorilor țării şi diplomaților moldoveni cu Secretarul General al OIF dl Abdou Diouf şi mai ales cele de la sfîrşitul anului 2006 – începutul anului 2007 ale dlui Marian Lupu, Preşedintele Parlamentului Republicii Moldova, şi dlui Andrei Stratan, viceprim-ministru, Ministru al Afacerilor Externe şi Integrării Europene, au permis intensificarea dialogului țării cu Organizația.

În acest domeniu, Cooperarea Guvernului francez cu Moldova se efectuează prin intermediul Alianței Franceze, o instituție puternică, cu o bogată experiență şi cadre calificate. Doar în anul 2006, 57 de cetățeni ai țării au beneficiat de burse franceze în diferite domenii – de studii, de doctorat, de cercetări ştiințifice, de stagiu pedagogic, lingvistic, tehnic, artistic, agricol.

Au devenit tradiționale relațiile Universității de Medicină din Chişinău cu Universitatea din Nantes, ale Universității Agrare din Moldova cu Liceul agricol din Magnac Laval, ale Universității de Stat din Moldova cu Universitățile din Paris, Grenoble, Strasbourg.

Pentru specialiştii moldoveni din domeniile chimiei, medicinii, literaturii, informaticii, dreptului, perfecționării lingvistice, creşterii animalelor, agronomiei, partea franceză utilizează de asemenea posibilitățile instituțiilor de învățămînt din Saint-Etienne, Bourgogne, Clermont-Ferrand, Toulouse, Besançon.

Studenții filierelor francofone din Moldova găsesc de asemenea sprijin la reprezentanții din Moldova ai Agenției Universitare a Francofoniei, care organizează serate de prezentare a stagiilor profesionale, a concursurilor interactive etc.

În cadrul OIF activează de asemenea Asociația internațională a primarilor francofoni, care reprezintă o rețea de oraşe şi asociații naționale care tind să promoveze buna guvernare municipală şi de susținere a primarilor în politica lor urbană. Din Asociație face parte şi municipiul Chişinău.

În prezent, Republica Moldova candidează pentru dreptul de a găzdui în 2012 la Chişinău organul suprem al OIF – Conferința şefilor de State şi de Guverne. Summit-ul de la Chişinău poate intensifica propagarea idealurilor

Francofoniei în țara noastră, care în drumul său spre democrație şi dezvoltare va avea relați mai bune şi mai eficiente cu lumea francofonă.

O componentă din ce în ce mai importantă a legăturilor economice şi culturale devine cooperarea la nivel interregional, local. Exemple de legături directe active este cooperarea dintre oraşele Bălți şi Lyon, Călăraşi şi Villefranche, Chişinău şi Grenoble.

De asemenea, s-a majorat substanțial rolul societății civile în dezvoltarea relațiilor dintre țările noastre. Una dintre tendințele zilei este crearea asociațiilor de prietenie moldo-franceză. În prezent, numărul acestora este de aproximativ 30, cele mai active dintre ele fiind „Les Moldaviens" din Bordeaux, Asociația culturală France-Moldavie din Dijon, „Passerelle Alsace-Moldavie" din Haguenau etc.

În opinia mea, prezintă interes examinarea relațiilor moldo-franceze şi prin prisma construcției europene. Republica Moldova a semnat la 22 februarie 2005 Planul de Acțiuni cu Uniunea Europeană, tinde să-şi armonizeze legislația cu standardele europene, doreşte să obțină susținerea Franței în calea dificilă şi lungă de integrare în UE.

Franța, împreună cu Germania, constituie „motoarele" comunității europene, vocea ei în multe probleme continentale este determinantă, si cu toate acestea Franța a fost primul stat membru al UE care a spus „Nu" proiectului Constituției Europene (a doua a fost Olanda) la referendumul național din mai 2005. Înseamnă aceasta o contradicție, este bine determinată strategia Moldovei de a miza pe Franța în ascensiunea ei spre structurile europene?

Răspunsurile la aceste întrebări le găsim în discursurile conducătorilor Franței. Dominique de Villepin, prim-ministrul Franței, consideră că francezilor nu le este frică de Europa, ei vor doar să ştie încotro ea merge. „Lărgirea rapidă a continentului i-a surprins pe compatrioții noştri. Ei înțeleg legitimitatea şi necesitatea istorică a acestui proces, avînd în acelaşi timp temeri privind consecințele economice şi sociale pe care le implică lărgirea Europei. Să ne acordăm timpul necesar pentru a ne cunoaşte mai bine şi a construi împreună cu noile state"[198].

Preşedintele Franței Jacques Chirac este de aceeaşi părere şi consideră că refuzul proiectului Constituției Europene, exprimat de francezi şi olandezi, a scos la iveală multiplele întrebări pe care le ridică calea urmată de construcția europeană şi capacitatea unei Uniuni mai vaste şi mai diverse de a-i face pe cetățenii săi, în special pe cei mai vulnerabili, să se simtă în siguranță într-o perioadă în care tendințele mondialiste se fac din ce în ce mai simțite. „Vreau să vă împărtăşesc convingerea mea: construcția europeană, născută din recon-

---

[198] *M.Dominique de Villepin, Discours de politique générale du Premier Ministre. // Assemblée Nationale, le 8 juin 2005, p.2*

cilierea franco-germană, este una dintre cele mai importante realizări din istoria contemporană. Continuarea ei este vitală pentru Franța, pentru securitatea noastră, pentru dezvoltarea noastră economică şi pentru locul care ne revine în lume. Pentru a răspunde îngrijorării legitime exprimate de concetățenii noєtri, am decis să refacem spiritul de încredere, dînd prioritate Europei proiectelor şi restabilind echilibrul dintre obiectivele lărgirii şi cele ale aprofundării"[199].

La propunerea Franței şi altor membri ai comunității, Europa tinde să ajungă la un nou consens, care ar deschide calea pentru noi decizii privind ameliorarea funcționării Uniunii, iar pentru a ajunge la un nou acord, vor fi utilizate posibilitățile preşedinției în UE a Germaniei şi Portugaliei în 2007 şi a Franței în 2008.

Istoria relațiilor diplomatice dintre Moldova şi Franța demonstrează că țările noastre pot prieteni şi acționa împreună, ele nu se percep indiferent. Şi Moldova este necesară Franței, aceasta am simțit-o în activitatea mea la Paris, în contactele avute, o observ şi în prezent în timpul îndeplinirii funcției de Reprezentant Permanent al țării pe lîngă Consiliul Europei, la Strasbourg, Franța. Acum țările noastre caută împreună un nou desen al relațiilor, ne miєcăm în direcția unui parteneriat adevărat. Există o anumită regularitate în dialogul dintre preşedinții țărilor noastre, dintre ministere, parlamentari. Francezii ne cunosc mai bine. Totuşi, țările şi societatea civilă nu participă încă suficient de activ la apropierea dintre Franța şi Moldova. De aceea, consider că principalul nostru obiectiv trebuie să fie consolidarea colaborării noastre la nivel oficial, dar şi „coborîrea" acesteia pe pămînt, pentru a deveni practică şi cotidiană.

Moldova este situată la o răscruce strategică, în sînul Europei de Sud-Est, ceea ce poate facilita integrarea ei în structurile europene. Republica Moldova trebuie să devină o punte între Orient şi Occident, între lumea mediterană şi aria Mării Negre. Dacă acest proiect politic va reuşi, Moldova îşi va găsi locul ei în sînul Uniunii Europene, cu ajutorul Franței şi altor țări moderne.

Concluzie

Relațiile moldo-franceze urmează o linie ascendentă. Ele devin mai trainice prin poziția comună a celor două țări în problemele cheie ale dezvoltării europene şi mondiale, prin acțiunile lor coordonate pe arena internațională. Se lărgeşte diapazonul şi se măreşte intensitatea legăturilor bilaterale în cele mai diverse domenii. Experiența interacțiunii, acumulată pînă în prezent, sim-

---

[199] *Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion de la présentation des vœux du corps diplomatique, Palais Elysée, le 5 janvier 2007 (www.elysee.fr//discours)*

patia reciprocă dintre popoarele Moldovei şi Franţei, activitatea comună în cadrul Organizaţiei Internaţionale a Francofoniei, alte organizaţii regionale, europene şi internaţionale, predetermină perspectivele favorabile de dezvoltare a parteneriatului moldo-francez.

Bibliografie

Acord de cooperare culturală, ştiinţifică şi tehnică între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Republicii Franceze. // Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. – Chişinău, MOLDPRES, p. 410.

Alecu Russo. Biografie [http://www.wikipedia.org].

Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'occasion de la présentation des vœux du corps diplomatique, Palais Elysée, le 5 janvier 2007 [http ://www.elysee.fr].

Date statistice privind comerţul exterior al Republicii Moldova cu Franţa în anii 2004-2006 // Biroul Naţional de Statistică, nr.07-21/17 din 14 februarie 2007.

Déclaration télévisée de M. Jacques Chirac, Président de la République Française, Palais de l'Elysee, le 11 mars 2007.

Deleu X. Transnistrie: La poudrière de l'Europe. – Paris, Hugo et Compagnie, 2005.

Dimitrie Cantemir. Biografie [http://www.wikipedia.org].

Discours prononcé par M. Jacques Chirac, Président de la République, à l'Université d'Etat de Moldavie, Chisinau, le 4 septembre 1998.

Două vizite cu acelaşi mesaj. // Moldova şi lumea, 1997, nr.9-10, p.2 .

IMAS. Barometrul socio-politic, 26 noiembrie 2006 [http://www.imas-inc.md].

История дипслужбы России [http://www.lu.mid.ru].

Концепция внешней политики Республики Молдова (проект) // « Независимая Молдова », 2002, 30 апреля.

Moldavie [http://www.diplomatie.gouv.fr].

Parmentier F. La Moldavie à la croisée des chemins. – Paris, Editoo.com, 2003.

Poésie d'Europe [http://www.perso.cegetel.net].

Protocol de înţelegere între Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei al Republicii Moldova şi Ministerul Agriculturii şi Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii şi dezvoltării rurale // Tratate internaţionale, vol.18, p.408.

Raportul de activitate al Ambasadei Republicii Moldova în Republica Franceză pentru anul 2006, p.19.

Relations économiques avec la Moldavie [http://www.diplomatie.gouv.fr].
Tratatul de înțelegere, prietenie şi cooperare între Republica Moldova şi Republica Franceză. // Tratate internaționale, vol. 23, p.233.
Un mare arhivist de viță moldoveană. // Moldova, 2005, nr.3-4, p.18.
Villepin, de, D. Discours de politique générale du Premier Ministre à l'Assemblée Nationale, le 8 juin 2005, p.2.

Prezentat la redacție
la 21 martie 2007

SISTEMUL INTERNAȚIONAL *VERSUS* SUBSISTEMUL EUROPEAN – GENEZA ŞI FUNCȚIONAREA PRIN PRISMA TEORIILOR SISTEMICE[200]

Eduard ȚUGUI
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene,
Catedra Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Drept,
Lector,
Magistru în ştiințe politice

Ion SANDU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică,
doctor în ştiințe istorice,
profesor

This article speaks about the genesis and functional rules of international system and european subsystem. The international system and its continental (geographical) manifestation under european subsystem, that in this study is European Union(EU), have a different genesis and a functional way, though the both are „the produce" of the same continent – Europe.

The genesis and functional rules of both is analysed having as a theoretical-methodical suport systematic theories developed in international relations paradigms. The genesis of those two systems differ from the systematical

[200] *Recenzent – doctor în filosofie, conferențiar Pantelimon VARZARI*

component having a generator role – in one case the economic basis in other one the politic suprastructure. Its function differ trough coercion role and distribution of the welfare in the system. Namely the function make tempted the european subsystem for the other states, included the Republic of Moldova.

Înțelegem prin *sistem* ceea ce înțelegea şi Ludovic von Bertalanffy – *o totalitate de elemente care interacționează reciproc*[201]. Prin extensie, sistemul internațional este o totalitate de elemente(unități) în interacțiune reciprocă, interacțiune în continuă dinamică care asigură integritatea sistemului şi condiționează comportamentul fiecăruia dintre elemente pe scena internațională. Subsistemul european este expresia continentală (geografică) a sistemului internațional global şi în contextul în care construcția europeană încă nu a evoluat spre o formulă statală, care să ne permită să o tratăm ca pe un sistem politic intern, (sub)sistemul european analizat în acest studiu este Uniunea Europeană (UE).

Ipoteza fundamentală a acestui studiu este că sistemul internațional global şi Uniunea Europeană sunt două sisteme cu o geneză şi funcționare diferite, deşi ambele interacționează reciproc(Uniunea Europeană este parte a sistemului internațional şi este influențată şi influențează, prin intrări şi ieşiri, la rândul său, sistemul internațional global) şi au acelaşi „părinte biologic" – Europa. Prin urmare, încercăm în continuare să surprindem deosebirile în geneza şi funcționarea celor două sisteme având ca suport teoretico-metodologic teoriile sistemice dezvoltate în paradigmele relațiilor internaționale.

1. Sistemul internațional: teoretizarea conceptului

Conceptul de sistem este de origine greacă (reunire a mai multor lucruri într-un tot întreg) şi intră în uzul ştiințific odată cu „descătuşarea epistemologică" din secolul trecut. Dimensiunea ontologică a conceptului este utilizată încă de către Aristotel şi se regăseşte ulterior în opera multor minți luminate de-a lungul timpului, care au făcut ca noțiunea de sistem să fie una dintre cele mai vechi în tradiția gândirii europene. Dimensiunea epistemologică a conceptului, însă, a fost mult timp „camuflată" în dezbaterea filosofică privind partea şi întregul şi doar în secolul al XX-lea se eliberează de această tutelă filosofică şi cunoaşte o dezvoltare dramatică grație a trei mari curente – structuralismul, structural-funcționalismul şi teoria sistemică[202]. Aceasta semnifica o ruptură epistemologică revoluționară, prin trecerea de la ştiința carteziană, ca-

---

[201] *Bertalanffy, von, L. Das biologishe Weltbild. – Bern, 1949, p.24.*

[202] *Pentru o discuție utilă privind evoluția şi conținutul acestor curente vezi: Pichiu D. Sistem, structură, metodă structurală. – Iaşi: Gheorghe Asachi, 1996.*

re pune accentul pe analiza componentelor, la o viziune integră asupra problemelor.

Conceptul de sistem internațional nu a fost o excepție şi handicapul epistemologic l-a recuperat doar odată cu tendințele dezvoltării tuturor ramurilor ştiinței. Termenul de sistem de state, o variantă „neprelucrată” a conceptului de sistem internațional, are o lungă istorie şi a cunoscut sensuri diferite înainte de a ajunge la cel actual. Hedley Bull ne trimite în istorie până la juristul german Pufendorf, care se pare că a utilizat pentru prima dată termenul în lucrarea *De systematibus civitatum*, publicată la 1675. Ulterior, termenul de sistem a fost aplicat statelor europene de către scriitorii din secolul al XVII-lea precum Rousseau şi Nettelbladt, iar cei din perioada napoleoniană, ca Gentz şi Heeren, au dat termenului o largă utilizare[203]. Aceste percepții sistemice care s-au răspândit şi în secolul al XIX-lea şi s-au valorificat în paradigma realistă tradiționalistă sau clasică, odată cu apariția disciplinei relațiilor internaționale în secolul al XX-lea, au ținut doar de dimensiunea ontologică a sistemului internațional, fără să asigure şi o acoperire teoretico-metodologică celuia din urmă. Realiştii clasici ca Carr şi Morgenthau au „voalat” paradigma liberală (idealistă) în ceea ce mai târziu se va numi „prima mare dezbatere” şi au fost cei ce au pus bazele disciplinei. Realiştii clasici, însă, au neglijat acea „frenezie sistemică” care caracteriza ştiința la acea perioadă. Ei au fost mai mult preocupați de autodeterminarea disciplinei decât de metodologia acesteia, lucru paradoxal de altfel, iar sistemul internațional era utilizat după cum mărturisea Bull: „doar pentru a identifica un gen particular de constelație internațională”[204].

Anii '50 şi '60 au adus modificări atât în evoluția disciplinei cât şi în studierea sistemului internațional. Prin intermediul revoluției behavioriste, care domina ştiințele sociale, abordarea sistemică se infiltrează şi în disciplina relațiilor internaționale, fapt care a suscitat „ce-a de-a doua mare dezbatere” a disciplinei – realişti (tradiționalişti) *vs.* behaviorişti (modernişti). Moderniştii au criticat tradiționaliştii pentru lipsă de rigoare ştiințifică şi asumpții necritice şi au încercat să aducă disciplinei demarcație metotologică. Morton Kaplan era pionerul „aventurii sistemice” în cercetarea relațiilor internaționale prin lucrarea *System and Process in International Politics* (Sistemul şi Procesul în Politica Internațională), apărută la 1957. Deşi Kaplan a îmbrățişat ca şi David Easton, cel care punea bazele abordării sistemice în politologie, versiunea cibernetică din teoria sistemică (cea a lui Ross Ashby), cercetarea sistemelor internaționale şi a celor politice-interne, a luat, în detrimentul ambelor

---

[203] *Bull H. Societatea anarhică: un studiu asupra ordinii în politica mondială. – Chişinău: Ştiința, 1998, p.10-11.*
[204] *Ibidem.*

disciplini, traiectorii diferite. Cei mai mulți moderniști, inclusiv Kaplan, au fost, totodată, și realiști. Dezbaterea dintre ei fiind, prin urmare, doar în privința instrumentelor de cercetare, iar paradigma realistă în ansamblu nu a suferit de pe urma acestei „discuții de familie”. Astfel, în cadrul paradigmei s-au dezvoltat și alte teorii sistemice inclusiv printre realiștii clasici ca Aron și Hoffmann, care și-au adus propria contribuție la dezvoltarea dimensiunii epistemologice a sistemului internațional.

Mai mult, la sfârșitul anilor '70, realismul dă naștere unei „noi” paradigme – neorealismul – care dezvoltă în continuare carcasul teoretic al sistemului internațional. Neorealismul este legat de numele lui Keneth Waltz și de lucrarea acestuia *Theory of International Politics* (Teoria Politicii Internaționale), editată la 1979. Neorealismul, mai ales în interpretarea lui Waltz, își propune modelarea unei teorii sistemice a politicii internaționale. Waltz, după cum el se autoapreciază, aduce o contribuție dublă, epistemologică și metodologică. La nivel epistemologic, teoria lui Waltz se bazează pe o versiune atenuată a falsificaționismului. La nivel metodologic, teoria nu se bazează pe echilibrul homeostatic al teoriei cibernetice, ci se îndreaptă spre echilibrul pieței din teoria neoclasică – un mediu concurențial care respectă anumite reguli[205]. Neorealismul a mai găzduit și alte teorii sistemice, desprinse de tiparele ortodoxe ale lui Waltz și dezvoltate de autori ca B.Buzan[206] și G.Modelski[207]. Diferența inter- și intra-paradigmatică existentă între teoriile sistemice tradiționaliste, moderniste și neorealiste, conceptual nu este dramatică și nu trebuie să ne ducă în eroare multitudinea lor. Toate sunt forjate de acea „hartă realistă” lăsată de Morgenthau, ceea ce ne permite să le aliniem într-un mare curent realist al teoriilor sistemice.

Altă orientare teoretică majoră, dezvoltată autonom de cea realistă, care aduce un substanțial suport teoretic în studiul sistemului internațional este paradigma neomarxistă (teoria dependenței). Contribuția teoretică majoră a neomarxismului este de a cerceta baza economică cxapitalistă a sistemului internațional și dezvoltarea/subdezvoltarea economică, neglijate practic de teoriile realiste. Testamentul teoretic lăsat de opera lui Marx a permis autorilor neomarxiști ca S.Amin, H.Cardosso și D.Harvey să surprindă, poate cel mai bine, ceea ce ultimul numește „procese „moleculare” de acumulare de capital” și dinamica capitalismului în general. Încă un reprezentant notoriu al paradig-

---

[205] *Pentru o analiză critică a teoriei lui Waltz vezi: Guzzini S. Realism și relații internaționale. Povestea fără sfârșit a unei morți anunțate: realismul în relațiile internaționale și în economia politică internațională. – Iași: Institutul European, 2000, Capitolul 9.*

[206] *Buzan B. Popoarele statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece. – Chișinău: Cartier, 2000, Capitolul 4.*

[207] *Модельски Дж. Эволюция глобальной политики (I-II). // Полис. – Москва: РАН, nr. 3-4, 2005, p.62-82, 124-142.*

mei este I.Wallerstein, care depistează sistemicitatea economiei capitaliste şi dezvoltă o teorie sistemică în lucrarea *The Modern World Sistem* (Sistemul Mondial Modern), unde îşi expune principalele asumpţii teoretice[208].

Aceste două mari curente teoretice – realismul şi (neo)marxismul – au inspirat alte două paradigme cu vădite preocupări sistemice care au încercat, sub forme diferite, să găsească un teren de cercetare de compromis între realism şi (neo)marxism. Acestea sunt economia politică internaţională şi teoriIle sistemice dezvoltate în cadrul şcolii sovietice de relaţii internaţionale.

Economia politică internaţională, înarmată cu unele concepte realiste cum ar fi puterea, pledează în favoarea unor proiecte de cercetare care converg, în unele asumpţii, cu economia politică neomarxistă. Pionerii noii paradigme sunt pe bună dreptate consideraţi R.Gilpin şi S.Strange. Legând bogăţia şi puterea în construcţiile teoretice, economia politică internaţională integrează preocuparea realistă pentru securitate şi preocuparea marxistă pentru producţie într-o analiză mai cuprinzătoare a sistemului internaţional bazată pe un concept de putere structurală. Criticând „geometria puterii” pură propusă de realişti, Strange, spre exemplu, foloseşte perspectiva puterii structurale cu privire la patru structuri ale economiei politice globale: structura securităţii sau militară, ca la realişti; producţia, evidenţiată de marxişti; cunoaşterea şi finanţele[209].

Teoriile sistemice sovietice au fost pe nedrept neglijate în literatura specializată occidentală. Pe terenul fertil al operei marxiste şi alimentate metodologic de către salturile epistemologice ale timpului, se conturează teoriile sistemice ale şcolii sovietice de relaţii internaţionale având reprezentanţi de seamă ca Burlaţkii, Gantman, Bogaturov şi Pozdneakov. Sovieticii şi-au legat cumva demersurile teoretice de dinamica capitalului şi au păstrat actorul-clasă ca factor determinant în evoluţia sistemului internaţional, dar n-au ezitat totuţi, să pună în evidenţă, când a fost necesar, unele mecanisme machiavelice în funcţionarea sistemului. Făcând abstracţie de unele lacune conceptuale sau mai curând ideologice, se poate spune că teoriile sistemice sovietice, în special cea a lui Pozdneacov, au depăşit metodologic multe dintre cele occidentale. Dezvoltate relativ autonom de cele occidentale, iar uneori ca reacţie la cele din urmă, teoriile sistemice sovietice şi-au însuţit un limbaj teoretic, sprijinit pe un aliaj marxisto-realist, deloc neglijabil într-o abordare sistemică

---

[208] *Evaluările teoretice ale autorului le vezi în volumul al doilea: Wallerstein I. Sistemul Mondial Modern. Agricultura capitalistă şi originile economiei mondiale europene în secolul al XVI-lea. – Bucureşti: Meridiane, 1992, p.279-293.*

[209] *Стрендж С. Политическая экономия и международные отношения. / Бус К., Смит С. (ред.). Теория международных отношений на рубеже столетий. – Москва: Гардарики, 2002, p.175.*

a relațiilor internaționale. Totuşi, asumpțiile teoretico-metodologice sovietice au fost ignorate nu doar de către teoriile occidentale, dar chiar şi de către noile tendințe sistemice în literatura de specialitate rusă, unde se construiesc modele teoretice fidele mai mult realismului[210].

2. Geneza sistemelor internaționale

Acest carcas teoretic, descris succint mai sus, trebuie să ne aducă lumină într-o dimensiune, biblică poate, a sistemelor analizate în acest studiu şi anume – geneza. Din cauza că s-au inspirat mai mult din structuralism sau structuralism funcțional, teoriile sistemice analizate mai sus nu au insistat prea mult asupra genezei sistemului internațional[211]. În teoriile sistemice realiste, de cele mai multe ori se vorbeşte despre sistemul de state westphalic care ia ființă la 1648. Acceptăm, în ceea ce ne priveşte, anul, însă aceasta este doar o constatare care se leagă mai mult de apariția statelor moderne, punând accent pe suveranitate şi nu pe apariția unui sistem internațional cu o proprie logică de funcționare. Încă mai puțin se insistă asupra factorilor care au contribuit la apariția sistemului. Sunt teorii, ca cea a lui Modelski care ne orientează către anul 1494 (anul invadării Italiei de către Franța) care reprezintă o dată cu şi mai puține pretenții. Pentru a nu aminti despre teoriile lui Pozdneacov sau a lui Waltz, care din mare respect pentru sincronic au ignorat în totalitate diacronicul în cercetarea sistemului. „Structurile internaționale, – susține Waltz, – se definesc pe baza unităților lor politice fundamentale dintr-o epocă, fie că sînt oraşe-stat, imperii sau națiuni”[212].

Wallerstein, pe de altă parte, are o schemă amplă în ceea ce priveşte geneza sistemului capitalist, care are loc în lungul secol al XVI-lea, dar el descrie doar geneza bazei economice a sistemului internațional şi nu vorbeşte nimic despre suprastructura lui politică. Mai grav, el chiar neglijează existența acesteia. Această „dezorientare genetică” complică şi mai mult sarcina cercetătorului care îşi propune să descrie procesele sistemului internațional.

Geneza sistemului internațional global contemporan ne îndreaptă către Europa occidentală medievală. Începând cu secolul al XIV-lea feudalismul, însoțit de fărâmițarea politică europeană cu granițe aproximative, intră într-o profundă criză, iar Wallerstein ne relatează o interesantă discuție privind cau-

---

[210] *Воронов К. Глобальная интерсистема: эволюция, структура, тенденции. // Мировая Экономика и Международные Отношения. – Москва: РАН, nr.1, 2007, p.18-27.*

[211] *Strusturalismul şi structural-funcționalismul, spre deosebire de teoria sistemică, au avut structura ca categorie centrală şi au pus accentul pe sincronic în studierea acesteia, fără să insiste asupra diacronicului.*

[212] *Apud Guzzini S., Op. cit., p.262.*

zele acesteia[213]. Distingem la rândul nostru, două dintre acestea: una socială (organizarea producției şi organizarea politică) şi cealaltă geografică (climă, epidemologie, condiții de sol). După o mie de ani de însuşire a surplusului într-un mod feudal, a fost atins un punct al veniturelor descrescânde, când cheltuielile crescânde ale clasei dominante au crescut povara suportată de producătorii de surplus, pe fundalul unei productivități stabile. Plus la aceasta, războiul de o sută de ani (1337-1453) care a reorientat sistemele de state europene către o economie de război, a obligat producătorii surplusului să achite un impozit suplimentar. Au izbucnit răscoale țărăneşti, devenite cronice în secolele XIII-XV. De cealaltă parte, schimbarea condițiilor meteorologice (iernile aspre ale secolului al XIV-lea şi ale începutului secolului al XV-lea, precum şi secetele) a fost de asemenea natură că a redus productivitatea solului şi simultan, a sporit epidemiile care au redus cu o treime populația continetului.

La acestea se adaugă o altă serie de factori. Este vorba, în primul rând, de metalele prețioase, care după ce secole de-a rândul au ținut drumul Asiei au ajuns să fie deficitare în Europa. Ele erau căutate nu doar pentru export spre China şi India dar şi pentru asigurarea bazei monetare a circulației în Europa. Paralela dintre criza feudalismului şi deficitul de metale prețioase o face cel mai bine Engels când susține că: „măsura în care la sfârşitul secolului al XV-lea, banii au erodat din interior sistemul feudal, o reflectă acea foame de aur care a cuprins în această perioadă Europa Occidentală"[214].

Din secolul al VIII-lea e.n. principalul furnizor de aur, până la descoperirea Americilor, a fost Sudanul de Vest. În această perioadă rezervele de aur se epuizaseră iar Imperiul Otoman începea să pună probleme în tranzitarea lor. La fel s-a întâmplat şi cu argintul. Serbia şi Bosnia, care de pe la anul 1350 au devenit importante surse pentru Europa Occidentală, au fost rupte de piața europeană, în secolul al XV-lea, odată cu invadarea lor de către Imperiul Otoman.

Pe de altă parte, Europa avea nevoie de cereale (în special grâu), a căror cantitate a fost redusă din cauza factorilor climatologici, zahăr şi lemn. „Pe lângă hrană, – ne reaminteşte Wallerstein, – o altă nevoie de bază a fost lemnul – lemnul pentru foc şi lemnul pentru corăbii (şi construcția de locuințe)"[215].

---

[213] *Wallerstein I. Sistemul mondial modern. Agricultura capitalistă şi originile economiei mondiale europene în secolul al XVI-lea. – Bucureşti: Meridiane, vol.I, 1992, p.29-43.*

[214] *Энгельс Ф. О разложении феодализма и возникновении национальных государств. / О теорпи насилия. – Москва: ЭКСМО, 2003, с. 497.*

[215] *Wallerstein I. Sistemul mondial modern, vol. I, p.50.*

Recesiunea economică şi ostilitatea conjuncturală făceau din Europa un candidat improbabil la modelarea şi administrarea unui sistem internațional de dimensiuni globale. Se pare însă, că tocmai imensa presiune a acestei conjuncturi a fost acea care a făcut posibilă transformarea Europei şi, respecvtiv, a lumii. Descoperirile geografice realizate sub pavilion spaniol şi portughez au constituit premisele acestor transformări. Primul, şi probabil cel mai important, efect al descoperirilor geografice asupra Europei, a fost afluxul de metale prețioase din Lumea Nouă. „Potrivit datelor – ne reaminteşte M.Beaud – optsprezece mii de tone de argint şi două sute de tone de aur au fost transferate din America în Spania între 1521 şi 1660; după alte estimări, dublu”[216]. Această abundență de metale prețioase a dus la creşterea prețurilor şi la scăderea salariilor reale cu cca 50%.[217] Imensa discrepanță dintre prețuri şi salarii, provocată de inflație, conjugată cu ceea ce Marx numea „separarea producătorului de mijloacele de producție” şi cu dezvoltarea oraşelor au pus bazele unui nou mod de producție – capitalist. Veniturile asigurate de jefuirea Americii şi inflație au transferat o mare parte din capital dinspre consum spre investiție, iar profiturile neaşteptat de mari au încurajat orientarea în continuare către întreprinderea capitalistă.

Într-o primă instanță, guvernanții caută să împiedice aurul şi argintul să iasă din regat (în aceste metale se măsura puterea regilor), iar după eşecul acestor tentative, Țările de Jos, Anglia şi, mai puțin, Franța îşi dezvoltă un sistem manufacturier (cu precădere industrie textilă) prin intermediul căruia absorb treptat metalele prețioase din Spania şi Portugalia. Pe măsură ce aceste state din nord-vestul Europi îşi continuă demersul capitalist, prin acea proto-industrializare manufacturieră şi orientarea tot mai multă a pământurilor către păşune(pentru satisfacerea necesităților crescânde de lână şi creşterea cailor pentru transport), se accentuează necesitatea importurilor de cereale şi alte materii prime. Se produce, prin urmare, prima diviziune europeană a muncii, în care Europa răsăriteană (estul Elbei, Polonia, Boemia, Silezia, Ungaria şi Lituania) devine parte complementară a unui sistem capitalist în devenire. Europa de Est furniza cereale şi alte materii prime, pe filiera baltică, şi importa bunuri manufacturate. Cu acele state din nord-vestul continentului în centru şi America Hispanică şi Europa răsăriteană la periferie, se constituie baza economică a sistemului mondial care a supraviețuit până astăzi. Sistemicitatea este reflectată de natura schimburilor comerciale din sistem, care nu mai este un comerț bogat, cu bunuri de lux, ci este un comerț de mare volum şi cu produse vitale care a generat interdependența economiilor implicate.

---

[216] *Beaud M. Istoria capitalismului. De la 1500 până în 2000. – Chişinău: Cartier, 2001, p.25.*
[217] *Ibidem.*

Sistemul a facilitat apariția economiilor naționale, iar capitalul acumulat, în special în statele din centrul sistemului, a permis salarizarea unui vast aparat birocratic, care să strângă taxele, şi armatelor naționale. Mai mult, pentru a fi competitiv, acel capitalism negustoresc şi manufacturier avea nevoie de state puternice pentru a-l susține, deci capitalul se asocia perfect cu anarhia multipolară care se articula. Astfel, *sistemul mondial capitalist şi-a însuşit un modul politic ca expresie firească a logicii funcționării sale*. Moaşa suprastructurii politice a sistemului a fost războiul de treizeci de ani (1618-1648) şi Pacea de la Westfalia după care susține N.Ciachir: „viața internațională intră sub imperiul unor legi politice, care cu unele întreruperi vor domina popoarele până la apariția Ligii Națiunilor”[218]. Prin urmare, baza economică capitalistă a fost „părintele” suprastructurii politice[219]. Nu putem, astfel, da dreptate lui Kissinger care susține că: „Richelieu a fost părintele sistemului statal modern”[220]. Richelieu, fără ai contesta calitățile personale de invidiat, a fost doar omul epocii sale.

Dinamica capitalismului şi logica teritorială a extins sistemul intrnațional şi i-a sporit integritatea, ca până la sfârşitul secolului al XIX-lea sitemul să ajungă la o dimensiune globală, iar Europa şi-a rezervat statutul privilegiat de centru al sistemului.

Dacă în constituirea sistemului internațional rolul predominant a aparținut bazei economice, instituirea Uniunii Europene a aparținut prin excelență suprastructurii politice, deşi instrumentele au fost economice. Consecința principală a repetatelor transformări sistemice din prima jumătate a secolului al XX-lea, care au culminat cu a doua conflagrație mondială, a fost deplasarea centrului sistemic dinspre Europa spre Statele Unite şi Uniunea Sovietică. Astfel, ostilitatea sistemului față de continent, SUA şi URSS demarau o competiție globală care se suprapunea în Europa, şi vechile contradicții interne, legate în special de problema franco-germană, au orientat statele europene către proiectarea unui sistem care s-a dovedit a fi diferit de cel apărut pe continent cu câteva secole în urmă. Şase state (Franța, RFG, Belgia, Olanda, Italia şi Luxemburg) au pus bazele acestui (sub)sistem original continental[221].

Primele relizări practice au fost semnarea, la 1951, Tratatului instituind Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oțelului (CECO) şi Tratatele pentru instituirea unei Comunități Economice Europene (CEE) şi a unei Comunități

---

[218] *Ciachir N. Istoria Relațiilor Internaționale de la Pacea Westfalică (1648) până în contemporanietate (1947). – Bucureşti: Oscar Print, 1998, p.20.*

[219] *Categoriile de bază şi suprastructură le împrumutăm de la Marx, dar schimbăm semnificația suprastructurii şi extindem formula la macronivel.*

[220] *Kissinger H. Diplomația. – Bucureşti: BIC ALL, 2002, p.50.*

[221] *Pentru a înțelege motivațiile individuale ale acestor state vezi spre exemplu: Jinga I. Uniunea Europeană. Realități şi perspective. – Bucureşti: Luminaflex, 1999, p.18-19.*

Europene a Energiei Atomice (CEEA), semnate la 1957 la Roma. Etapele construcției au trecut prin semnarea Actului Unic European (1986), Tratatului Uniunii Europene (1992) şi au culminat cu semnarea Constituției Europene, eşuată cei drept în ratificare, la 29 octombrie 2004. Sistemul continental european s-a extins şi el, ajungând la 1 ianuarie 2007 să cuprindă 27 de state, şi a sporit în integritate, Uniune Vamală(1968), Piață Comună cu cele patru libertăți de circulație (1993) şi Uniune Economică şi Monetară încheiată la 1999, odată cu introducerea monedei unice euro. Extinderea la fel ca şi geneza diferențiază, prin urmare, cele două sisteme. Extinderea sistemului internațional a fost orientată spre „căutarea de periferie" şi antrenarea ei în acel comrț asimetric, iar instrumentele extinderii nu au fost cele mai ortodoxe. Statele sau teritoriile pe seama cărora s-a produs extinderea au fost înglobate în sistem, de cele mai multe ori, fără voia lor. Statele pe seama cărora s-a extins UE, de cealaltă parte, au fost cele care au solicitat admiterea şi, de regulă, au fost obligate să facă față unor criterii economice, politice şi sociale pentru a demonstra că s-au încadrat parametrilor ceruți de acest „sistem elitar".

III. Configurația puterii şi redristibuția în funcționarea sistemelor

Aceste diferențe privind geneza, precum şi extinderea, nu sunt nimic în raport cu diferența în privința funcționării celor două sisteme. Funcționarea este procesul cantitativ al sistemului care reflectă modalitatea de interacțiune a elementelor sale. Teoriile sistemice realiste, care au descris o structură fundamentală a sistemuluil (anarhia) şi o structură distribuțională (numărul de mari puteri sau poli în sistem), au descris funcționarea în termenii luptei pentru putere, iar legitatea principală a funcționării – balanța de putere. Într-o structură anarhică, statele(elementele) interpretează structura sistemului şi acționează pentru a-şi asigura securitatea. Acțiunile țin de echilibrarea puterii statului sau coaliției mai puternice, prin alianța cu alte state. Astfel, dacă un element din sistem tinde să-şi asigure hegemonia, celelalte formează alianțe pentru a tempera pretențiile celuia din urmă. Deşi Hoffmann introduce dimensiunea verticală a sistemului (interacțiunea centru-periferie), pe lângă cea orizontală (interacțiunea marilor puteri), teoriile sistemice realiste au rămas ostatice a acestor preocupări orizontale din funcționarea sistemului, legate de competiția marilor puteri pentru dominație în sistem.

Teoriile sovietice, deşi au adus critici dure celor occidentale, s-au inspirat „clandestin" de la ultimile, în ceea ce priveşte funcționarea sistemului. Doar că în locul balanței de putere au utilizat termenul de echilibru dinamic, esența căruia nu diferă de cea a balanței de putere.[222]

---

[222] *Поздняков Э.А. Системный подход и международные отношения. – Москва: Наука, 1976, p.82-108.*

Neomarxismul, pe de altă parte, suplineşte această „breşă conceptuală” lăsată de realiţti şi se concentrează pe analiza funcţionării verticale a sistemului. Dacă marxismul ortodox a descris raportul dintre clase, neomarxiştii, păstrând şi această contradicţie dintre capital şi forţa de muncă în studiul lor, extind contradicţia la macronivel, la nivelul sistemului internaţional. Astfel, dacă la realişti structura fundamentală este anarhia, la neomarxişti sistemul este obligatoriu ierarhic. Alte duă categorii introduse de neomarxişti sunt centrul (statele sau regiunile unde este concentrat capitalul) şi periferia (statele sau regiunile exploatate de către centru). Wallerstein introduce şi categoria de semiperiferie, care funcţionează ca o curea de transmisie între centru şi periferie. Aceasta presupune o diviziune mondială a muncii, lucru respins de Waltz, spre exemplu. Legitatea funcţionării sistemului se rezumă la exploatarea permanentă a periferiei de către centru, prin intermediul corporaţiilor transnaţionale şi a instituţiilor financiare internaţionale. Astfel, profitul din periferie este treptat absorbit de către centru (absorbţia surplusului)[223].

Poate paradoxal, pentru şcolile respective, ambele modele de funcţionare se regăsesc în funcţionarea sistemului internaţional. Lupta pentru putere şi explicit balanţa de putere au însoţit dimensiunea orizontală a sistemului internaţional, iar anarhia a contribuit la declanşarea unor sângeroase războaie între marile puteri. Balanţa de putere a fost cea care a oprit Franţa, pe timpul lui Ludovic al XIV-lea şi a lui Napolen, sau Germania sub conducerea lui Hitler. Marile puteri au modelat coaliţii „echilibratoare” pentru a opri perturbatorii. La fel de veridică este şi tatonarea periferiei de către centru, care s-a accentuat şi mai mult odată cu revoluţia industrială din secolul al XIX-lea, când capitalul industrial a intrat cu o nouă forţă în periferie şi a accentuat diviziunea mondială a muncii existente.

Astăzi sistemul internaţional este instituţionalizat, prin Organizaţia Naţiunilor Unite, şi multe practici existente în trecut nu-şi mai au rostul, din moment ce diplomaţia multilaterală mediază interacţiunea dintre elemente. Aceasta nu exclude, însă, din sistem darwinismul social, iar retorica neoliberală nu trebuie să ne dezorienteze în perceperea politicii internaţionale. Este adevărat că regimul sistemului internaţional s-a modificat considerabil, dar aceasta se datorează mai mult sporirii integrităţii sistemului(ceea ce tot mai des se numeşte globalizare) şi factorului descurajator(arma nucleară) decât slabelor instituţii ONU sau renunţarea polilor sistemici la lupta pentru putere. Mai mult, recentele evenimente care au loc în Orientul Mijlociu, Asia Centrală, Caucaz, Africa şi America Latină ne demonstrează că asistăm la o reaşezare geopolitică la nivelul întregului sistem, reaşezare la care participă activ toate

---

[223] *Vezi: Guzzini S., Op. cit., p.306-316.*

centrele de putere, fără asentimentul ONU sau alte scrupule morale, şi în primul rând hegemonul – Statele Unite. Dimensiunea verticală a sistemului a suferit la fel modificări importante. Periferia este oficial independentă iar ajutoarele umanitare care se îndreaptă spre țările subdezvoltate, atât prin intermediul organizațiilor internaționale (guvernamentale şi nonguvernamentale) cât şi direct de la guvernele din centru, fac existența periferiei mai tolerabilă. Mai mult, liberalizarea comerțului mondial şi, în special, a piețelor de capital internaționale, aduc mari beneficii unor state periferice prin scurgere de capital şi tehnologie de la centru. Investițiile străine directe care intră în periferie sunt cel mai grăitor exemplu în acest sens şi bunăstarea este exemplificată de unele state asiatice şi latinoamericane. Dar, totodată, periferia a devenit şi mai vulnerabilă la capitalul speculativ, iar criza financiară asiatică din 1997-1998 este mostra vulnerabilității tot mai sporite față de acest fenomen. Multe regiuni periferice rămân cu perspective sumbre asupra dezvoltării într-un sistem internațional globalizat[224]. Pentru a nu aminti aici despre prerogativele asimetrice din sistemul ONU - marile puteri postbelice şi-au rezervat dreptul la veto în Consiliul de Securitate.

De cealaltă parte, (sub)sistemul european este la fel un sistem instituționalizat. Dar instituțiile căruia (în special Comisia Europeană, Parlamentul European şi Curtea Europeană de Justiție), au caracteristici supranaționale, statut ce le conferă o altă putere de decizie decât celor ale ONU, deşi este adevărat încă limitată. Pe dimensiunea orizontală sistemul este tripolar, personificat în trei centre de putere şi anume: Germania, Marea Britanie şi Franța. Pe lângă reprezentativitatea pe care şi-au rezervat-o în instituțiile Uniunii, unde au o scuză demografică, polaritatea europeană s-a observat cel mai mult în timpul negocierilor cu Iranul, privind programul său nuclear, în care cele trei state au negociat în numele UE. Fiecare dintre cele trei state are propria viziune, sau cel puțin nu o are deloc, asupra viitorului Uniunii şi s-ar complace în rolul de lider european. Echilibrarea reciprocă între cei trei, la care i-au activ parte state din eşalonul doi ca Spania şi Italia, are mult în comun cu balanța de putere, însă este, totuşi, o balanță atenuată de putere. Modul cum sunt gestionate conflictele în sistem, îl apropie pe acesta de ceea ce Buzan numea „anarhie matură" şi deşi dispute există în sistem, şi nu puține[225], putem fi siguri că niciodată nu se va ajunge la un conflict militar în interiorul UE.

---

[224] *Медведев В. Глобализация экономики: тенденции и противоречия. // Мировая Экономика и Международные Отношения. – Москва: РАН, nr.2, 2004, p.3-10.*

[225] *Vezi spre exemplu: Гавриков Д. Европейский Союз как территория противоречий. // Мировая Экономика и Международные Отношения. – Москва: РАН, nr.12, 2004, p.88-95.*

Funcționarea sistemului european diferă şi mai mult de cea a sistemului internațional pe dimensiunea verticală. Spre deosebire de sistemul internațional unde surplusul este scos treptat din periferie şi adus spre centru, în Uniunea Europeană periferia este altfel tratată. Aici periferia recepționează investiții substanțiale în infrastructură şi în cei mai importanți factori de promovare a condițiilor favorabile producătorilor de bunuri şi servicii. Capitalul este orientat spre sporirea cererii în periferie pentru a susține prin aceasta diferite sectoare industriale. Sistemul capitalist este unul care polarizează. În UE această polarizare este redusă la maxim, atât la micronivel prin reducerea decalajului dintre cei bogați şi cei săraci(chiar cu riscul de a sufoca capitalul), cât şi la macronivel, prin reducerea decalajului dintre centru şi periferie, prin redistribuție.

Redistribuția sau coeziunea se realizează prin câteva mecanisme şi s-a accentuat pe măsura evoluției Uniunii Europene[226]. Principalele instrumente redistributive sunt puse la dispoziție de aşa numitele Fonduri Structurale, care grupează laolaltă Fondul European pentru Dezvoltare Regională (ERDF-European Regional Development Fund), Fondul Social European (ESF-European Social Fund) şi Fondul European pentru Îndrumare şi Garantare în Agricultură (EAGGF-European Agricultural Guidance and Guarantee Fund). Prin intermediul acestor fonduri, care mereu au crescut, au fost alocate cele mai mari resurse statelor şi regiunilor periferice (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Resursele financiare alocate prin intermediul Fondurilor Structurale, 1975-2006[227].

Anul	*Milioane ecu / euro*	*Procentajul din bugetul UE*
1975 (ecu)	257	4,8
1981 (ecu)	1.540	7,3
1987 (ecu)	3.311	8,1
1992 (ecu)	18.557	25,0
1998 (ecu)	33.461	37,0
2002 UE 15(euro)	30.865*	30,0
2006 UE 15 lărgită (euro)	41.250	35,0

Notă: * La prețurile din 1999

[226] *Pentru o analiză mai amplă a evoluției şi conținutului mecanismului redistributiv europea vezi: Wallace H., Wallace W. (coord.) Procesul politic în Uniunea Europeană. – Chişinău: Arc, 2004, p.249-271; Tsoukalis L. Noua economie europeană revizuită. – Chişinău: Arc, 2000, p.194-216.*

[227] *Sursa: Wallace H., Wallace H. Procesul politic în Uniunea Europeană. – Chişinău: Arc, 2004, p.250.*

Un alt mecanism a fost Fondul de Coeziune, creat în 1992 pentru a pune la dispoziţie fonduri suplimentare pentru cei "patru săraci" (Grecia, Spania Portugalia şi Irlanda), în special pentru susţinerea proiectelor de mediu. Aceste state trebuiau să primească prin Fondul de Coeziune cca 15 mlrd. de ecu până în 1999 şi cca 18 mlrd euro până în 2006.

La aceste fonduri se adaugă Banca Europeană de Investiţii (BEI) înfiinţată prin Tratatul de la Roma şi a cărui obiectiv este de a acorda împrumuturi pentru investiţii, cu dobândă scăzută, aprobate în vederea susţinerii obiectivelor UE. Iar în 1992 a fost creată şi Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BERD), care a fost creată pentru a susţine, prin acordare de împrumuturi, reformele structurale din statele Europei Centrale şi de Est.

Acesta este, în linii mari, mecanismul de tratare preferenţială a periferiei în UE, care pare să dea peste cap teoriile dependenţei. Rezultatele acestui tratament, conjugate cu masivele investiţii în economiile statelor mai sărace, ni le demonstrează doar câteva cifre. De la aderare până în 2002, Spania a cunoscut o creştere a PIB-lui pe cap de locuitor de la 71,7% la 82,2% a nivelului mediu UE, iar Portugalia de la 54,5% la 74,6%. Pentru a nu aminti despre "tigrul european" Irlanda, care de la 58,8% în 1972 a ajuns la 125% în 2002[228]. Iar statele din Europa Centrală şi de Est, recent aderate, au cele mai mari ritmuri de creştere economică din UE. Dreptul la veto, care să recunoaştem este o gradaţie între state, îl au toate statele din sistem, nu doar mai marii lui. Să ne amintim doar de blocarea de către Polonia a negocierilor contractuale cu Rusia, înaintea ultimului summit UE – Rusia.

4. Concluzii

Prin urmare, Europa a găzduit apariţia a două tipuri de sisteme internaţionale. Unul internaţionalist, care s-a extins asupra întregului glob, care are o dinamică nu tocmai ortodoxă şi este nemilos cu cei slabi. Celălalt, deşi aflat în interiorul primului şi supus presiunilor acestuia, are o logică diferită de funcţionare în care este redusă la maxim lupta pentru putere şi redistribuţia bogăţiei în sistem este benefică şi pentru periferie. Doar că de data aceasta, cel puţin deocamdată, Europa şi-a rezervat noua creaţie doar pentru „uz intern". Reflecţia logică care se impune ţine de plasamentul Republicii Moldova în raport cu cele două sisteme. Alternativele care sunt astăzi, ca să scoatem din calcul alte perspective şi mai sumbre, au fost descrise mai sus. Fie rămânem în sistemul internaţional neprotejaţi de construcţia europeană, fie ne integrăm în acest „sistem elitist", care are respect faţă de periferie şi îi stimulează dez-

[228] *Борко Ю. Расширение и углубление европейской интеграции. // Мировая Экономика и Международные Отношения. – Москва: РАН, nr.7, 2004, p.18-20.*

voltarea social-economică. Ar fi regretabil, mai ales dacă luăm în calcul hazardul cu care sistemul internațional a tratat Moldova de-a lungul evoluției sale, şi inexplicabil pentru generațiile viitoare, dacă am rata cea mai mare oportunitate sistemică care am avut-o pe parcursul istoriei!

Bibliografie

Beaud M. Istoria capitalismului. De la 1500 până în 2000. – Chişinău: Cartier, 2000.

Bull H. Societatea anarhică: un studiu asupra ordinii în politica mondială. – Chişinău: Ştiința, 1998.

Buzan B. Popoarele statele şi teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece. – Chişinău: Cartier, 2000.

Ciachir N. Istoria Relațiilor Internaționale de la Pacea Westfalică (1648) până în contemporanietate (1947). – Bucureşti: Oscar Print, 1998.

Jinga I. Uniunea Europeană. Realități şi perspective. – Bucureşti: Luminaflex, 1999.

Pichiu D. Sistem, structură, metodă structurală. – Iaşi: Gheorghe Asachi, 1996.

Kissinger H. Diplomația. – Bucureşti: BIC ALL, 2002.

Wallace H., Wallace W. (coord.). Procesul politic în Uniunea Europeană. – Chişinău: Arc, 2004.

Wallerstein I. Sistemul Mondial Modern. Agricultura capitalistă şi originile economiei mondiale europene în secolul al XVI-lea. – Bucureşti: Meridiane, vol. I-II, 1992.

Медведев В. Глобализация экономики: тенденции и противоречия. // Мировая Экономика и Международные Отношения. – Москва: РАН, nr.2, 2004.

Модельски Дж. Эволюция глобальной политики (I-II). // Полис. – Москва: РАН, nr.3-4, 2005.

Стрендж С. Политическая экономия и международные отношения. / Бус К., Смит С. (ред.). Теория международных отношений на рубеже столетий. – Москва: Гардарики, 2002.

Воронов К. Глобальная интерсистема: эволюция, структура, тенденции. // Мировая Экономика и Международные Отношения. – Москва: РАН, nr.1, 2007.

Prezentat la redacție
la 17 aprilie 2007

COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO

LISTA
literaturii în domeniul ştiinţei politice (culegeri, monografii), apărute în Republica Moldova în an.2006-2007/b.

Calitatea creşterii economice şi impactul ei asupra dezvoltării umane. Republica Moldova: Raportul Naţional de Dezvoltare Umană 2006. Programul naţiunilor Unite pentru Dezvoltare. – Chişinău, PNUD, 2006, 164 p.

Cooperare regională şi integrare europeană în Sud-Estul Europei: studii de caz. / Coord. V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău, CEP USM, 2006, 196 p.

Gotişan Iu. Evoluţii, tendinţe şi pronosticuri referitoare la piaţa muncii din Republica Moldova în apropierea acesteia de standardele UE. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 48 p.

Грибинча В., Пырцак О. Средства массовой информации и избирательная кампания. – Кишинэу, T-par SRL, 2007, 70 c.

Guţuţui V., Miron V. Armonizarea politicilor de gestionare a resurselor naturale şi patrimoniului cultural pentru încurajarea turismului transfrontalier în cadrul parteneriatului Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 86 p.

Institutul de Stat de Relaţii Internaţionale din Moldova. Anuar ştiinţific. Coord. V.Beniuc. Vol.4. Procese integraţioniste europene. Dezvoltarea economică în contextul globalizării. Ajustarea dreptului naţional la legislaţia internaţională. Aspecte comparativ-contrastive în filologia contemporană. – Chişinău, ISRM, 2006, 268 p.

Lucinschi P. Moldova şi moldovenii. – Chişinău, Cartea Moldovei, 2007, 336 p.

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (XXXVI), 2007. / Red. V.Moşneaga, Gh.Rusnac. – Chişinău, CEP USM, 2007, 169 p.

Osoianu I. Consolidarea capacităţii administrative pentru implementarea Planului de Acţiuni Uniunea Europeanu – Republica Moldova. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 74 p.

Postică A., Postică P. Analiza legislaţiei cu privire la reintegrarea victimelor represiunilor politice în drepturile civile. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 48 p.

Preaşca I., Prohniţchi V., Oprunenco A. Securitatea energetică a Republicii Moldova în contextul extinderii Uniunii Europene. – Chişinău, Bons Offices, 2007, 68 p.

Republica Moldova – casa noastră comună. Materialele conferinței republicane ştiințifico-practice. Chişinău, 21 august 2006. Culegere de lucrări ştiințifice. / Республика Молдова - наш общий дом. Материалы республиканской научно-практической конференции. Кишинев, 21 августа 2006 г. Сборник научных статей. – Chişinău, Business-elita, 2006, 201 p.

Салем Е.А. Современные конфликты и способы их урегулирования: на примере приднестровского и палестино-израильского конфликтов. – Кишинев, ИПЦ Молд.ГУ, 2007, 156 с.

Sandu I., Colațchi A. Politologia. Întroducere în studiu ştiinței politice. Ediția a IV-a. – Chişinău, 2007, 196 p.

Snegur M. Labirintul destinului. Memorii. Vol.I – Chişinău, Combinatul Poligrafic, 2007, 857 p.

Tărîță O. Protocol, ceremonial, eticheta. – Chişinău, Transparency International Moldova, 2006, 214 p.

Теоса В. Республика Молдова: практические социальные политики в контексте глобализации труда. – Chişinău, CEP USM, 2006, 407 p.

Țîrdea B., Noroc L. Politologie (Curs de prelegeri). – Chişinău: Pontos, 2006, 246 p.

Informația
a fost prezentată de V.MOŞNEAGA,
doctor habilitat în ştiințe politice, profesor şi
R.RUSU, magistru în ştiințe politice, lector

CERINȚE FAȚĂ DE MATERIALELE PREZENTATE PENTRU PUBLICARE ÎN „MOLDOSCOPIE (PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)”:

Revista ştiințifică trimestrială **„MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)”** apare din 1992. Editorul este Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de Relații Internaționale, Ştiințe politice şi Administrative. O persoană poate fi autor şi / sau coautor a cel mult 2 articole.

Articolele trebuie să fie însoțite de:

- rezumate: în limba franceză sau engleză – pentru articolele scrise în limba română; în limbile română şi engleză sau franceză – pentru articolele scrise în limba rusă; titlul articolului în engleză;

- recenzie externă sau internă semnată de un specialist avizat în domeniul respectiv, deținător al titlului științific (dr., dr. hab.) cu confirmarea semnăturii prin ştampila instituției unde activează.

Deciziile finale privind editarea articolelor şi volumul revistei aparțin membrilor Colegiului de redacție;

Articolul (0,5-0,6 coli de autor sau 20-25 mii de semne cu spațiu si referințe) trebuie scris clar, succint, fără corectări şi să conțină data prezentării. Materialul cules la calculator în editorul *Word, Times New Roman,* se prezintă pe dischetă.

STRUCTURA ARTICOLULUI:

Denumirea articolului (se culege cu majuscule);

Prenumele şi NUMELE autorului / autorilor (complet);

Țara, oraşul, afilierea (instituția, catedra sau altă subdiviziune), *funcția deținută, titlul ştiințific, gradul didactic şi titlul onorific*

Rezumatele / adnotare / abstract (până la 250 de cuvinte);

Textul articolului (la 1,0 interval, corp – 10, în referințe – 8) limitele - pagina A5 (148×210 mm^2 , text - 120×170 mm^2), numerotarea paginelor – la mijloc.

Bibliografia.

REFERINTE

Figurile, diagramele şi tabelele se plasează nemijlocit după referința respectivă în text sau în Anexe după Bibliografie.

Sub figură sau diagramă se indică numărul de ordine şi legenda respectivă. Tabelele se numerotează şi trebuie să fie însoțite de titlu.

În text referințele se numerotează prin cifre şi se fac referințe la subsolul paginii. La sfârşitul articolului se prezintă bibliografia în ordinea alfabetică a limbii în care este scris articolul. Referințele se prezintă în modul următor:

a) articole în reviste şi în culegeri de articole: numele autorilor, titlul articolului, denumirea revistei (culegerii) cu abrevierile acceptate, anul ediției, volumul, numărul, pagina citată (ex.: *Grabbe H. How does europeanisation affect CEE governance? Conditionality, diffusion and diversity. // Journal of European Public Policy, Vol.8, December 2001, Issue 4, p.1024)*; în bibliografie se indică paginile de început şi sfârşit (ex. *Grabbe H. How does europeanisation affect CEE governance? Conditionality, diffusion and diversity. // Journal of European Public Policy, Vol.8, December 2001, Issue 4, p.1023 - 1026*;);

b) cărţile: numele autorilor, denumirea completă a cărţii, locul editării, anul editării, numărul total de pagini (ex.: *Seiler D.-L. Partidele politice din Europa. – Iaşi: Institutul European, 1999, 156 p.*;

c) în cazul tezelor de doctorat, referinţele se dau la autoreferat, nu la teză (ex.: *Tanasă R. Comportamentul electoratului din Republica Moldova: determinante, mecanisme, modele. / Autoreferat al tezei de doctor în ştiinţe politice. – Chişinău, USM, 2003, 19 p.*;

Lista referinţelor trebuie să se încadreze în limite rezonabile.

Nu se acceptă referinţe la lucrările care nu au ieşit încă de sub tipar.

Atenţie! Articolele prezentate fără respectarea stilului şi a normelor gramaticale, a cerinţelor expuse anterior, precum şi cu întârziere vor fi respinse.

Informaţia prezentată
de Rodica RUSU,
magistru în ştiinţe politice

ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI

Academia de Ştiinţe a Moldovei (A.Ş.M.) reprezintă unica instituţie publică de interes naţional în sfera ştiinţei şi inovării, este coordonator plenipotenţiar al activităţii ştiinţifice şi de inovare - în calitate de cel mai înalt for ştiinţific al ţării - consultant ştiinţific al autorităţilor publice ale Republicii Moldova.

Pe parcursul dezvoltării sale A.Ş.M. a devenit un veritabil for ştiinţific de consacrare, o instituţie de cercetare şi de creaţie autentică. Actualmente corpul academic al Academiei de Ştiinţe întruneşte 47 de membri titulari (academicieni), 60 de membri corespondenţi şi 38 membri de onoare. În componenţa ei funcţionează instituţii care realizează cercetări ştiinţifice fundamentale, aplicative şi activităţi de inovare şi transfer tehnologic, ale căror rezultate sunt materializate în cunoştinte ştiinţifice noi, elaborări tehnologice si thenice, pun în valoare patrimoniul naţional, promovează valorile ştiinţifice şi culturale pe plan naţional şi mondial, pregătesc cadre ştiinţifice de înaltă calificare.

Direcţiile principale ale activităţii Academiei de Ştiinţe în calitate de instituţie publică de interes naţional în sfera ştiinţei şi inovării cuprind:

• elaborarea şi promovarea strategiei dezvoltării sferei ştiinţei şi inovării, realizarea politicii de stat şi desfăşurarea activităţii conceptuale în sfera ştiinţei şi inovării;

• identificarea direcțiilor strategice de dezvoltare a sferei științei şi inovării;

• organizarea şi realizarea cercetărilor științifice fundamentale şi aplicate, elaborarea tehnologiilor avansate şi a tehnicilor noi;

• organizarea elaborării concepțiilor, programelor şi proiectelor de stat, programelor științifice şi tehnico-științifice internaționale şi a mecanismelor de realizare a acestora, precum şi a celor de stimulare a implementării rezultatelor cercetărilor științifice în economia națională;

• organizarea activității de elaborare a sintezelor privind tendințele dezvoltării social-economice, tehnologice şi umane a țării, precum şi a pronosticurilor dezvoltării sferei științei şi inovării;

• distribuirea alocațiilor bugetare conform direcțiilor strategice ale sferei științei şi inovării;

• pregatirea cadrelor științifice de înaltă calificare, susținerea şi promovarea şcolilor științifice autohtone, valorilor științifice şi culturale naționale şi mondiale;

• susținerea şi promovarea relațiilor de colaborare științifică pe plan intern şi extern, acțiunilor de cooperare şi integrare în spațiul științific european şi mondial.

Întru îndeplinirea obiectivelor fundamentale ale Academiei de Ştiințe instituțiile de cercetare-dezvoltare îşi desfăşoară activitatea spre atingerea rezultatelor scontate ce decurg din direcțiile strategice ale dezvoltării sferei științei şi inovării în anii 2005-2010:

• edificarea statului de drept şi punerea în valoare a patrimoniului cultural şi istoric al Moldovei în contextul integrării europene;

• valorificarea resurselor umane, naturale şi informaționale pentru dezvoltarea durabilă;

• biomedicina, farmaceutica, menținerea şi fortificarea sănătății;

• biotehnologii agricole, fertilitatea solului si securitatea alimentară;

• nanotehnologii, inginerie industrială, produse şi materiale noi;

• eficientizarea complexului energetic şi asigurarea securității energetice, inclusiv prin folosirea resurselor regenerabile.

Infrastrucura sferei științei şi inovării este totalitatea organizațiilor care contribuie la desfăşurarea activității științifice şi de inovare. Academia de Ştiințe, alte organizații din sfera științei şi inovării, instituții financiare, fonduri şi agenții de susținere a activității în domeniu, business-incubatoare, parcuri de inovare (științifice, tehnico-științifice şi tehnologice), întreprinderi şi alte organizații specializate.

Conducerea AŞM este reprezentată de către: preşedinte – Gheorghe Duca, academician; prim-vicepreşedinte – Teodor Furdui, academician; vice-

preşedinți – Ion Tighineanu, profesor universitar, şi Mariana Şlapac, doctor habilitat; secretar științific general – Boris Găină, academician.

Asambleea AŞM este organul suprem de conducere al AŞM. Asmbleea este constituită din: membri titulari; membri corespondenți; 78 de doctori habilitați, aleşi pentru o perioadă de 4 ani (dar cel mult pentru două termene consecutive), de adunările secțiilor, ce reprezintă comunitatea științifică din Republica Moldova. Organul executiv al Asambleii este Consiliul Suprem pentru Ştiință şi Dezvoltare Tehnologică.

AŞM este strucurată în:

- Conducerea AŞM;
- Aparatul Consiliului Suprem pentru Ştiință şi Dezvoltare Tehnologică;
- Direcția politici în sfera ştiinței şi inovării;
- Direcția management în sfera ştiinței şi inovării;
- Direcția integrare europeană şi cooperare internațională;
- Direcția personal şi secretariat;
- Direcția juridică;
- Direcția finanțe şi contabilitate;
- Secția economie şi finanțe;
- Direcția logistică;
- Secția protecția muncii;
- Consiliul consultativ de expertiză;
- Consiliul sindicatului AŞM;
- Centrul proiecte internaționale.

Membrii titulari, membrii corespondenți, membrii de onoare, cercetătorii ştiințifici, precum şi membrii instituționali, membrii de profil şi membrii afiliați ai Academiei de Ştiințe care activează în acelaşi domeniu al sferei ştiinței şi inovării se reunesc în următoarele secții:

- Secția de Ştiințe Economice şi Matematice;
- Secția de Ştiințe Biologice, Chimice şi Ecologice;
- Secția de Ştiințe Fizice şi Inginereşti;
- Secția de Ştiințe Medicale;
- Secția de Ştiințe Agricole;
- Secția de Ştiințe Umanistice şi Arte;
- Alte structuri.

Pentru asigurarea logistică a activității din sfera ştiinței şi inovării AŞM creează, reorganizează şi lichidează întreprinderi şi organizații auxiliare care au statut de persoană juridică şi activiează în conformitate cu regulamentele aprobate de Asambleea Academiei de Ştiințe. O atenție deosebită se acordă extinderii şi aprofundării relațiilor de colaborare cu universitățile din țară, cu

ministerele şi alte structuri administrative de profil, fiind încheiate acorduri respective şi diversificate formele de cooperare.

O prioritate strategică a activității AŞM reprezintă dezvoltarea şi consolidarea relațiilor ştiințifice internaționale, întreținerea raporturilor bilaterale cu academiile de ştiințe şi organizațiile ştiințifice din multe țări, fiind încheiate acorduri de colaborare ştiințifică şi promovate acțiuni de integrare în spațiul ştiințific european, cu comunitatea ştiințifică mondială. Instituțiile Academiei deleagă anual în alte țări zeci şi sute de cercetători ştiințifici şi primesc oameni de ştiință din străinătate. Se extinde colaborarea cu astfel de organisme internaționale ca ALLEA, INTAS, UNESCO, Agenția Internațională de Energie Atomică (IAEA), Comitetul Ştiințific NATO etc.

În ultimul timp au fost încheiate şi / sau reînnoite acordurile de colaborare cu Academia Română, Academiile de Ştiințe din Polonia, Ungaria, Bulgaria, Federația Rusă, Ucraina, Belarus, Academia de Ştiințe Agricole din Federația Rusă, Academiile de Ştiințe Agicole şi Silvice din România şi Ucraina, Fondul de Cercetări Fundamentale şi Fondul Ştiințific Umanistic din Federația Rusă. A.Ş.M. este membră a Asociației Internaționale a Academiilor de Ştiințe (IAAS) şi a Consiliului Internațional al Asociațiilor Ştiințifice (ICSU).

La 4 aprilie 2007, Academia de Ştiințe a Moldovei şi-a completat rîndurile cu 12 academicieni şi cu 12 noi membri corespondenți, aleşi în cadrul Adunării generale. Anterior, titularii au fost selectați în cadrul concursurilor desfăşurate în cadrul secțiilor de Ştiințe ale AŞM.

Astfel, noii academicieni sunt:

- **Vladimir ARNĂUTOV**, specialitatea Matematică,
- **Victor LĂCUSTĂ**, specialitatea Fiziologia omului şi animalelor,
- **Ion TODERAŞ**, specialitatea Zoologie,
- **Vitalie POSTOLATI**, specialitatea Energetică,
- **Eva GUDUMAC,** specialitatea Chirurgie pediatrică,
- **Mihai POPOVICI,** specialitatea Cardiologie,
- **Gheorghe ȚÂBÂRNĂ,** specialitatea Oncologie,
- **Boris GĂINĂ,** specialitatea Tehnologia băuturilor alcoolice şi nealcoolice,
- **Anatol JACOTĂ,** specialitatea Genetică şi ameliorare,
- **Gheorghe RUSNAC,** specialitatea Ştiințe politice,
- **Andrei EŞANU,** specialitatea Istorie,
- **Mihail DOLGAN,** specialitatea Literatură.

Noii membri corespondenți ai AŞM au devenit:

- **Grigore BELOSTECINIC,** specialitatea Marketing şi logistică,
- **Constantin GAINDRIC,** specialitatea Informatică,

- **Dumitru MOLDOVAN,** specialitatea Economie mondială. Relații internaționale,
- **Aurelian GULEA,** specialitatea Chimie,
- **Maria DUCA,** specialitatea Biologie,
- **Ion TIGHINEANU,** specialitatea Nanoelectronică şi nanotehnologii,
- **Leonid CULIUC,** specialitatea Fizica stării condensate,
- **Alexandru DICUSAR,** specialitatea Electrofizică şi electrotehnologie,
- **Stanislav GROPPA,** specialitatea Boli interne,
- **Gheorghe CIMPOEŞ,** specialitatea Ştiințe agricole,
- **Andrei PALII,** specialitatea Ştiințe agricole,
- **Gheorghe MUSTEA,** specialitatea Artă muzicală.

Ultimele alegeri a membrilor AŞM au avut loc acum 7 ani.

Informația prezentată
de Rodica RUSU,
magistru în ştiințe politice

SPECIALIŞTII ÎN DOMENIUL ŞTIINȚELOR POLITICE – MEMBRI AI ACADEMIEI DE ŞTIINȚE A MOLDOVEI

Alexandru ROŞCA

Anul naşterii: 1934, titluri onorifice: academician al Academiei de Ştiințe a Moldovei din 2000 (membru corespondent al Academiei de Ştiințe a Moldovei din 1992), membru asociat al Institutului Afacerilor Internaționale (Paris), membru de Onoare al Fundației Ştefan cel Mare (Iaşi), membru titular al Academiei Central-Europene de Ştiință şi Artă, „Om Emerit". Este doctor habilitat, gradul stiintifico-didactic: conferențiar universitar. În prezent este academician coordonator al Secției de Ştiințe Socio-Umane şi Arte.

Studii: 1962 – Universitatea de Stat din Moldova, specialitatea: Limba şi literatura, istorie; doctorantura 1967-1970, Universitatea de Stat din Moldova. Teza de doctor a fost susținută în 1971 la Universitatea de Stat din Moldova.

Teza de doctor habilitat a fost susținută în 1988 la Institutul de Filosofie, Sociologie şi Drept al Academiei de Ştiințe din Belarus, Minsk.

Domnia sa are la activ peste 300 articole ştiințifice şi 4 monografii.

A fost conducător şi consultant ştiinţific la 22 teze de doctor şi teze de doctor habilitat în ştiinţe politice şi filosofice.

Este membru al colegiilor de redactie ale revistelor stiintifice: Buletinul Universităţii Ecologice "Dmitrie Cantemir" (Iaşi) (Internaţional); Revista de Filosofie şi Drept, Academia de Ştiinţe a Moldovei (Naţional); Societatea şi economica (Moscova) (Internaţional).

<u>Gheorghe RUSNAC</u>

Anul naşterii: 1942, doctor habilitat în ştiinţe istorice, academician al Academiei de Ştiinţe a Moldovei din 2007 (membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei din 2000), gradul ştiinţifico-didactic: profesor universitar. În prezent este rector al Universităţii de Stat din Moldova, profesor universitar.

Studii: 1969 – Universitatea de Stat din Moldova, specialitatea: Istorie; doctorantura 1971-1974, Universitatea de Stat din Moldova. Teza de doctor a fost susţinută în 1975 la Universitatea de Stat din Moldova.

Postdoctorantura: 1984-1986 la Universitatea Pedagogică de Stat din Moscova. Teza de doctor habilitat a fost susţinută în 1989 la Universitatea Pedagogică de Stat din Moscova, Rusia.

În total Domnia sa are la activ peste 200 de articole ştiinţifice publicate, 7 monografii.

A fost conducător şi consultant ştiinţific la 25 teze de doctor şi teze de doctor habilitat în ştiinţe politice, istorice şi filosofice.

Deţine Ordinul Republicii şi Ordinul Gloria Muncii; Ordre National de Legion D'Honneur (Franta). Este Doctor Honoris Causa al Universitatii Veliko-Tarnovo (Bulgaria), academician al Filialei din Moldova a Academiei Internationale de Informatizare de pe langă ONU (1996), academician al Academiei Internaţionale a Invătămîntului Superior (Moscova) (1998), membru al Prezidiului Consiliului Suprem pentru Ştiinţă şi Dezvoltare Tehnologică al AŞM, membru al Consiliului Asociativ al Agenţiei Universităţilor Francofone (Montreal), membru al Academiei Internaţionale de Ştiinţe în domeniul Ecologiei şi al Protecţiei Activităţii Umane. Este menţionat cu Premiul Prezidiului Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Este redactor-şef al colegiului de redacţie a revistei stiintifice politologice din Republica Moldova «MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)».

<u>Alexandru ZAVTUR</u>

Anul naşterii: 1929. Doctor habilitat în ştiinţe filosofice, gradul ştiinţifico-didactic: profesor universitar, “Om emerit”. Membru corespondent al

AŞM din 1976. În prezent este colaborator ştiinţific principal la Secţia Ştiinţe Politice, Institutul de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Studii: 1951 - Universitatea Pedagogică de Stat "I.Creangă" la specialitatea Istorie. Doctorantura (1951-1954) – Institutul de Filosofie al Academiei de Ştiinţe a URSS. Teza de doctor a fost îndeplinită şi susţinută în 1954 la Institutul de Filosofie al Academiei de Ştiinţe a Rusiei (Moscova, Rusia).

Postdoctorantura (1970-1972) – Institutul de Marxism-leninism (Moscova, Rusia). Teza de doctor habilitat a fost susţinută în 1972 la Institutul de Marxism-leninism (Moscova, Rusia).

Deţine ordinul “Gloria muncii” şi medalia “Meritul civic”.

În total Domnia sa are la activ peste 440 de articole ştiinţifice publicate, 9 manuale, 29 de monografii. A fost conducător şi consultant ştiinţific la 26 teze de doctor şi teze de doctor habilitat în ştiinţe politice şi filosofice.

Este membru al societăţilor: Ştiinţa (Naţional) şi membru al colegiilor de redacţie ale revistelor ştiinţifice: Revista de Filosofie şi Drept, Academia de Ştiinţe a Republicii Moldova (Naţional).

Informaţia prezentată
de Valeriu MOŞNEAGA,
doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor;
Rodica RUSU,
magistru în ştiinţe politice

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

№2 (XXXVII), 2007

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 29.05.2007. formatul 60x84 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 11,3. Coli editoriale 14,4.
Comanda 202. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-poligrafic al USM
Str. A.Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009